

ЯКІСТЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ: КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У ПІДГОТОВЦІ СУЧАСНОГО ФАХІВЦЯ

МАТЕРІАЛИ

XLIII Міжнародної
науково-методичної конференції

(м. Полтава, 14–15 листопада 2018 року)

Полтава
2018

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЦЕНТРАЛЬНА СПІЛКА СПОЖИВЧИХ ТОВАРИСТВ УКРАЇНИ
Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ»
(ПУЕТ)

ЯКІСТЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ: КОМПЕТЕНТНІСНИЙ ПІДХІД У ПІДГОТОВЦІ СУЧАСНОГО ФАХІВЦЯ

МАТЕРІАЛИ
XLIII Міжнародної науково-методичної конференції
(м. Полтава, 14–15 листопада 2018 року)

Полтава
ПУЕТ
2019

УДК 378.014.61(082)
Я44

Розповсюдження та тиражування без офіційного дозволу Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі» заборонено

Програмний комітет

Голова: *О. О. Нестуля*, д. і. н., професор, ректор ПУЕТ.

Члени програмного комітету:

С. М. Лебедєва, д. е. н., професор, ректор Білоруського торгово-економічного університету споживчої кооперації;
Е. Б. Аймагамбетов, д. е. н., професор, ректор Карагандинського економічного університету Казспоживспілки;
М. М. Шарінов, д. е. н., професор, ректор Таджикиського державного університету комерції;
Н. Алєєва, д. філол. н., професор, ректор Бакинського слов'янського університету;
Л. П. Шавга, д. е. н., професор, ректор Кооперативно-торгового університету Молдови.

Організаційний комітет

Н. С. Педченко, голова, д. е. н., професор, перший проректор ПУЕТ;
Н. І. Озун, заступник голови, к. е. н., доцент, начальник науково-методичного центру управління якістю діяльності ПУЕТ.

Члени організаційного комітету:

С. В. Гаркуша, д. т. н., професор, проректор з наукової роботи;
Н. В. Герман, доцент, директор науково-навчального центру;
Ю. В. Іванов, к. е. н., доцент, директор Інституту заочно-дистанційного навчання;
С. І. Нестуля, к. і. н., доцент, директор Навчально-наукового Інституту лідерства;
Г. О. Бірта, д. с.-г. н., професор, завідувач кафедри товарознавства, біотехнології, експертизи та митної справи;
Н. М. Бобух, д. філол. н., професор, завідувач кафедри української, іноземних мов та перекладу;
Н. В. Карпенко, д. е. н., професор, завідувач кафедри маркетингу;
В. А. Кулик, д. е. н., доцент, завідувач кафедри бухгалтерського обліку і аудиту;
В. В. Карцева, д. е. н., доцент, завідувач кафедри фінансів та банківської справи;
Г. П. Скляр, д. е. н., професор, завідувач кафедри туристичного та готельного бізнесу;
Г. П. Хомич, д. т. н., професор, завідувач кафедри харчових технологій та ресторанного господарства;
Л. М. Шимановська-Данич, д. е. н., професор, завідувач кафедри менеджменту;
О. В. Шкурупій, д. е. н., професор, завідувач кафедри міжнародної економіки;
В. О. Назаренко, к. т. н., доцент, провідний науковий співробітник науково-методичного центру управління якістю діяльності;
А. С. Горбенко, методист науково-методичного центру управління якістю діяльності;
В. П. Захарченко, методист першої категорії науково-методичного центру управління якістю діяльності;
М. М. Іващенко, директор навчально-наукового інформаційного центру;
О. А. Іващенко, директор департаменту маркетингу;
Л. М. Діденко, директор ЦІЗОП.

Якість вищої освіти: компетентнісний підхід у підготовці Я44 сучасного фахівця : матеріали XLIII Міжнародної науково-методичної конференції (м. Полтава, 14–15 листопада 2018 року). – Полтава : ПУЕТ, 2019. – 328 с.

ISBN 978-966-184-332-4

У матеріалах конференції розглянуто досвід використання інтерактивних технологій у формуванні сучасних компетенцій майбутніх фахівців, удосконалення інтегрованих навчальних планів і програм навчальних дисциплін, оптимізації теоретичної та практичної підготовки студентів, розвитку компетентностей науково-педагогічних працівників.

Розраховано на науково-педагогічних працівників, аспірантів, студентів закладів вищої освіти.

УДК 378.014.61(082)

*Матеріали друкуються в авторській редакції мовами оригіналів.
За виклад, зміст і достовірність матеріалів відповідальні автори.*

© Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», 2019

ISBN 978-966-184-332-4

**МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ УКРАИНЫ
ЦЕНТРАЛЬНЫЙ СОЮЗ ПОТРЕБИТЕЛЬСКИХ ОБЩЕСТВ УКРАИНЫ**

**Высшее учебное заведение Укоопсоюза
«ПОЛТАВСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ ЭКОНОМИКИ И ТОРГОВЛИ»
(ПУЭТ)**

**КАЧЕСТВО ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ:
КОМПЕТЕНТНОСТНЫЙ ПОДХОД В
ПОДГОТОВКЕ СОВРЕМЕННОГО
СПЕЦИАЛИСТА**

МАТЕРИАЛЫ

**XLIII Международной научно-методической
конференции**

(г. Полтава, 14–15 ноября 2018 года)

**Полтава
ПУЭТ
2019**

Распространение и тиражирование без официального разрешения Высшего учебного заведения Укоопсоюза «Полтавский университет экономики и торговли» запрещено

Программный комитет

Председатель: *А. А. Нестуля*, д. и. н., профессор, ректор ПУЭТ.

Члены программного комитета:

С. Н. Лебедева, д. э. н., профессор, ректор Белорусского торгово-экономического университета потребительской кооперации;
Е. Б. Аймагамбетов, д. э. н., профессор, ректор Карагандинского экономического университета Казпотребсоюза;
М. М. Шарипов, д. э. н., профессор, ректор Таджикского государственного университета коммерции;
Н. Алиева, д. филол. н., профессор, ректор Бакинского славянского университета;
Л. А. Шавга, д. э. н., профессор, ректор Кооперативно-торгового университета Молдовы.

Организационный комитет

Н. С. Педченко, председатель, д. э. н., профессор, первый проректор ПУЭТ;
Н. И. Озуй, заместитель председателя, к. э. н., доцент, начальник научно-методического центра управления качеством деятельности ПУЭТ.

Члены организационного комитета:

С. В. Гаркуша, д. т. н., профессор, проректор по научной работе;
Н. В. Герман, доцент, директор научно-учебного центра;
Ю. В. Иванюк, к. э. н., доцент, директор Института заочно-дистанционного обучения;
С. И. Нестуля, к. и. н., доцент, директор Учебно-научного Института лидерства;
Г. А. Бирта, д. с.-х. н., профессор, заведующая кафедрой товароведения, биотехнологии, экспертизы и таможенного дела;
Н. Н. Бобух, д. филол. н., профессор, заведующая кафедрой украинского, иностранных языков и перевода;
Н. В. Карпенко, д. э. н., профессор, заведующая кафедрой маркетинга;
В. А. Кулик, д. э. н., доцент, заведующая кафедрой бухгалтерского учета и аудита;
В. В. Карцева, д. э. н., доцент, заведующая кафедрой финансов и банковского дела;
Г. П. Скляр, д. э. н., профессор, заведующий кафедрой туристического и гостиничного бизнеса;
Г. П. Хомич, д. т. н., профессор, заведующая кафедрой пищевых технологий и ресторанного хозяйства;
Л. М. Шимановская-Дианич, д. э. н., профессор, заведующая кафедрой менеджмента;
О. В. Шкурупий, д. э. н., профессор, заведующая кафедрой международной экономики;
В. А. Назаренко, к. т. н., доцент, ведущий научный сотрудник научно-методического центра управления качеством деятельности;
А. С. Горбенко, методист научно-методического центра управления качеством деятельности;
В. П. Захарченко, методист первой категории научно-методического центра управления качеством деятельности;
М. Н. Иващенко, директор учебно-научного информационного центра;
Е. А. Иващенко, директор департамента маркетинга;
Л. Н. Диденко, директор ЦИООП.

Качество высшего образования: компетентностный подход в подготовке современного специалиста : материалы XLIII Международной научно-методической конференции (г. Полтава, 14–15 ноября 2018 года). – Полтава : ПУЭТ, 2019. – 328 с.

ISBN 978-966-184-332-4

В материалах конференции рассматривается опыт использования интерактивных технологий при формировании современных компетенций будущих специалистов, совершенствования интегрированных учебных планов и программ учебных дисциплин, оптимизации теоретической и практической подготовки студентов, развития компетенций научно-педагогических работников.

Рассчитан на научно-педагогических сотрудников, аспирантов, студентов заведений высшего образования.

Материалы печатаются в авторской редакции на языках оригиналов.

За изложение, содержание и достоверность материалов ответственность несут авторы.

© Высшее учебное заведение Укоопсоюза «Полтавский университет экономики и торговли», 2019

ISBN 978-966-184-332-4

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

ЛІДЕРСТВО В ОСВІТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНОГО ВИКЛАДАЧА УНІВЕРСИТЕТУ

О. О. Нестуля, д. і. н., професор, ректор

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

Вимоги до викладача закладу вищої освіти – це проблема, яка постійно хвилювала й продовжує бути у центрі уваги теоретиків і практиків педагогічної діяльності, студентів та їх батьків, роботодавців, суспільства загалом. І це зрозуміло: викладач тримає у своїх руках той смолоскип, який здатний запалити у його вихованців вогонь невгамовності розуму й широти душ у їх прагненні до розвитку й удосконалення, професійного зростання, становлення громадянина демократичного суспільства. Не буде перебільшенням твердження, що саме від освітян залежить майбутнє нашої країни.

У зв'язку з цим надзвичайно важливо, аби діяльність викладача відповідала сучасним соціально-економічним, суспільно-політичним трендам і соціальним очікуванням споживачів освітніх послуг і суспільства в цілому. У цьому контексті на особливу увагу заслуговує проблема лідерства в освітній діяльності викладача. Адже лідерство проголошено одним з базових принципів забезпечення якості діяльності його суб'єктами не лише публічного, а й приватного секторів. Його важливість визнана у Національному стандарті «Система управління якістю. Вимоги», розробленому відповідно міжнародних стандартів серії ISO 9001:2015 [1].

З вимогами міжнародного та національного стандартів забезпечення якості узгоджується Закон України «Про освіту», який на перше місце серед засад державної політики у сфері освіти та принципів освітньої діяльності поставив людиноцентризм [2, ст. 6]. Стосовно закладів вищої освіти цей принцип конкретизовано у «Стандартах і рекомендаціях щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG)», ухвалених Міністерською конференцією в Єревані 14–15 травня 2015 р., як «студентоцентроване навчання і викладання». Визнавши вирішальну роль викладача «у створенні високоякіс-

ного досвіду студентів та уможливленні набуття знань, компетентностей і навичок», автори «Рекомендацій» наголошують на зміні ролі викладача у реалізації нової освітньої парадигми [3, с. 13–14].

«Рекомендації» чітко визначають роль викладача при запровадженні студентоцентрованого навчання і викладання. Саме завдяки його зусиллям воно стає таким, що:

- ««поважає і враховує різноманітність студентів та їх потреби, уможливорюючи гнучкі навчальні траєкторії»;

- враховує та використовує різні способи надання освітніх послуг, якщо це доцільно;

- гнучко використовує різноманітні педагогічні методи;

- регулярно оцінює та коригує способи надання освітніх послуг і педагогічні методи;

- підтримує відчуття автономності у того, хто навчається, водночас забезпечуючи йому відповідний супровід і підтримку з боку викладача;

- сприяє взаємній повазі у стосунках «студент-викладач»;

- має належні процедури для розгляду скарг студентів» [3, с. 12].

Таким чином студент перестає бути пасивним об'єктом педагогічного впливу викладача. У стосунках з ним він стає рівноправним учасником освітнього процесу. Відтак, традиційні методи і прийоми авторитарної педагогіки мають відійти у минуле. «Рекомендації» не допускають «нетолерантності будь-якого типу або дискримінації щодо студентів». Навпаки, вони вимагають долучення студентів до розроблення освітніх програм з тим, щоб вони забезпечували їх «академічними знаннями й навичками, включаючи ті, що є загальними, які можуть вплинути на особистий розвиток та можуть бути застосовані студентами у майбутній кар'єрі». При цьому «заклади повинні забезпечити реалізацію програм таким чином, щоб заохотити студентів брати активну роль у розвитку освітнього процесу» [3, с. 11].

«Рекомендації» покладають на заклади вищої освіти відповідальність за «компетентності своїх викладачів» [3, с. 13]. До головних з них учені відносять: професійну компетентність, педагогічну компетентність, соціально-економічну компетентність та комунікативну компетентність. При цьому наголошується на значенні заснованої на цінностях загальної культури викладача,

його морально-духовних якостей. На перше місце серед них студенти ставлять: гуманістичну спрямованість, совісність, чесність, об'єктивність, справедливість, інтелігентність, толерантність, життєві ідеали, національну гідність [4, с. 139–159].

В цьому контексті значний інтерес складають результати дослідження факторів ефективності викладача, зроблені закордонними вченими і узагальнені А. Ставицьким [5, с. 27]:

Таблиця 1 – Елементи оцінювання ефективності викладача

Фактор ефективності викладача	Опис
Персональність	Цей параметр визначає основні особисті характеристики викладача: доброту, дбайливість, активність, передбачуваність, мудрість, стабільність, раціональність, ентузіазм, творчість, харизматичність, почуття гумору, турботу про успіхи учнів тощо
Фаховість у предметній області	Цей фактор визначає, наскільки викладач добре розбирається у своїй дисципліні, наскільки гарно підготовлює заняття, має можливість викладати кілька дисциплін
Відносини зі студентами	Цей фактор визначає, наскільки гармонійні у викладача відносини зі студентами, як викладач розвиває потенціал студентів
Професіональна компетентність	Цей фактор визначає, наскільки викладач відданий праці, дотримується етичних стандартів, чесний і справедливий
Викладацький стиль	Цей параметр визначає, наскільки викладач здатний добре та просто пояснювати складний матеріал, змінювати стиль викладання за потреби, використовувати різні стратегії навчання, ефективно використовувати навчальне обладнання, заохочувати задавати питання, дискусії, розвивати почуття відповідальності серед студентів тощо
Стиль управління аудиторією	Цей чинник акцентує увагу на підтримці студентів при виконанні завдань, моделюванні позитивної поведінки, дотриманні дисципліни, створенні безпечності освітнього середовища

Як видно з таблиці, ефективність роботи викладача визначається не лише його педагогічними компетентностями, які вияв-

ляються через фактори фаховості у предметній області та професіональної компетентності, а, насамперед, його новим стилем організації освітньої діяльності на основі цінностей, готовності змінюватися й розвиватися особисто та мотивувати до розвитку студентів, надавати їм постійну підтримку у цьому прагненні. Термінами соціальної психології та управління такі вимоги якраз і відповідають категорії «лідерство». Тобто викладач, аби відповідати сучасним вимогам до якості освіти, підготовки студентів повинен бути для них не лише і не стільки джерелом інформації, нових знань, а лідером процесу набуття фахових і соціальних компетентностей, необхідних для їх життєвого, а не лише професійного успіху.

Тут не будемо вдаватися до типології визначень суті лідерства і лідерів. З цього приводу існує досить значне коло досліджень [6–9]. Лише зазначимо, що лідер – це той, за яким ідуть не за примусом, а з власної волі, добровільно визнаючи його право вказувати мету, напрямку руху й вести за собою. Це право виникає на основі довіри до лідера з боку його послідовників (а не підлеглих), на основі його авторитету серед них, усвідомлення ними важливості для кожного визначених лідером завдань і його цінностей. Надихаючи й мотивуючи людей на успіхи, вирішення найскладніших завдань, лідер робить їх свідомими й активними учасниками процесу змін, розвитку, досягнення соціально значимих цілей, тим самим максимально розкриває внутрішній потенціал кожного.

Викладач, як особистість і організатор освітньої діяльності студента, повинен завжди пам'ятати, що сьогодні методи й прийоми, притаманні авторитарній владі, примусу вже не дають позитивного ні освітнього, ні виховного ефекту. Так само, як, за визначенням С. Кові, разом з індустріальним століттям скінчилася й епоха «батога й пряника» в управлінні загалом [10, с. 84].

Отже, викладач, аби ефективно виконувати свою місію за нових реалій сучасного глобалізованого світу, інформаційного суспільства, економіки знань, пріоритету демократичних цінностей не може не бути лідером для своїх студентів. Відтак, він має володіти достатнім набором особистісних якостей і інструментів взаємодії з оточенням, які належать до числа лідерських.

Дискусії щодо їх переліку точаться вже не одне тисячоліття [11]. Тому коротко зупинимося лише на важливіших, на нашу думку, для викладача сучасного університету.

По-перше, викладач повинен володіти харизмою, очевидною для оточуючих. І на цю проблему існують різні точки зору. Проте важко не погодитися з Н. Б. Енкельманом, який до числа «харизматичних» рис лідера зараховує такі:

- 1) особиста магнетична сила тяжіння;
- 2) натхнення від виконання життєвого завдання;
- 3) ототожнення себе з роботою, яка виконується (це створює враження, що людина знаходиться на своєму місці);
- 4) розкриття власних здібностей;
- 5) впевненість у власних силах і душевна рівновага;
- 6) уміння зосередити свою увагу на головному;
- 7) комунікабельність і вміння встановлювати довготривалі й інші міжособистісні відносини;
- 8) уміння мотивувати себе й інших;
- 9) здатність знаходити правильний підхід;
- 10) уміння ставити перед собою й іншими чіткі цілі;
- 11) чарівність;
- 12) активність та енергійність, уміння приймати рішення;
- 13) уміння слугувати взірцем для наслідування;
- 14) позитивне сприйняття життя [12, с. 24].

Всі ці риси формуються у людини, яка живе й працює згідно із своїм покликанням, розглядаючи педагогіку, освітню діяльність не як службові обов'язки, а як власну життєву місію, служіння якій має важливе соціальне значення – формування покоління, яке визначатиме долю країни й світу. Саме усвідомлення педагогом значимості й величчя його життєвої місії сприяє мобілізації ним надзвичайно потужної внутрішньої енергії переконань і дій, які й дозволяють ідентифікувати у нього харизму та зачаровують тих, хто, розділяючи його цілі й цінності, бачить і визначає її. Лише педагог з «харизмою» може стати авторитетним взірцем для студента, викликати його довіру до нього і прагнення наслідувати його.

Надзвичайно важливе значення для викладача-лідера має рівень розвитку його емоційного інтелекту (EQ), який відомі американські дослідники Д. Гоулман, Р. Бояціс і Е. Маккі пояснюють через особистісні (самовідданість, самоконтроль) та соціальні (соціальна чуйність, управління відносинами) навички [13].

Таблиця 2 – Складові емоційного інтелекту й пов’язані з ним навички

ОСОБИСТІСНІ НАВИЧКИ визначають, як ми управляємо собою
Самосвідомість
<ul style="list-style-type: none"> • Емоційна самосвідомість: аналіз власних емоцій та усвідомлення їх впливу на нас; використання інтуїції під час прийняття рішень. • Точна самооцінка: розуміння власних сильних сторін і меж своїх можливостей. • Упевненість у собі: почуття власної гідності й адекватна оцінка своєї обдарованості
Самоконтроль
<ul style="list-style-type: none"> • Опанування емоціями: уміння контролювати руйнівні емоції та імпульси. • Відкритість: вияв чесності та прямоти; надійність. • Адаптивність: гнучке пристосування до мінливої ситуації й подолання перешкод. • Воля до перемоги: наполегливе бажання поліпшити продуктивність заради відповідності внутрішнім стандартам якості. • Ініціативність: готовність до активних дій та вміння не випускати можливості. • Оптимізм: уміння позитивно дивитись на речі
СОЦІАЛЬНІ НАВИЧКИ визначають, як ми управляємо нашими відносинами з людьми
Соціальна чуйність
<ul style="list-style-type: none"> • Співпереживання: уміння прислухатися до почуттів інших людей, розуміння їх позиції й активний вияв зацікавленого ставлення до їх проблем • Ділова освіченість: розуміння поточних подій, ієрархії відповідальності й політики на організаційному рівні • Запобігливість: здатність визнавати й задовольняти потреби підлеглих, клієнтів
Управління відносинами
<ul style="list-style-type: none"> • Натхнення: уміння вести за собою, маючи захоплюючу картину майбутнього. • Вплив: володіння рядом тактик переконання. • Допомога в самовдосконаленні: заохочення розвитку здібностей інших людей за допомогою відгуків і настанов. • Сприяння змінам: здатність ініціювати перетворення, удосконалювати методи управління і вести співробітників у новому напрямку. • Урегулювання конфліктів: вирішення протиріч. • Зміцнення особистих взаємовідносин: культивування й підтримка мережі соціальних зв’язків. • Командна робота та співробітництво: взаємодія з іншими співробітниками та створення команди

Визначаючи зміст та значення емоційного інтелекту в діяльності лідера, дослідники наголошують: «Основне завдання лідерів, на наш погляд, полягає в тому, щоб «запалювати» людей – викликати в них готовність до дій [13, с. 7].

Наголосимо іще на одному аспекті діяльності сучасного викладача-лідера – служіння. Автор однієї з теорій лідерства-служіння Дж. Хантер зображує її модель у вигляді перевернутої піраміди:

Рисунок 1 – Модель лідерства-служіння Дж. Хантера

«Лідерство – це те місце, куди ми прямуємо», – пояснює Д. Хантер. Саме тому воно – на вершині перевернутої піраміди. Аби воно могло пройти перевіркою часом, має базуватися на авторитеті, який неможливо завоювати без служіння іншим. Приклади таких лідерів – Ісус Христос, М. К. Ганді, М. Л. Кінг, мати Тереза, які служили з любов'ю до своїх послідовників, заснованій на волі.

Лідерство-служіння, на думку Дж. Хантера, чи не найкраще виявляється в любові як поведінковій характеристиці, моделях поведінки. Він описує їх такими характеристиками:

1. Терпіння – здатність демонструвати самовладання.
2. Доброта – прагнення приділяти увагу, цінувати й надихати, слухати, виявляти симпатію.

3. Скромність – природність, відсутність претензійності й зарозумілості.

«... Ми, – наголошує Дж. Хантер, – насамперед, хочемо, щоб наші лідери поводити себе з людьми природно й відкрито – ми не хочемо, щоб вони були пихатими й самозакоханими... Як на мене, – говорить він, – скромність не вимагає від нас думати про себе гірше, а вимагає просто менше думати про себе».

4. Шанобливість – ставлення до людей, як до важливих персон, незалежно від звань і статусу. Адже «лідер прямо зацікавлений в успіху тих, кого він веде». А одна з ролей лідера полягає в тому, щоб допомогти їм досягнути успіху.

5. Самовідданість – це пріоритетне задоволення потреб інших людей.

6. Поблажливість – відсутність обурення із приводу не-правильних дій.

7. Чесність – свобода від обману.

8. Відповідальність – прагнення дотримуватися зробленого вибору. «Це важливо тому, – наголошує Дж. Хантер, – що принципи, які ми обговорюємо, вимагають величезних зусиль, а якщо ви не прагнете виконати свої обов'язки лідера, то можете оступитися і знову повернутися до застосування влади».

Справді відповідальний лідер постійно розвивається сам і робить усе можливе для розвитку своїх послідовників, надихає їх на це. Лідер-слуга має створити відповідне середовище для розвитку своїх послідовників на всіх рівнях організації. Це – його відповідальність. Своєю власною поведінкою він повинен показувати приклад послідовного дотримання цього принципу лідерства-служіння, адже його «золоте правило» вимагає від лідера поводити себе стосовно послідовників так, як він хотів би, щоб вони ставились до нього [14].

Чи не такого викладача вважають ефективним сучасні студенти? Виявляється для них важлива не лише його фаховість, знання предмету дисципліни, яку він викладає. Для студентів, які мають оволодіти не лише знаннями, а й компетенціями, які формуються під час опанування дисципліни викладача, важливо бути переконаним, що він сам майстерно володіє ними. Тобто, до нього висуваються вимоги як до лідера у царині не лише теоретичного знання, а й практичної діяльності. І викладач має бути лідером, демонструючи відповідний рівень IQ та фаховості. Це те, без чого він не може отримати перепустки до

аудиторії. Проте, ще більше значення мають його людські якості, зацікавленість у становленні й розвиткові своїх вихованців, готовність розвиватися й змінюватися разом з ними.

Список використаних джерел

1. ДСТУ ISO 9001:2015 (ISO 9001:2015, ІДТ). Системи управління якістю. ВИМОГИ. Видання офіційне. – Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2016. – 22 с.
2. Закону України «Про вищу освіту» – 01.07.14 № 1556-VII.
3. Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG). Ухвалені Міністерською конференцією в Єревані, 14–15 травня 2-15 р. – Київ : ТОВ «Поліграф плюс», 2015. – 32 с.
4. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / Кузьмінський А. І. – Київ : Знання, 2005. – 486 с.
5. Ставицький А. Роль викладача-лідера у сучасному університеті : навч. посіб. / А. Ставицький. – Київ : ДП «НВЦ «Пріоритети», 2016. – 40 с.
6. Калашнікова С. А. Освітня парадигма професіоналізації управління на засадах лідерства : монографія / С. А. Калашнікова. – Київ : Київ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2010. – 380 с.
7. Котляров И. В. Социология лидерства: теоретические, методологические и аксеологические аспекты / И. В. Котляров ; Институт социологи НАН Беларуси. – Минск : Беларус. навука, 2013. – 484 с.
8. Нестуля О. О. Основы лидерства. Наукові концепції (середина ХХ – поч. ХХІ ст.) : навч. посіб. / О. О. Нестуля, С. І. Нестуля. – Полтава : ПУЕТ, 2016. – 375 с.
9. Михненко А. М. Лідерство та управлінська еліта : навч. посіб. / А. М. Михненко, Н. Р. Гончарук, Е. М. Макаренко. – Київ : НАДУ, 2011. – 292 с.
10. Кови Ст. Р. Восьмой навык: от эффективности к величию : [пер. с англ.] / Стивен Р. Кови. – 3-е изд. – Москва : Альпина Бизнес Букс, 2009. – 408 с.
11. Нестуля О. О. Основы лидерства. Наукові концепції (від найдавніших часів до середини ХХ ст.) : навч. посіб. / О. О. Нестуля, С. І. Нестуля. – Полтава : ПУЕТ, 2016. – 277 с.
12. Энкельман Николаус Б. Харизма. Личностные качества как средство достижения успеха в профессиональной и личной жизни : [пер. с нем.] / Энкельман Николаус Б. – Москва : АО «Интер-эксперт», 2000. – 272 с.
13. Гоулман Д. Эмоциональное лидерство: искусство управления людьми на основе эмоционального интеллекта : [пер. с англ.] /

- Гоулман Дэниел, Бояцис Ричард, Макки Энни. – 3-е изд. – Москва : Альпина Бизнес Букс, 2008. – 301 с.
14. Хантер Дж. Служение – истинная сущность лидерства / Дж. Хантер ; пер. с англ. Д. Г. Белошеева. – Минск : Попурри, 2014. – 160 с.

КАЧЕСТВО ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ: ПРОБЛЕМЫ И УЛУЧШЕНИЯ

Л. А. Шавга, д. э. н., профессор, ректор
Кооперативно-торговый университет Молдовы

Развитие современного общества требует качественного образования, которое отвечало бы как потребностям профессиональной подготовки и воспитания личности, так и потребностям общества в целом. Достижение этой цели, особенно важной для Республики Молдова, требует внедрения эффективных систем и механизмов в области обеспечения качества образовательных услуг.

Непрерывное реформирование высшего образования в Республике Молдова за последние четверть века привело к определенным изменениям в этой области: расширению доступа к высшему образованию, внедрению, как следствие присоединения к Болонскому процессу (2005 г.), трехступенчатой структуры высшего образования (лиценциатура, магистратура, докторантура), предоставление университетской и финансовой автономии высшим учебным заведениям (2012 г.) и др.

Однако, эти изменения не сопровождались соответствующим изменением качества высшего образования, повышением социальной ответственности вузов за качество предоставляемых услуг. Национальная система образования еще не стала катализатором экономического роста и приоритетным фактором повышения конкурентоспособности как внутри страны, так и за ее пределами.

Либерализация образовательных услуг в Молдове привела в 1990–2000 гг. к значительному увеличению числа высших учебных заведений – до 47 университетов в 2000 году. Максимальное количество студентов в 2005–2006 у. г. достигло 126 тысяч. Расширение доступа к высшему образованию способствовало переориентации молодежи с профессионально-технического на высшее образование. Развитие конкуренции в

последующий период привело к уменьшению количества вузов, поэтому в 2017–2018 у. г. в стране действовали уже 29 университетов, насчитывая 65,5 тыс. студентов. Это соответствовало 200 студентам на 10 000 жителей республики, что было в 2,3 раза больше чем в 1990–1991 у. г. и на 31,5 % меньше чем в 2011–2012 у. г.¹

С другой стороны, анализ ситуации на рынке труда показывает, что в 2016 году 24,4 % занятого в национальной экономике населения имело высшую квалификацию. По данным Национального бюро статистики, уровень безработицы экономически активного населения с высшим образованием, рассчитанный в соответствии с МОТ, составил 4,8 %. Из общего числа безработных 26,3 % имели высшее образование. Вызывает тревогу тот факт, что в структуре безработных большая доля приходится на население в возрасте 25–34 лет – 40,5 % и в возрасте 35–49 лет – 17,2 %. Уровень безработицы среди молодежи (15–34 года) за указанный период составил 52,3 %².

Все это свидетельствует о наличии дисбаланса между профессиональным обучением и потребностями рынка труда, о недостатках в качестве формирования профессиональных навыков выпускников и их непрерывном развитии с целью лучшей интеграции на рынке труда, а также об отсутствии эффективной политики и механизмов в области обеспечения качества образования по всей вертикали системы образования (национальный уровень – институциональный уровень).

В последние годы в Молдове предпринято ряд мер по созданию нормативно-правовой организационной, институциональной базы в области обеспечения качества высшего образования. Однако, еще существует множество нерешенных проблем в данной области. Так, Кодекс об образовании Республики Молдова, № 152 07.17.2014³ (в отличие от Закона об образовании (№ 547 от 21.07.1995 г., действующего до вступления в силу Кодекса, в котором не содержались специальные положения относительно качества образования), предусматривает в ст. 112,

---

¹ Деятельность высших учебных заведений в 2017/18 учебном году. Национальное бюро статистики. <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=5849>.

² Занятость населения. Национальное бюро статистики. http://www.statistica.md/public/files/publicatii_electronice/Anuar_Statistic/2017/3_AS.pdf.

³ Кодекс об образовании. Monitorul Oficial, Nr. 319-324 от 24.10.2014. <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=355156&lang=2>.

что «обеспечение качества в высшем образовании реализуется посредством комплекса мер по развитию институциональных возможностей разработки, планирования и внедрения образовательных программ, которыми формируется и укрепляется уверенность потребителей, что учреждение, предоставляющее образовательные услуги, соответствует стандартам качества и улучшает их в соответствии со своей миссией». Закон предусматривал первоначально создание Национального агентства по обеспечению качества в профессиональном образовании, как независимого органа. В дальнейшем, вследствие структурных реформ, это агентство было реорганизовано в Национальное агентство по обеспечению качества в образовании и исследовании, но уже подчиненное Министерству образования, культуры и исследований. Следовательно, центральный государственный орган, который осуществляет мониторинг деятельности образовательных учреждений, посредством подчиненных организаций координирует и контролирует процесс авторизации и аккредитации образовательных программ, что несовместимо с принципами объективности, транспарентности и качества процесса принятия решений.

На институциональном уровне ответственность за обеспечение качества возложена на внутренние структуры вуза. В постоянно меняющейся среде университет следует рассматривать как организацию, действующую на конкурентном рынке услуг (образовательных, исследовательских, консалтинговых). Конкурентоспособность высшего учебного заведения определяется его способностью и скоростью адаптации к постоянно меняющимся потребностям экономической и социальной среды, а это может быть достигнуто путем обеспечения качества образовательных услуг и его постоянного совершенствования. Исходя из такого подхода к качеству образовательных услуг, следует, что наиболее важным элементом системы обеспечения качества является институциональный, поскольку качество системы высшего образования в целом определяется качеством деятельности каждого вуза в частности.

Действующее законодательство (Кодекс об образовании, ст. 82) предусматривает классификацию университетов, однако это определяется не качеством предоставляемых услуг, а в зависимости от предлагаемых образовательных программ. Таким образом, высшие учебные заведения могут быть отнесены к

одной из следующих трех категорий: категория А (предоставляют программы лиценциатуры, магистратуры и докторантуры); категория В (предоставляют программы лиценциатуры и магистратуры); категория С (предоставляют программы лиценциатуры).

Методология внешней оценки качества для авторизации на временное функционирование и аккредитации образовательных программ и учреждений профессионально-технического, высшего и непрерывного образования⁴, утвержденная Постановлением Правительства № 616 от 18.05.2016 г. и Руководство по внешнему оцениванию образовательных программ и образовательных учреждений предусматривает отдельную аккредитацию учебных программ и образовательных учреждений. Согласно Методологии, ст. 29, институциональная аккредитация может быть инициирована, если учебное заведение аккредитовало не менее половины образовательных программ. Анализ стандартов, согласно которым проводится аккредитация образовательных программ и институциональная аккредитация, свидетельствует о том, что критерии и показатели аккредитации идентичны для обеих форм. В этом случае деятельность Комиссий по внешней оценке дублируется, а затраты на этот процесс значительно увеличиваются (в 3–5 раз), будучи необоснованными.

В то же время следует отметить, что в Молдове сохраняется двойная аккредитация высших учебных заведений – академическая и научная, которые так же частично дублируются и ведут к неоправданному расходу.

Учитывая вышесказанное, а также анализируя и другие аспекты обеспечения качества в высшем образовании, считаем целесообразным:

- вовлечение всех заинтересованных сторон в реализацию политики по обеспечению качества образования;
- предоставление автономии и независимости Национальному агентству по обеспечению качества в образовании и исследовании;

---

⁴ <http://www.anacip.md/index.php/ro/legislatie/anacip/metodologii/send/19-metodologii/377-metodologia-de-evalua-re-externa-a-calitatii-in-vederea-autorizarii-de-functionare-provizorie-si-acreditarii-programelor-de-studii-si-a-institutiilor-de-invata-mint-profesional-tehnic-superior-si-de-formare-continua>.

В дальнейшем Методология.

- внедрение и развитие на институциональном уровне внутренних систем обеспечения/управления качеством как подсистемы менеджмента университетов;
- развитие и продвижение адекватной культуры качества, восприятие качества в соответствии с современными концепциями;
- пересмотр методологии внешнего оценивания качества образовательных программ и учебного заведения (в настоящее время, две отдельные процедуры) и объединение этих двух процедур предусматривает, что вуз аккредитуется на институциональном уровне если аккредитованы не менее 60 % образовательных программ;
- возвращение к единой аккредитации высших учебных заведений (академической и научной);
- бюджетное финансирование университетов в зависимости от качества предоставляемых услуг;
- сотрудничество с агентствами по обеспечению качества, аккредитованными на международном уровне, привлечение иностранных экспертов для участия в оценивании качества образования вузов страны.

Реализация перечисленных мер будет способствовать повышению качества высшего образования.

РОЛЬ КОМПЕТЕНТНОСТНОГО ПОДХОДА В ПОВЫШЕНИИ КАЧЕСТВА ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Т. В. Панкова, д. пед. н., профессор кафедры педагогики, профессор

КГУ им. Арабаева, г. Бишкек

Кыргызский государственный университет

Построение эффективных образовательных систем, обеспечивающих качественное обучение, имеет исключительно важное значение для развития и экономического роста любого государства. В Кыргызстане в последние годы наблюдается открытие десятков новых школ, что ещё в большей степени требует повышения качества подготовки педагогических кадров. На этом фоне образовательное сообщество республики начало ещё более активно внедрять идею повышения качества педагоги-

ческого образования, использования измеримых показателей для его оценки и поиска новых подходов для определения его результативности.

Как известно, в советское время качество выпускников педагогических вузов определялось оценкой знаний, умений и навыков, полученных студентами за период обучения в вузе. Своё выражение данное положение нашло в появлении квалификационных характеристик, требованиям которых должен был отвечать выпускник. Подтверждением данных знаний являлся диплом, который к сожалению не содержал достаточной информации о выпускнике, о его готовности к выполнению своих профессиональных функциональных обязанностей. В связи с сказанным начали, как было отмечено выше, изыскиваться новые подходы к качеству педагогического образования.

Одним из таких подходов стал компетентностный подход, позволяющий в качестве одного из критериальных показателей результативности педагогического образования, выделить учебные достижения студентов, получающих своё отражение в виде развития соответствующих компетенций (базовых и специальных).

В Кыргызстане действовал и действует целый ряд проектов, направленных на работу в обозначенном направлении. К примеру проект TUNING «Настройка образовательных структур в Европе» одним из первых в республике осуществил классификацию компетенций и предложил свою модель выпускника высшей школы, в том числе педагогической, на основе компетентностного подхода [1].

Проект представил соответствующие методические рекомендации по разработке модели выпускника высшей школы на основе компетентностного подхода, которые вместе с разработками отечественных учёных (Н. А. Асипова, И. Б. Бекбоев, И. С. Болжурова, К. Д. Добаев, В. Л. Ким, А. М. Мамытов, Л. П. Мирошниченко, Т. В. Панкова и др.) легли в основу нормативных документов, отражающих основы развития системы образования в республике, в том числе высшего педагогического. Данные документы подчёркивают приоритетность компетентностного подхода на всех ступенях образовательной системы. Среди обозначенных документов в первую очередь следует назвать «Концепцию развития образования в Кыргызской Республике до 2020 г.» и «Стратегию развития образования в Кыр-

гызской Республики на 2012–2020 годы» [2]. К данным документам был приложен «План действий по реализации «Стратегии образования в Кыргызской Республике на 2012–2014 годы» в качестве первого трёхлетнего плана по реализации «Стратегии развития образования в Кыргызской Республике на 2012–2020 годы». В настоящее время данная работа продолжается.

В рамках названных документов вузы Кыргызстана с разной долей интенсивности осваивают компетентностный подход. Сказанное касается и ведущего педагогического вуза республики – Кыргызского государственного университета им. И. Арабаева. В настоящее время в университете главными показателями в оценке эффективности подготовки педагогических кадров становятся не только планирование и реализация учебного процесса, но и результаты образования – развитие у студентов соответствующих компетенций. Акцент постепенно смещается с самого процесса обучения на личную подготовленность студента к педагогической деятельности, к их трудоустройству, что и является критерием результата педагогического образования.

Данные позиции находят своё отражение в Государственных образовательных стандартах высшего профессионального образования Кыргызской Республики по направлениям подготовки – бакалавр, магистр, в разработке которых приняли участие ведущие учёные-педагоги республики. В стандартах конкретно указано, какими компетенциями должен обладать выпускник вуза., будущий учитель. Примером может стать Государственный образовательный стандарт высшего профессионального образования по направлению «Педагогическое образование «бакалавриат и магистратура (2015 г.). На его основе создан соответствующий учебно-методический комплекс и осуществлено дополнительное учебно-методическое обеспечение данного процесса.

Список использованных источников

1. Методические рекомендации по разработке моделей выпускников и проектирование учебных планов в высших учебных заведениях Кыргызской Республики на основе компетентностного подхода. – Бишкек, 2007.
2. Стратегия развития образования в Кыргызской Республике на 2012–2020 годы». – Бишкек, 2012.

ДОСВІД ПІДТРИМКИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ В НАЦІОНАЛЬНОМУ ФАРМАЦЕВТИЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

А. А. Котвіцька, *д. фарм. н., професор, ректор;*

В. О. Лебединець, *д. фарм. н., доцент, завідувач кафедри
управління якістю*

Національний фармацевтичний університет

У 2015 році була сертифікована на відповідність вимогам стандарту ISO 9001:2008 система управління якістю (СУЯ) Національного фармацевтичного університету (НФаУ) – першого університету серед медичних закладів вищої освіти України.

Метою впровадження СУЯ стало удосконалення діяльності університету на всіх організаційних рівнях задля поліпшення результатів роботи з позицій нормативних вимог і очікувань замовника. Цю мету планувалося досягати шляхом зміцнення зв'язків між усіма процесами та чіткій їх регламентації щоб збільшити «коефіцієнт корисної дії» (ККД) організації. У часи жорсткої конкуренції, складної економічної ситуації та суворих нормативних вимог до продукції й послуг практично всіх галузей для виживання на ринку будь-які організації повинні працювати з високим ККД. Саме СУЯ і допомагає підвищувати результативність та ефективність функціонування організації. При цьому сучасна система управління передбачає таку організацію праці, щоб втручання верхнього ешелону керівництва було мінімальним, а задіяність персоналу на місцях для досягнення загальних, корпоративних цілей – максимальною.

У рамках СУЯ кожна людина, кожен підрозділ мають відчувати себе не гвинтиком у механізмі, а органом у живому організмі, що кардинально змінює всю філософію й підходи до управління. У системі немає зайвих чи неважливих процесів – усі вони потрібні для функціонування організації та задоволення потреб замовників. Уся діяльність першого керівника організації концентрується на розробці стратегії подальшого розвитку.

Відомо, що «червоною ниткою» через увесь текст стандарту ISO 9001 проходить вимога максимально задовольняти потреби й очікування замовників. Один із принципів сучасного менеджменту якості так і сформульований: «Орієнтація на вимоги замовників». Будь-яка людина на будь-якому місці повинна

розуміти, що результати її діяльності так чи інакше впливають на якість продукту/послуги та на задоволення замовника. Реалізувати цей принцип не просто. СУЯ – це не просто програма дій і набір інструкцій. Це спеціальна система організації праці, коли за допомогою певних задокументованих алгоритмів (процедур) усі співробітники інформуються про те, що і як вони мають робити, яким критеріям мають відповідати результати їх діяльності. У кожному процесі всі критичні для якості результату етапи й операції покроково регламентовано й постійно контролюються. Різні процеси «стикуються» один з одним шляхом узгодження процедур і вимог до результатів їх виконання. Важливо, що на горизонтальних рівнях, тобто між керівниками процесів СУЯ таке узгодження набуває значної важливості. Така система зрештою значно збільшує ККД закладу освіти та сприяє підвищенню якості освітніх послуг.

Під час формування СУЯ в НФаУ було систематизовано та фактично заново регламентовано багато процесів, включаючи забезпечення проживання і харчування студентів, планування та контроль функціонування навчального процесу, організацію виконання наукових досліджень тощо. При цьому взаємозв'язок між процесами СУЯ вибудовувався так, щоб результат діяльності кожного з них був таким, який потрібний для наступного процесу. Так усувається чи мінімізується одна з головних причин усіх проблем наших вітчизняних підприємств – неузгодженість діяльності підрозділів. Зараз усі університетські процеси стандартизовані й описані в задокументованих процедурах за циклом PDCA (планування-дія-перевірка-коригування); вони містять опис всіх етапів виконання кожного окремого виду діяльності – від планування й виконання до перевірки, контролю та дій з постійного удосконалення. Курує функціонування СУЯ спеціально створений Відділ управління якістю, у складі якого є дипломовані фахівці з управління якістю та соціологи, що проводять рейтингування кафедр за авторською методикою. Групою штатних компетентних фахівців в університеті проводяться систематичні внутрішні аудити, відбуваються навчальні заходи для персоналу кафедр та допоміжних підрозділів на всіх рівнях.

Впровадження СУЯ виявилось довготривалим процесом і складною справою, адже принципи, на яких ґрунтується СУЯ, не завжди збігаються з традиційними для вітчизняних організацій підходами до управління. Можливо, саме з цієї причини

серед українських організацій надто мало тих, які насправді, а не формально впровадили СУЯ. У той же час, складна економічна та політична ситуація в нашій країні – хороший привід замислитись над реформуванням своєї діяльності. Потрібно шукати будь-які можливості працювати ефективніше. Фактично, це єдиний шлях виведення економіки України з глибокої кризи, у якій вона перебуває останні роки.

ВПЛИВ ОКРЕМИХ ХАРАКТЕРИСТИК ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ НА ЇЇ ЗАГАЛЬНИЙ РІВЕНЬ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ПОГЛЯДІВ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТУДЕНТІВ

С. А. Мороз, к. держ. упр., с. н. с. *Навчально-науково-виробничого центру*

Національний університет цивільного захисту України;

С. А. Бука, голова сенату, д. е. н., професор

Балтійська Міжнародна Академія (Рига, Латвія)

Залучення студентів ЗВО до моніторингу якості вищої освіти, як на університетському, так і на державному рівні, не є принципово новим інструментом моніторингу якості надання освітніх послуг. Практика проведення опитування студентів, яка з успіхом використовується суб'єктами управління у сучасній системі забезпечення якості вищої освіти, має сталі традиції. За дослідженнями Р. Хаскелла, механізм залучення студентів до експертного оцінювання якості вищої освіти на національному рівні набув свого остаточного оформлення ще на початку 20-х років ХХ століття [1]. Сучасна система забезпечення якості вищої освіти більшості з європейських країн передбачає проведення опитування студентів та прийняття до уваги їх думки на рівні одного з суб'єктів експертного оцінювання.

Абстрагуючись від дискусії навколо питання здатності студентів до проведення об'єктивної експертизи предмету оцінювання (готовність до участі у моніторингу якості вищої освіти на рівні самостійного суб'єкту) та приймаючи до уваги результати наших попередніх досліджень [2], звернемо увагу на окремі результати проведеного нами опитування здобувачів вищої освіти. Відповідне опитування було проведено авторами цієї публікації під час виконання програми стажування наукових та науково-педагогічних працівників Національного університету цивільного захисту України (м. Харків) «Теорія і практика за-

безпечення якості вищої освіти: педагогіка, психологія і управління» (21.04.2018–02.05.2018) в Балтійській Міжнародній Академії (м. Рига, Латвія). Запропонована організаторами дослідження анкета передбачала у тому числі й з'ясування думки студентів щодо місця та ролі окремих характеристик якості вищої освіти в системі її оцінювання. Іншими словами, студентам було запропоновано визначити потужність окремих (запропонованих авторами анкети) факторів (характеристик) якості вищої освіти в контексті їх впливу на її підсумковий рівень. Отримані нами під час дослідження результати наведено на рис. 1.

Рисунок 1 – Потужність впливу окремих характеристик якості вищої освіти на її підсумковий рівень

Приймаючи до уваги вище наведене можемо сформулювати такі основні висновки:

- значущість кожного із запропонованих авторами дослідження факторів впливу на якість вищої освіти була оцінена респондентами на приблизно однаковому рівні, що свідчить про можливість їх включення до системи моніторингу якості надання освітніх послуг на рівні окремих індикаторів (показників);
- найбільш впливовими на думку студентів є ті з характеристик якості вищої освіти, які пов'язані з науково-дослідною і публікаційною активністю професорсько-викладацького складу та рівнем життя у відповідній країні (університетський та державний рівні забезпечення якості вищої освіти). Можемо припустити, що студенти, обираючи для навчання університет

за межами своєї країни, керуються не тільки якістю вищої освіти, а і рівнем життя у країні розміщення конкретного (обраного для навчання) ЗВО.

Список використаних джерел

1. Haskell R. E. Academic Freedom, Tenure, and Student Evaluation of Faculty: Galloping Polls in the 21st Century [electronic resource] / R. E. Haskell // Education Policy Analysis Archive. – 1997. – Vol. 5, № 6. – Access mode: <https://epaa.asu.edu/ojs/article/view/607>.
2. Мороз С. А. Рейтинг науково-педагогічних працівників, як складова системи державного управління якістю вищої освіти / С. А. Мороз, С. М. Домбровська, В. М. Мороз // Вісник НУЦЗУ (Серія «Державне управління»). – 2017. – Вип. 2 (7). – С. 294–309.

КРУГЛИЙ СТІЛ 1. ЯКІСТЬ У ВИЩІЙ ОСВІТІ: ДОСВІД, ПРОБЛЕМИ, ПРОПОЗИЦІЇ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ

ПРОБЛЕМИ У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ З МЕНЕДЖМЕНТУ ТА МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

*Ю. Б. Кабаков, к. т. н., директор Органу сертифікації персоналу
Українська асоціація якості*

Наразі великий відсоток фахівців, які закінчили ЗВО за фахом «Менеджмент», мають лише загальне уявлення про те, що собою являє цілісна система менеджменту організації і які вимоги до неї висувають відповідні міжнародні стандарти, починаючи з ISO 9001. Хоча наразі переважна більшість більш – менш серйозних організацій в світі і в Україні мають сертифіковані системи менеджменту, що відповідають вимогам одного або декількох подібних стандартів. Наявність такої системи дозволяє організаціям стабільно виконувати вимоги своїх споживачів і нормативні вимоги, зменшувати негативний вплив своєї діяльності на навколишнє середовище і ризики для здоров'я своїх співробітників, підвищувати інформаційну безпеку, ефективно управляти енергетичними ресурсами, забезпечувати безпечність харчових продуктів і досягати багатьох інших своїх цілей. І, що дуже важливо, всі ці вимоги аналізуються спільно, а рішення приймаються зі збалансованим урахуванням всіх цих вимог.

Звичайно, системи дають такий ефект, якщо підприємства розуміють, що ці результати є основною метою створення подібних систем. Крім того, дуже часто наявність таких систем є прямою вимогою споживачів та інших зацікавлених сторін. А для побудови, підтримки та постійного вдосконалення систем менеджменту, які не просто відповідають стандартам, а реально дозволяють організаціям досягати своїх цілей, потрібно кваліфікований персонал, який добре розбирається в цих питаннях.

Наявність «працюючої» системи менеджменту дозволяє організаціям успішно досягати поставлених цілей, і, отже, підвищувати свою конкурентоспроможність. А наявність «критичної маси» конкурентоспроможних підприємств і організацій підвищує конкурентоспроможність країни і рівень життя її жителів.

Таким чином помітно підвищується і конкурентоспроможність ЗВО, які готують для підприємств таких фахівців, а також конкурентоспроможність їхніх випускників на ринку праці!

На жаль, у великій кількості університетів, де є спеціальність «Менеджмент», або взагалі не вивчають міжнародні стандарти на цільові системи менеджменту, або роблять це тільки оглядово. У цьому я переконався, вже п'ятий рік займаючись організацією Міжнародної олімпіади з менеджменту серед молоді та співпрацюючи з рядом університетів в сфері навчання і сертифікації персоналу.

З метою вирішення вищезгаданих проблем при Українській асоціації досконалості та якості (УАДЯ) створена Рада з питань системного менеджменту і ділової досконалості організацій. Основною метою Ради є вироблення рекомендацій для покращення навчання в сфері менеджменту і тим самим сприяння підвищенню конкурентоспроможності економіки України.

В процесі роботи в Науково – методичній комісії МОН, підкомісії з розробки стандарту вищої освіти за спеціальністю 073 «Менеджмент» (область знань – 07 «Управління та адміністрування»), членом якою я являюся, вдалося включити в стандарт для магістрів вимоги щодо розуміння того, що теоретичний зміст предметної області спеціальності «Менеджмент» включає системи менеджменту, а у спеціальні (фахові, предметні) компетентності – вміння обирати та використовувати концепції, методи та інструментарій менеджменту, у тому числі у відповідності до міжнародних стандартів.

Це – хороший крок у правильному напрямку. Але, для того, щоб навчання в сфері цільових систем менеджменту було організовано у відповідності до вимог промисловості і роботодавців, дуже корисною може бути співпраця ЗВО з акредитованими органами сертифікації персоналу у цій галузі.

По-перше, такі органи мають великий практичний досвід роботи в сфері систем менеджменту і могли надати допомогу ЗВО в розробці навчальних матеріалів та організації навчання.

По-друге, якщо навчальні програми і матеріали ЗВО відповідають вимогам певних кваліфікацій, то фахівець, який пройшов таке навчання, може пройти сертифікацію і отримати, у доповнення до диплому ЗВО, сертифікат незалежного акредитованого органу. Це підвищить як конкурентоспроможність такого фахівця на ринку праці, так і конкурентоздатність ЗВО на ринку освітніх послуг.

ОСП УАЯ у відповідності до вимог міжнародного стандарту ISO 17024 не займається навчанням персоналу, ми співпрацюємо з рядом навчальних організацій в Україні та за її межами, програми яких відповідають вимогам до кваліфікацій ОСП УАЯ. Ми зацікавлені у розширенні нашої співпраці з новими організаціями, які проводять навчання у сфері менеджменту.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ЭЛЕМЕНТОВ ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ ДЛЯ УЛУЧШЕНИЯ КАЧЕСТВА ПОДГОТОВКИ ЭКОНОМИСТОВ-ПРОГРАММИСТОВ

А. Н. Семенюта, *д. т. н., профессор, заведующий кафедрой
информационно-вычислительных систем
Белорусский торгово-экономический университет потре-
бительской кооперации*

В Белорусском торгово-экономическом университете потребительской кооперации начиная с 2015 г. ведется обучение студентов по специальности «Экономика электронного бизнеса» с получением квалификации «экономист-программист».

Учебный план обучения специалиста с данной квалификацией предусматривает получение знаний по дисциплинам:

обеспечивающим экономическую подготовку в областях:

- экономической теории;
- национальной экономики Республики Беларусь;
- экономики электронного бизнеса;
- международного бизнеса;
- хозяйственного права и др.

обеспечивающим техническую подготовку в областях:

- современных технологий программирования;
- web-технологий;
- распределенных систем обработки информации;
- информационных систем в экономике и др.

Для подготовки конкурентоспособного специалиста за четыре года (улучшения качества образовательного процесса) в учебном процессе необходимо использование современных образовательных технологий. В связи с этим на кафедре информационно-вычислительных систем Белорусского торгово-экономического университета потребительской кооперации в последние годы в учебном процессе подготовки экономистов-прог-

раммистов стало широко использоваться «встраивание» в учебный процесс дистанционных курсов фирмы-производителя сетевого оборудования CISCO, национального открытого университета ИНТУИТ, а также самостоятельно разработанных в системе дистанционного обучения Moodle модулей. Успешное прохождение государственной аккредитации в 2018 году подтвердило правильность этого способа организации учебного процесса на кафедре.

ПРОФЕССИОНАЛИЗМ В УСЛОВИЯХ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ

Л. М. Злотникова, к. э. н., доцент

Белорусский торгово-экономический университет потребительской кооперации

Инновационная деятельность во всех сферах общественного производства предъявляет радикально новые требования не только к технологиям, но месту и роли человека. Формой проявления человеческой деятельности всегда было и будет ценность человеческих качеств. В нач. XX в. Й. Шумпетер в работе «Теория экономического развития» обозначил новатора, как человека, умеющего соединять факторы производства ранее не встречавшимся способом. ... Важнейшей особенностью новатора ученый назвал эффективно совмещать «новое и старое». Несмотря на то, что человечество вошло в XXI в. проблемы новаторства, инноваций по-прежнему остаются острыми, практически не имеющими адекватного решения.

Профессионал, профессия, профессионализм по-прежнему остаются наименее научно обоснованными понятиями и процессами. В определении профессионализма сложилась противоречивая ситуация. Четкого ответа нет, однако государство принимает большое количество решений на оценку процесса и результативности обучения. Институт образования в это же время беспрерывно подвергается различным преобразованиям. На законодательном уровне радикально изменен статус образования. Став услугой, система образования юридически оказалась своеобразным вспомогательным подразделением промышленного производства и практически потеряла самостоятельность. Выражения «удовлетворять потребности производства»,

«учитывать интересы промышленности» и т. д. провозглашены единственной целью системы образования.

Современная реальность такова, что абстрактно определенный экономистами классиками «труд как фактор производства» приобрел подлинный статус. Отброшены элементарные отличия человека (источника труда) от земли и капитала, механически отождествлены труд, земля и капитал. Образно говоря, не принимается во внимание тот принципиальный факт, что труд, трудоспособность, производительность и многие другие элементы производства, вносимые человеком, признаны автоматически воспроизводимыми, т. е. не требующими никаких моральных, нравственных социальных затрат. Формирование последних вопреки негативной оценке их влияния на эффективность производства также невозможно без серьезных финансовых, материальных и временных затрат не только человека, но и всего общества. Принципиальное отличие труда от земли и капитала проявляется еще и в том, что носитель труда, т. е. человек должен постоянно нормально питаться, иметь хорошее жилье и по меньшей мере уметь читать инструкции и понимать суть технологии. Человек в отличие от земли не может оставаться без питания. Земля, оставленная «под парами», оживает, восстанавливается. Человек не получающий необходимое количество пищи не только теряет способность к эффективному труду, но может потерять жизнь.

Еще одной, на наш взгляд, принципиально важной отличительной особенностью человека, является мышление, т. е. основа принятия осознанных решений и совершения хорошо обдуманных действий. Очеловечивание человека, именно способность к мышлению и осознанным действиям выделяет человека из всего живого мира. Осуществляется это процесс преобразования физиологической особи в человека в сложном, многогранном, противоречивом процессе – социализации. Все институты социализации, т. е. система образования, воспитания, формирования культуры и т. д. нацелены на получение нового члена общества. Общеизвестно, что рождающийся человек не получает по наследству не только морально-нравственные принципы, но вынужден приобретать самые необходимые качества жизнедеятельности. Человек в прямом смысле слова не способен научиться ходить, есть ухаживать за собой и т. д. Однако, мифологизация мощи и силы экономических действий привела к тому, что все процессы социализации отождествлены с

коммерческой деятельностью. Основной задачей последней обозначено выгодность и возвратность затрат.

В рамках действующей государственной политики в Республике Беларусь не признается труд по уходу за родившимся ребенком и его воспитанием. Тяжелый изнурительный труд женщин в домашнем хозяйстве одним росчерком пера государственного чиновника признан «безделием». Так же время и силы, затраченные на получение образования приравнены к ненужным обществу. Т.е. обозначенные виды временных и материальных затрат государство не просто признало личными, но и называет человека исключением их из трудового стажа для получения пенсии как по возрасту, так и, к сожалению, в случае потери трудоспособности.

Хотелось бы напомнить суть наиболее удачного определения инновационного поведения, сформулированные в нач. XX в. великим Й. Шумпетером. Он считал, что новатор – это человек, который способен ранее не встречавшимся, не использованным способом соединять имеющиеся в его распоряжении факторы производства, а также эффективно использовать все доставшееся в наследство. Человек, по мнению ученого, должен обладать такими качествами, которые позволяют ему демонстрировать хозяйское, рачительное отношение к окружающим его ресурсам. Необходимы профессионалу указанные свойства или нет, ответ может быть один. Инновационное развитие – это, прежде всего, максимально рачительное отношение к ресурсам, которыми располагает человек. И сам человек не исключение.

В рамках небольшого исследования практически невозможно сформулировать все проблемы формирования профессионала инновационного развития. Поэтому хотелось бы сосредоточить внимание на вопрос соотношения морального и материального. Еще одно сущностное отличие человека от всего живого в том, что человек способен мыслить, действовать осознанно. Однако анализ нормативных документов, многочисленных публикаций по проблемам образования говорит об отсутствии подлинного интереса к методологии и принципам мыслительной деятельности. При том, что исследователи акцентируют внимание на качестве образования, проблемы формирования осознанного поведения остаются за пределами научного интереса и эмпирической ценности. Не оспаривая важность процессов повышения качества образовательных услуг, на наш взгляд, невоз-

можно согласиться с отождествлением содержания образования и постоянным ростом количества контролирующих органов и проверок. В реальности образовательный процесс в настоящее время подменен разнообразными физическими нормами и нормативами. Коммерциализация института образования свободное время профессорско-преподавательского состава. Практически ничем неограниченный рост аудиторной нагрузки преподавателей влечет за собой сокращение реальных возможностей обновления знаний, повышения квалификации и непрерывной работы над собой. Учителя, преподаватели – это особая социальная группа, объем свободного времени которых используется для развлечений, праздности и других видов занятости, несвязанных с профессиональными обязанностями.

К сожалению, чрезмерная увлеченность материальным потреблением и следование примитивным интересам экономики потребления сопровождаются негативными революционными преобразованиями в образовании. Профессионализм стал символом роста объемов производства и получаемой выгоды. Важнейшая компонента человеческой жизнедеятельности – мышление – оказалась вне предметных исследований. Можно, конечно в некоторых нормативных документах прочесть о важности формирования активной жизненной позиции подрастающего поколения, осмысленных действиях и т. д. однако, реальность такова, что результат функционирования института образования определяется количеством баллов, набранных в ходе централизованного тестирования, снижением затрат на организацию учебного процесса.

На вербальном уровне нет недостатка в признании важности человеческих качеств. Отказавшись от коммунистической идеологии гуманитарная наука не смогла предложить обществу объединяющие цели и механизмы их достижения. Опыт реформирования экономических отношений на основе отказа от развития человека убедительно доказал, что только общество, а не отделено взятый человек формирует принципы морально-нравственного поведения, создает и реализует институты социального контроля, создает условия развития умственных способностей и их эффективного использования. Поведение человека на основе инстинктов носит разрушительный характер. По этим и многим другим необозначенным причинам сложно оценивать профессионализм вне адекватного уровня развития человеческих качеств.

ЗНАЧУЩІСТЬ ОКРЕМИХ ДЕТЕРМІНАНТ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ЕКСПЕРТНИХ ОЦІНОК ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТУДЕНТІВ

В. М. Мороз, д. держ. упр., доцент, начальник наукового відділу
з проблем управління у сфері цивільного захисту Навчально-
науково-виробничого центру

Національний університет цивільного захисту України;

И. С. Бука, проректор з міжнародної діяльності, магістр
ділового адміністрування

Балтійська Міжнародна Академія (Рига, Латвія)

У межах попередніх напрямів організації нашого наукового пошуку було доведено той факт, що проблематика ефективності функціонування та розвитку системи якості вищої освіти, може бути розглянута через призму експертних оцінок основних замовників освітянської послуги. Таке припущення було нами зроблено під час аналізу змісту міжнародних стандартів якості серії ДСТУ ISO 9000:2007, а саме тих їх норм, які пов'язані з принципами управління якістю, а саме – орієнтація на замовника [1]. На рівні замовника освітянської послуги, поряд з роботодавцями та державою, може бути розглянутий безпосередньо сам здобувач вищої освіти. Іншими словами, студент є не лише об'єктом навчального процесу, а у тому числі і суб'єктом з оцінювання його якості. У межах цієї публікації ми не будемо розглядати недоліки та переваги інструментарію використання студентів на рівні експертів з якості вищої освіти, адже цей напрям потребує ґрунтовного дослідження у межах окремого напрямку наукового пошуку, а лише звернемо увагу на деякі з отриманих нами під час опитування студентів результати. Особливістю нашого дослідження є той факт, що у якості експертів з оцінювання якості вищої освіти виступали студенти Балтійської Міжнародної Академії (Латвія, м. Рига), а отже їх думка, з одного боку, не може бути використана для характеристики вітчизняної системи вищої освіти, а з іншого – є віддзеркаленням результатів тих реформ, які проводяться національним Урядом Латвії за напрямом інтегрування національної системи вищої освіти до Європейського простору вищої освіти.

Використана нами під час дослідження методика передбачала з'ясування думки студентів (експертів) у тому числі і за напрямом визначення потужності впливу окремих факторів на якість вищої освіти. Експертам було запропоновано оцінити значущість впливу тих чи інших факторів на якість вищої освіти. Отримані нами під час дослідження результати наведено на рис. 1.

Рисунок 1 – Розподіл потужності впливу окремих факторів на якість вищої освіти

Приймаючи до уваги вище наведене можемо сформулювати такі основні висновки: анкетування студентів щодо якості надання освітянських послуг не лише може, а і повинно розглядатися адміністрацією ЗВО на рівні одного з інструментів моніторингу якості вищої освіти на університетському (внутрішньому) рівні; забезпечення відповідності змісту навчальних програм та методик їх викладання вимогам часу, поряд з підвищенням рівня розвитку кадрового потенціалу ЗВО, повинно розглядатись його адміністрацією на рівні пріоритетних напрямів управління якістю вищої освіти; інтегрування вітчизняної системи вищої освіти до європейського простору вищої освіти вимагає підвищення рівня відповідальності ЗВО за якість надання освітніх послуг, а також розширення університетської автономії щодо змісту навчальних програм, а також практики їх реалізації.

Список використаних джерел

1. Мороз С. А. Реалізація принципу орієнтації на замовника, як напрям вдосконалення механізмів державного управління якістю вищої освіти [Електронний ресурс] / Мороз С. А. // Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування. – 2018. – № 1. – Режим доступу: http://el-zbirn-du.at.ua/2018_1/19.pdf. – Назва з екрана.

КАЧЕСТВО В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ

С. В. Кэпэцынэ, к. п. н., проректор по научной работе
Кооперативно-торговый университет Молдовы

Образовательный процесс в Молдове сталкивается со многими проблемами, связанными с глобальными и национальными изменениями. Ключевыми элементами в формировании глобальной экономической и культурной среды являются образование и исследование.

Адекватное и емкое описание двух явлений, специфических для высшего образования, было сформулировано Джейн Найт и Хансом де Витом (1997): «В области высшего образования глобализация представляет собой технологический, экономический, информационный поток людей, ценностей, идей ... за пределами границ. Глобализация влияет на каждую страну по-разному из-за разнообразия национальной истории, традиций, культуры и приоритетов каждой нации», а «интернационализация высшего образования является одним из способов реагирования страны на воздействие глобализации, но который соблюдает, в то же время, индивидуальность нации». Таким образом, интернационализация и глобализация являются двумя динамически связанными понятиями, в которых глобализация является катализатором, а интернационализация является упреждающим ответом на нее [4].

Эта эволюция приводит к важным изменениям в сфере образования на национальном и международном уровне, а постоянный поиск коммерческих возможностей и стремление соответствовать требованиям деловой среды становятся определяющими для выживания учебных заведений, стимулирования разнообразия образовательных учреждений и учебных программ. Именно глобализация определяет все большее внимание к

качеству образовательного процесса и является ключевым фактором в конкуренции между институтами на национальном уровне, системами на уровне государств мира. В общем смысле, образование подчиняется закону качества, соответственно, качество образования представляет собой совокупность характеристик поставщика и его программы, которые отвечают ожиданиям бенефициаров и стандартам качества. Необходимость конкретизации концепции качества в образовании вытекает из ее гибкости в соответствии с ценностями, которые пропагандируются в обществе на уровне школьного учреждения, образовательной политикой и стратегией на национальном уровне, существующей ситуацией, а также эволюцией концепции на международном уровне. Согласно Кодексу об образовании Республики Молдова, статья 3, качество в образовании представляет собой совокупность характеристик образовательной программы и ее организаторов, которыми удовлетворяются ожидания потребителей, вытекающие из стандартов качества; но материализуются на уровне процесса [1]. По утверждению А. Думитриу, качество можно определить как подход, который ведет к эффективному обучению, глубоким, устойчивым навыкам и компетенциям студентов путем эффективного планирования и предоставления ожидаемых результатов обучения, мониторинга, внутренней/внешней оценки результатов и путем непрерывного совершенствования [3]. Для прояснения концепции качества в учебном процессе, мы привлечем, с одной стороны, модель педагогического мышления, разработанную Л. С. Шульманом, которая предполагает поэтапный цикл действий для качественного подхода: понимание, трансформация, обучение, оценка, размышление и новое понимание.

С другой стороны, значительную роль в эволюции концепции качества играет цикл разработки продукта, который продвигается в Японии Э. Демином, основателем современного движения в области качества. Впоследствии эта схема была развита в цикл ПДПД (планируй-достигай-проверяй-действуй) или методологию любого процесса. ПДПД можно резюмировать следующим образом:

- *планирует*: устанавливает цели и процессы, необходимые для достижения результатов в соответствии с требованиями клиента/бенефициара и политикой учреждения;
- *достигает*: реализует процессы;

– *проверяет*: контролирует и измеряет процессы и продукт в соответствии с политикой, целями и требованиями продукта и результатами отчетов;

– *действует*: принимает меры для постоянного улучшения производительности процесса.

Корреляционный подход (схема качества – методология процесса) позволяет визуализировать уникальный механизм функциональности процесса качества, который может быть детализирован по каждому компоненту, поддерживая долгосрочную стратегию развития, в которой школа принимает на себя фундаментальную роль поставщика человеческого капитала, способного, в свою очередь, приносить пользу обществу.

За качество образования в Республике Молдова отвечает Национальное агентство по обеспечению качества в образовании и исследованиях – иерархический орган, который распространяет информацию о функциональности образовательного процесса в стране.

Обеспечение качества в Кооперативно-торговом университете Молдовы реализуется через комплекс мер по развитию институционального потенциала ввиду планирования и реализации образовательных программ, посредством которых формируется и укрепляется уверенность получателей в том, что учреждение-поставщик образования удовлетворяет и улучшает стандарты качества в соответствии со своей миссией.

КТУМ был первым университетом, продвигающим идею внедрения Системы менеджмента качества (СМК) в высших учебных заведениях.

В 2017–2018 учебном году начался переход СМК к новому международному стандарту ISO 9001: 2015, и в апреле 2018 года КТУМ повторно подтвердил внешнюю ресертификацию системы управления качеством на основе последнего международного стандарта.

Список использованных источников

1. Кодекс об образовании Республики Молдова. В: Официальный вестник Республики Молдова №. 319-324, ст. №. 634, 24.10.2014.
2. Догару М. Качество в образовании. Бухарест. 2011.
3. Думитриу А. (координатор). Качество в образовании. Бухарест-2011.

4. Knight J., de Wit H. (Eds.) Internationalization of higher education in Asia Pacific countries. Amsterdam: European Association for International Education, 1997.

ДОСВІД КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ ПРИ ВИКЛАДАННІ ДИСЦИПЛІНИ «МЕДИЧНА ІНФОРМАТИКА» В ПІДГОТОВЦІ СУЧАСНИХ ЛІКАРІВ

О. В. Зайцева, д. б. н., професор;

В. Г. Кнігавко, д. б. н., професор, завідувач кафедри медичної та біологічної фізики і медичної інформатики;

М. А. Бондаренко, к. ф.-м. н., доцент;

Л. В. Батюк, к. б. н., доцент;

Н. С. Пономаренко, ст. викладач;

О. С. Рукін, к. ф.-м. н., асистент

Харківський національний медичний університет

В Харківському національному медичному університеті на кафедрі медичної та біологічної фізики і медичної інформатики навчальна дисципліна «Медична інформатика» викладається студентам другого курсу. Відповідно до оновленої типової програми з даної навчальної дисципліни, затвердженої МОЗ України (Київ, 2017), викладацький колектив поставив за мету ознайомити студентів з використанням інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у галузі охорони здоров'я, навчити їх опрацьовувати медико-біологічні дані за допомогою ІКТ та забезпечити розвиток інформативної компетентності у майбутніх лікарів.

Саме в компетентнісному підході відображено зміст освіти, що не зводиться до знаннєво-орієнтованого компонента, а передбачає набуття цілісного досвіду вирішення життєвих проблем, виконання ключових функцій, соціальних ролей, вияв компетенцій. Компетентнісний підхід зумовлює не тільки інформованість студента, а розвиток умінь вирішувати проблеми, які виникають у життєвих ситуаціях [1-4].

Слід відзначити, що на кафедрі відбулася переорієнтація методики навчання зі знаннєвого на компетентнісний підхід, що є умовою модернізації і приведення його результатів у відповідність до міжнародних Стандартів. Раніше на кафедрі ця дисципліна викладалася виключно у формі семінарів. Зараз навчання студентів здійснюється в чотирьох комп'ютерних класах у вигляді виконання комп'ютерних практичних робіт.

Викладачами кафедри створені Методичні розробки для студентів з кожного заняття, інформація з теоретичної бази знань викладена у раніше виданому підручнику.

На заняттях опрацьовуються питання, актуальні для сучасних лікарів практичної медицини. Так, спочатку студентам пропонується виробити навички пошуку потрібної медичної інформації, сформувати елементи компетенції використання інформаційних ресурсів, а також навички роботи з базою даних MedLine. На наступних заняттях викладач ставить за мету сформувати професійну компетенцію використання, наприклад, текстового процесора для створення електронних бланків медичної документації, табличного процесора для статистичної аналізу та обробки цифрових медико-біологічних даних. Студенти-медики вчаться також використовувати систему управління базами даних (СУБД), наприклад, для створення електронної медичної картки пацієнта поліклініки, для створення бази даних клінічної лабораторії. Розглядаються також такі важливі теми, як застосування апарату формальної логіки в вирішенні задач діагностики та профілактики захворювань, методи і системи підтримки прийняття рішень за допомогою методів прогнозування при вирішенні медичних задач, питання математичного моделювання в епідеміології, моделювання фізіологічних та патологічних процесів в організмі людини.

Отже, лише компетентнісний підхід в освіті дає необхідну суму знань, умінь та навичок, які визначають сформованість сучасного лікаря.

Список використаних джерел

1. Болотов В. А. Компетентностная модель: от идеи к образовательной парадигме / В. А. Болотов, В. В. Сериков // Педагогика. – 2003. – № 10. – С. 7–13.
2. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / за заг. ред. О. В. Овчарук. – Київ : КІС., 2004. – 112 с.
3. Луговий В. І. Європейська концепція компетентнісного підходу у вищій школі та проблеми її реалізації в Україні / В. І. Луговий // Педагогіка і психологія. – 2009. – № 2. – С. 13–26.
4. Локшина О. І. Європейська довідкова система як інструмент упровадження компетентнісного підходу в освіту країн – членів Європейського Союзу / О. І. Локшина // Педагогіка і психологія. – 2007. – № 1. – С. 131–142.

ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ КОМП'ЮТЕРНОГО ОЦІНЮВАННЯ У ПІДГОТОВЦІ МОРСЬКИХ ФАХІВЦІВ

С. А. Волошинов, к. пед. н., доцент кафедри інноваційних технологій та технічних засобів судноводіння
Херсонська державна морська академія

Оцінювання навчальних досягнень студентів є однією з основних обов'язків педагогічних та науково-педагогічних працівників закладу вищої освіти. Це – трудомісткий і повторюваний процес, оскільки більша частина питань для іспитів і тестових матеріалів повинні бути підготовлені викладачами з нуля принаймні один раз на рік. Значною кількістю досліджень (Л. Артемчук, В. Баранов, О. Гнедкова, Г. Пацукова, К. Чабан та ін.) доведено, що цей процес може бути оптимізований та автоматизований за допомогою різних систем комп'ютерного оцінювання, які дозволяють як провести тестування так і здійснити його автоматичну перевірку.

Виходячи з вимог компетентнісного підходу організації освітнього процесу у Херсонській державній морській академії (ХДМА), комп'ютерне оцінювання знань та фахових компетентностей курсантів – це спосіб демонстрації засвоєння знань, вмінь, навичок та компетентностей, що передбачає їх проведення у формі електронного тестування на навчально-інформаційному порталі академії (<https://mdl.ksma.ks.ua>) з усіх обов'язкових дисциплін, передбачених навчальним планом, за всіма напрямками підготовки, освітніми рівнями «Молодший бакалавр» (Молодший спеціаліст), «Бакалавр», «Магістр» та всіма спеціальностями.

У процесі комп'ютерного оцінювання знань окрім широко застосовуваного традиційного методу тестування використовуються такі методи оцінювання знань такі як освітні ігри, вікторини, кросворди та симулятори, що мають комп'ютерну реалізацію.

Як слушно зазначають польські науковці Б. Колодзєчак, М. Роценк, В. Ковалевський та А. Рен-Курц [1], комп'ютерна форма оцінювання процесу навчання має багато переваг, зокрема: можна перевірити ширший спектр знань; одночасне тестування може охоплювати більшу групу студентів; виключається можливість суб'єктивної оцінки; тематичне оцінювання індиві-

дуалізоване, що дає впевненість у справедливості оцінка; результати оцінювання можна отримати швидко, найчастіше відразу після тесту; форми оцінювання вмінь студентів є інтерактивними; можна легко проаналізувати результати навчального процесу завдяки інструментам, що інтегровані з порталами електронного навчання; можна швидко перетворити навчальний вміст на огляд матеріалів з елементом самооцінки; систематичне оцінювання можливе без надмірного навантаження на викладача, не включаючи етап підготовки процесу оцінювання.

Ефективним засобом комп'ютерного оцінювання якості знань та рівня сформованості компетентностей (пороговий, базовий, підвищений) є технологічний інструментарій LMS Moodle. Це середовище управління освітнього процесу має необмежені можливості організації інформаційно-комунікативної взаємодії учасників навчального процесу.

З 1 вересня 2017 року на базі лабораторії інноваційних технологій ХДМА було проведено 63 організованих групових занять для викладачів та надано більше 350 індивідуальних консультацій по роботі на сайті електронного навчання. Для викладачів ХДМА створений та постійно оновлюється он-лайн курс LMS Moodle, де розташовані інструкції, презентації та відео супровід, які допомагають викладачам опанувати новітні освітні технології.

Комп'ютерне тестування надає можливість для стандартизації процедури контролю та забезпечує об'єктивність оцінювання знань курсантів, для організації кількісного обліку знань, порівнювання досягнутих результатів та якісного їх опису, а також дає можливість створювати процедури оцінювання з викладанням у мережу умов та переліку завдань та видів робіт, які необхідно виконати курсанту для того, щоб отримати залік або скласти екзамен.

Список використаних джерел

1. Kołodziejczak B., Roszak M., Kowalewski W., Ren-Kurc A. Evaluation of the students knowledge with using rapid e-learning tools. URL: <https://depot.ceon.pl/bitstream/handle/123456789/14440/14%20Evaluation%20of%20the%20Students%20Knowledge.pdf>.

ВИКОРИСТАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ LMS MOODLE ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ

*Г. В. Попова, завідувач навчально-методичної лабораторії
інноваційних технологій
Херсонська державна морська академія*

Формування цифрової компетентності викладачів є достатньо актуальним, своєчасним і необхідним завданням наукового пошуку для вищої освіти України. Враховуючи Паризьке комюніке 2018 року, де проголошується заклик підтримки викладачів у творчому цифровому середовищі, розвитку їх цифрових навичок та компетентностей, ця проблема стає першочерговою [1].

Аналіз досліджень свідчить, що однією з найбільших перешкод для впровадження електронного навчання, змішаної освіти в українських вищих навчальних закладах є низька цифрова грамотність саме викладачів.

Електронні системи управління навчанням (LMS), на яких впроваджується змішане навчання, широко використовуються в практиці багатьох вищих закладів України. Так, для підвищення кваліфікації за допомогою LMS Moodle для викладацького складу створюються відкриті дистанційні курси, які надають викладачам можливість навчатись використанню ІКТ в освітньому процесі автономно в зручний для себе час.

Не зважаючи на це, на практиці дистанційні курси не користуються популярністю, саме в силу відсутності навичок у викладачів, які цього потребують, навчанню он-лайн.

Метою нашого дослідження є організація змішаного навчання для викладачів Херсонської державної морської академії та розробка контенту авторського інтегрованого курсу «Компетентнісний підхід в електронному навчанні» з метою надання теоретичної та практичної допомоги викладацькому складу у реалізації компетентнісного підходу, його практичного використання в системі LMS Moodle з урахуванням наступних вимог:

- 1) поєднання можливості онлайн та очного навчання;
- 2) забезпечення постійного доступу до матеріалів курсу з будь-якого місця та у зручний для викладача час;
- 3) налагодження зворотнього зв'язку з викладачем для коригування проходження курсу;

4) оцінювання виконання модулів курсу з метою формування мотивації оволодіння цифровими компетентностями;

5) використання статистичного аналізу даних анкетувань та тестувань;

6) можливості візуалізації траєкторії особистісного освітнього прогресу.

Особливістю електронного курсу є те, що він містить різноманітний контент (відео, інтерактивні малюнки, скрінкасти, гейміфіковані завдання), інструменти спілкування (форуми, чати), інтерактивні лекції, завдання, репозитарій компетентностей. Всі інтерактивні елементи мають компетентностну спрямованість: зміст завдання пов'язаний з професійним середовищем, має практико-орієнтований результат, а виконання завдання базується на навчальному матеріалі дисциплін викладачів. Використання мобільного додатку Moodle дозволяє мати доступ до матеріалів курсу в режимі офлайн, що значно полегшує та економить час викладачів.

Практика свідчить, що електронний курс для викладачів створює єдине середовище професійної спільноти вищого навчального закладу, де формується мотивація до професійного спілкування, навичок використання цифрових ресурсів, зменшення страху перед новітніми технологіями, визнання колегами, ріст самооцінки та прагнення до постійного удосконалення та розвитку. Ефективність проходження курсу залежить від обов'язкового поєднання онлайн та офлайн форматів.

По закінченню курсу викладачі мають сформовану цифрову компетентність, одними із складових якої є здатність керувати професійними інноваціями та реалізовувати компетентнісний підхід за допомогою електронної системи управління навчанням LMS Moodle. Це навчальне середовище має велику перспективу в організації комунікативної взаємодії всіх учасників освітнього процесу з метою формування професійних компетентностей.

Список використаних джерел

1. Паризьке ком'юніке [Електронний ресурс] // МОН України. – 2018. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8/2018/06/06/12/paris-communiquenua2018.pdf>. – Назва з екрана.

КОНТЕКСТНО-ДЕФІНІТНИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТЬ «КОМПЕТЕНЦІЯ» ТА «КОМПЕТЕНТНІСТЬ»

І. А. Кораблінова, к. е. н., доцент кафедри економічної теорії та управління проектами

Одеська національна академія зв'язку ім. О. С. Попова

На сьогодні термін «компетенція» та споріднені з ним слова використовують дуже часто у самих різних смислових значеннях. Електронні пошуковики надають десятки мільйонів покликань на запити «компетенція», «компетенції», «компетентність», «компетентності». Тільки в одній міжнародній науковій базі OATD станом на кінець 2017 року було знайдено тисячі наукових робіт, які мають у назві та/або анотації ключове слово: «competence» – 19 739, «competency» – 6 153, «competencies» – 7 608, «competences» – 398.

Метою роботи є проведення поглибленого аналізу з визначення сутності поняття «компетенція» у різних професійних спільнотах.

Результати спостережень, які були також перевірені через сучасні аналітичні інструменти по роботі з великими базами даних, дозволили виявити суперечності, які виникають при співставленні понять «компетенція» та «компетентність» на різних мовах у різних спільнотах з відповідним контекстом. З метою усунення деяких з них, у роботі [1] обґрунтовано думку про необхідність виділення контекстних ліній, яких притримуються ті чи інші спільноти. У монографії надано авторський погляд на те, в якому сенсі розрізняють поняття «компетенція» та «компетентність» сучасні професійні спільноти в юридичній, освітній, управлінській, діловій сфері. Слід також виділити соціально-економічний контекст розуміння компетенцій, який ще немає достатньої наукової обґрунтованості, але він має важливе фундаментальне значення для розвитку національної економіки й потребує окремих ґрунтовних досліджень міждисциплінарного характеру.

Результати контекстно-дефінітного аналізу визначень «компетенція» та «компетентність» свідчать про такі основні погляди у професійних спільнотах, які мають різні контексти:

– *юридичний* (контекст: повноваження/відповідність): компетенція – право, що надається; компетентність – володіння

компетенцією для реалізації повноважень та виконання завдань, покладених на суб'єкта;

- *освітній* (контекст: грамотність/обізнаність): компетенція – деяка відчужена, наперед поставлена вимога щодо знань, умінь, навичок для виконання певних завдань; компетентність – набута у процесі навчання компетенція;

- *управлінський* (контекст: продуктивність/результативність): компетенція – сукупність знань, умінь, навичок та можливостей працівників, необхідних для ефективного досягнення результатів у роботі; компетентність – рівень володіння компетенціями, необхідних для вирішення певного класу завдань та успішного виконання роботи працівниками;

- *діловий (організаційний)* (контекст: відмінність/перевага): компетенція – знання, навички, досвід з управління ресурсами та здібностями організації для досягнення поставлених цілей; компетентність – рівень володіння компетенціями, які характеризують відмінність організації та забезпечують їй перевагу перед іншими учасниками ділових відносин;

- *соціально-економічний* (контекст: призначення/конгруентність): компетенція – сукупність знань, умінь, навичок, досвіду організації (компанії, групи людей і т. ін.), які необхідні для створення корисних благ у суспільстві відповідно до свого призначення та наявних можливостей; компетентність – ступінь реалізації сформованих та розвинутих компетенцій у відповідності до свого місця у системі соціальних, господарських, культурних та інших відносин.

Контентний аналіз численних міжнародних звітів за останнє десятиліття показує, що у фокусі уваги є «Core competencies» («ключові компетенції»). Проте, аналіз контексту свідчить, що під «ключовими компетенціями» в одному випадку розуміють базові (загальні, універсальні) компетенції, а в іншому – основні (значні, критично важливі) компетенції. Ця різниця особливо характерна для освітньої та управлінської професійних спільнот. Тут слід також додати, що у педагогічній літературі існує думка, що словосполучення «формування компетенції» є некоректним, а в управлінській практиці акцент зроблено саме на формуванні та розвитку компетенцій.

Отже, розуміння різних контекстів є необхідною умовою при аналізі накопиченого у суспільстві досвіду застосування компе-

тентнісного підходу у діяльності людей із різних професійних спільнот.

Список використаних джерел

1. Кораблінова І. А. Компетенції компаній у цифрову епоху: content & context : монографія / І. А. Кораблінова. – Київ : Кафедра, 2018. – 340 с.

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНТЕГРОВАНОЇ БІОГЕОЦЕНОТИЧНОЇ ЕКСКУРСІЇ У СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН

Е. Т. Соколова, методист навчально-методичної лабораторії
природничо-математичних дисциплін
КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти» ДОР»

В умовах реформування освіти все більше уваги приділяється створенню інтегрованих курсів як засобу підвищення ефективності освітнього процесу, побудови моделі конкурентоспроможного активного громадянина, майбутнього компетентного спеціаліста. Відповідно на Наказу МОН № 863 від 03.08.2018 «Про проведення експерименту всеукраїнського рівня «Розроблення і впровадження навчально-методичного забезпечення інтегрованого курсу «Природничі науки» та завдань експериментальної діяльності підтверджується актуальність створення інтегрованих занять, в яких реалізуються змістові лінії державного стандарту, об'єднуються питання окремих компонентів галузей науки (біології, екології, географії, хімії). Автори проектів навчальних програм інтегрованого курсу «Природничі науки» зазначають, що розподіл годин між розділами є орієнтовним, а вчитель за необхідності може самостійно формувати їх змістове наповнення [1]. Однією з форм роботи пропонується проведення навчально-пізнавальних екскурсій, які можуть одночасно виступати частиною практичної роботи чи позакласним заходом. При формуванні екскурсії врахування регіональних умов сприяє підвищенню патріотичного налаштування молоді

Для мешканців Дніпропетровської області пропонується проведення екскурсії «Рукотворні гори Дніпра» у Рибальському гранітному кар'єрі, як унікальному геологічному та господар-

ському об'єкті. Проведення екскурсії має на меті формування ключових компетентностей, розширення уявлення про пейзажне різноманіття рідного міста, розвиток окомірних навичок. За класифікаційними ознаками екскурсію можна представити наступним чином: за змістом: тематична, природознавча; за складом учасників: колективна; за способом пересування: автобусно-пішохідна; за формою проведення: експериментальна, інтегрована.

Під час переїзду до основного об'єкта демонстрації слід звернути увагу учнів на гирло річки Самари, яке є штучно побудованим внаслідок затоплення заплави та обнесення її греблями ДніпроГЕС. Біля кар'єру запропонувати учням сформувати поняття штучних геологічних об'єктів на основі демонстраційних матеріалів, окомірно визначити розміри об'єкта, надати історичну довідку про відкриття родовища кристалічних докембрійських порід у 1932 році та геологічні відомості щодо складу та віку воронки: граніти, бутове каміння, гнейси, мігматити, амфіболи, що виникли ще 3 мільярди років тому. Продемонструвати зразок біотиту – метаморфізованої вулканічної породи, надати учням можливість описати його візуально, порівняти з сірими гранітами. При переході до південного схилу Рибальського кар'єру звернути увагу на мандриківські шари, на поверхні яких чітко прослідковується викопна фауна початку кайнозойської ери: раковини моллюсків, гастроподи, остраходи, моховатки, спікули губок, форамініфери, тощо. Вказати на приблизний вік цих палеогеографічних знахідок – 34 мільйонів років та надати можливість порівняти побачене з малюнками у геологічному атласі. Надати історичну довідку про відкриття верств у 1882 році В. А. Домгером при спорудженні Амурського моста. Рухаючись вздовж колишнього русла річки Шиянка рекомендовано описувати особливості місцевих ландшафтів: озера-стариці, що наповнюються лише за рахунок дощів, масиви очерету та гніздування диких качок. Підсумовуючи надані відомості слід зосередити увагу на екологічному стані місцевості: забрудненню нітратами, хлоридами та сульфатами, що потрапляють внаслідок фільтрації токсичних речовин з відстійників заводів і підприємств міста. Запропонувати учням створити проект альтернативного економічного відновлення місцевості.

Таким чином наданий орієнтовний зміст екскурсії демонструє інтеграцію природничих знань, дає можливість учням

сформувати уявлення про причинно-наслідкові зв'язки та можливості економічного зростання країни.

Список використаних джерел

1. Наказ МОН від 03.08.2018 № 863 «Про проведення експерименту всеукраїнського рівня «Розроблення і впровадження навчально-методичного забезпечення інтегрованого курсу «Природничі науки» для 10–11 класів».

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ДО ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ КРИЗЬ ПРИЗМУ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ

***Р. Ю. Клунко, аспірантка кафедри педагогіки
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя***

Загальнопедагогічний підхід до сутності правової культури майбутнього вчителя полягає в тому, що він виходить за межі правничого факультету й поширюється на студентів усіх спеціальностей педагогічних вузів. Правова культура майбутнього вчителя передбачає, з одного боку, необхідність володіння певним обсягом правової інформації, а з другого - відповідне ставлення до неї та готовність і вміння здійснювати правове виховання учнів.

Сьогодні таке поєднання теоретичної та практичної підготовки майбутніх вчителів знайшло відображення у компетентнісному підході. Знання, на які традиційно була зорієнтована освіта, в наш час вже не вважаються головним критерієм підготовки спеціаліста. Адже завдяки науковим дослідженням вони постійно доповнюються або навіть кардинально змінюються. Тому в сучасному суспільстві цінуються вже не самі знання, а вміння їх самостійно добути та компетентно використати. З цієї причини відбувається переорієнтація парадигми вищої освіти зі знаннєвої в компетентнісну.

Сутність компетентнісного підходу полягає в переорієнтації домінуючої освітньої парадигми, заснованій на трансляції знань і формуванні навичок на створення передумов для оволодіння комплексом певних компетенцій, які надають випускнику можливість самостійної й успішної діяльності в умовах сучасного

багатовимірною соціально-політичною, ринково-економічною, інформаційною і комунікативно насиченою простору.

Таким чином, на сучасному етапі підготовку майбутніх учителів до формування правової культури учнів варто розглядати крізь призму компетентнісного підходу. У такому випадку, основоположними поняттями зазначеної проблеми будуть «правова компетенція», «правова компетентність» та «правова компетентність вчителя».

У першу чергу варто визначити, що таке правова компетенція. Правова компетенція – це сукупність орієнтацій у сфері освітнього правового простору, знань, умінь, навичок і досвіду діяльності щодо визначеного кола об'єктів правової діяльності, необхідних для ефективного розв'язання завдань правової освіти в процесі професійної діяльності. До кола об'єктів правової діяльності вчителя ми відносимо громадсько-політичну, соціально-економічну, управлінську, навчально-пізнавальну діяльність, які реалізуються ним у процесі передачі учням правових знань, формування умінь і навичок з метою засвоєння ними соціально-правового досвіду.

Розглянувши поняття «правова компетенція» ми можемо дати визначення поняттям правова компетентність та правова компетентність учителя.

Тож, правова компетентність – це єдність правових знань, що містять систему ціннісних орієнтацій в економічному, політичному, соціальному напрямках громадського життя, які відображають правову дійсність, глибокі теоретичні знання та практичні вміння, спрямовані на створення стимулювальних умов з попередження та усунення протиправної поведінки в суспільстві.

Правова компетентність учителя – це високий ступінь оволодіння системою правових знань у професійно-педагогічній діяльності, сформовані професійно-правові вміння та практичні навички їх застосування, спрямовані на правове навчання й виховання учнів шляхом педагогічного впливу.

Формування правової компетентності передбачає засвоєння майбутнім вчителем не окремих, відірваних один від одного елементів правових знань, умінь та навичок професійних і особистісних якостей, а оволодіння комплексною процедурою, в якій для кожного визначеного напрямку присутня відповідна су-

купність освітніх компонентів, що мають особистісно-діяльнісний характер.

Оскільки підготовка майбутнього вчителя до правової освіти і правового виховання учнів включає, окрім правового, загальнокультурний, психолого-педагогічний, навчально-методичний компоненти, то умовою ефективності цього процесу є врахування принципів безперервності, міждисциплінарності та використання інтегративного підходу до професійної підготовки майбутнього педагога.

Отже, правова компетентність у цьому випадку є одним із найважливіших елементів професійної підготовки майбутнього вчителя будь-якої спеціальності.

ПРОЕКТУВАННЯ ЗМІСТУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ В РУСЛІ ФОРМУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

***В. І. Майковська, к. пед. н., доцент кафедри маркетингу та торговельного підприємництва
Харківський торговельно-економічний інститут Київського
національного торговельно-економічного університету***

Економіка знань як новий домінуючий в XXI ст. тип економіки характеризується тим, що, розвиток господарської системи забезпечується переважно нематеріальним фактором – людським капіталом. Основною метою суспільного виробництва є потреби, а природною складовою економіки, орієнтованою на ринкові форми і методи господарювання з метою задоволення потреб, є підприємництво. Е. Денісон у моделі економічного зростання демонструє якісні зміни в економіці як результат вкладень у людський капітал. Найважливішими умовами економічного зростання Дж. М. Кейнс визнає розвиток і реалізацію здібностей людини та розширення можливостей її особистого вибору. Отже, актуальність коригування змісту професійної підготовки в руслі формування підприємницької компетентності майбутніх фахівців на часі.

Теорія людського капіталу з'явилася на початку 60-х років XX ст. Її засновниками є Г. Беккер, Б. Вейсброд, Л. Хансен, Т. Шульц, які стверджували, що процес навчання та виховання потребує реальних витрат, проте праця освіченої людини є більш продуктивною, а витрати на освіту збільшують націо-

нальне багатство. Людський капітал складається з набутих знань, навичок, мотивації та енергії, якими володіють людські істоти та які можуть бути використані протягом певного періоду з метою виробництва товарів і послуг. Він є продуктом професійної підготовки і виступає джерелом майбутніх заробітків та задоволень. Отже, зміст професійної підготовки має полягати в забезпеченні майбутнього фахівця відповідним обсягом знань і навичок, рівнем мотивації та енергії, уособлених у наборі компетентностей, домінуючою з яких для фахівця сфери торгівлі й послуг є підприємницька як інтегральна психологічна якість особистості, що проявляється в мотивованій здатності до творчого пошуку та реалізації нових ідей і дає змогу вирішувати різноманітні проблеми в повсякденному, професійному і соціальному житті.

В той же час, за результатами дослідження кейс-спільноти CASERS, яка за підтримки МОН України на базі web-платформи для організації кейсів casers.org. дозволяє майбутнім фахівцям шляхом розв'язання реальних завдань знайти роботу або стажування, 48 % українських студентів оцінюють якість вищої освіти з точки зору подальшого працевлаштування як «середня», 38 % – як «ніяка», 5 % – як «жахлива» і лише 9 % – як «добра». Серед основних причин такої низької оцінки: застарілий контент освітніх програм, некомпетентність викладачів у практичному контексті викладання дисципліни, відсутність самостійного вибору предметів, марне витрачання часу на реферати, курсові й дипломи, не сприяння подальшому працевлаштуванню.

45 % студентів показали, що викладачі ніколи не використовують метод «case-study», 38 % – використовують рідко, а 9 % взагалі не знають, про що йде мова. І лише 8 % опитуваних підтвердили, що метод кейсів використовується в професійній підготовці постійно та допомагає стати фахівцями.

95 % опитаних студентів вважають, що якість освіти можна поліпшити, побудувавши професійну підготовку на основі вирішення реальних бізнес-кейсів, шляхом досконалого вивчення англійської мови, впровадження циклу професійних знайомств, проходження реального стажування і отримання сертифікатів, які підтверджують наявність набутих в процесі навчання компетенцій.

Показовими є результати аналізу Спеціалізованої БД «Винаходи (корисні моделі) в Україні», до якої нині внесено 298 розробок, з них всього 108 (або 36,24 %) виконані студентами і викладачами ВНЗ. Більшість (74 або 24,83 %) можуть мати реальне використання в промисловості, транспорті та сільському господарстві; 19 розробок (або 6,38 %) – медичного призначення; всього 7 (або 2,35 %) – для харчової та переробної промисловості й всього 8 (або 2,68 %) – інноваційні товари і послуги споживчого характеру. І якщо соціально-економічну сутність вищої освіти в умовах економіки знань можна визначити як певну сукупність відносин з формування людського капіталу, адекватного потребам сучасного суспільства, то, на жаль, гостро постає питання про її спроможність якісно виконувати цю функцію на даному етапі.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ НА КОМПЕТЕНТІСНІЙ ОСНОВІ

***І. І. Бурлетова**, викладач мистецько-педагогічного відділення,
спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії
КВНЗ КОР «Богуславський гуманітарний коледж ім. І. С. Нечуя-
Левицького»*

В контексті сучасних цивілізаційних змін проблеми якості української освіти потребують розв'язання і удосконалення. Якісна освіта – людиноцентрована освіта, яка враховує сутнісні індивідуальні характеристики, розкриває та розвиває задатки і обдарування кожної людини і на цій основі забезпечує максимальну реалізацію її потенціалу, формує професійно компетентну й кваліфікаційно конкурентну особистість. Відбувається переорієнтація освіти зі знаннєвої парадигми на діяльнісну, до формування і виховання компетентної особистості.

Сучасний компетентнісний підхід конкретизує мету освіти в межах трьох складових: 1) особиста успішність; 2) професійна ефективність; 3) адекватність соціальної участі в єдиному європейському ринку праці. Компетентнісний підхід сприяє формуванню ключових і предметних компетентностей. До ключових компетентностей належить: уміння вчитися, спілкуватися державною, рідною та іноземними мовами, інформаційно-комуні-

каційна, соціальна, громадянська, загальнокультурна і здоров'язбережувальна компетентності, а до предметних (галузевих) – комунікативна, літературна, мистецька, естетична, природничо-наукова, історична, суспільствознавча, проектно-технологічна компетентності.

Нова система освіти має враховувати досягнення в засобах комунікації, в межах якої кожен може безперешкодно користуватися досягненнями мультимедійних технологій, можливостями інтернет-інтелекту. Якщо не намагатись осучаснювати процес викладання відповідними методиками компетентнісного навчання, тоді справжніх змін не відбудеться.

У сучасній освіті вже недостатньо орієнтуватись лише на оволодіння студентами певною системою знань, умінь і навичок. Метою навчально-виховного процесу у сучасному освітньому закладі визначається формування творчої особистості.

Питання формування творчої особистості, набуття досвіду творчої діяльності завжди були актуальними, однак в умовах модернізації й реформування освіти вони набувають особливого значення. Це пояснюється тим, що сучасний випускник має вміти адаптуватись до мінливих життєвих ситуацій, визначати пріоритетні завдання і мету, критично мислити, виявляти й формувати проблеми, шукати способи їх розв'язання, відбирати й використовувати потрібну інформацію, дбати про особистісний розвиток, уміти спілкуватися в різних соціальних умовах. А всього цього можна досягти, якщо людина усвідомлює значення знань, інтелекту і творчості для суспільства, вміє творчо і креативно розв'язувати будь-які особисті і суспільні проблеми.

Оновлення системи освіти та формування нового типу вчителя висувають великі вимоги до його особистості. Зокрема до його педагогічної культури.

Розвиток і реформування мистецької освіти передбачає підготовку педагогів нової формації, здатних до творчого використання потенціалу музики в навчально-виховній діяльності.

На сьогодні існує досить багато різних підходів, поглядів та означень компетентності. Деякі експерти вважають компетентність психолого-соціальною якістю, що означає впевненість, джерелом якої є відчуття власної успішності та корисності. Компетентність сприяє усвідомленню особистості ефективно взаємодіяти з оточенням. Інші експерти вважають, що компетентність – це набута в процесі навчання інтегрована здатність

студента, у складі якої – знання, уміння, досвід, цінності і ставлення, що можуть цілісно реалізовуватися на практиці.

Розкриваючи основні відмінності академічної освіти від освіти компетентнісної на прикладах підготовки і управління персоналом, слід наголосити на зменшенні уваги до теоретичного навчання й підвищенні ролі тренування як найефективніших інструментів компенсації вад сучасної професійної освіти. Моделюючи компетенції слід додержуватися послідовності «мета-діяльність-компетенція». Освіта має продукувати індивідів, здатних забезпечити прискорене економічне зростання й культурний розвиток країни, свідомих, суспільно активних громадян, конкурентноспроможних на європейському і світових ринках праці.

Сьогодні молоді потрібні не тільки знання, але й достатній рівень життєвої компетентності, сформованість таких особистісних якостей, які допоможуть знайти своє місце у житті, визначитися з колом своїх інтересів та уподобань. Зміни у суспільному житті вимагають від нас визначення нової мети навчання та виховання – розвиток інноваційної особистості, здатної до самореалізації у нових соціальних умовах незалежної України.

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ПРОЕКТНОГО НАВЧАННЯ В ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-ПЕДАГОГІВ

О. В. Скібіна, к. пед. н., доцент

Луганській національний університет імені Т. Шевченка

Важливе місце в реалізації перебудови суспільства приділяється освіті, у тому числі інженерно-педагогічній. Розвиток науково-технічного прогресу, інформаційних, виробничих технологій вимагає нових (інноваційних) підходів до підготовки сучасних фахівців, котрі повинні володіти системними знаннями та мати розвинений творчий потенціал. Професія інженера-педагога професійно-технічного навчального закладу – одна зі складних і дуже значущих професій, яка вимагає не тільки інженерних, а й глибоких педагогічних знань, умінь і навичок, наявності певних специфічних властивостей особистості.

Нові технології сьогодні – необхідна умова інтелектуального, творчого, морального становлення майбутніх фахівців. Серед

різноманітних напрямків найбільш актуальним є технології проектного навчання. Ідеї проектного навчання зустрічались у працях вітчизняних та зарубіжних учених (Д. Дьюї, У. Кілпатрик, Є. Коллінгс, Л. Левін, Д. Піт, С. Шацький). Проблеми використання проектних технологій в освітньому процесі присвячували свої праці К. Баханов, О. Пехота, І. Єрмаков, В. Гузеев, Г. Селевко, Є. Полат та ін.

Процес навчання майбутнього інженера-педагога повинен завершитися цілком реальним, відчутним практичним результатом. При цьому необхідно дотримуватися сукупності дій студентів в певній послідовності для досягнення сформульованої задачі, рішення якої дозволяє студенту самостійно набувати необхідні знання для інтеграції їх з різними дисциплінами в конкретне виробництво. У зв'язку з цим актуальними стають проектні технології, коли студентам створюються такі дидактичні умови, які дозволять йому реалізувати у своїй професійній практиці взаємозв'язок «студент – виробництво – суспільство».

В основі проектної технології лежить перенесення центру ваги інженерно-педагогічної підготовки на рішення творчих інженерних задач. Відповідно, використовується дидактика, що інтерпретує навчання як творчий процес, який реалізує діяльнісний підхід (тобто навчання ґрунтується на рішенні творчих завдань з області майбутньої діяльності фахівця).

Особливої актуальності використання проектних технологій набуває в контексті реалізації компетентнісного підходу. Якщо розглядати проект як єдність мети і дії, а вміння як властивість особистості виконувати певні дії в нових умовах на основі раніше набутих знань, то очевидний взаємозв'язок між процесами формування дій і потрібних умінь за допомогою реалізації проектів в професійному навчанні. Відмінність результату при компетентнісному підході від освітнього результату в ЗУНовській системі навчання полягає в тому, що перший стає системно-утворюючим чинником майбутньої професійної діяльності на ринку праці.

Проектні технології в процесі їх реалізації в підготовці майбутніх інженерів-педагогів виконують певні функції. Мотиваційна функція активізує мислення, спонукає студентів до діяльності. Реалізація мотиваційної функції в проектних технологіях – це той стимулюючий прийом навчання, який дозволяє впливати на свідомість і почуття учнів. Інформаційна функція дозволяє

розширити інформаційне поле учнів через змістовну наповнюваність проекту, за допомогою різних джерел інформації. Управлінська функція проектних технологій реалізується через етапний розвиток проектувальних умінь, що входять до складу загальних і професійних компетенцій. Реалізація діагностичної функції проектних технологій можлива при створенні певних умов, що дозволяють відстежити рівень сформованості професійних компетенцій майбутнього фахівця, порівняння даного рівня з нормативними вимоги, відображених в стандарті з професії або спеціальності.

Узагальнюючи все вищевикладене, можна дійти висновку, що проектна технологія є однією з інноваційних педагогічних технологій, що відповідає вимогам Національної доктрини розвитку освіти щодо переходу до нового типу гуманістично-інноваційної освіти, коли увага переноситься на процес набуття студентами знань, умінь, навичок, життєвого досвіду, які трансформуються в компетенції. Технологія проектного навчання створює умови для творчої самореалізації студентів, підвищує мотивацію для отримання знань, сприяє розвитку їхніх інтелектуальних здібностей. Студенти набувають досвіду вирішення реальних проблем з огляду на майбутнє самостійне професійне життя, які проектують у навчанні. Необхідність застосування цього методу зумовлена тим, що сьогодення вища освіта є сучасним процесом зародження нового світового відкритого освітнього простору.

ФОРМУВАННЯ ГРАФІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ТЕХНІЧНОЇ ГАЛУЗІ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ ЧОТИРИВИМІРНОЇ ГРАФІКИ

*М. М. Козяр, д. пед. н., професор, завідувач кафедри теоретичної механіки, інженерної графіки та машинознавства
Національний університет водного господарства та природокористування;*

О. В. Парфенюк, пошуковець

Глобальні зміни, що відбулися за останні роки в усіх сферах життя, торкнулися і системи вищої освіти. Сьогодні в умовах реформування вищої освіти в Україні відбувається постійний перегляд змісту, методів та форм організації навчальної діяльності здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня у

закладах вищої освіти (ЗВО). Виникає потреба у підготовці фахівців нової формації – активних, здатних до творчого мислення, готових до самостійного наукового пошуку і застосування науково-технічних та конструкторсько-графічних знань на практиці. Графічна підготовка здобувача вищої освіти є взаємозв'язком графічної та професійної діяльності через оперування графічними формами інформації. Робота конструктора, проектувальника, технолога традиційно ґрунтується на застосуванні кресленика як основного носія інформації і документа, що визначає всі стадії проектування, розрахунку та створення виробу.

Розглядаючи ці вимоги з позицій навчання графічних дисциплін, їх ролі та місця в освіті здобувачів вищої освіти, стає очевидним те, що вони потребують суттєвої переоцінки та уточнення у зв'язку з появою інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), комп'ютерної графіки і систем автоматизованого проектування (САПР).

Наукові засади графічної підготовки здобувачів вищої освіти у ЗВО знайшли своє відображення у працях вітчизняних і закордонних вчених (В. Головня, О. Джеджула, М. Козяр, І. Нищак, Г. Райковська, В. Рукавішніков, О. Хейфец, Т. Чемоданова, Ю. Фещук, М. Юсупова та ін.). У ході аналізу проблеми дослідження встановлено, що вона є багатоаспектною, складною та об'єднує кілька певною мірою самостійних напрямів наукового пошуку, осмислення яких у сукупності дає змогу скласти цілісне уявлення про професійну графічну підготовку майбутніх фахівців засобами САПР. Зважаючи на теоретичну і практичну значущість досліджень та їх важливість у вирішенні нагальних завдань ЗВО проблема формування графічної компетентності майбутніх фахівців засобами САПР недостатньо розглянуті.

Гіпотеза дослідження полягає в тому, що формування графічної компетентності майбутніх фахівців у ЗВО засобами чотири-вимірної графіки забезпечує професійне просування здобувачів вищої освіти при подальшому вивченні циклу спеціальних дисциплін, буде більш ефективною, якщо: графічна компетентність буде визнаватися значущою складовою професійної компетентності майбутніх фахівців, розкриватися в спрямованості на професійний розвиток, передбачати володіння спеціальними знаннями, характеризуватися здатністю ефективно застосовувати знання, вміння, навички в графічних дисциплінах на основі сучасних ІКТ, а також актуалізувати суб'єктні якості особистос-

ті для вирішення професійних завдань різної складності відповідно до вимог суспільства; графічна підготовка здобувачів закладів вищої освіти буде здійснюватися на основі структурно-функціональної моделі, що враховує пріоритетні напрямки і умови вдосконалення графічної підготовки у ЗВО та сучасні технології (чотирирівневе моделювання) для реалізації професійної діяльності, які забезпечуються сучасним навчально-методичним супроводом; технологія організації навчального процесу буде орієнтована на поетапне досягнення заданого рівня графічної компетентності на основі інформаційно-комунікаційних технологій навчання (ІКТН).

Найбільш поширеними графічними програмними продуктами, які застосовують у ЗВО в Україні та Європі є AutoCAD, SolidWorks та Inventor. Оволодіння даними системами є необхідною умовою успішного навчання здобувачів вищої освіти, оскільки саме вони є промисловим стандартом для випуску графічної конструкторської документації різноманітного призначення.

В навчальному процесі кафедри теоретичної механіки, інженерної графіки та машинознавства НУБГП використовуються системи AutoCAD та SolidWorks. SolidWorks крім 2D-3D-моделювання дозволяє здійснити анімацію виробу (4D).

Проектуючи та конструюючи технічні нововведення, майбутні фахівці не лише постійно вдосконалюють світ техніки і технологій, а й оптимізують умови виробництва, змінюючи таким чином потреби ринку збуту і ринку праці.

Авторами розроблено і апробовано навчально-методичний комплекс з формування графічної компетентності майбутніх фахівців технічної галузі засобами 4D графіки.

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОГРАМНИХ ЗАСОБІВ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ТЕОРІЯ МЕХАНІЗМІВ І МАШИН»

І. О. Похильчук, к. т. н., ст. викладач кафедри теоретичної механіки, інженерної графіки та машинознавства;

*З. К. Сасюк, к. с.-г. н., доцент кафедри теоретичної механіки, інженерної графіки та машинознавства
Національний університет водного господарства та природо-
користування*

При підготовці майбутніх інженерів-механіків, дисципліна «Теорія механізмів і машин» займає провідне місце. Вона дозво-

ляє практично реалізовувати системні підходи до проектування машин і механізмів; знаходити кінематичні та динамічні характеристики механізмів за допомогою сучасних аналітичних та графоаналітичних методів; визначати оптимальні параметри механізмів за заданими умовами роботи, закладаючи, таким чином, основи для наступного вивчення спеціальних дисциплін з проектування машин в тій чи іншій галузі машинобудування.

Сьогодні актуальною є проблема опрацювання і засвоєння студентами складного теоретичного матеріалу, оскільки лівова частка на його вивчення відводиться на самостійне опрацювання. Студентам важко самостійно вникнути і зрозуміти складні системи рівнянь, динамічний та кінематичний аналіз, роботу механізмів. Для забезпечення якісного вивчення дисципліни виникає необхідність використання прикладних комп'ютерних програм, які візуалізують складні механізми, виконують їх анімацію та спрощують розрахунково-графічну частину при виконанні індивідуальних завдань.

Виділимо обчислювальні пакети загального призначення Mathcad, Maple або Mathematica та спеціалізовані програмні комплекси Nastran, Adms, Ansys.

Аналіз використання обчислювальних спеціалізованих пакетів Nastran, Adms, Ansys показав, що найбільш простим і зручним у застосуванні є Nastran.

Найбільш зручним із пакетів загального користування є Mathcad. Особливість Mathcad – можливість програмування без «програмування», дозволяє без великих труднощів використовувати цей пакет при вивченні технічних дисциплін. Виключно важливою особливістю Mathcad є реалізація анімації роботи механізму, яка може бути відтворена в цьому пакеті та являється вирішальною перевіркою засвоєння студентами методів структурного і кінематичного аналізу та синтезу механізмів.

Паралельно обчислювальним пакетам загального та спеціалізованого призначення для вивчення ТММ доцільно використовувати програми САПР для 3D-моделювання: 3DMonster, VariCAD, NanoCAD free, AutoCAD, КОМПАС-3D, SolidWorks. Більшість з цих програм мають докладні посібники користувача і готові зразки для допомоги у створенні власних проектів. В залежності від потреб можна вибрати тривимірні редактори і для новачків-любителів, і для серйозних фахівців.

Висновки. Впровадження сучасних прикладних комп'ютерних програм в усі види навчальної роботи зі студентами дозволяє досягти істотних результатів в підвищенні якості освіти. Освоєння студентами комп'ютерних підходів дозволяє суттєво розширити і поглибити горизонти проектування, значно полегшує роботу здобувачів над індивідуальними завданнями, курсовими та дипломними проектами, що підвищує їх мотивацію і заохочення до вивчення дисципліни.

УДОСКОНАЛЕННЯ ТЕСТОВИХ ЗАВДАНЬ ЗАКРИТОГО ТИПУ

В. В. Крівцов, к. т. н., доцент, доцент;

М. М. Козяр, д. пед. н., професор, завідувач кафедри
Національний університет водного господарства та природокористування;

В. В. Крівцов, к. ф.-м. н., доцент

Рівненський державний гуманітарний університет

У даний час у вищій школі основним інструментом оцінювання знань, умінь та навичок студентів є тестові завдання. В той же час контроль досягнень студентів за допомогою тестів має суттєві недоліки: велика ймовірність випадкового вибору правильної відповіді, враховуючи переважне застосування тестів закритого типу, а також неможливість перевірки самого процесу отримання кінцевого результату.

З метою покращення тестування з точки зору підвищення об'єктивності оцінювання знань та запровадження завдань пов'язаних з творчістю, авторами використана у навчальному процесі методика складання тестових завдань, яка запропонована професором Аванесовим В. С. для створення нових версій тестів. Цю методику адаптовано для тестового контролю знань з нарисної геометрії та інженерної графіки.

Авторами підготовлено тести, де замість завдань з вибором однієї правильної відповіді, студенту потрібно вибрати декілька правильних відповідей. Приклад 1. На яких рисунках правильно визначено натуральну величину відрізка прямої загального положення? Знайдіть всі можливі варіанти правильних відповідей. Приклад 2. На яких рисунках правильно побудовано лінію перетину двох площин загального положення? Наводиться 10 рисун-

ків. Кількість правильних відповідей (рисунків) студенту невідома. Так, у прикладі 1 це може бути дві відповіді, а в прикладі 2 – три. Це дозволяє більш об'єктивно оцінити знання студентів з вивченої теми. У таких завданнях студент може отримати від 0 до трьох балів, що значно підвищує точність вимірювання тестових результатів.

Підготовлено також тести, де використовуються так звані здвоєні завдання. Приклад. Для того, щоб площа трикутника ABC стала перпендикулярною до нової площини проєкцій, потрібно (наведено рисунок, де проведено різні прямі, що належать площині трикутника):

А – спочатку в ній провести:

1) пряму h	4) пряму m
2) пряму l	5) пряму n
3) пряму c	6) не потрібно проводити жодної з прямих

Б – потім розмістити нову вісь проєкцій:

1) перпендикулярно до h_1	4) паралельно до m_1
2) перпендикулярно до l_1	5) перпендикулярно до n_2
3) паралельно до c_2	6) перпендикулярно до сторони A_1C_1 трикутника ABC

За правильну відповідь у кожному із здвоєних завдань студент отримує по одному балу.

Для створення паралельних варіантів тестів застосовані так звані фасети. Приклад тестів з фасетами. Фасет 1:

1. Горизонтальна пряма	4. Фронтально-проєкціуюча пряма
2. Фронтальна пряма	5. Профільна пряма
3. Горизонтально-проєкціуюча пряма	6. Пряма загального положення

Фасет 2:

А. паралельна до площини π_2	Г. паралельна до площини π_1
Б. перпендикулярна до площини π_1	Д. паралельна до площини π_3
В. перпендикулярна до площини π_2	Ж. не паралельна і не перпендикулярна до площин проєкцій

Відповідь потрібно надавати по типу «1 – Б», «2 – Г» і т. д. За кожну правильну відповідь студент отримує по 1 балу.

Позитивно зарекомендували себе тести з пропусками ключових слів. За кожне правильно вставлене слово студент отримує один бал. Приклад: 1. Горизонтальна пряма – це пряма, яка _____ до площини проєкцій _____. 2. Фронтально-проєкціююча пряма – це пряма, яка _____ до площини проєкцій _____. 3. Пряма загального положення – це пряма, яка _____ і _____ до жодної з площин проєкцій.

Ключові слова, які потрібно використати для відповідей: паралельна, перпендикулярна, не паралельна, не перпендикулярна, π_1 , π_2 .

РОЛЬ ВИКЛАДАЧА-ЛІДЕРА У СУЧАСНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

А. М. Іванова, к. мед. н.;

А. В. Гринішина, студент III курсу

Дніпропетровська медична академія

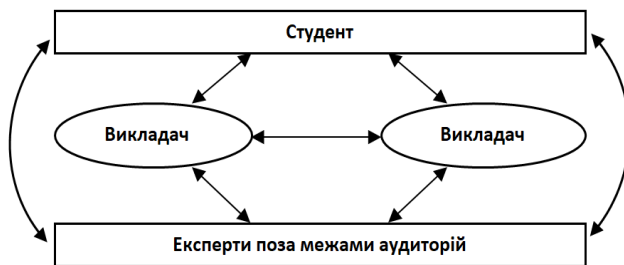
В сучасному світі питання про викладача-лідера займає пріоритетне місце серед суспільства. Це пояснюється тим, що університети повинні відповідати вимогам, які ставить перед нами світ: глобалізація, різні види навчання (дистанційне), економічний розвиток. Адже метою вищого навчального закладу насамперед є створення фахівця, розкриття його професіоналізму, потрібно навчити його самостійно приймати важкі та доленосні рішення, бути зацікавленим своєю справою, постійно самовдосконалюватись та йти до нових звершень. Саме тоді такий викладач буде відповідати всім вимогам. Історія вивчення поняття «лідера» активно розпочинається в середині минулого століття. Сам термін був запозичений з давньогрецької мови, що в перекладі означає – той, що веде; тобто ведучий. Над розвитком рис лідерства працювали відомі соціологи, психологи, лікарі того часу, вони вивчали вплив в різних соціальних групах на рівні мікросередовища: батьки, знайомі, друзі, найближчі родичі.

Професійна діяльність викладача університету вимагає наявності певних особистісних якостей, соціально психологічних рис і педагогічних здібностей. Я вважаю, що найголовнішими якостями викладача-лідера є:

- принциповість і стійкість переконань;
- цілеспрямованість;
- відповідальність і працелюбність;

- професійна працездатність;
- емоційна стійкість, витримка і самовладання;
- педагогічний оптимізм;
- самопізнання і самовдосконалення;
- чесність і ясність у взаєминах з людьми.

Важлива роль викладача у сучасному освітньому процесі стає визначальною, адже без його ініціативи, без бажання змінювати передусім себе, університети будуть приречені на низький рівень знань студентів та викладачів. Кожен має зрозуміти, що кінцевою метою сучасної освіти та способу викладання має стати не завантаження студента фактами і теоріями, а його навчання думати та створювати нові ідеї.

Основною умовою має бути змінна процесу навчання, розвиток співпраці між студентами, викладачами та експертами поза межами аудиторії. В сучасному світі викладачів-лідерів дуже цінують, адже це рідкість. Його персональність визначає основні особисті характеристики викладача: доброту, дбайливість, активність, передбачуваність, мудрість, стабільність, раціональність, творчість, почуття гумору, турботу про успіхи учнів. Викладач повинен добре розбиратися у своїй дисципліні, гарно та цікаво підготовлювати заняття, при можливості викладати декілька дисциплін. У нього повинні бути гармонійні відносини зі студентами, та вміння розвивати їх потенціал. В першу чергу викладач повинен бути відданим своїй праці, дотримуватись етичних стандартів та найголовніше чесність і справедливість, саме тоді він буде ідеальним прикладом для інших. Саме ці чинники акцентують увагу на підтримці студентів та виконанні завдань, моделюванні позитивної поведінки, дотриманні дисципліни, створенні безпечного освітнього середовища.

Я вважаю, що в умовах складного суспільства немає однозначної відповіді на це питання тому, що воно постійно змінюється, так як і поведінка студентів, їх відношення до навчання та до викладача. Традиційна модель з часом стає застарілою тому, що пов'язаний з нею авторитаризм і бажання та постійне нав'язування його значення не відповідають потребам суспільства.

Отже, було б добре, якби викладачі відігравали насамперед роль наставників чи лідерів настільки, наскільки це можливо. У сучасному університеті вони дуже потрібні. Важливо, щоб всі риси були в одній особі, адже лідером можна стати дуже рідко, а роль наставника використовувати неодноразово. Саме таким я бачу викладача-лідера у вищих навчальних закладах та його велику роль в сучасному світі.

Список використаних джерел

1. Максвелл Дж. Воспитай в себе лидера / Дж. Максвелл ; пер. с англ. Г. И. Левитан. – Минск : Попурри, 2013. – 272 с.
2. Маценко Л. М. Діяльність наставника в системі виховної роботи вищого навчального закладу : монографія / Д. М. Маценко. – Київ : НАКККиМ, 2010. – 420 с.
3. Дятленко Н. М. Лідерські якості студентів-психологів як складова їхньої професійної компетентності [Електронний ресурс] / Н. М. Дятленко. – Режим доступу: http://elibrary.kubg.edu.ua/4293/1/N_Diatlenko_KPP_IL_pdf. – Назва з екрана.
4. Гура О. Педагогіка вищої школи: вступ до спеціальності : навч. посіб. / Олександр Гура ; М-во освіти і науки України. – Київ : Центр навч. л-ри, 2005. – 223 с.
5. Кузьмінський А. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / Анатолій Кузьмінський. – Київ : Знання, 2005. – 485 с.

ЧИННИКИ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ДІЯЛЬНОСТІ УНІВЕРСИТЕТУ

***Н. І. Огуй, к. е. н., доцент, начальник науково-методичного центру управління якістю діяльності
Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»***

Успішне функціонування будь-якого підприємства, перш за все, залежить від якості управління. Управління – це той важіль, який має створювати умови для ефективної роботи кожного працівника незалежно від його посади. Ці умови включають

безліч складових: умови праці, система стимулювання та мотивації праці, атмосфера довіри, організаційна та корпоративна культура тощо.

Якість управління досягається через постійне його вдосконалення. Цьому має сприяти дієве функціонування та розвиток системи управління якістю діяльності підприємства, у тому числі і університету.

Університет є великою та складною системою. Управління університетом здійснюється на основі визначення його місії, візії, цінностей, стратегічних завдань, які постійно переглядаються в залежності від змін у зовнішньому та внутрішньому середовищах.

Але своєчасне визначення та постановка завдань є тільки основою для подальшої роботи. Якщо цей етап не супроводжується систематичною роботою з персоналом, якщо система стимулювання та мотивації праці не підтверджується відповідними діями, то така система управління не досягає результату.

Впровадження нової стратегії розвитку університету, нової моделі управління найчастіше передбачає зміну його організаційної структури. І, це повинно мати і, має позитивний наслідок. Але, ця зміна одночасно порушує динамічну рівновагу та, як наслідок, визиває організаційний супротив персоналу.

Цей супротив, при відсутності відповідних коригуючих заходів може мати приховані форми, вплив яких складно, як визначити, так ліквідувати або, принаймні, зменшити розмір.

За таких умов, керівництво повинно сформулювати дієвий механізм управління, який включає: суб'єкт або ініціатора; мету, форму; інструментарій; ресурси; об'єкти.

Мета механізму управління – перетворення негативного потенціалу в позитивний.

Важливою ланкою у механізмі управління є методи, способи і технології, тобто інструментарій. За умови спротиву персоналу, потрібно використовувати такі методи:

- поінформованість – через проведення презентацій, нарад, підготовку звітів щодо аналізу діяльності університету, доведення до персоналу заходів;

- командна робота – колегіальний, мозковий штурм при розробці відповідних планів, проектів тощо;

- підвищення кваліфікації, професійне навчання шляхом впровадження відповідних навчальних програм, проведення семінарів, тренінгів, майстер-класів, консультацій тощо;

- мотивація до підвищення якості – через стимули;
- моніторинг і контроль поліпшення – через відповідальність, відповідні індикатори;
- неявний примус до підвищення якості – через відповідальність, відповідні індикатори та санкції за невиконання посадових обов'язків.

Застосування цих методів дозволить досягнути: поінформованості усіх рівнів управління відносно стратегічних цілей та завдань; підвищення мотивації щодо самоконтролю та відповідальності персоналу на кожному робочому місці; підвищення професійної майстерності, кваліфікації усіх співробітників; результативної та дієвої координації зусиль щодо забезпечення конкурентоспроможності університету в освітньому просторі, підготовці висококваліфікованих фахівців для галузей економіки та значного поліпшення якості управління як окремими структурними підрозділами, так і, в цілому, університетом.

В умовах реформування моделі управління, важливе місце займає вибір підходів до впровадження змін.

На наш погляд, найбільш доцільним є використання як кризисного, ризик-орієнтованого так, і, революційного підходів. Це дозволить зменшити часові рамки впровадження нової моделі управління, передбачити потенційні ризики та зменшити або ліквідувати негативний їх вплив.

ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ ДИСТАНЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА КАФЕДРІ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ В НАЦІОНАЛЬНОМУ ФАРМАЦЕВТИЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

В. О. Лебединець, *д. фарм. н., доцент, завідувач кафедри управління якістю;*

Т. В. Зборовська, *к. фарм. н., доцент кафедри управління якістю*

Національний фармацевтичний університет

Вже майже 20 років як Україна взяла курс на побудову системи дистанційного навчання для здобувачів освіти. Багато аспектів нашого життя переноситься в мережу, прискорюючи тим самим темпи розвитку та інформатизації суспільства, долаючи соціальні, географічні, економічні та емоційні бар'єри, надаючи змогу зацікавленим особам отримати освіту різного рівня в будь-який час.

Однією з переваг цього виду навчання є його доступність, як економічна так і часова, адже для засвоєння певного навчального курсу не потрібно багато часу віддавати спілкуванню з викладачем чи аудиторним заняттям. Основна частина пізнання того чи іншого предмету припадає на самостійне вивчення методичного матеріалу та виконання відповідних завдань для набуття практичних умінь. Це дозволяє оптимізувати час на вивчення курсу, але сильно залежить від бажання та досвіду здобувача.

Говорячи про проблеми такого навчання, слід відмітити також необхідність серйозної підготовки викладачів, які, окрім знання предмету, мають володіти відповідними вміннями щодо інформаційних технологій та опрацювання багатьох ресурсів.

Для переходу на сучасні методики навчання на базі Національного фармацевтичного університету (НФаУ) з 2010 року проводиться підготовка тьюторів. У цьому експерименті з самого початку бере участь і кафедра управління якістю, співробітники якої активно навчаються в Центрі дистанційних технологій НФаУ.

Кафедра управління якістю, на базі якої зокрема проходять підготовку здобувачі вищої освіти за спеціальністю «Фармація, промислова фармація» освітнього рівня магістр, розробила новий навчальний курс «Державна система забезпечення якості лікарських засобів», який було сертифіковано на відповідність вимогам положення про дистанційне навчання НФаУ.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є система забезпечення якості лікарських засобів (ЛЗ) в Україні, огляд її функціонування, нормування діяльності суб'єктів фармацевтичного ринку. Основними завданнями навчальної дисципліни є формування системи знань щодо державного контролю якості ЛЗ на фармацевтичному ринку країни; структури й основних функцій органів державного регулювання та контролю обігу ЛЗ; робіт, здійснюваних протягом життєвого циклу ЛЗ, зокрема – реєстрації ЛЗ, фармаконагляду, контролю діяльності суб'єктів фармацевтичного сектору тощо.

Курс містить конспект лекцій, інтерактивні презентації, матеріали для самопідготовки, завдання для семінарських занять та методи діагностики знань. Матеріал з курсу розміщено на сайті

<http://pharmel.kharkiv.edu/moodle/>. Курс є достатньо актуальним для майбутніх фахівців, враховуючи активну зміну нормативної бази.

У теоретичній частині курсу розглядаються питання історичного виникнення системи забезпечення якості ЛЗ в Україні, діяльність регуляторних органів, процедури реєстрації ЛЗ, ліцензування суб'єктів господарювання на фармацевтичному ринку, процеси інспектування та сертифікації підприємств, законодавчі й нормативні питання державного забезпечення якості ЛЗ на усіх етапах їх життєвого циклу, які лягли в основу тем курсу з розрахунку на 3 кредити:

Тема 1. Концепція державного забезпечення якості ЛЗ.

Тема 2. Функції державних регуляторних органів щодо забезпечення якості ЛЗ на стадіях їх життєвого циклу.

Тема 3. Порядок державної реєстрації ЛЗ в Україні.

Тема 4. Система фармаконагляду в Україні.

Тема 5. Ліцензування суб'єктів фармацевтичного ринку.

Тема 6. Інспектування та сертифікація суб'єктів фармацевтичного ринку України.

Тема 7. Державний контроль якості лікарських засобів при їх ввезенні на територію України, виробництві, оптовій і роздрібній реалізації. Порядок утилізації ЛЗ.

За результатами вивчення здобувачі мають оволодіти знаннями щодо структури й функцій державних органів, які діють у системі забезпечення якості ЛЗ в Україні, включаючи порядок проведення реєстрації ЛЗ, ліцензування, сертифікації, акредитації суб'єктів фармацевтичного ринку, здійснення фармаконагляду й державного контролю якості ЛЗ та інших загально-організаційних аспектів забезпечення якості в системі обігу ЛЗ.

Окрім того, передбачено, що здобувачі мають оволодіти відповідними практичними уміннями, які вони відпрацьовують при вирішенні різних завдань в ігровій формі, що розроблені за допомогою інтерактивного ресурсу learningapps.org та платформи Moodle.

Розроблений курс вже успішно апробовано на студентах, які позитивно сприйняли такий експериментальний формат навчання.

ВПРОВАДЖЕННЯ РИЗИК-ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ В СИСТЕМУ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ДЕРЖАВНОЇ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ ЛАБОРАТОРІЇ З КОНТРОЛЮ ЯКОСТІ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ НФаУ

О. В. Ткаченко, к. фарм. н., асистент кафедри управління якістю;
С. М. Губарь, к. фарм. н., завідувач Державної науково-дослідної
лабораторії з контролю якості лікарських засобів;

В. О. Лебединець, д. фарм. н., доцент, завідувач кафедри
управління якістю

Національний фармацевтичний університет

Державна науково-дослідна лабораторія з контролю якості лікарських засобів (ДНДЛ з КЯЛЗ) є структурним підрозділом Національного фармацевтичного університету, головним завданням якої є здійснення незалежного й об'єктивного лабораторного контролю якості вітчизняних та імпортованих лікарських засобів (ЛЗ), які реєструються, випускаються та/або реалізуються в Україні.

Необхідною умовою для доказовості результатів контролю якості ЛЗ є впровадження та постійна підтримка результативного функціонування системи управління якістю (СУЯ).

Документ ISO/IEC 17025:2017 «Загальні вимоги до компетентності випробувальних та калібрувальних лабораторій» – це стандарт, орієнтований на застосування вимірювальними лабораторіями, який у 2017 році було переглянуто та гармонізовано із стандартом ISO 9001:2015 «Системи управління якістю. Вимоги». Інтеграція мислення на основі ризику в діяльність СУЯ стала новою вимогою в ISO/IEC 17025:2017.

Концепція керування ризиками для якості не є новою для калібрувальних та вимірювальних лабораторій (як це було видно з попередніх редакцій ISO 9001 та ISO/IEC 17025), однак може виникнути занепокоєння щодо того, як мислення на основі ризиків може бути практично та ефективно впроваджено до повсякденних операцій. Ризик визначається в ISO 31000 як результат впливу невизначеності на досягнення цілей і вирішення задач, що можуть мати різні аспекти на різних рівнях організації.

Для випробувальних лабораторій ризик може виникнути через неспроможність задовольнити потреби замовника, надання

невірних аналітичних результатів, невиконання технічних вимог щодо акредитації тощо. Мислення на основі ризику сприяє реалізації можливості своєчасного виявлення факторів негативного впливу на процеси організації, а також вжиття запобіжних заходів для усунення їх причин чи мінімізації вірогідності виникнення і/або наслідків небажаних ситуацій.

Інтеграція мислення на основі ризику в процеси СУЯ лабораторії – це первинний огляд щоденних процедур та операцій з точки зору ризику. Це означає виявлення потенційних небажаних ситуацій та їх причин, які можуть спричинити помилки або невідповідності.

Окрім того, лабораторія має створити робочу групу для здійснення робіт з керування ризиками, включаючи оцінку виявлених ризиків, планування й запровадження запобіжних дій, поточний моніторинг процесів та звітування керівництву. Ця група має складатися з працівників різних підрозділів, що мають досвід у відповідних питаннях та несуть відповідальність за різні види діяльності.

Для систематичного перегляду стану функціонування лабораторії рекомендується створити процесну карту, яка складається з операцій, розподілених на п'ять основних областей, включаючи отримання й підготовку зразків, здійснення аналітичних випробувань (вимірювань), формування звітів, зберігання зразків тощо.

У стандарті ISO/IEC 17025:2017 до переліку загальних вимог до управління ризиками для якості включаються об'єктивність та конфіденційність. Зокрема, лабораторія має постійно визначати ризики щодо своєї неупередженості. Якщо виявлено ризик для неупередженості, лабораторія повинна мати можливість продемонструвати те, як вона усуває або мінімізує такий ризик.

Також лабораторія повинна забезпечувати захист конфіденційної інформації своїх клієнтів і нести відповідальність за виконання зобов'язань для управління всією інформацією, отриманою або створеною під час проведення лабораторних робіт. Стандарт підкреслює важливість цих аспектів в діях з керування ризиками.

Ефективність роботи системи ризик-менеджменту буде залежати від його інтеграції в систему управління та всіх видів діяльності лабораторії, включаючи прийняття управлінських рішень, адже:

- мислення на основі ризику є елементом процесного підходу;
- мислення на основі ризику є основою для перегляду СУЯ керівництвом;
- мислення на основі ризику є елементом у процесі постійного вдосконалення, який зосереджений на запобіжних діях;
- мислення на основі ризику повинно бути продемонстровано під час проведення аудитів.

Реєстр ризиків є документованою інформацією, яка підтверджує, що організація впровадила ризик орієнтований підхід в СУЯ.

ТРАНСФОРМАЦІЯ КОМПЕТЕНЦІЙ ПРАЦІВНИКА В УМОВАХ СУСПІЛЬСТВА ЗНАНЬ

Ю. В. Перебийніс, викладач

Полтавський юридичний інститут Національного юридичного університету імені Я. Мудрого

Зміни у сучасному суспільстві, яке ще називають суспільством знань чи інформаційним суспільством, відображаються і на ринку праці, викликаючи підвищення вимог до рівня компетенцій працівника. Головним компонентом будь-якої діяльності людини стали саме знання, найцінніший капітал як окремої людини, так і суспільства. Рушійною силою пізнання і творчості й носієм ідей суспільства знань є людина, тому таке важливе значення відіграє освіта [1, с. 175].

На думку П. Друкера, інформація – це основний ресурс, що відрізняється від усіх інших тим, що є необмеженим, не пов'язаним з жодним видом виробництва чи підприємництва. Він не має вираженої форми кінцевого споживання [2, с. 48]. Це призводить до нового виду соціальної нерівності, адже для використання інформації необхідний певний рівень інтелектуального розвитку. На ринку праці спостерігається збільшення кількості висококваліфікованих фахівців, а продуктивність праці залежить від їх освітньо-культурного рівня, адже слід не лише володіти інформацією, але й вміти користуватися нею для продукування нових знань, при цьому найпоширенішим видом діяльності людини є інтелектуальна [3].

Постійні зміни суспільства, значною мірою зумовлені цифровою революцією, призводять до трансформації попиту на компе-

тенції працівника. За даними LinkedIn, частини навиків, які вимагаються на ринку праці зараз, не було у списку необхідних ще три роки тому. Це допитливість і здатність навчатися (learnability), а також бажання і вміння адаптуватися до змін і готовність керувати своїм професійним зростанням [4].

Наразі ринок праці вимагає від працівника не лише наявності професійних компетенцій («hard skills»), а й емоційного інтелекту та комунікативних здібностей («soft skills») [5]. Емоційний інтелект являє собою сукупність ментальних здібностей, пов'язаних із розумінням власних емоцій та емоцій інших людей. На думку американських психологів П. Саловея і Д. Майєра, він дозволяє вдаліше адаптуватися до оточення і досягати цілей спілкування [6], а до його структури входять сприйняття емоцій, їх використання для стимулювання мислення, їх розуміння і управління ними [7]. За результатами дослідження Організації економічної співпраці і розвитку, наявність комунікативних здібностей значно сприяє досягненню працівником довгострокових цілей, співпраці з іншими людьми і керуванню своїми емоціями [8].

Отже, враховуючи трансформацію вимог до компетенцій працівника на ринку праці, одним із завдань системи освіти є розвиток не тільки когнітивних навиків, але й таких «soft skills», як цілеспрямованість, комунікабельність, ініціативність, мобільність, готовність до постійного самовдосконалення. Важливим для роботодавців на даний момент є і допитливість працівника, його здатність навчатися, бажання і вміння швидко адаптувати свої навички до вимог, що постійно зростають.

Список використаних джерел

1. Сакун А. В. Освітній процес у параметрах «суспільства знань» / Сакун А. В. // Вісник ДонНУЕТ. – 2013. – № 2 (58). – С. 167–177.
2. Друкер, Питер, Ф. Задачи менеджмента в XXI веке : пер. с англ. / Друкер, Питер, Ф. – Москва : Изд. дом «Вильямс», 2004. – 272 с.
3. Куцепал С. В. Компетентна особистість у континуумі «суспільства знань» / Куцепал С. В. // Компетентність особистості в контексті сучасних соціальних трансформацій: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Полтава, 28 лютого 2014 р.). – Полтава: ТОВ «Фірма «Техсервіс», 2014. – С. 85–91.
4. Learnability Quotient [Electronic resource]. – Mode of access: <https://www.manpowergroup.com/workforce-insights/expertise/learnability-quotient>. – Title from display.

5. Бочарников О. Soft Skills: как эмоции, ценности и общение двигают общество вперед. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://newtonew.com/soft-skills-importance>. – Назва з екрана.
6. Salovey, Peter, Mayer, John D. Emotional Intelligence [Electronic resource]. – Mode of access: http://www.unh.edu/emotional_intelligence/EIAssets/EmotionalIntelligenceProper/EI1990%20Emotional%20Intelligence.pdf. – Title from display.
7. Salovey, Peter, Mayer, John D., Caruso, David, R. The Four Branch Model of Emotional Intelligence [Electronic resource]. – Mode of access: http://www.unh.edu/emotional_intelligence/ei%20What%20is%20EI/ei%20fourbranch.htm. – Title from display.
8. Skills for Social Progress. The Power of Social and Emotional Skills. [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.oecd.org/edu/skills-for-social-progress-9789264226159-en.htm>. – Title from display.

РОЛЬ ВИКЛАДАЧА-ЛІДЕРА У СУЧАСНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

**А. В. Грилицька, к. е. н., доцент кафедри обліку та фінансів
Черкаський державний бізнес-коледж**

В суспільних відносинах часто виникає потреба в лідерстві, про що свідчить багато історичних факторів. Трактуювання понять «лідерство» та безпосередньо «лідер» вже давно розглядається та досліджується, тому і єдиної думки в даних дослідженнях немає і в сьогоденні. Досить змістовним є визначення Р. М. Стогділла (Ralph Melvin Stogdill) згідно з яким можна виділити таке бачення: лідер – це особистість, яка сама може досягти поставлених цілей та допомагає іншим учасникам виявити ініціативу [1]. Хоч термін і був визначений ще в 1948 році та, на нашу думку, він і досі є актуальним. Саме поняття зародилося у західній педагогіці, основою для цього стали дослідження Ф. Хейворда (Hayward, 1905) та Дьюї (Dewey, 1956).

Кожна людина бачить і сприймає лідерство по-різному, та слід не сплутувати це поняття з такими як «влада», «вплив» та «диктатура». Лідерство в першу чергу це направлення, допомога та орієнтація на цілі.

Багато психологів у своїх працях намагалися виділити риси характеру притаманні лідерам. Таке дослідження проводив і американський психолог К. Берд (С. Byrd), результатом якого

було виділено 75 рис [2]. Однозначної думки в даному питанні не можливо отримати, адже кожен має власне бачення, тому судження про необхідні риси може бути схожим, але не однаковим.

На нашу думку лідерство є дуже важливим моментом у багатьох аспектах нашого життя. Воно потрібне суспільству у великих, тобто на національному рівні, та малих масштабах (керівники окремих підприємств, організацій, груп, підрозділів, викладачі та інші).

Успішність розвитку, як країни в цілому, так і окремих її галузей, в першу чергу залежить від рівня освіти в країні. Цей показник залежить від багатьох чинників та факторів, але слід виокремити роль викладача вищої школи, його кваліфікацію та схильність до лідерства.

Поряд з лідерством виникає поняття «студентоцентризований підхід», яке для нашої країни поки ще досить нове і мало застосовуване. Це питання досліджувалося багатьма вченими і на даний момент широко використовується за кордоном в успішних вищих навчальних закладах. Завдяки даному методу викладу нових знань, багато студентів виділяють, що відчують себе більш значущими, здобувають впевненість у власних силах і з більшою цікавістю опановують процес навчання [3]. Якщо цей підхід використовувати правильно, то можна досягти значних результатів та досягти успіху.

В основі підходу іде орієнтація на студента, на його потреби, схильність, можливості та власні погляди. Раніше ж основною була орієнтація на викладача, а саме на прописні правила, які жорстко регламентувалися і не передбачали коректив з урахуванням особистісних характеристик. Для успішного вдосконалення даного підходу в навчанні, потрібні ті, хто точно розуміє суть цього підходу та можуть з користю його використати. Такими людьми в сучасній освіті виступають викладачі-лідери.

Кваліфікований викладач, як ніхто інший розуміє, що основним світовим «активом» є люди, тому вклад в їхній розвиток є основою для досягнення успіху. Викладач повинен вміти правильно довести до своїх слухачів певну інформацію, щоб вона не просто запам'яталася, а стала зрозумілою і в подальшому змогла б принести певні результати від її використання. Не менш важливим завданням викладача є вміння зацікавити, викликати певний інтерес, та надати настанови і внести зрозу-

мілість необхідності вивчення окремих питань. Студент повинен зрозуміти та усвідомити, що не диплом надає можливості, а отриманні знання, які в подальшому і будуть вирішальним фактором.

Викладач має стати наставником для слухачів, у цій ситуації можна використати і такі поняття як «авторитет» та «приклад для наслідування». Завоювавши авторитетність один раз, вона як правило закріплюється і у майбутньому.

Шлях до здобуття викладачем вищої школи «звання» лідер є не легким, досить трудомістким та повинен охоплювати певний проміжок часу. Вміння викладача знайти спільну мову зі студентами, стимулювати їх до навчання, донести власні новаторські рішення, надати спонукання для особистісного розвитку і є основними характеристиками викладача-лідера. Не менш важливим є вміння викладача навчити студентів застосовувати здобуті знання на практиці, а не лише «завчати» терміни та поняття, тобто вникати в саму суть наданої інформації, та знаходити зв'язок з реальними життєвими ситуаціями. Адже головною метою є «створення» майбутніх професіоналів, які повинні допомогти суспільству в цілому досягнути стабільності та розвитку всіх галузей.

Від викладачів залежить якісь навчання закладу в цілому, яка визначається і досліджується у міжнародних рейтингах. Досить відомий в наш час це «Шанхайський» (Academic Ranking of World Universities, ARWU) [5] і «Таймс» (Times Higher Education: THE World University Rankings) [6]. Згідно Шанхайського рейтингу першість між світовими вищими навчальними закладами вже досить тривалий час посідають, відомі на весь світ, Гарвардський, Стенфордський та Массачусетський університети. Ці університети є гарним «зразком» або так сказати «лідерами», за якими хочеться слідувати.

В 2008 році в Канаді в університеті Ньюфаундленда здійснено опитування студентів всіх форм навчання, за яким було виділено 9 характеристик для успішного читання лекцій [4]. Можу виділити серед них: повагу, організованість, комунікабельність та почуття гумору.

Отже, викладачі вищої школи, при правильному підході до свого покликання можуть закладати початковий «фундамент», який в кінцевому результаті може стати успішним «капітало-вкладенням».

Список використаних джерел

1. Janinks D. On Becoming a Leader / D. Janinks. – Cambridge, 1995. – P. 12–18.
2. Шалагинова Я. В. Психология лидерства / Я. В. Шалагинова. – Санкт-Петербург : Речь, 2007. – 494 с.
3. Lea S. J., Stephenson D., and Troy J. Higher Education Students' Attitudes to Student Centred Learning: Beyond 'educational bulimia' // Studies in Higher Education, 2003. –V. 28(3). –P. 321–334.
4. Delaney J. Students' Perceptions of Effective Teaching in Higher Education. – St. Johns, NL: Distance Education and Learning Technologies, 2010. – 102 p.
5. Академический рейтинг университетов мира 2015 (ARWU) [Електронний ресурс]. – [Режим доступу]: <http://www.shanghairanking.com/ru/index.html>. – Назва з екрана.
6. Рейтинг лучших университетов мира (Times Higher Education: THE World University Rankings) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://gtmarket.ru/ratings/the-world-university-rankings/info>. – Назва з екрана.

КОНЦЕПЦІЯ КОМПЕТЕНТІСНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ МЕДИЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

О. М. Морозова, ст. викладач кафедри медичної та біологічної фізики і медичної інформатики;

О. В. Морозов, к. м. н., асистент кафедри патологічної фізіології ім. Д. Е. Альперна
Харківський національний медичний університет

На сучасному етапі розвитку суспільства пріоритетною характеристикою спеціаліста високої категорії є його компетентність як здатність орієнтуватись у швидкоплинних умовах професійної діяльності, оскільки затребуваним є такий спеціаліст, який не чекатиме інструкцій, а ухвалюватиме самостійні рішення, відрізнятиметься мобільністю, динамізмом і конструктивністю. Тому впровадження компетентнісного підходу в процес підготовки студентів у вищих навчальних медичних закладах є стратегічним методом на шляху сучасного розвитку медичної освіти в Україні.

Підготовка студентів, які здобувають вищу медичну освіту, відповідно до Стандарту вищої освіти України, передбачає набуття студентами компетентностей, таких як інтегральні, загальні та спеціальні (фахові).

Інтегральна компетентність полягає в оволодінні студентом здатності розв'язувати типові і складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми у професійній діяльності у галузі охорони здоров'я та у процесі подальшого навчання із застосуванням сучасних теорій та методів дослідження з використанням комплексу міждисциплінарних знань.

Загальні компетентності полягають у здобутті знань та розуміння у галузях наук, що вивчаються, та здатності застосовувати набуті знання у практичних ситуаціях, здатність здобувати нові знання і бути сучасно освіченими, усвідомлювати можливість навчання впродовж життя. Розуміння принципів та методів графічного та аналітичного подання наукової інформації, використання інформаційних технологій наукових досліджень є невід'ємною частиною формування загальних компетентностей студентів медичного профілю. Знання та розуміння у галузях наук, що формують основи медичної освіти та здатність вільно вести спілкування на професійні теми є базовими складовими загальних компетентностей майбутнього лікаря.

Спеціальні (фахові) компетентності регламентують набуття студентами компетентностей у межах дисциплін, що вивчаються, які є головними елементами професійної компетенції майбутнього лікаря. Набуття спеціальних (фахових) компетентностей полягає у здатності поглиблювати знання і розуміння, інтегрувати базові знання з різних дисциплін з метою створення фундаменту професійних компетентностей. Здатність застосовувати різноманітні методи, трактувати отримані при дослідженнях загальні закономірності, мати уявлення про сучасні відкриття, знання та використання різноманітних концепцій та принципів у професійній діяльності – головні компоненти формування фахових компетентностей студентів-медиків.

Зміна освітніх парадигм, зміщення акцентів в освіті з інформаційно-предметних позицій на особистісно-орієнтовані визначають напрями розвитку вітчизняної системи освіти шляхом впровадження компетентнісного підходу в систему вищої медичної освіти України. Компетентність є результатом освіти, самоосвіти і саморозвитку майбутнього фахівця. Виховання прагнення до безперервної самоосвіти особистості, бажання самовдосконалення та творчого підходу до професійної діяльності дають змогу майбутнім лікарям вийти на високий конкурентоспроможний рівень професійної діяльності. Концепція компе-

тентнісного підходу, впроваджена в систему вищої медичної освіти України, дає змогу студентам отримати висококваліфіковану підготовку, формує творче ставлення та готовність до відповідальної високоєфективної діяльності в медичній сфері.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ КОНФЛІКТІВ

Г. В. Поліщук, доцент кафедри англійської мови та методики її викладання

Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка

Сьогодні, в час перебудов і соціально-економічних криз, конфліктами охоплені різні сфери суспільства. Конфліктні ситуації на рівні держав, галузей виробництва, науки й освіти зумовлюють зростання агресивності людей, а найбільш схильним до деструктивного впливу економічних, політичних, соціальних та інших чинників є молодіжне середовище, в якому легше формуються радикальні погляди і переконання. Тому серед підлітків та молоді поширені взаємна нетерпимість, недоброзичливість, озлобленість і підвищена агресивність. Саме цим зумовлюється актуальність обраної теми, яка визначається необхідністю зниження напруженості і нестабільності в суспільстві через подолання конфліктів, виховання культури взаємин і взаємодії між суб'єктами освітнього процесу, а система освіти як соціальний інститут має своєчасно прогнозувати та забезпечувати профілактику конфліктів, що надасть змогу виявляти потенційні конфліктні ситуації та за умов високої конфліктної компетентності вирішувати суперечності на етапі, коли конфлікт ще не набув форми відкритого протистояння, що є важливим для попередження конфліктів та створення професійної системи посередництва у їх вирішенні, а також формування конфліктної компетентності з метою успішного розв'язання міжособистісних конфліктів у різних ситуаціях життєдіяльності.

Отже, розмаїття думок та експериментальних фактів, якими послуговуються вітчизняні та зарубіжні науковці дозволило узагальнити, що поняття педагогічного конфлікту вміщує у собі різні форми й способи протистояння, напруження у відносинах, прихованої та явної боротьби. У найзагальнішому вигляді

педагогічний конфлікт – це зіткнення, непорозуміння, суперечність двох або більшої кількості різноспрямованих сил, мотивів, поглядів, позицій сторін із метою реалізації корінних інтересів в умовах протидії з боку кожної зі сторін. Сучасний учитель повинен володіти техніками щодо навчання молоді ефективно розв'язувати різні конфлікти, прогнозування можливих конфліктних протиборств, та володіти знаннями про шляхи їх усунення

Зрозуміло, що без педагогічних конфліктів, як зіткнення різних інтересів, не можливе існування сучасної вищої школи, оскільки індивідуально-психологічні особливості учасників освітнього процесу створюють передумови виникнення конфліктних ситуацій серед різних категорій співробітників вишів. З огляду на це, педагогічний процес від початку має задану йому «конфліктогенність» і характеризується ролевою і позиційною асиметрією його учасників (Е. Крішбаум). Основними лініями конфлікту у вищій школі є взаємодія її учасників на трьох рівнях: *макрорівні* («держава») – «суспільство – заклад вищої освіти», *мезорівні* («керівництво») – «ректорат – колектив університету, факультету, групи» та *мікрорівні* («особистість») – «студент – викладач.», «викладач – викладач», «студент – студент». Погоджуємося із висновками Л. Подоляк і В. Юрченко, що за своєю природою педагогічні конфліктні ситуації мають суттєві особливості: суб'єкти конфліктних ситуацій нерівні за соціальним статусом (викладач – студент), що визначає також різну поведінку; нерівні за життєвим досвідом і віком, у них різна ступінь відповідальності; нерівні за освіченістю, у них різне розуміння явищ і їх причин, а також нерівні за здібностями стосовно вирішення життєвих і професійних проблем. Отже, у контексті розгляду цих особливостей, науковці пропонують в освітньому середовищі створювати умови для мінімізації факторів, що сприяють виникненню педагогічних конфліктів, а також проводити роботу щодо підвищення комунікативної і конфліктологічної компетентностей усіх суб'єктів освітнього середовища. Вважаємо, що певна робота повинна проводитися у закладах вищої освіти в напрямках щодо усунення проявів конфліктологічної некомпетентності майбутніх учителів.

РЕЙТИНГОВА ОЦІНКА ЯК ЕЛЕМЕНТ ОПТИМІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ

В. М. Соколенко, к. б. н., доцент кафедри фізіології;
Л. Е. Весніна, д. мед. н., професор кафедри фізіології
Українська медична стоматологічна академія

Одним із ключових елементів навчального процесу є стимулююча рейтингова система оцінювання. В її основу покладено поетапний контроль і накопичення рейтингових балів за різнобічну навчально-пізнавальну діяльність студентів у процесі навчання. Такими видами навчального навантаження під час вивчення фізіології студентами медичних учбових закладів є:

- виконання практичної роботи на заняттях;
- усна відповідь на питання;
- тестовий контроль початкового та кінцевого рівня знань;
- виконання індивідуальних завдань;
- участь в науково-дослідній роботі;
- участь в олімпіадах;
- складання змістовного та підсумкового модулів;
- відповіді на екзамені, тощо.

За кожен вид діяльності студент отримує оцінку: на практичних заняттях за 5-ти бальною шкалою, на модульному занятті – за 80-и бальною шкалою. За результатами практичних занять розраховується середній бал за поточну успішність, який конвертується в бальну шкалу (від 72 до 120 балів). Результати модулю і поточного конвертованого балу додаються, що і стає загальною оцінкою за модуль.

Так, при вивченні фізіології студенти складають 2 модулі, які включають тестові питання «Крок-1» та питання з практичних навичок. Після вивчення дисципліни студенти складають усний іспит, що включає два теоретичних питання та одне практичне (наприклад, аналіз електрокардіограми бо оцінка клінічного аналізу крові).

Рейтингова система оцінювання використовується для інтенсифікації навчального процесу, для підвищення якості вивчення фізіології та підготовки фахівців в цілому, підвищення мотивації студентів до активного, свідомого навчання, систематичної самостійної роботи протягом семестру та відповідальності за результати навчальної діяльності та інше. Окрім того, посилю-

ється об'єктивність оцінювання знань студентів, запроваджується здорова конкуренція в навчанні, виявляються та розвиваються творчі здібності студентів. Підсумкова інтегральна оцінка за дисципліну виставляється згідно набраної суми балів. Звичайно, перед початком вивчення предмета студенти ознайомлюються з повним переліком усіх вимог рейтингу.

Методика рейтингового контролю знань подібна до традиційної шкільної системи, що дозволяє студентам поступово влитися в учбовий процес вищих навчальних закладів, знизити стресовий фактор переходу від учня до студента. З іншого боку, такий підхід дозволяє загострити увагу на особливо важливих питаннях фізіології за рахунок більшої диференціації, виявити слабкі місця у викладанні та сприйнятті матеріалу, урізноманітнити індивідуальний підхід до кожного студента.

Звичайно, повсякденний контроль вимагає від викладача витратити більше часу, детально розробляти методику проведення заняття, розробляти нові форми та аспекти контролю, формувати велику кількість варіантів, щоб кожен студент отримував індивідуальне завдання чи набір тестів. Окрім того, виникає потреба у збільшенні часу одного заняття (наприклад 3 години) або перехід на циклові заняття уже на молодших курсах. Все це обумовлює автоматизацію контролю за допомогою комп'ютерних програм, що зменшить витрати часу на перевірку, збільшивши його для аналізу.

Навчання в медичних вузах суттєво відрізняється від інших вищих закладів освіти. Так, протягом учбових семестрів студенти проходять декілька рівнів контролю по кожному із предметів: 2–4 модулі, які носять екзаменаційний характер, семестрова підсумкова атестація, «Крок-1», «Крок-2», «Крок-3». Використовується ректорська контрольна робота, планується міжнародний іспит англійською мовою, не враховуючи державного комплексного іспиту.

На наш погляд, серед такого великого обсягу рівнів контролю, рейтингова система, безумовно, є одним із оптимальних та ефективних підходів до оцінювання рівня знань. Вона знижує суб'єктивізм у підсумковій екзаменаційній оцінці, дозволяє гнучко реагувати на коливання рівня попередньої підготовки студентів, має багато ресурсів, які дозволяють активізувати й поглибити процес вивчення предмета.

Ця методика особливо важлива при роботі з іноземними студентами, так як, дозволяє ґрунтовно пояснити певну оцінку яку виставив викладач.

ТРЕНІНГИ ТА ДІЛОВІ ІГРИ ЯК ЕФЕКТИВНІ ФОРМИ ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ З МЕНЕДЖМЕНТУ

С. І. Нестуля, к. і. н., доцент кафедри управління персоналом та економіки праці, директор навчально-наукового інституту лідерства

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

Пошук дієвих механізмів формування лідерської компетентності майбутніх бакалаврів з менеджменту, здатних, обіймаючи управлінські посади в організації та на підприємстві, грати роль координуючого органу, що формує і приводить у рух ресурси організації для досягнення своїх цілей, здійснюється відповідно до нормативних документів державного рівня: Конституції України, Законів України «Про вищу освіту» (2014 р.), «Про захист економічної конкуренції» (2001 р.), «Про зовнішньоекономічну діяльність» (зі змінами та доповненнями від 2017 р.), Національної стратегії розвитку освіти України на період 2011–2021 роки, Стратегії інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів. Ці документи передбачають завдання, спрямовані на підвищення доступності якісної, конкурентоспроможної освіти, навчання упродовж життя, зміну підходів до професійної підготовки фахівців вищої кваліфікації з питань інноваційної діяльності в галузі менеджменту.

Вирішуючи ці завдання, ми звернулися до таких форм навчання майбутніх менеджерів, як тренінг та ділові ігри.

Досліджуючи праці науковців, які широко використовують у своїй практиці тренінги (Л. Калініна, Н. Кононец, В. Лапінський, С. Карп, В. Уруський), ми розробили дидактичний інструментарій, який впроваджується у Вищому навчальному закладі Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», особливо, при вивченні курсу «Основи лідерства» [1–3].

Розглянемо практикум «Тренінг лідерських якостей та практичних навичок менеджера» [3], який є збірником інтерактивних групових та індивідуальних завдань для отримання, розвитку та

вдосконалення особистих лідерських якостей, формування у майбутніх бакалаврів з менеджменту їх лідерської компетентності.

Перший розділ «Індивідуальні завдання для самостійної та творчої роботи» містить різні за змістом і рівнем складності вправи, завдання, тести самоконтролю, які забезпечують комплексний підхід до розвитку індивідуальних лідерських якостей, вмінь і навичок, методичні рекомендації до індивідуальних завдань, а також інструкційні картки для дев'яти практичних занять.

Другий розділ «Тренінги. Ділові ігри» містить організаційний блок і три модулі:

Організаційний блок спрямований на створення атмосфери повної довіри, відкритості, невимушеного спілкування. Він містить вправи, що сприяють знайомству, створенню доброзичливої взаємодії та налаштуванню на конструктивну співпрацю та творче мислення. **Професійно-управлінський модуль** спрямований на формування управлінських компетенцій в питаннях керівництва та професійної взаємодії, здатності адекватно реагувати на ситуації змін і криз, приймати стратегічні рішення. До модуля ввійшли тренінгові вправи на визначення типів, стилів управління та лідерства. У вправах пропонується значний блок інформаційних матеріалів, націлений на розвиток когнітивної складової особистості лідера. **Особистісний модуль** спрямований на формування в учасників тренінгу лідерського світогляду, визначення власного потенціалу й налаштування на постійний саморозвиток і самовдосконалення. Володіння комунікативною майстерністю та налагодження взаємозв'язків із представниками будь-яких вікових, професійних і статусних груп. Вміння гармонізувати потреби індивідів, потреби колективу та потреби завдань організації для досягнення ефективності та успіху справи. Формування потреби та мотивації до лідерства. До цього модуля включені тренінгові вправи на розвиток і вдосконалення якостей лідера, комунікативних навичок та майстерності лідера, а також вправи на стресостійкість, попередження і подолання конфліктних ситуацій, управління емоційною сферою особистості лідера. **Командно-лідерський модуль** спрямований на розвиток вмінь лідера формувати та управляти командою, а також досягнення найвищого рівня лідерства – діяльність саморегульованих команд. А тому в цьому блоці модуля підібрані

тренінгові вправи на розвиток командної діяльності, визначення командних ролей і згуртування та єдності команди.

Методи, які доцільно використовувати при проведенні тренінгу (метод інформування, метод порівняння, метод дискусії, метод рольової гри, метод аналізу, системного аналізу, метод експертної оцінки) детально розкрито у навчальному посібнику.

Дидактичне забезпечення тренінгу: авторська програма; навчальний посібник; мультимедійні лекції; «Індивідуальні практичні завдання для самостійної роботи студентів з дисципліни «Основи лідерства»; комплекс аудіо та відео-лекцій і тренінгів.

Наприкінці відзначимо, що тренінг має сприяти формуванню позитивної, конструктивної, оптимістичної взаємодії між лідером і послідовниками, накопиченню досвіду лідерської поведінки, формуванню лідерської компетентності майбутніх бакалаврів з менеджменту.

Список використаних джерел

1. Нестуля С. І. Основи лідерства. Тренінг лідерських якостей та практичних навичок менеджера. Уроки видатних підприємців : навч. посіб. / Нестуля С. І., Нестуля О. О., Карманенко В. В. – Київ : Знання, 2013. – 358 с.
2. Нестуля С. І. Основи лідерства. Тренінг лідерських якостей та практичних навичок менеджера : навч. посіб. / Нестуля С. І., Нестуля О. О., Карманенко В. В. – Київ : Знання, 2013. – 287 с.
3. Нестуля С. І. Тренінг лідерських якостей та практичних навичок менеджера : практикум з курсу «Основи лідерства» для студентів усіх напрямів підготовки / Нестуля С. І., Нестуля О. О., Карманенко В. В. – Київ, 2012. – 221 с.

СТВОРЕННЯ, ВПРОВАДЖЕННЯ ТА РОЗВИТОК ІНСТИТУТУ ОМБУДСМЕНА В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ КРАЇН СХІДНОГО ПАРТНЕРСТВА

***І. В. Пахомова**, к. т. н., директор Міжгалузевого інституту підвищення кваліфікації та підготовки спеціалістів;*

***М. М. Іваннікова**, к. е. н., доцент кафедри маркетингу;*

***Ю. В. Перегуда**, директор Міжнародного науково-освітнього центру*

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

В умовах інтернаціоналізації закладів вищої освіти країн Східного Партнерства, багато з яких на сьогоднішній день зали-

шаються забюрократизованими в управлінні освітнім та науковим процесами, надзвичайно важливим є запровадження в університетах світового досвіду – створення інститутів омбудсменів, які б захищали права студентської молоді.

Такі інституції будуть не лише сприяти реалізації та забезпечувати захист прав і свобод студентів, а й провадити роботу з правового виховання та формування сучасної правової культури в учасників освітнього процесу, сприяти розширенню практичного правового поля в реалізації їх прав і свобод.

Інститут студентського омбудсмена встановить додаткові гарантії забезпечення права на отримання якісної і доступної освіти, захист прав, свобод та законних інтересів студентів.

Розуміючи роль омбудсмена в розбудові демократичних відносин в університетах, Полтавським університетом економіки і торгівлі в листопаді 2015 року було розпочато роботу в багатонаціональному проекті Erasmus+ «Здійснення захисту інтересів студентів шляхом введення посади омбудсмена» спільно з партнерськими організаціями країн Європейського Союзу та Східного Партнерства.

Метою проекту є створення, впровадження та розвиток інституту омбудсмена в університетах України, Грузії та Азербайджану з метою захисту прав студентів та усунення перешкод для навчального процесу. Реалізація проекту надасть можливість створення додаткових гарантій студентській молоді в суспільній, соціальній та освітній сферах життя.

За результатами вивчення передового досвіду створення, впровадження, функціонування та розвитку інститутів омбудсмена європейських університетів: Університету Мін'ю (Португалія), Університету Л'Аквіли (Італія), Варшавського університету (Польща), розроблені рекомендації для адміністрацій університетів країн Східного Партнерства щодо адвокації студентів на основі найкращих європейських практик.

Національними командами проекту розроблені навчальні і просвітницькі матеріали щодо адвокації студентів, положення про створення інституту студентського омбудсмена у кожному університеті; проведено дослідження щодо наявності порушень прав студентів; розроблено проект установчих документів щодо створення офісу адвокації та впровадження посади студентського омбудсмена в діяльність університету. Окрім цього обов'язковими вимогами виконання проекту є розроблення

навчальних та просвітницьких матеріалів щодо адвокації студентів та навчання омбудсменів та учасників освітнього процесу в університетах-партнерах.

Проектом передбачено розроблення та реалізацію стратегії розвитку інституту омбудсмена для здійснення захисту інтересів студентів на рівні держави та інтеграція до Європейського інституту омбудсмена.

ПРАВА СВОБОДИ ТА ЗАКОННІ ІНТЕРЕСИ СТУДЕНТІВ: РЕАЛІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОЇ СВІТОВОЇ ПРАКТИКИ В ПУЕТ

О. О. Нестуля, *д. і. н., професор, ректор;*

В. В. Карманенко, *директор офісу омбудсмена*

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

Розбудова громадянського суспільства та становлення міжнародних освітніх стандартів в Україні вимагають від педагогічно-адміністративної спільноти швидкого реагування та якісних перетворень в середовищі свої навчальних закладах. Особистісний, національний та професійний вектори розвитку студента, громадянина та майбутнього фахівця – ключові завдання, які стоять перед кожним закладом вищої освіти. Тільки таких підхід до організації внутрішнього освітнього простору дозволяє створити умови для особистісного, компетентнісного та духовного зростання студентів.

Якісна освіта – одна зі стратегічних складових життєвого і професійного успіху сучасної людини. Постійна робота над собою: засвоєння професійних компетенцій, вмінь, навичок та досвіду вимагають від студента постійної та наполегливої роботи над собою. Вирішальну роль у становленні особистості студента, професіонала нового покоління, людини з твердою лідерською позицією відіграє університет та науково-педагогічний колектив.

Посада уповноваженого з прав студентів в повній мірі реалізує світові стандарти вищої освіти й забезпечує ефективне функціонування освітнього середовища в ПУЕТ. Передова міжнародна освітня практика гарантії захисту прав, свобод та інтересів студентів навчального закладу, яка успішно діє в європейських закладах вищої освіти. ПУЕТ став учасником проекту Erasmus+ AESOP «Здійснення захисту інтересів студентів шляхом вве-

дення посади омбудсмена» у складі консорціуму університетів з України, Грузії, Азербайджану, Італії, Польщі, Португалії, Австрії, Фінляндії та Великобританії. Головною метою проекту стало розробка й запровадження інституту омбудсмена в університетах України, Грузії та Азербайджану.

Командою проекту вивчено передовий досвід створення, впровадження та розвитку інститутів омбудсмена в європейських університетах та розроблено модель взаємодії омбудсмену з усіма учасниками освітнього середовища Полтавського університету економіки і торгівлі. Зважаючи на зміни в освітньому законодавстві України цей проект є особливо актуальний, оскільки відповідно до Закону України «Про освіту» запроваджується інститут освітнього омбудсмена, який має забезпечувати права особи на освіту, розглядати порушення таких прав і приймати відповідні рішення.

В університеті були провели зустрічі з студентами та презентовано проект, висвітлено особливості функціонування інституту омбудсмена в європейських країнах, досвід яких було вивчено командою проекту та Положення про студентського омбудсмена ПУЕТ.

Студентський омбудсмен здійснює захист прав, свобод та законних інтересів студентів та нагляд за їх дотриманням. На нього покладені обов'язки:

- представлення інтересів студентів перед ректоратом університету, в органах місцевої та державної влади;
- постійний аналіз стану реалізації та забезпечення прав, свобод та інтересів студентів;
- проведення попереджувальні заходи для запобігання порушення прав, свобод та законних інтересів студентів;
- організація заходів щодо роз'яснення студентам їх правового статусу, обсягу їх прав та обов'язків;
- вживає необхідних заходів у випадку порушення прав, свобод та законних інтересів студентів;
- надає рекомендації щодо запобігання конфліктних ситуацій студентам та іншим учасникам освітнього процесу;
- надавати консультативні та роз'яснювально-інформативні послуги.

Студентським омбудсменом спільно з ректоратом та робочою групою проекту розроблено: комплекс навчальних, інформативних, тренінгових занять для студентів, викладачів, праців-

ників університету; навчальний модуль «Захист прав, свобод та законних інтересів» у курсі «Університетська освіта» для студентів першого курсу; інформаційно-роз'яснювальні матеріали; налагоджено інструменти комунікації та зворотного зв'язку з учасниками освітнього процесу в тому числі студентами-іноземцями.

ПРОЕКТНЕ НАВЧАННЯ В ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ЗА ОСВІТНЬОЮ ПРОГРАМОЮ «ТОВАРОЗНАВСТВО І КОМЕРЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ»

В. О. Назаренко, к. т. н., доцент кафедри товарознавства, біотехнології, експертизи та митної справи;

Н. О. Офіленко, к. с.-г. н., доцент кафедри товарознавства, біотехнології, експертизи та митної справи;

О. О. Горячова, к. т. н., доцент кафедри товарознавства, біотехнології, експертизи та митної справи

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

Сучасні тенденції суспільного розвитку України потребують переходу вищої школи на нову концепцію підготовки майбутніх фахівців, удосконалення її якості, що вмотивовує підвищення рівня професіоналізму, компетентності та інтелектуальної культури. Ключовою парадигмою сучасної освіти стає її орієнтація на особистість, а це потребує докорінного оновлення і перебудови методичних підходів. В умовах суспільної демократизації та гуманізації виникає потреба у появі нових вимог до особистісно-професійних якостей фахівців із вищою освітою.

Метод проектів відіграв і відіграє значну роль у вирішенні проблеми актуалізації освітнього процесу у вищій школі. Це, перш за все, стосується формування у студентів самостійності, ініціативи, творчих здібностей. Проектна технологія навчання приваблює учасників освітнього процесу тим, що стимулює зацікавленість студентів до вирішення актуальних проблем з практичним застосуванням отриманих результатів. Застосування методу проектів змінює не тільки характер діяльності студентів, але й ставить якісно нові вимоги до компетентності викладачів.

Навчальні проекти, які переважно застосовуються в закладах вищої освіти, за домінуючою діяльністю поділяють:

- творчі;
- ігрові;

- інформаційні;
- телекомунікаційні
- дослідницькі;
- практико-орієнтовані.

Проектні технології можуть застосовуватись для навчання студентів всіх курсів. Організація проектного навчання студентів має передбачати залучення всіх студентів університету денної форми навчання, а заочної та дистанційної – за вибором студентів; врахування специфіки різних спеціальностей і освітніх програм. Доцільно використовувати як командні, так і індивідуальні проекти. По закінченню результати проектів мають презентуватись (захищатись).

Для підвищення зацікавленості, вибір виду проекту та його теми делегують студентам. На перших курсах більш широко краще застосовувати інформаційні проекти, творчі та ігрові. Їх кінцевим результатом можуть бути: презентація, реферат, тези конференцій, письмово оформлена інформація про об'єкт дослідження (результат збору інформації шляхом проведених соціологічних опитувань, інтерв'ю, анкетування, тестування), обробка наукової інформації (аналіз, узагальнення, аргументовані висновки), вивчення і узагальнення передового практичного досвіду, проведення ділової гри.

На старших курсах мають переважати дослідницькі проекти, структура яких наближена до наукового дослідження. Доцільно застосовувати комплексні проекти. Кінцевий результат таких проектів: наукова стаття, доповіді на наукових конференціях, наукова робота, дипломна робота (проект).

Опрацювання проектів має проводитись за етапами:

- підготовки (вибір теми, об'єкту, установлення конкретних завдань, термінів, виконавців, механізму контролю графіка виконання);
- реалізації (формування бази даних, контроль графіка виконання);
- завершення (аналіз і оцінка результатів, підготовка і презентація звіту).

В підготовці фахівців за спеціальністю «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» освітня програма «Товарознавство і комерційна діяльність» ступеня бакалавр може бути застосований алгоритм проектного навчання:

Перший курс – інформаційний проект (обробка наукової інформації за вибраною темою);

Другий та третій курси (враховується інтегроване чи повне навчання) – інформаційний проект (збір інформації про об'єкт дослідження, узагальнення передового практичного досвіду), творчий проект (розроблення реклами нового товару, сценарію ділової гри за вибраною темою, відео фільм та ін.), дослідницький проект (проведення дослідження за вибраною темою)

На випускових курсах – дослідницький проект (продовження проведення досліджень за вибраною темою, систематизація одержаних результатів, написання дипломної роботи).

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНА СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

*Ю. Г. Лисенко, д. е. н., професор, директор Навчально-наукового інституту інноваційних технологій управління
Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»*

Системи менеджменту якості (quality management systems) є невід'ємним елементом у системах управління закордонних університетів, поступово стають обов'язковими й для вітчизняних вищих навчальних закладів. Це найважливіша складова системи управління, що орієнтує вищий навчальний заклад (ВНЗ) на одержання продукту (послуги) в освітній і науковій діяльності з показниками якості, які відповідають державним стандартам та умовам, а також очікуванням замовників.

Вимоги і рекомендації про те, яким чином повинні здійснюватися управлінські процеси у ВНЗ, щоб він функціонував якісно, встановлюють стандарти ISO серії 9000. Використання цих стандартів не може «прямо» забезпечити якість інших освітніх та наукових послуг, що надаються, але вони повинні так налаштувати управлінські процеси, що впливають на якість освітніх та наукових послуг, щоб задовольнити вимоги замовників.

У теперішній час нормативно-довідкова документація системи управління якістю ВНЗ (при наявності такої) існує у вигляді декількох екземплярів друкованих документів в його основних центрах відповідальності. Описи навчальних і наукових процесів також представлені у вигляді друкованих варіантів. Контроль якості виконання цих процесів здійснюється подачею

звітності підрозділами й наступним формуванням періодичних звітів ВНЗ. Головним недоліком такої організації системи управління якістю є можливість несинхронного внесення змін в екземпляри центрів відповідальності, що може привести до різночитання у використовуваній нормативно-довідковій інформації й втраті ефективності ухвалених рішень.

Тому інформаційно-аналітична система управління якістю ВНЗ, що пропонується, передбачає можливість автоматизації наступних процесів (функцій):

- зберігання електронних варіантів нормативно-довідкової документації;
- автоматизація різних методів пошуку нормативно-довідкової документації;
- підтримка в актуальному стані нормативно-довідкової документації;
- архівація й зберігання нормативно-довідкової документації;
- автоматизація процесу підтримки ідентичності змісту нормативно-довідкової документації у всіх підрозділах ВНЗ;
- розмежування прав доступу персоналу до нормативно-довідкової документації та їхній контроль;
- автоматизація контролю виконання навчального та наукового процесів;
- автоматизація збору, статистичної обробки якісних характеристик успішності студентів, аспірантів і докторантів на всіх стадіях відповідного процесу й формування звітів;
- контроль виконавської дисципліни;
- створення ефективної системи документообігу в системі управління якістю.

Автоматизована система управління якістю ВНЗ реалізується за хмарною технологією (чи як варіант за клієнт-серверною технологією). На центральному вузлі знаходяться бази нормативно-довідкової документації, системи контролю якості освітніх і наукових процесів і управління документообігом системи управління якістю ВНЗ. Віддалені клієнти (користувачі в коледжах і організаціях-партнерах ВНЗ отримують доступ до центрального серверу за допомогою Internet або по виділених лініях зв'язку.

Впровадження автоматизованої підсистеми ведення нормативно-довідкової документації системи управління якістю ВНЗ дозволить:

- забезпечити персонал ВНЗ актуальною й несуперечливою інформацією з якості;
- створити у ВНЗ електронну базу нормативно-довідкової документації системи управління якістю;
- забезпечити доступ до бази нормативно-довідкової документації з будь-якого підрозділу ВНЗ та з організації-партнера;
- створити механізм розподілу й контролю доступу до вмісту бази нормативно-довідкової документації;
- створити механізми пошуку необхідної інформації в базі нормативно-довідкової документації;
- створити механізми архівного зберігання застарілих документів;
- створити механізм управління протоколами якості і їхнього зберігання.

Впровадження автоматизованої підсистеми контролю якості освітніх і наукових процесів у ВНЗ забезпечить:

- автоматизацію контролю виконання 0-х і *n*-х в процесів: фіксування факту виконання (дата, час), відповідального виконавця, якісних характеристик процесів, можливих причин невиконання;
- автоматизацію створення звітів за результатами виконання 0-х і *n*-х процесів.
- Впровадження автоматизованої підсистеми управління документообігом у системі контролю якості ВНЗ забезпечить:
- підвищення оперативності прийнятих управлінських рішень в області управління якістю;
- підвищення рівня автоматизації управлінської діяльності;
- скорочення об'ємів документообігу за рахунок оптимізації переліку документів і інформаційних потоків.

Наявність великої кількості нормативно-довідкових документів у системі управління якістю ВНЗ, висока динаміка їхніх змін і частота використання персоналом, обумовлює доцільність їхньої організації у вигляді електронного архіву документів з потужними пошуковими функціями (пошук за назвою, за словосполученням, за датою створення або зміни й таке ін.). Доступ

до електронного архіву забезпечується з віддалених робочих місць користувачів у режимі On-line з розподілом прав відповідно до посадових обов'язків і статусом. Необхідність у роботі багаторівневої системи планування й контролю якості 0-х і *n*-х процесів обумовлюється їхнім різноманіттям і трудомісткістю забезпечення оперативності прийняття ефективних управлінських рішень.

Таким чином впровадженням автоматизованої системи управління якістю ВНЗ забезпечується підвищення трудової дисципліни у ВНЗ, контроль виконання наказів і розпоряджень та використання сучасних електронних засобів організації документо-обігу.

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ: ВИКОРИСТАННЯ У ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

В. А. Кулик, *д. е. н., доцент, завідувач кафедри бухгалтерського обліку і аудиту*

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

Нові сервіси, що з'являються в мережі Інтернет здатні модернізувати процес навчання, їх інтеграція може призвести до того, що учасники освітнього процесу зможуть максимально швидко та зручно оперувати навчальним контентом не виходячи з дому. Серед сервісів, які доречно використовувати в освітньому процесі, можна виділити такі – сервіси для збереження фото- та відеофайлів (Flickr, Flamber, БобрДобр), сервіси для збереження документів (GoogleDocs, Dropbox, OneDrive), сервіси для обміну інформацією (Blogger, Wiki), соціальні мережі (Facebook, Twitter, Instagram), месенджери (Viber, Whatsup, Telegram), гео-сервіси (GoogleMaps, GoogleEarth, Wikimapia) [1].

Розглядаючи статистичні дані про кількість користувачів соціальних мереж, зазначимо, що станом на кінець першого півріччя 2018 року найбільше користувачів налічує мережа Facebook. З моменту появи Facebook користується підвищеним попитом, тривалий час утримується на першій позиції в рейтингу (62,18 %). Pinterst займає друге місце (16,12 %) і активно почав набирати популярність, в першу чергу, завдяки своїй

новій можливості пошуку за зображеннями. Третій рядок YouTube (8,71 %) за останній рік випередив Twitter який тепер на 4-му місці (8,17 %)⁵.

Впровадження соціальних мереж, які є популярними серед молоді, і використання їх в освітніх цілях, позитивно впливає на якість надання освітніх послуг, стає ефективним засобом підвищення мотивації та якості навчання, а також активізує освітній процес.

Вперше термін «Соціальні мережі» ввів англійський антрополог Джон Барнс в 1954 році в дослідженні взаємозв'язків між людьми за допомогою соціограм. У 1970-ті роки сформувався комплекс соціологічних і математичних методів досліджень, які становлять науковий фундамент сучасного аналізу соціальних мереж (social network analysis, SNA).

Відповідно до одного з традиційних підходів, соціальна мережа розглядається як система, спрямована на побудову спільнот в мережі Інтернет з людей зі схожими інтересами або діяльністю.

Цінність соціальних мереж визначається не тільки і не стільки контентом, який передається по каналах мережі до користувачів. З розвитком такого виду сервісів значення офіційного контенту помітно падає, і користувачів більше приваблюють мережеві сервіси, які відображають додаткові можливості колективного спілкування та спільної праці.

У освітній діяльності викладача соціальні мережі можна використовувати для вирішення наступних завдань:

- розвиток персоніфікованого навчального середовища студента;
- сприяння самостійному навчанню студентів, оскільки кожному студенту необхідно працювати в своєму ритмі;
- підтримка неформального спілкування між викладачем та студентом;
- зміна ролі викладача – він перестане бути просто викладачем, а стає помічником, товаришем, наставником;
- забезпечення міжнародного обміну досвідом роботи між викладачами [2].

---

⁵ <http://gs.statcounter.com/social-media-stats>.

Важливими умовами ефективної організації освітнього процесу в віртуальній освітньому середовищі з використанням соціальних мереж є:

- орієнтація освітнього процесу на соціальне замовлення, професійні інтереси майбутніх фахівців, облік індивідуальних, особистісних особливостей студентів;
- стимулювання творчої, науково-дослідницької діяльності студентів;
- використання індивідуальних і групових форм роботи;
- орієнтація на інтерактивні форми взаємодії викладача та студентів, при яких взаємодія студентів відбувається не тільки з викладачем, але і один з одним, причому активність студентів у процесі навчання домінує;
- формування у студентів навичок комунікації, адаптація до швидкозмінних умовами життя, соціалізація, підвищення психологічної стійкості до стресу.

Список використаних джерел

1. Архипова Т. Л. Социальные сети как средство организации учебного процесса [Електронний ресурс] / Т. Л. Архипова, Н. В. Осипова, М. С. Львов // Інформаційні технології в освіті. – 2015. – Вип. 22. – С. 7–18. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/itvo_2015_22_3. – Назва з екрана.
2. Кучаковська Г. А. Роль соціальних мереж в активізації процесу навчання інформатичним дисциплінам майбутніх вчителів початкової школи [Електронний ресурс] / Г. А. Кучаковська // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2015. – Т. 47, вип. 3. – С. 136–149. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ITZN_2015_47_3_13. – Назва з екрана.

ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Г. О. Соболев, к. е. н., доцент кафедри бухгалтерського обліку і аудиту

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

Розвиток і затребуваність вищої освіти спонукає до пошуку параметричної оцінки якості та результативності освітньої діяльності. У світі авторитетності набувають дослідження, проведені експертними групами у сфері освіти, науки, бізнесу.

Найбільшим у світі є рейтинг «Всесвітній університет вищої освіти» Times Higher Education, що у 2019 р. охопив понад 1 250 університетів. У рейтингу представлено 86 країн, 25 з яких мають щонайменше один університет у топ-200. Рейтинг побудовано на 13 відкаліброваних показниках ефективності освітньої діяльності, що забезпечують збалансоване уявлення про університети, яким довіряють студенти, науковці, керівники університетів, бізнес та уряд. Показники ефективності згруповані за напрямками: якість викладання, наукові дослідження, рівень цитування, міжнародні перспективи, доходи (практична значущість знань).

Сформований рейтинг є гнучким і дозволяє зробити вибірку: за регіоном (рейтинги Азійського університету; країн, що розвиваються; Європейських університетів; університетів Латинської Америки; Азіатсько-Тихоокеанського регіону; арабських країн), за назвою університету, за спеціальністю, за групою користувачі (академічний, студентський рейтинги) тощо. Окремо сформовано рейтинги за предметними областями: мистецтвознавство та гуманітарні науки, соціальні науки, науки про життя; фізичні науки; техніка та технології; університети клінічних, доклінічних досліджень і здоров'я; освіта; право; бізнес та економіка; психологія й інформатика. Зокрема, найкращим у рейтингу зі спеціальності «Accounting and Finance» визнано Stanford University, що займає 3-тє місце у світовому рейтингу. У Stanford University навчається 15 845 студентів, з них 34 % – студенти-іноземці. Підсумкове значення Z-скорингу становить 93,0. При цьому якість викладання оцінено 89,1, наукові дослідження – 96,7, рівень наукового цитування – 99,9, практична значущість знань 60,5, міжнародні перспективи – 77,6.

Times Higher Education презентовано також рейтинг «молодих» університетів. Розробка рейтингу пов'язується із тим, що багато з цих університетів пропонують прогресивні методичні підходи у вищій освіті, розширюють бізнес-програми та світові перспективи. У рамках рейтингу «молодого» університету вироблено загальний рейтинг «Golden Age» (50–80 років освітньої діяльності), предметні рейтинги «Millennial», «Gen X», «Gen Y».

Ураховуючи світовий досвід, країни проводять власне ранжування закладів вищої освіти. У Польщі якість вищої освіти оцінюється рейтингом державних і недержавних закладів вищої освіти, що проводиться Фондом Perspektywy. Оцінюється

престижність закладу (оцінювання академічним персоналом), відповідність ринку праці (преференції роботодавців), інновації, науковий потенціал, практична значущість наукових досліджень.

У червні 2018 р. Центром міжнародних проєктів «Євро-освіта», спільно з міжнародною групою експертів IREG Observatory on Academic Ranking and Excellence презентовано академічний рейтинг закладів вищої освіти «Топ-200 Україна 2018». Оцінювання в міжнародних університетських рейтингах методом середньої суми місць здійснено за критеріями: Transparent Ranking, Webometrics, UniRank, QS Top University, The Times Higher Education World University Rankings. За оцінюванням Інтегрального показника діяльності закладів вищої освіти України прийнято критерії: Оцінка якості науково-педагогічного потенціалу, Оцінка якості навчання, Оцінка міжнародного визнання.

Підбір параметрів для створення рейтингу є об'єктивним лише умовно, оскільки обраний критерій може не відображати окремої специфіки освітньої діяльності, так і очікувань замовників освітніх послуг. Преференціями в очікуваннях можуть бути: набуття навичок роботи у бізнес-середовищі на основі дуальної освіти (Sandwich education); перспективи наукових досліджень; відповідність освітньої програми вимогам конкретного роботодавця у певній галузі; навчання в умовах сучасного цифрового середовища, інноваційних методик, у поєднанні із особистісним розвитком лідерських навичок і таланту тощо.

Отже, чинна практика рейтингування закладів вищої освіти передбачає охоплення якомога більше критеріїв, що задовольняють інформаційні запити різних користувачів інформації. Найбільш актуальним підходом, на нашу думку, має стати можливість конструювання рейтингових показників за вибором користувача.

ВИМОГИ ПРАЦЕДАВЦІВ ДО СУЧАСНОГО ФАХІВЦЯ З ОБЛІКУ І ОПОДАТКУВАННЯ

Є. А. Карпенко, к. е. н., доцент кафедри бухгалтерського обліку і аудиту

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

В сучасних умовах підвищення ефективності взаємодії освіти і бізнесу орієнтація освіти на потреби економіки є надзвичайно

актуальними питаннями, адже вимоги роботодавців до випускників спеціальності 071 «Облік і оподаткування» зростають з кожним роком.

З метою вивчення очікувань роботодавців від майбутніх фахівців з обліку і оподаткування кафедра бухгалтерського обліку співпрацює на постійній основі із потенційними роботодавцями, проводиться їх анкетування щодо компетенцій та навичок майбутніх бухгалтерів, результати якого є основою при розробці навчальних планів за спеціальністю 071 «Облік і оподаткування».

Зустрічі з потенційними роботодавцями та головними бухгалтерами, які розповідають студентам про професійні вимоги, що висувуються роботодавцями до молодих спеціалістів з обліку і оподаткування надають можливість студентам отримати практичні знання, навички та розуміння світу професії, надання їм можливості проникнутися її суттю, пробудити інтерес до спеціальності та стати високоякісними фахівцями з обліку і оподаткування.

Серед основних вимог до випускників ВНЗ, яких в майбутньому обирають потенційні роботодавці, можна виокремити наступні: наявність вищої освіти, фахова компетентність, цілеспрямованість, впевненість у собі, здатність швидко сприймати інформацію. За даними досліджень, на сьогодні працедавці виокремлюють ще й додаткові професійні навички, якими повинен володіти ідеальний бухгалтер.

Врахування принципів процесно-орієнтованого підходу, однією з основних ідей якого є конструювання процесів, виходячи із потреб споживачів, дозволяє розробити навчальні плани, орієнтуючись на вимоги роботодавців, сформувати компетенції, які необхідні сучасному головному бухгалтеру, що підтверджують дані табл. 1.

Таблиця 1 – Взаємозгодженість навчальних планів студентів спеціальності 071 «Облік і оподаткування» та вимог роботодавців щодо головного бухгалтера

Знання та навички, які ставлять працедавці	Навчальні дисципліни, які формують компетенції
Знання податкового законодавства, вміння прораховувати ризики, оптимізовувати податки	Облік і звітність в оподаткуванні (поглиблений рівень), Звітність підприємства

Знання та навички, які ставлять працевдавці	Навчальні дисципліни, які формують компетенції
Наявність досвіду ведення підприємств на різних системах оподаткування та роботи з фізичними особами – підприємцями	Облік і звітність суб'єктів малого підприємництва за національними та міжнародними стандартами, Облік і звітність в оподаткуванні, Виробнича практика
Знання національних та міжнародних стандартів, наявність досвіду ведення підприємств в різних галузях економіки	Фінансовий облік, Облік за видами економічної діяльності, Облік і фінансова звітність за міжнародними стандартами
Суміщення обов'язків головного бухгалтеря та фінансового директора	Аналіз господарської діяльності, Фінансовий аналіз, Стратегічний аналіз, Фінанси, гроші та кредит
Знання управлінського обліку	Управлінський облік, Бухгалтерський облік в управлінні підприємством
Знання в галузі права	Право
Уміння вибудовувати ефективні комунікації з працівниками, контрагентами та контролюючими органами, працювати в команді, організовувати людей	Практична психологія, Менеджмент, Аудит, фінансово-господарський контроль, Організація бухгалтерського обліку
Відповідальне ставлення до справи	Тренінг: бухгалтерський облік у бізнесі, Менеджмент
Уміння працювати із сучасними бухгалтерськими програмними продуктами	Сучасні інформаційні та комунікаційні технології, Інформаційні системи і технології в обліку та аудиті, Автоматизація складання звітності, Управлінські інформаційні системи в обліку, аналізі та аудиті

Такий підхід у формуванні фахівців з обліку і оподаткування не лише забезпечує доцільність вивчення обраних навчальних дисциплін, але й гарантії майбутнього працевлаштування.

ТЕСТУВАННЯ ЯК ФОРМА ПОТОЧНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАЬ СТУДЕНТІВ

Н. В. Прохар, к. е. н., доцент кафедри бухгалтерського обліку і аудиту

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

В умовах широкого розповсюдження дистанційних технологій навчання тестування як форма поточного та підсумкового контролю знань студентів набуває все більшої популярності. Тестові завдання оптимально поєднують теоретичну і практичну складові: охоплюють великий обсяг матеріалу, що підлягає перевірці; суттєво економлять час на здійснення контролю знань студентів, особливо при використанні інформаційних технологій; можуть бути диференційованими за рівнями складності, що впливає на виставлення оцінки; можуть поєднуватися з іншими формами перевірки знань студентів.

Проблема застосування ефективного тестування у вищій школі досліджена в працях таких вчених як В. В. Божкова, С. У. Гончаренко, С. М. Ілляшенко, І. І. Карташова, С. І. Мединська, В. М. Прохоренков, М. В. Савчин, Л. Ю. Сагер, О. М. Ханіна та ін.

Тестовий контроль знань студентів може реалізуватися за допомогою таких типів тестів відкритої (з самостійним формулюванням відповіді на запитання) та закритої (з вибором правильної відповіді з переліку можливих варіантів) форм:

- 1) з множинним вибором (multiple choice tests);
- 2) на вибір однієї правильної відповіді з декількох запропонованих (alternative tests);
- 3) на відповідність (true-false tests);
- 4) на розпізнавання (recognition tests);
- 5) на знаходження відповідностей між двома параметрами (matching tests);
- 6) у вигляді речень, які мають пропущені частини (completion or gap-filling tests);
- 7) на групування фактів (rearrangement tests);
- 8) на відновлення деформованого тексту, в якому пропущені елементи (supplementary or close tests);
- 9) на розташування, інтегрування, інтерпретування матеріалу і висловлення власної думки (essay tests);
- 10) у вигляді кросвордів (crossword tests) [1].

Перелічені види тестів можуть застосовуватися як з метою поточного, так і підсумкового контролю знань студентів, як з метою перевірки глибини теоретичних знань студентів, так і для оцінки набутих навичок обчислення економічних показників.

Особливо актуальним є проведення тестування студентів, які навчаються за індивідуальними графіками і підключені до дистанційних курсів. Однак, в мовах постійного реформування законодавства, що регламентує особливості ведення обліку на підприємствах та обчислення податків і зборів переопрацювання тестових завдань є занадто трудомістким та потребує постійного оновлення тестів відповідно до чинної нормативно-правової бази.

При проведенні тестування на практичних заняттях важливою для викладача є економія часу на перевірку знань студентів та оперативність і неупередженість оцінки знань студентів за певною шкалою або просто пропорцією правильних і неправильних відповідей. Крім того, варіативність тестових завдань та недослівне формулювання тестових запитань у порівнянні з лекційним матеріалом забезпечить неможливість списування відповідей, а час, відведений на тестування, має бути оптимальним для продумування відповіді і недостатнім для користування конспектом лекції.

До недоліків тестування слід віднести недостатність спілкування викладача і студента, ймовірність вгадування студентом правильної відповіді, трудомісткість розробки якісних тестових завдань, складність встановлення оптимальності поєднання тестів теоретичного і практичного спрямування, а також розподіл балів між ними тощо.

Отже, тестування знань студентів спеціальності «Облік і оподаткування» має поєднуватися з іншими формами поточного і підсумкового контролю, передбачати простоту формулювання тестового завдання та варіативність відповідей, оптимальне співвідношення різних видів тестів та раціональний розподіл балів між ними.

Список використаних джерел

1. Божкова В. В. Тестування як форма контролю знань: переваги та недоліки / В. В. Божкова, Л. Ю. Сагер // Сучасні проблеми вищої освіти України в контексті інтеграції до європейського освітнього простору: матеріали науково-методичної конференції (м. Суми, 6–7 жовтня 2010 р.) / за ред. О. В. Прокопенко. – Суми : СумДУ, 2010. – С. 113–115.

ДРАЙВЕРИ ЗМІН В ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

О. В. Карпенко, к. е. н., професор кафедри бухгалтерського обліку і аудиту;

В. Д. Карпенко, к. е. н., доцент кафедри готельно-ресторанного та курортної справи

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

Серед тлумачень слова «драйвер» знаходимо не лише «водій», а ще й той, що спонукає до руху, зумовлює виникнення відповідного результату, чинник, що визначає розвиток, ключовий фактор, рушій. В контексті пошуку можливостей подальшого вдосконалення якості освітніх послуг, вважаємо за доцільне виявити у першу чергу ті рушії змін, від яких залежить організація процесу надання освітніх послуг університетами, оскільки за ними стоять відповідні особи, чи ,навіть, колективи, від діяльності яких залежить напрям цих змін.

Усі встановлені нами драйвери були згруповані на зовнішні та внутрішні, оскільки це важливо для розробки відповідних заходів в рамках системи управління якістю. До зовнішніх драйверів змін віднесено наступні:

1. Професійні організації. Ними, наприклад, є:

- у сфері готельно-ресторанного та туристичного бізнесу – Міжнародний готельний союз, Міжнародна федерація кемпінгів і караванінгів; Міжнародна організація з професійного навчання у сфері туризму; Європейська туристична комісія; Американська спілка туристичних агентів, Союз канадських туристичних асоціацій, національні асоціації/федерації різних країн, Український Кулінарний Союз, Асоціація рестораторів України тощо;

- у сфері бухгалтерського обліку і аудиту – Міжнародна федерація бухгалтерів, Комітет з міжнародних стандартів аудиту та підтвердження достовірності інформації, Асоціація Присяжних Сертифікованих Бухгалтерів, Євразійська рада сертифікованих бухгалтерів та аудиторів, Присяжний інститут управлінських бухгалтерів, Американський інститут сертифікованих професійних бухгалтерів, Інститут дипломованих бухгалтерів Австралії, Глобальний інститут внутрішніх аудиторів, Федерація професійних бухгалтерів і аудиторів України, Федерація аудито-

рів, бухгалтерів і фінансистів АПК України, Спілка аудиторів України тощо.

Саме вони суттєво впливають на розвиток відповідної професійної діяльності та опікуються компетентностями, якими мають володіти претенденти на відповідні посади. Тому освітяни мають враховувати результати спільного досвіду представників різних країн за відповідним фахом при розробці стандартів вищої освіти, придбанні обладнання та створенні контенту для навчання тощо. Нажаль, досить часто їх вимоги та рекомендації залишаються поза увагою основних учасників освітнього процесу, що негативно впливає на якість.

2. Органи державного впливу на освітню діяльність:

- що встановлюють певні регулятори (державне замовлення, ліцензування, акредитація, надання свободи у розробці стандартів вищої освіти, пільги, фінансування; оподаткування, кредитування, встановлення обов'язкових до виконання юридичних норм, заходи з популяризації цілей та змісту освіти, засоби заохочення до меценатства та благодійності тощо);

- що запроваджують державні програми соціально-економічного розвитку та державні цільові програми, забезпечують створення економічного середовища, яке впливає як на поведінку університетів, так і на поведінку студентів;

3. Роботодавці, які забезпечують підтримку в організації стажування та практик, проведенні досліджень на замовлення.

До внутрішніх драйверів змін віднесено :

1. Ректори (апріорі лідери, генератори ідей щодо запровадження системи управління якістю, використання ІТ, створення середовища для розвитку) та лідери-керівники структурних підрозділів (ці, що регулюють процес підготовки до ліцензування та акредитації, забезпечують відповідну матеріально-технічну базу, гарантії освітніх програм, які несуть безпосередню відповідальність за досягнення результатів навчання.

2. Викладачі, які застосовують форми організації навчальної діяльності, які відповідають актуальним потребам ринку праці щодо компетентностей випускника (цифрова компетентність, вміння працювати в команді, клієнтоорієнтованість тощо).

3. Студентство на чолі зі своїми лідерами (реальне самоврядування), які є взірцем високої якості навчання, науково-дослідної роботи та культурно-просвітницьких заходів.

Між тим, тільки спільна діяльність цих трьох груп драйверів може забезпечити результативний вплив на виклики глобальної економіки, конкурентного середовища. У полі їх уваги обов'язково мають бути морально етичні фактори розвитку. Саме ці групи можуть здійснити позитивний вплив на стан економіки в Україні.

СВІТОВИЙ ДОСВІД КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ ДО ОСВІТИ

Т. В. Капліна, д. т. н., професор, завідувач кафедри готельно-ресторанної та курортної справи;

А. С. Капліна, к. е. н., доцент кафедри готельно-ресторанної та курортної справи;

С. О. Дудник, асистент кафедри готельно-ресторанної та курортної справи

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

Протягом останнього десятиліття розвинені країни Європи та світу ведуть ґрунтовну дискусію щодо надання людині належних знань, вмінь та компетентностей для забезпечення її гармонійної взаємодії з глобальним суспільством, що швидко розвивається. Аналіз світових освітніх систем свідчить, що одним із шляхів оновлення змісту освіти й навчальних технологій, узгодження їх із сучасними потребами, є орієнтація навчальних програм на компетентнісний підхід і створення ефективних механізмів його запровадження.

Дотепер існує думка, що компетентнісний підхід у вищій освіті став найпоширенішим в силу прикладного характеру, максимальної прагматичності [1]. Формулювання результатів освіти у формі компетенцій, здібностей випускників виконувати ті чи інші професійні обов'язки дозволяє відповідати сучасній тенденції вищої професійної освіти – формування фахівця, здатного швидко адаптуватись до умов праці, що змінюються навіть у рамках професії.

Протягом 1970–1980-х рр. компетентнісний підхід у вищій освіті набув поширення в США, однак, як засвідчив досвід багатьох випускників бакалаврських і магістерських програм, це нічого не додало до їхнього професійного розвитку. Недоліком

була значна деталізація переліку компетенцій та їх фрагментованість [2, 3].

У рамках Болонського процесу синонімами «компетентності» є «кваліфікації» або «очікування». Так, після Празької конференції міністрів були розроблені так звані Дублінські дескриптори, які описують результати отримання вищої освіти трьох рівнів: кваліфікації першого рівня (містять кваліфікації короткого циклу і повного циклу – бакалавр), кваліфікації другого рівня (магістр) і кваліфікації третього рівня (доктор).

У Нідерландах Голландсько-Фламандська організація з акредитації (NVAO) вимагає, щоб цілі освітньої програми були описані в термінах кінцевої кваліфікації, які пов'язані з Дублінськими дескрипторами бакалаврських та магістерських програм у даній галузі знань. Для цілей акредитації компетенції можуть бути використані для операціоналізації кінцевих кваліфікацій.

У Великій Британії та ряді інших країн сформовані національні рамки кваліфікацій з 2010 року вони відомі як Рамки кваліфікацій та кредитів. Рамки кваліфікацій у вищій освіті використовуються у Великій Британії для акредитації курсів, навчання на яких може відбуватися за рахунок коштів державного бюджету, а враховуючи те, що частина курсів надається іноземним студентам, не всі університети країни прагнуть проходити акредитацію. Компетентності розроблені у всіх одиницях навчальної програми і оцінюються на різних стадіях програми. Деякі компетентності пов'язані з певною спеціальністю (специфічні для галузі навчання), інші мають загальний характер (загальними для будь-якої навчальної програми). Зазвичай розвиток компетентності відбувається комплексно і циклічно впродовж вивчення всієї програми» [4].

У рамках Федерального статистичного департаменту Швейцарії та Національних центрів освітньої статистики США й Канади у 1997 році групою експертів з різних галузей – освіти, бізнесу, праці, охорони здоров'я, представників міжнародних, національних освітніх, державних і недержавних організацій тощо було започатковано програму «Визначення та відбір компетенцій: теоретичні й концептуальні засади» (скорочено: «DeSeCo»), яка зробила значну спробу систематизувати й узагальнити досвід багатьох країн.

Більшість дослідників погоджуються, що компетентнісно-орієнтований підхід в освіті спрямований на те, щоб «при-

в'язати» освіту до виробничого сектору та підвищити потенціал індивідів з огляду на соціальні, економічні, політичні та культурні трансформації, які виникають у світі та в сучасному суспільстві. Однак суперечливість терміна «компетентнісно-орієнтована освіта» деякі дослідники вбачають у тому, що при такому підході «освіта базується на навичках, які необхідно розвинути, в той час як насправді, навпаки, компетенції базуються на освіті особи у широкому сенсі», тому точніше говорити, що «освіта орієнтована на навички, коли критерії визначені сектором освіти; і компетентнісно-орієнтована освіта, коли навчальні цілі, закріплені в стандартах, сформовані ринком праці» [5].

Таким чином, компетентнісно-орієнтована освіта спрямована на те, щоб відповідати особистим, соціальним, професійним та культурним потребам сучасного суспільства.

Навчання на основі компетентнісного підходу формує у студентів якості для реалізації професійної діяльності, які необхідні для ринку праці, а критерії та параметри оцінки результатів освіти уніфікуються і виражаються у термінах і результатах, які можуть бути інтерпретовані і враховані у будь-якому освітньому закладі будь-якої країни.

Список використаних джерел

1. OECD (2005) The definition and selection of key competencies. Executive Summary. Paris: OECD. – P. 4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.oecd.org/pisa/35070367.pdf. – Назва з екрана.
2. The new competence concept in higher education: error or enrichment? / M. Mulder, J. Gulikers, H. Biemans, R. Wesselink. // *Kompetenzermittlung für die Berufsbildung, Verfahren, Probleme und Perspektiven im nationalen, europäischen und internationalen Raum*. – 2010. – С. 189–204.
3. CTS Users' Guide. – Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2009. – С. 35. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/doc/ects/guide_en.pdf. – Назва з екрана.
4. Зимняя И. А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании [Електронний ресурс] / Зимняя И. А. – Режим доступу: <http://www.kira.org.ru/docs/ae/qualt/keycomp.doc>. – Назва з екрана.
5. Figueroa-Rodríguez B. Competence training in higher education: the case of the technological master “Prestación De Servicios Profesionales” from The Colegio De Postgraduados / B. Figueroa-Rodríguez, B. Figue-

roa-Sandoval, K. Figueroa-Rodríguez // Procedia – Social and Behavioral Sciences. – 2012. – № 46. – С. 2389–2393 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [https:// doi: 10.1016/j.sbspro.2012.05.490](https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2012.05.490). – Назва з екрана.

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦІВ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННА СПРАВА»

В. М. Столярчук, к. т. н., доцент кафедри готельно-ресторанної та курортної справи
Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

Нині в Україні відбувається стрімкий розвиток готельно-ресторанної галузі, яка потребує відповідного забезпечення висококваліфікованими фахівцями. Разом із цим, сучасні умови соціально-економічної нестабільності та висока конкурентність об'єктивно підвищують вимоги до професійної компетентності майбутніх фахівців із готельно-ресторанної справи й спонукають вносити відповідні корективи в процес їх підготовки. Проте, вітчизняні вузи, здебільшого, використовують класичні підходи до підготовки фахівців із готельно-ресторанної справи. Тому значна частина випускників не відповідає вимогам сьогодення. У результаті до зазначених проблем додається ще й потреба в кадровому забезпеченні. Отже, виникає необхідність у модернізації підходів до формування професійної компетентності фахівців із готельно-ресторанної справи.

Професійна підготовка майбутнього фахівця з готельно-ресторанної справи потребує опанування загальнонауковими знаннями у галузі гуманітарних і соціально-економічних наук, що дають змогу аналізувати відповідні галузеві проблеми й процеси; потребує набуття вміння застосовувати знання у різних видах професійної і соціальної діяльності, знаходити нестандартні рішення так званих «штатних» і нетипових виробничих ситуацій; здобуття навичок наукової організації праці, методів підбору, зберігання, обробки й аналізу інформації з використанням комп'ютерних технологій тощо. Подібні вимоги ставляться до фахівців багатьох видів професійної діяльності.

Разом із цим, професійна діяльність фахівця з готельно-ресторанної справи характеризується низкою особливостей,

зумовлених необхідністю контакту зі споживачем при наданні послуги. Це, в свою чергу, визначає потребу в здатності швидко й належним чином реагувати на потреби споживача, що досягається опануванням етики спілкування й освоєння правових норм, регулюючих стосунки людей. Створити сприятливі умови для надання послуг у готельно-ресторанній галузі допомагає також умінням спілкування та ефективної співпраці в колективі. Відмічається і така важлива особливість професійної сфери як забезпечення ефекту міжнаціональних контактів. Вона потребує відповідного знання іноземних мов і етики спілкування із іноземними та VIP-гостями. Таким чином, вирішальне значення для формування професійної компетентності фахівців із готельно-ресторанної справи відіграють особливості «людських контактів» і не лише за формою спілкування, але й за рівнем відповідної професійної компетентності фахівців.

На думку вітчизняних науковців, важливим при підготовці фахівців із готельно-ресторанної справи є врахування трьох груп ключових професійних компетентностей: особистісних (забезпечення інтерперсонального спілкування зі споживачами послуг), засадових (володіння теоретичними знаннями стосовно надання базового стандарту послуг) та спеціальних (володіння практичними спеціальними уміннями і навичками у наданні послуг відповідно до посади). При цьому звертається увага на необхідності врахування при формуванні професійних компетентностей фахівців потреби галузі в персоналі різних категорій: вищої та середньої керівної ланки, працівників обслуговування та робітників технічних служб.

Вищезазначене дає підстави зробити висновок, що визначення основних структурних компонентів професійної компетентності фахівця з готельно-ресторанної справи має здійснюватися на основі ґрунтовного аналізу його діяльності з чітким визначенням базових компетенцій, виробничих функцій і завдань. При цьому при проектуванні змістового забезпечення формування професійної компетентності слід передбачати застосування системного підходу в аналізі вимог і потреб галузі щодо якості послуг, розв'язанні на засадах проблемного підходу реальних професійних ситуацій.

Реалізація вищезазначених позицій, на нашу думку, не лише забезпечує можливість підготовки конкурентоспроможних на світовому ринку фахівців із готельно-ресторанної справи, а й

створює підґрунтя для розроблення вітчизняної моделі «компетентного працівника». Реалізація таких перспектив сприятиме розвитку вузу відповідно до пріоритетних напрямів науки та освіти й зростанню його конкурентоспроможності на ринку освітніх послуг.

ДОСВІД УПРОВАДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИКЛАДАННІ НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН З ЕЛЕМЕНТАМИ ПРОЕКТНОЇ ГРАФІКИ

О. В. Володько, к. т. н., доцент кафедри готельно-ресторанної та курортної справи;

Л. І. Куш, ст. викладач кафедри готельно-ресторанної та курортної справи

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

Упровадження сучасних інноваційних форм та методів навчання з використанням інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у процес формування базових, особистісних, соціально-значущих та професійних компетенцій майбутніх фахівців готельної індустрії та харчової галузі стало для Полтавського університету економіки і торгівлі пріоритетною та стійкою тенденцією освітньої стратегії.

Особливої уваги при створенні інформаційного та інструментального середовищ навчального процесу потребують навчальних дисциплін, у розрізі яких виконуються роботи з використанням елементів проектної графіки. Так, під час проведення лекційних та практичних занять з таких навчальних дисциплін, як «Проектування об'єктів готельно-ресторанного господарства» для студентів спеціальності «Готельно-ресторанна справа» та «Основи автоматизованого проектування» для студентів спеціальності «Харчові технології» потрібно враховувати, з одного боку, загально-дидактичні принципи організації навчальних занять, вимоги, що диктуються психологічними особливостями сприйняття графічної інформації, ергономічні вимоги, а з іншого боку, можливості, які надають програмні засоби телекомунікаційної системи та сучасні інформаційні технології.

Так, інтеактивність та мультимедійна наочність навчального матеріалу, використання графічного редактора «Компас-3D», програмних продуктів для розрахунків під час проектування

об'єктів готельно-ресторанного господарства та підприємств харчування дозволив організувати навчально-пізнавальну діяльність студентів на більш високому рівні, суттєво підвищити її інтенсивність, забезпечити інтерактивну взаємодію викладачів та студентів на різних етапах навчання.

Розроблені дистанційні курси, методичні супроводи та мультимедійні контенти для виконання проектних робіт з використанням графічного редактора сприяли прискоренню засвоєння навчального матеріалу та ефективній організації самостійної роботи студентів.

Застосування комп'ютерних тестів і діагностичних комплексів дозволили викладачу за короткий час отримувати об'єктивну картину рівня засвоєння навчального матеріалу і своєчасного його корегування.

Але, процес формування у студентів знань, умінь і навичок з використанням сучасних комп'ютерних технологій та засобів автоматизованого проектування поряд з позитивними факторами впливу на якість освітнього процесу виявив низку проблем і невирішених питань, що стосуються змісту, методів, організаційних форм і засобів навчання. Серед них, чільне місце займають наступні:

- за діючим рівнем організації навчального процесу при проміжному спілкуванні зі студентами заочно-дистанційної форми навчання відсутні ідентичні програмні продукти зі сторони інтегрованих локальних центрів;
- серверне та мережеве обладнання для освітньої діяльності використовується із застарілим апаратним забезпеченням;
- відсутнє сучасне ліцензоване програмне забезпечення для проектування. На сьогоднішній день комп'ютерні аудиторії обладнані застарілою ліцензійною програмою графічного редактора «Компас-3D V11», тоді як на сучасному ринку вже поширені версії «Компас-3D V16, V17», AutoCAD Architecture, Archicad та інші;
- відсутня сучасна навчально-методична література щодо використання програмних продуктів;
- не достатній рівень кваліфікації та інформаційної освіченості деяких викладачів для використання інноваційних інформаційно-комунікаційних ресурсів;
- не досконалий правовий захист новачок, програмних продуктів та методичних розробок викладачів з використання інформаційно-комп'ютерних технологій.

Таким чином, накопичений досвід упровадження в навчальний процес ІКТ дозволив зробити висновок, що формування у студентів якісних вмінь та знань при викладанні навчальних дисциплін з елементами проектної графіки потребує певного вдосконалення як методології викладання навчальних дисциплін, так і самого процесу надання освітніх послуг.

ОПТИМІЗАЦІЯ ТЕОРЕТИЧНОЇ І ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ

Н. В. Рогова, к. т. н., доцент, кафедри готельно-ресторанної та курортної справи;

С. С. Рубакова, ст. викладач кафедри готельно-ресторанної та курортної справи

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

Проблема оптимізації навчальної діяльності студентів актуальна в сучасних методиках навчання.

Студент є мобільним, зареєстрований хоча б в одній соціальній мережі, де часто проводить час в онлайн-спілкуванні. Швидко реагує на зовнішні зміни. Йому часто не вистачає самотивації, тому періодично спостерігається його відстороненість на заняттях і дивовижна зібраність і бажання вчитися під час сесії. Сучасний студент – людина спілкування, комунікації, на все йому хочеться отримати коротку відповідь негайно і зараз, а не ритися в великій кількості інформації. Монотонний тон лекції швидше викликає у нього нудьгу, ніж бажання працювати. У багатьох сучасних студентів спостерігається кліпове мислення – вони не можуть довго концентруватися на одній темі. З цього випливає, що традиційна система освіти повинна

Сучасні студенти широко цікавляться новинками ІТ-технологій, легко і з задоволенням спілкуються в соціальних мережах, багато часу проводять в онлайн-іграх і на різних форумах. Вони активно використовують інтернет-ресурси в різних цілях, в тому числі і в навчальних.

Навчання сучасних студентів має відбуватися в комфортного освітнього середовища, керуючим ланкою якої є викладач. Ефективність управління освітнім середовищем визначається

швидкодією зворотного зв'язку в системі «викладач-студент» на основі використання інтернет-ресурсів.

Мета дослідження: вивчити і перевірити способи оптимізації навчальної діяльності студентів на основі організації додаткових зворотних зв'язків з використанням інтернет-ресурсів. Розробити систему напрямків оптимізації навчальної діяльності студентів.

Оптимізація навчальної діяльності сучасного студента – процес досить складний. У своєму дослідженні ми розглядаємо технологію оптимізації навчальної діяльності студентів через призму організації додаткових зворотних зв'язків на основі ІТ-технологій.

1. Електронна освітнє середовище Moodle, вільно поширювана і вельми популярна.

Moodle дозволяє викладачеві сформувати предметну освітнє середовище по своїй дисципліні для конкретної групи через спрямоване розміщення навчальної інформації і завдань для студентів, де вказуються терміни здачі, бали і т. д., і отримувати зворотну інформацію (зворотній зв'язок) про результати кожного і групи в цілому. В системі Moodle існує сервіс для статистичного аналізу результатів тестових завдань. Таблиця аналізу питань дозволяє обробляти результати тестування таким чином, щоб можна було аналізувати і оцінювати якість кожного тестового завдання (питання) з точки зору його вкладу в решаемую тестом завдання педагогічного вимірювання.

2. Електронна пошта – як засіб посилення зворотного зв'язку між викладачем і студентом, що забезпечує технологію співпраці і динамічне управління викладачем індивідуальної траєкторією студента. При цьому підході навчання реалізується за схемою: отримання електронної інформації від викладача, її вивчення і обробка – зворотний зв'язок у вигляді електронного листа з повідомленням про труднощі – отримання консультації від викладача – успішне завершення завдання.

3. Сайт викладача – як засіб організації оперативного керуючого впливу викладача на колективну навчальну траєкторію групи в цілому. Використання його ресурсів допомагає досягти систематичності і планомірності подачі матеріалу. Наявність

теоретичного і практичного матеріалу, викладеного на сайті у вільному доступі для студентів, створює додатковий комфорт для самостійної підготовки студентів до занять, кращого розуміння матеріалу і індивідуального темпу навчання.

Можна виділити наступні компоненти, що передають основні аспекти:

- мотиваційний, через включення кожного студента в навчальну діяльність з урахуванням його індивідуальних здібностей і можливостей;
- організаційний, через можливість самостійного визначення студентом обсягу роботи, часу на його виконання, планування своєї діяльності;
- виконавський, через розвиток і вдосконалення власних навичок роботи з інформацією, через необхідність своєчасного викладання виконаних завдань;
- контрольний: для викладача – через можливість запропонувати адекватні форми і методи оцінки; для студента – через можливість виконання самоаналізу допущених помилок і їх виправлення.

Всі ці компоненти потрібно розглядати у взаємозв'язку, так як в їх основі лежать квазірівноправні суб'єкт-суб'єктні відносини викладача і студента: викладач планує оптимізацію навчальної діяльності студентів на основі організації зворотних зв'язків, а студенти, в свою чергу, беруть участь у вдосконаленні інформаційної навчального середовища і реалізують комплексне використання її можливостей.

Висновки. Результати, отримані в нашому експерименті, свідчать про те, що використання додаткових зворотних зв'язків на основі застосування інтернет-ресурсів є значущими механізмами оптимізації навчальної діяльності студентів.

Список використаних джерел

1. Новий тлумачний словник української мови(у трьох томах) / укладачі : В. В. Яременко, О. М. Сліпушко. – Київ : АКОНІТ, 2006. – Т. 1, А–К. – 926 с., С. 874.
2. Овчарук О. Компетентності як ключ до оновлення змісту освіти / Овчарук О. // Директор школи. Україна. – 2012. – № 3–4. – С. 9.

РЕСУРСНО-ОРІЄНТОВАНЕ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ У ВИЩІЙ ШКОЛІ ЯК ДІЄВИЙ МЕХАНІЗМ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ

Н. В. Кононець, д. пед. н., доцент кафедри економіки підприємства та економічної кібернетики
Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

Ресурсно-орієнтоване навчання (РОН) є цілісним динамічним процесом організації і стимулювання самостійної пізнавальної діяльності студентів з оволодіння навичками активного перетворення інформаційного середовища, який передбачає оптимальне використання тандемом «студент-викладач» консолідованих кадрових, матеріально-технічних, навчально-методичних, фінансових та інформаційних ресурсів [2].

Аналіз педагогічних досліджень з питань впровадження РОН в практику вищої школи та педагогічного досвіду передових країн світу (М. Батлер, Н. Бесвік, К. Войчік, М. Ганафін, Д. Гіл, К. Грінхау, М. Орей, А. Палівала, Ж. Сміт-Отард, С. Хаджерут, Ш. Н. Чан) дає підстави для висновку, що нині модернізація освітніх систем здійснюється на основі основних положень та *принципів концепції неперервної освіти*, які в узагальненому вигляді можна сформулювати наступним чином:

- забезпечення можливостей та сприятливих умов для освіти упродовж усього життя (дистанційна освіта як форма РОН, методи і техніки запам'ятовування, підвищення ефективності сприйняття навчального матеріалу, способи пошуку та обробки значних масивів інформації тощо);
- вільний доступ до максимально широкого спектру інформаційних навчальних ресурсів (ключовий момент – це наявність, час і місце) та створення зручних умов для набуття, вдосконалення професійних умінь і навичок;
- тісний взаємозв'язок формальної системи освіти з неформальною діяльністю, які мають стати предметом посиленої уваги і загальної підтримки з боку держави та конкретного навчального закладу.

Зазначимо, що реалізація концепції неперервної освіти в Україні окреслена в Законі України «Про освіту», Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр., галузевій Концепції розвитку неперервної педагогічної освіти.

Важливими, на нашу думку, є *критерії організації неперервної освіти*, визначені М. Биркою: охоплення освітою всього життя людини; наступність між окремими етапами й рівнями освіти; відкритість і гнучкість системи освіти впродовж усього життя; випереджальний характер освіти; визнання освіти не за способами її здобуття, а за фактичним результатом; постійне стимулювання особистості до освіти впродовж усього життя; різноманітність змісту, засобів, методики навчання; наявність суспільних механізмів стимулювання особистості до освіти впродовж усього життя [1]. Безсумнівно, ці критерії посилюють розуміння головної ідеї РОН. З іншого боку, виокремлені науковцем принципи неперервної освіти (неперервність; поєднання національних освітніх традицій та світового досвіду; гнучкість; прогностичність; інноваційність) обґрунтовують доцільність розгляду РОН як педагогічної інновації у контексті неперервної освіти.

Імпонує позиція німецького дослідника Р. Дейва, який, комплексно підходячи до організації РОН, що базується на характеристиках неперервної освіти (загальність, інтеграція, гнучкість, демократичність), акцентує увагу на 3-х об'єктах: *особистості, освітніх процесів (освітніх програм) і навчальних закладів*.

Особистість. Людина вчиться постійно: як у навчальних закладах, так і займається самоосвітою. Тут можливі три вектори руху людини в освітньому просторі: 1) людина може, залишаючись на тому ж формальному освітньому рівні, вдосконалювати свою професійну кваліфікацію («вектор руху вперед»); 2) або послідовно підніматися сходами та рівнями професійної освіти, або деякі рівні і ступені пропускати («вектор руху вгору»); 3) неперервність освіти передбачає можливість не лише продовження, але й зміни профілю освіти («вектор руху по горизонталі, в сторону»).

Освітній процес. Освітній процес у нормативних документах навчальних закладів трактується як інтелектуальна, творча діяльність у сфері освіти і науки, що провадиться через систему науково-методичних і педагогічних заходів та спрямована на передачу, засвоєння, примноження і використання ЗУН та інших компетентностей у студентів, а також на формування гармонійно розвиненої особистості. Неперервність в освітньому процесі є характеристикою включеності особистості (студента, викладача, адміністративних працівників тощо) в цей процес на

всіх стадіях її розвитку, характеризує наступність змісту освітньої діяльності при переході від одного її виду до іншого, від одного життєвого етапу особистості до іншого.

Навчальні заклади. Неперервність в цьому випадку характеризує таку номенклатуру мережі навчальних закладів, освітніх програм та їх взаємозв'язок, який створює простір освітніх послуг, що забезпечують взаємозв'язок та спадкоємність освітніх програм, здатних задовольнити різноманітність освітніх потреб, що виникають як у суспільстві в цілому, так і в окремому регіоні, і у життєвому просторі кожної людини.

Отже, аналіз наукових досліджень уможливив розглядати РОН як педагогічну інновацію у контексті неперервної освіти, оскільки необхідність переходу до неперервної освіти є причиною впровадження РОН у навчальний процес закладів вищої освіти. РОН розглядається як перспективний напрям у розвитку неперервної освіти, який забезпечує розвиток особистості, освітніх процесів (освітніх програм) і навчальних закладів.

Список використаних джерел

1. Бирка М. Ф. Розвиток концепції неперервної освіти в Україні. Педагогіка формування творчої особистості у вишій і загальноосвітній школах / Бирка М. Ф. – 2014. – Вип. 34. – С. 69–74.
2. Кононец Н. В. Дидактичні основи ресурсно-орієнтованого навчання дисциплін комп'ютерного циклу студентів аграрних коледжів : дис. доктора пед. наук / Кононец Н. В. – Полтава, 2016. – 473 с.
3. Dave R. H. Foundations of Lifelong Education: Some Methodological Aspects. In: Foundations of Lifelong Education / Dave R. H. – Hambourg, 1976. – P. 34.

СТАЖУВАННЯ, ЯК ФОРМА ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Н. І. Курніс, асистент кафедри готельно-ресторанної та курортної справи

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

Необхідність післядипломної освіти визначається вимогами суспільства до кадрового забезпечення галузі з урахуванням перспективи розвитку, сучасним вимогам до засобів, форм і методів професійної діяльності на основі освітньо-професійних програм спеціальності «Готельно-ресторанна справа».

Післядипломна освіта має велике значення у задоволенні індивідуальних потреб громадян у особистому та професійному зростанні, а також у забезпеченні потреб держави у кваліфікованих кадрах високого рівня професіоналізму та культури, здатних компетентно і відповідально виконувати посадові функції, впроваджувати у виробництво нові технології, сприяти подальшому соціально-економічному розвитку суспільства.

Особливе значення має стажування для науково-педагогічних працівників, які готують фахівців спеціальності «Готельно-ресторанна справа». Адже відомо, що студенти цієї спеціальності проходять стажування, як на вітчизняних підприємствах, так і на закордонних. Саме завдяки такому стажуванню вони набувають великого досвіду, тому не менш важливим є стажування і науково-педагогічних працівників, особливо за кордоном. Викладач повинен бути фахівцем своєї справи і знати всі особливості функціонування та організації праці закордонних підприємств.

Метою статті є дослідження стажування як ефективної форми підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників, які готують фахівців для сфери гостинності.

Однією з форм навчання дорослих, яке має на меті підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників для удосконалення їх фахової підготовки є стажування.

Стажування здійснюється з метою формування і закріплення на практиці професійних компетентностей, здобутих у результаті теоретичної підготовки, щодо виконання завдань і обов'язків на займаній посаді або посаді вищого рівня, засвоєння вітчизняного та зарубіжного досвіду, формування особистісних якостей для виконання професійних завдань на новому, більш високому якісному рівні в межах певної спеціальності [1].

Відповідно до тривалості навчання педагогічних працівників стажування здійснюється за двома видами підвищення кваліфікації: довгострокове та короткострокове навчання. Навчання за програмою довгострокового підвищення кваліфікації спрямовується на оволодіння, оновлення та поглиблення працівниками спеціальних фахових, науково-методичних, педагогічних, соціально-гуманітарних, психологічних, правових, економічних та

управлінських компетентностей, у тому числі вивчення вітчизняного та зарубіжного досвіду, що сприяє якісному виконанню ними своїх посадових обов'язків, розширенню їх компетенції тощо. Навчальний план довгострокового підвищення кваліфікації передбачає аудиторні заняття, самостійну навчальну роботу працівників та форми проведення підсумкового контролю. Строк довгострокового підвищення кваліфікації за обсягом годин навчальної програми становить не менше 108 академічних годин: 72 години аудиторних і 36 годин самостійної навчальної роботи або в іншому співвідношенні в межах від однієї третини до двох третин загального обсягу академічних годин.

Навчання за програмами короткострокового підвищення кваліфікації – семінарів, семінарів-практикумів, семінарів-нарад, семінарів-тренінгів, тренінгів, вебінарів, «круглих столів» тощо передбачає комплексне вивчення сучасних та актуальних наукових проблем галузі освіти, науки, педагогіки, відповідних нормативно-правових актів, вітчизняного та зарубіжного досвіду, підвищення рівня професійної культури тощо.

Навчальні програми семінарів-тренінгів та тренінгів спрямовані на формування, розвиток та вдосконалення особистісних професійних компетентностей (організаторських, творчих, лідерських, комунікативних тощо), підвищення ефективності професійної діяльності в галузі освіти. Строк короткострокового підвищення кваліфікації за обсягом годин навчальної програми становить менше 108 академічних годин.

Отже, стажування сприяє закріпленню знань, умінь, навичок, необхідних педагогу в процесі науково-дослідницької діяльності, а також вивченню передового досвіду і набуттю професійних та організаторських навичок для виконання обов'язків займаної ним чи вищої посади.

Список використаних джерел

1. Положення про підвищення кваліфікації та стажування педагогічних і науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів [Електронний ресурс] : Наказ МОНмолодьспорт № 48 від 24.01.13 року. – Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/35452/ – Назва з екрана.

ЗНАЧЕННЯ ОСВІТИ І НАУКИ ДЛЯ ЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ КЛАСТЕРІВ

*Т. В. Оніпко, д. і. н., професор, завідувач кафедри документознавства та інформаційної діяльності в економічних системах;
Т. А. Оніпко, аспірант кафедри управління персоналом, економіки праці та економічної теорії*

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

Освіта і наука мають важливе значення для ефективного функціонування інноваційних кластерів, оскільки від рівня якості освіти та наукових досліджень залежить інноваційний розвиток. Тому невід’ємними учасниками інноваційних кластерів є науково-освітні та науково-дослідні центри.

Однією з особливостей інноваційного кластера можна вважати тісне і взаємовигідне співробітництво освіти, науки і виробництва. Науково-освітні і науково-дослідні центри (університети, науково-дослідні інститути, науково-дослідні лабораторії тощо) спроможні забезпечити генерування нових знань та інноваційних ідей, проведення наукових досліджень, підготовку компетентних висококваліфікованих кадрів.

У США партнерство між підприємницьким і науково-освітнім секторами орієнтоване на успішну комерціалізацію результатів наукових досліджень (НДДКР). У країні велика увага приділяється розвитку освіти і науки, патентуванню винаходів, підготовці та перепідготовці кадрів, створенню студентством власних стартапів. З огляду на це державні та приватні університети – це один із ключових учасників інноваційних кластерів США.

Налагодження вищими навчальними закладами зв’язків з підприємствами сприяло виникненню всесвітньо відомої «Кремнієвої Долини» (штат Каліфорнія) на базі Каліфорнійського та Стенфордського університетів, а також Бостонського біофармацевтичного кластера на базі провідних у штаті Массачусетс науково-освітніх та науково-дослідних центрів, зокрема Бостонського університету та Массачусетського технологічного інституту.

За даними сайту U.S. News&World, у рейтингу найбільш інноваційних навчальних закладів США (2016 р.) перше місце посів Університет штату Аризона. Серед 1 тис. 500 навчальних

закладів країни до п'ятірки інноваційних лідерів також потрапили Стенфордський університет, Массачусетський технологічний інститут, Університет штату Джорджія і Мерілендський університет. В Аризонському університеті студентами успішно запущений стартап SafeSipp з метою проектування та виготовлення водоочисних приладів. У цьому ж вищому навчальному закладі в 2015 р. було запроваджено декілька освітніх програм з метою розширення доступу населення до вищої освіти. Зокрема, в рамках програми «План отримання вищої освіти спільно зі Starbucks» передбачено отримання працівниками відомої кавової компанії Starbucks онлайн-освіти за рахунок фірми.

За активної державної підтримки відбувається розвиток освіти і науки в Японії. Особливістю японських інноваційних кластерів («кластерів знань») є те, що в якості їх ядра виступають провідні місцеві і префектурні університети та науково-дослідні інститути (як державні, так і приватні), які передусім слугують базою для генерування знань. Так, Кіотський університет став ядром інноваційного кластера нанотехнологій та нових матеріалів (острів Хонсю), а університет Токусіма – ядром інноваційного кластера в галузі «науки про життя» (острів Сікоку). У свою чергу, до науково-освітніх та науково-дослідних центрів тяжіють як малий і середній бізнес, так і великі промислові підприємства. Японські «кластери знань» сприяють зміцненню взаємодії між освітою, наукою та виробництвом, включаючи розробку та реалізацію спільних інноваційних проєктів.

Одним з найбільш успішних японських «кластерів знань» є кластер інформаційних технологій «Долина Саппоро» (острів Хоккайдо). У «Долині Саппоро» концентрується низка науково-освітніх та науково-дослідних центрів. Провідним університетом у даному інноваційному кластері є університет Хоккайдо з його потужною науково-дослідною базою. До виникнення кластера призвело власне те, що студенти університету Хоккайдо, переймаючись розробкою програмного забезпечення, започаткували власний бізнес. Університет Кобе став ключовим генератором знань «Біомедичного інноваційного кластера Кобе» (острів Хонсю). При цьому важлива роль у проведенні фундаментальних наукових досліджень відведена Інституту біомедичних досліджень та інновацій м. Кобе.

Отже, ефективне функціонування інноваційних кластерів обумовлене розвитком їх науково-освітньої та науково-дослідної бази. Як засвідчує світовий досвід, науково-освітні та науково-дослідні центри, навколо яких зосереджується бізнес, можуть стати ядром інноваційного кластера. З огляду на це доцільною є фінансова підтримка державою освіти і наукових досліджень.

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Ю. О. Дзекун, *ст. викладач кафедри ділової іноземної мови
Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»*

Розвиток творчої компетентності студентів є на сьогодні одним з найважливіших завдань вищої школи. Цей процес пронизує всі етапи розвитку особистості, пробуджує ініціативу та вільний самовияв, розвиває самостійність в прийнятті рішень, впевненість в собі, сприяє більш кращій адаптації до вимог та умов життя, які постійно змінюються, самовдосконаленню, самовихованню та успішній реалізації під час професійної діяльності, яка не буде досягнута в повній мірі без знання іноземної мови.

Сьогодні недооцінюється важливість ролі розвитку творчої компетентності майбутніх фахівців в процесі вивчення іноземної мови, цілі та завдання якої звужені до суто когнітивної підготовки. Аналіз педагогічної практики свідчить про те, що традиційні методи навчання не дозволяють в повній мірі досягти цілей у формуванні професійної компетентності. При організації навчальних занять необхідно звернути увагу на розвиток творчих компетентностей у вивченні іноземної мови (ІМ), які б дозволяли підвищувати мотивацію студентів до оволодіння ІМ, розвивали готовність до професійного саморозвитку, усвідомлення важливості оволодіння ІМ як фактором вдосконалення професійної підготовки. Використання творчих методів навчання передбачає, що тематика навчального матеріалу повинна відображати зацікавленість студентів і мати професійно-орієнтовану направленість, слугувати досягненню автоматизму в оволодінні мовленнєвими навичками, активізувати гуманітарні знання, посилювати комунікаційну компетентність,

роль самостійної роботи та використання інформаційно-комунікативних технологій.

Актуальність проблеми формування творчої компетентності майбутніх фахівців в процесі оволодіння ІМ зумовлена перш за все значними змінами в сучасній освітній парадигмі та новими вимогами суспільства до рівня їх фахової підготовки і тому мета даного дослідження – виявлення та перевірка сукупності дидактичних умов, які забезпечують ефективність формування творчої компетентності студентів в процесі вивчення іноземної мови.

Проблемою дослідження формування творчої компетентності займалися багато дослідників: В. Андрєєв, М. Бердяєв, В. Бехтерєв, Л. Виготський, І. Волкова, А. Спіркін, С. Сисоєв, Б. Бурлесон (B. Burlerson), С. Вілсон (S. Wilson), Дж. Грін (J. Greene), У. Літлвуд (U. Littlewood), Р. Мільруд (R. Milrood), Д. Хаймс (D. Hymes), Н. Хомський (N. Chomsky) та інші, серед сучасних досліджень слід зазначити роботи О. Акімова, І. Назаренко, О. Киричук, Н. Кічук, М. Нікандрова, В. Сластьоніна, Г. Чижикова. Хоча у доробках науковців і вивчається сформованість творчої компетентності, проте недостатньо досліджений реальний стан та рівень саме формування творчої компетентності майбутніх фахівців в процесі вивчення ІМ. Багато вчених вважають, що мета вивчення ІМ полягає в оволодінні нею як засобом комунікації задля успішного здійснення подальшої професійної діяльності, але разом з цим потрібно формувати вміння керувати процесами творчості: придумувати, уявляти, фантазувати, розуміти закономірності, вирішувати проблемні ситуації засобами ІМ. Завдання сучасного педагога не в трансляції знань, а в формуванні творчих здібностей студентів, виховання творчої особистості, створенні творчої атмосфери для мотивації та сформованості комплексу вмінь навчати самого себе, формувати комунікативні компетентності для здійснення безпосереднього іншомовного спілкування. Процес навчання ІМ здійснюється в умовах постійної активної взаємодії всіх студентів та викладача. Студент і викладач виступають рівноправними суб'єктами навчання. Виключається домінування одного з учасників процесу.

Аналіз педагогічного досвіду враховує сучасні реалії та направленість в формуванні творчої компетентності студентів, яку можна розвивати різними способами: створення творчої дружньої атмосфери на занятті; прихильність зі сторони викладача

і відсутність критики на адресу студента; заохочення оригінальних ідей та нестандартних рішень; особистий приклад творчого підходу в вирішенні проблем; надання можливості студентам ставити питання; використання різних видів ігор; застосуванні інформаційно-комп'ютерних технологій; різноманітні творчі завдання (квізи, вікторини, ребуси, кросворди); проектна діяльність; написання SMS-повідомлень, листівок, есе і т. д.

При формуванні творчої компетентності необхідно враховувати наступні принципи: доступність знань; вікові особливості; індивідуальний підхід та свобода вибору; надійність та свідомість; комунікативність; наочність; поєднання аудиторної та позааудиторної, самостійної роботи; рух від цілого до окремого; орієнтація занять на студентів; цілеспрямованість та змістовність занять; віра викладача в успіх своїх студентів; засвоєння ІМ за допомогою знань з інших галузей наук.

Таким чином, основна мета формування творчої компетентності студентів в процесі вивчення ІМ полягає у формуванні вмінь, навичок, готовності та бажання самовдосконалюватися під час вивчення іноземних мов і міжкультурної комунікації.

Досвід викладання іноземної мови показав, що при навчанні студентів особливу увагу необхідно приділяти розвитку не тільки інтелектуальних, але й творчих здібностей, так як саме вони дають можливість для формування студента як суб'єкта навчальної діяльності та виховання його як особистості.

ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ПРИ ВИКОРИСТАННІ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

В. І. Воскобойник, к. філол. н., доцент кафедри ділової іноземної мови;

В. Л. Іщенко, к. філол. н., доцент, завідувач кафедри ділової іноземної мови

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

Основне завдання освіти вищої освіти сьогодні – підготовка висококваліфікованих спеціалістів, здатних інтегрувати теоретичні знання і практичні уміння в цілісну систему. Це забезпечується широким використанням інтерактивних технологій при вивченні різних дисциплін, у т. ч. й іноземних мов. Інтерак-

тивними технологіями називають форми й методи навчання, які спрямовані на постійну, активну взаємодію всіх студентів; це – співнавчання, колективне, групове навчання в співпраці [2, с. 5], де студент і викладач є рівноправними суб'єктами навчання.

Інтерактивні технології передбачають моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне вирішення проблеми на основі аналізу обставин та відповідної ситуації, стимулюючи не тільки процеси сприймання, пам'яті, уваги, а й творче, продуктивне мислення, активну поведінку та спілкування.

Мета використання інтерактивних технологій – створити комфортні умови навчання, за яких студент відчуває успішність та свою інтерактивну досконалість.

Серед переваг використання інтерактивних технологій можна назвати такі: у роботі задіяні усі студенти, студенти навчаються працювати в команді, формується доброзичливе ставлення до опонента, можливість запропонувати свою думку, створюється «ситуація успіху», за короткий час опановується велика кількість матеріалу, формуються навички толерантного спілкування, вміння аргументувати свій погляд, знаходити альтернативне рішення проблеми.

Інтерактивні технології допомагають передати знання і усвідомити цінність інших людей. Основними формами інтерактивної роботи є навчальна взаємодія студентів у парах і мікрогрупах. Оптимальний склад групи – 4–6 осіб.

Основною метою навчання іноземної мови є формування у студентів комунікативної компетенції, яка передбачає вміння використовувати іноземну мову як засіб спілкування в різноманітних сферах життя. Саме інтерактивні технології стимулюють студентів до творчої, продуктивної праці, викликають прагнення до активних дій, спілкування і висловлювання власних думок іноземною мовою.

Інтерактивні технології включають активне використання інформаційних та телекомунікаційних технологій, роботу з навчальними комп'ютерними програмами, дистанційні курси іноземних мов, створення презентацій у програмному середовищі Open Office Impress, Microsoft PowerPoint, використання ресур-

сів всесвітньої мережі Інтернет. Вони є ефективними для розвитку навичок говоріння, письма та читання.

Для розвитку навичок говоріння використовуються такі інтерактивні технології: робота в парах, трійках, змінювані трійки, «карусель», «акваріум», «велике коло», «мікрофон», незакінчені речення, «мозковий штурм», аналіз проблеми, «мозаїка», коло ідей, розігрування ситуації в ролях (рольова гра, імітація), дискусія, ток-шоу тощо. Запропоновані методи можна результативно використовувати як при засвоєнні матеріалу, так і для удосконалення знань, умінь і навичок. Крім того, елементи інтерактивних технологій можна застосовувати одразу ж після викладу викладачем нового матеріалу, замість опитування. Вони ефективні під час проведення рольових тематичних ігор, проектної роботи, у процесі вирішення навчальних мовленнєвих ситуацій, змістом яких передбачається монологічне, діалогічне й полілогічне спілкування учасників навчального процесу.

У ході навчання писемного мовлення інтерактивні форми роботи застосовують у поодиноких випадках для обговорення, аналізу, взаємоперевірки і взаємооцінювання [4, с. 4]. Використання інтерактивних технологій при навчанні писемного мовлення сприяє вдосконаленню вмінь читання, наприклад, читання написаної творчої роботи вголос у групі для подальшого її обговорення, читання тексту про себе для само- і взаєморедагування.

Отже, інтерактивні технології дають змогу практично збільшити кількість розмовної практики на занятті, виявляються цікавими для студентів, допомагають засвоїти матеріал та сприяють професійному спрямуванню навчання. Але при цьому заняття не повинно бути переповнене інтерактивною роботою (2–4 методи за одне заняття). Важливо поєднувати інтерактивні технології з іншими методами роботи – самостійним пошуком, традиційними методами.

Список використаних джерел

1. Інноваційні технології навчання від А до Я / упор. В. Волкова. – Київ : Шкільний світ, 2011. – 96 с.
2. Редько В. Інтерактивні технології навчання іноземної мови / В. Редько // Рідна школа. – 2011. – № 8–9. – С. 28–36.

ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ФОРМУВАННІ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ

Н. С. Руденко, ст. викладач кафедри ділової іноземної мови
Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський універ-
ситет економіки і торгівлі»

Вивчення внутрішньої динаміки професійно-орієнтованого спілкування дозволяє виділити специфічні явища, актуалізація яких в умовах спілкування забезпечує певні зміни у професійних характеристиках його учасників і визначає напрями організації процесу вивчення іноземної мови, сучасний контекст підготовки спеціалістів в професійній галузі, націлених на практичне опанування іноземною мовою і її подальшого використання у професійній діяльності за фахом. Курс з ділової іноземної мови виступає у ролі інструмента пізнавальної діяльності при вирішенні таких задач як розвиток комунікативних навичок, управління пізнавальним і соціальним розвитком студента через активні методи навчання.

Сучасний тематичний контекст забезпечує логічний зв'язок між академічною мовленнєвою підготовкою і трансляцією мовних знань у функціонально-комунікативну сферу через використання таких сучасних технологій як «бізнес-кейси», в основі яких є взаємопов'язаність процесів спілкування і пізнання. Бізнес-кейси в оригіналі представлені вербально і ефективність їх використання полягає в умінні читати, аналізувати прочитаний текст і користуватися отриманою інформацією.

Під час вивчення іноземної мови ми виходимо з припущення, що читання є продовженням – через письмо – базового уміння орієнтуватися у соціо-культурному і діловому контексті, але підхід до читання не усвідомлюється студентами як процес розуміння і його алгоритм традиційно складається з двох етапів. Навчальні мовні програми, що користуються алфавітним письмом, імпліцитно канонізують зворотну стратегію двох основних процесів цілісного акту читання: декодування і розуміння. Цим двом складовим процесу навчають у послідовності по правилу від простого до складного, де простим оголошується декодування. Замість використання друкованого тексту для опосередкування у майбутній діяльності, вони дотримуються тієї системи, на яку їх орієнтує попередній досвід, залишаючись на стадії декодування, механічно вимовляючи букви і слова.

Важливою умовою активізації пізнавальних процесів в умовах спілкування з використанням аутентичних текстів як складових бізнес-кейсів є створення проблемних ситуацій як результату існування різних думок і позицій, поглядів і підходів. Необхідність знаходження балансу думок вимагає додаткової інформації, джерелом якої є тексти або кейси зі спеціальності, а їх послідовний аналіз веде до зростання інтенсивності взаємодії учасників сумісної діяльності, активізації процесів обговорення, що у свою чергу, забезпечує поглиблений рівень розуміння і сприяє кращому засвоєнню матеріалу, що вивчається.

Аутентичний сучасний контент впливає на динаміку пізнавальних процесів через мотиваційну сферу і, в результаті активного залучення у взаємодію, трансформується у спеціальний інтерес до проблеми обговорення.

Питання проблемного характеру і необхідність їх вирішення вимагають творчого підходу, зміни стратегій і знаходження більш ефективних рішень. Інформація, що залишається поза увагою під час індивідуального опрацювання, виявляється важливою під час обговорення і стимулює багаторазове повернення до оригіналу з метою подолання поверхового, скануючого типу читання. В умовах спілкування подібні «провали» у розумінні і інтерпретації тексту долаються за рахунок сумісних зусиль, обговорень і корекції власного розуміння. Читання як діяльність має соціальну природу, тому дана складова має особливе значення у пізнавальній активності і передачі її результатів від людини до людини, при цьому рівень володіння лексикою і правилами комбінації знаків має бути достатнім для інтерпретації висловлювання і осмислення тексту. Відповідно, характер розуміння буде залежати від побудови тексту. В основі проведення групової роботи лежить координація сумісної діяльності, спілкування з приводу вирішення задач, що стоять перед учасниками. Наявність взаємодії і комунікації відрізняє суто колективну дію від різного роду комбінацій індивідуальних операцій. Найбільш яскраво вона проявляється при об'єднанні учасників для вирішення колективних завдань, в результаті яких змінювалися як уявлення про зміст прочитаного, так і так і про способи рішення індивідуальних задач.

Виникнення колективної дії с даним типом співробітництва залежить від характеру діяльності, розподілення ролей, впливу викладача і уміння керувати процесом. Колективна взаємодія

задає направлення розвитку спілкування і професійний фокус для прояснення або уточнення інформації. Участь у роботі над кейсом дає можливість на практиці обучатися способам послідовного об'єднання нової інформації, мотивуючи свідоме читання.

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

А. М. Кришталь, асистент кафедри ділової іноземної мови
Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

Основними видами оцінювання з іноземної мови є поточне, тематичне, семестрове, річне оцінювання та підсумкова атестація. Більшість прийомів поточного оцінювання спрямовано на детальну перевірку окремих параметрів мови або вмінь мовлення, яких щойно навчили, тематичне оцінювання проводиться на основі поточного оцінювання й виставляється єдиний тематичний бал. Семестрове оцінювання з іноземної мови проводиться один раз наприкінці семестру за чотирма видами мовленнєвої діяльності (аудіювання, говоріння, читання, письмо).

Важливою складовою навчальної діяльності в університетах є оцінювання навчальних досягнень студентів. Інноваційним у цьому контексті є те, що вищі навчальні заклади намагаються не застосовувати спрощені методи діагностики знань. Перевага надається комплексним системам, які забезпечують об'єктивність оцінювання прогресу та здобутків студентів і водночас розвиток їх мотивації діяльності впродовж усього періоду навчання. Після впровадження Болонської системи альтернативою традиційній системі навчання й оцінювання успішності студентів у вищих навчальних закладах стала модульно-рейтингова система оцінювання, яка дедалі більше базується на концепті формульовального оцінювання. Вона полягає в тому, що робота студента над опануванням кожної навчальної дисципліни оцінюється в залікових балах, сумою яких визначається рейтинг. Модульно-рейтингова технологія навчання передбачає введення рейтингового оцінювання навчальної діяльності студентів для об'єктивного визначення рівня підготовки студентів на певному етапі навчання. Модульно-рейтингове оцінювання проводиться в письмовій, письмово-усній, усній формах або автоматизова-

ними навчальними комп'ютерними системами. Особливості модульно-рейтингового оцінювання:

- зацікавленість студентів у отриманні високої оцінки, особливо тих, хто має високий рейтинг із попередніх модулів;
- посилення мотивації навчання, самостійної роботи, самооцінювання й самокоригування знань і вмінь.

Модульно-рейтингове оцінювання проводиться за навчальним матеріалом, розподіленим на модулі згідно з навчальним планом та індивідуальним навчальним планом студентів. Письмовий компонент модульного оцінювання є обов'язковим і проводиться виконанням контрольних завдань. Оцінюючи навчальні досягнення студентів з іноземних мов, викладачі мають ураховувати: характеристику відповіді студента (правильність, цілісність, обґрунтованість, логічність); якість знань (повноту, глибину, гнучкість, системність, міцність засвоєння, сформованість загально-навчальних і предметних умінь і навичок); рівень володіння розумовими операціями (уміння аналізувати, синтезувати, порівнювати, абстрагувати, класифікувати, узагальнювати, робити висновки тощо. Відповідно до Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти, навчальні досягнення студентів з іноземної мови оцінюються з чотирьох видів мовленнєвої діяльності: аудіювання, говоріння, читання та письма. Характерним для оцінювання говоріння є оцінювання усних висловлювань, що передбачає проведення бесіди викладача зі студентом. Викладач формулює запитання, а студент відповідає на них. Складністю оцінювання усних висловлювань є певна фрагментарність. Зазвичай неможливо опитати всю групу за браком часу й відповідно з'ясувати, чи всі студенти групи досягли поставлених навчальних цілей. Питання, на які відповідають студенти, стосуються лише певних фрагментів опрацьованого на занятті матеріалу.

ДИСТАНЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ

О. А. Кононенко, асистент кафедри ділової іноземної мови
Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

Соціальні проблеми сьогодення дедалі відчутніше формують стратегічні та тактичні орієнтири сучасної освіти. В інфор-

маційному столітті роль освіти зростає ще й тому, що від того, що людина знає, що вона творить, як вона отримує, опрацьовує та передає інформацію, залежить її успіх. Професійна освіта є стратегічним ресурсом поліпшення добробуту людей, забезпечення національних інтересів, зміцнення авторитету і конкурентоспроможності держави на міжнародній арені. В умовах розбудови української держави змінюється ситуація в системі професійної освіти, постає необхідність її динамічного розвитку та модернізації.

Дистанційна освіта дозволяє реалізувати два основних принципи сучасної освіти: «освіта для всіх» та «освіта протягом життя», що робить її перспективним та пріоритетним напрямком розвитку для всіх інституцій вищої освіти не лише в Україні, а й за кордоном.

Всесвітня мережа Інтернет створює можливості організації повноцінного й різноманітного вивчення іноземних мов не лише в рамках навчальної програми, але й поглиблено, залежно від бажання та пізнавальних можливостей студентів.

Залучення сучасних технологій у процес вивчення іноземної мови значно розширює та урізноманітнює програму, надає доступ до різноманітних матеріалів, розширює мотивацію студентів до навчання, надаючи їм можливість працювати над мовою у зручному для них темпі, сприяючи, таким чином, індивідуалізації навчання та ефективному оволодінню іноземною мовою.

Використання в навчальному процесі нових досягнень дистанційних технологій сприяє входженню людини у світовий інформаційний простір. Інформаційні технології використовуються в дистанційному курсі як заміник традиційних навчальних технологій. Технології дистанційного навчання складаються з педагогічних та інформаційних технологій дистанційного навчання.

Педагогічні технології дистанційного навчання – це технології опосередкованого спілкування викладачів зі студентами з використанням телекомунікаційного зв'язку та методології індивідуальної роботи студентів з структурованим навчальним матеріалом, представленим у електронному вигляді.

Інформаційні технології дистанційного навчання – це технології створення, передачі і збереження навчальних матеріалів, організації і супроводу навчального процесу дистанційного навчання за допомогою телекомунікаційного зв'язку.

Важливим етапом у розвитку дистанційного навчання є індивідуальний підхід, в якому системи навчання повинні мати наступні компоненти:

- телеконференцію, призначену для оперативного взаємно-інформування через комп'ютерну мережу всіх користувачів, які цікавляться замовленою тематикою;

- інтерактивна відеоконференція – це ефективний інструмент, який використовується для організації дистанційного навчання. Ця система може бути інтегрована в програми дистанційного навчання з мінімальними затратами на адаптацію до навчального процесу. Вона дозволяє підтримувати двох- та багаторонний відео і аудіозв'язок між багаточисельними адресами;

- програма SKYPE та мережею Інтернет, що є недорогою та доступною технологією для загальної більшості. Для забезпечення мобільності можна використати ноутбуки, що є дуже актуальним тому, що забезпечений уже і камерою, і мікрофоном, і динаміками, а також має WiFi та інші важливі комунікації;

- електронну бібліотеку, тобто доступний через комп'ютерну мережу архів текстів, зображень, аудіо матеріалів тощо.

У нашій державі уже нараховується чимало вищих навчальних закладів (ВНЗ), які проводять навчання з елементами дистанційної освіти, а саме Національна академія державного управління при Президентові України, Національний педагогічний університет ім. М. Драгоманова, Національний технічний університет «ХПІ», Полтавський університет економіки та торгівлі та інші.

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ІНТЕРНЕТ РЕСУРСІВ У ВИКЛАДАННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ

О. І. Кобзар, д. філол. н., професор кафедри ділової іноземної мови Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

Сучасні теоретики і практики освітнього процесу вважають, що Інтернет технології та ресурси можуть бути ефективним засобом організації навчального процесу в інноваційній (на відміну від традиційної) освітній системі. Проблемою викорис-

тання сучасних Інтернет ресурсів у процесі навчання іноземної мови в Україні займаються науковці Н. Басова, С. Ветров, М. Кларін, А. Меньйленко, І. Підласий, О. Пінчук, Ж. Поплавська, А. Проказа, П. Сердюков, В. Краснопольський, Д. Стетченко, В. Тинний та ін., дослідження яких підтверджують ефективність застосування останніх в процесі оволодіння студентами первинними знаннями, відпрацювання навичок та вмінь, необхідних для їхньої професійної підготовки, активізації самостійної роботи.

Інтернет ресурс – це ефективний і досить дорогий продукт, для розробки якого необхідно об'єднання зусиль не тільки фахівців у предметній галузі, педагогів, психологів і програмістів, але й художників, звукооператорів, сценаристів, монтажерів та інших фахівців. Однак останнім часом в Інтернеті з'являється велика кількість безкоштовних мультимедійних ресурсів, для використання яких досить лише реєстрації, саме вони і можуть бути активно застосованими у навчальному процесі. Завдяки своїй багатоаспектності, вони мають безперечні переваги над іншими навчальними технологіями, бо поєднують логічне та образне засвоєння інформації, наочність аудіовізуальної інформації та зручність сприйняття, інтерактивну форму презентації та можливість оперативного внесення змін.

Сучасні Інтернет ресурси пропонують студентам-філологам багато нових можливостей, як-от: активно та комплексно вивчати нову лексику та граматичні конструкції, спільно створювати нові навчальні матеріали та тексти, виконувати проектну роботу навіть поза межами аудиторії. Інтернет дає можливість працювати спільно і одночасно індивідуально, а нові медіа роблять цей процес динамічним, актуальним і цікавим для молоді. Крім того, використання Інтернет технологій у навчанні якнайкраще відповідає основним дидактико-методичним принципам сучасного викладання іноземної мови, акцентованих «Загальноєвропейськими вимогами до викладання іноземної мови», як-от: компетентносте спрямування, спрямування на дію та на завдання: інтерактивізація, контекстуалізація та персоналізація процесу навчання. На заняттях з використанням сучасних Інтернет ресурсів у студентів значною мірою активізується свідоме спрямування на успіх та мотиваційний фактор, що сприяє найкращому засвоєнню матеріалу.

Ці факти вказують на те, що навчальні заклади повинні навчити молодих людей розумно використовувати нові Інтернет ресурси та електронні прилади (якими вони вже і так активно користуються у повсякденному житті) у навчанні та роботі. За даними анкетування інституту імені Гете, студенти підтримують активніше та різноманітніше використання в аудиторії електронних засобів масової інформації, на їхню думку вони роблять ці заняття цікавішими і сприяють глибшому розумінню та кращому засвоєнню змісту курсу. І хоча багато викладачів уже бачать переваги мультимедійних технологій, насамперед у тому, що вони покращують мотивацію і концентрацію слухачів, дозволяють краще представити зміст і взаємозв'язки навчальних предметів та прискорити їхнє вивчення, на думку молодих людей, у поточних заняттях вони відіграють ще занадто мало роль. Також у викладанні іноземних мов цифрові носії використовуються ще незначною мірою, як правило обмежуючись демонстрацією фільмів чи прослуховуванням аудіо записів (текстів та музики), використанням комп'ютера та Інтернету для проведення презентацій чи тестів і для пошуку інформації. Як засоби комунікації, публікації, продукування чи репродукування тексту вони ще мало застосовуються. Більшість студентів вважає, що навчальних матеріалів на цифрових носіях ще недостатньо, і вони повинні і надалі вдосконалюватися. Адже цифрові медіа сьогодні в значній мірі формують життя молодих людей – першого покоління, яке з раннього віку виросло з новими технологіями цифрового століття. Комп'ютери, смартфони і соціальні мережі є невід'ємною частиною їхнього життя. Основна мета викладання іноземної мови сьогодні є навчити іншомовному спілкуванню за допомогою та активним використанням сучасних мультимедійних технологій. Молоді люди роблять це в повсякденному житті, насамперед через розсилки, спілкування в чаті та розміщення інформації в соціальних мережах або блогах. Ці навички студентів бажають практикувати і на заняттях з іноземних мов. Зрозуміло, що Інтернет на заняттях з іноземних мов не слід розглядати як повну заміну звичних навчально-методичних матеріалів, але в якості доповнення та збагачення, він на сьогодні є досить продуктивним. Традиційні методи навчання не скасовуються, а якісно змінюються і вдосконалюються.

ДОСВІД АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ КАФЕДРОЮ В УМОВАХ РИЗИКІВ

*М. Є. Рогоза, д. е. н., професор, завідувач кафедри економіки підприємства та економічної кібернетики
Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»*

Для досягнення стратегічних цілей університету програма розвитку враховує завдання, які логічно вписуються в його профільність діяльності, та напрями, що реалізуються на рівні кафедр. Актуальною умовою реалізації кафедрами завдань у науковій та освітній діяльності є досягнення якості дослідницького характеру на основних напрямках досліджень та освітній діяльності. Досягнення стратегічних цілей (на рівні окремої кафедри) можливо також за умови формування та розвитку підходів антикризового управління, за рахунок яких стане можливим ідентифікацію та врахування ризиків в період формування ключових підходів, які будуються на орієнтації кадрової політики спрямованої на розвиток колективу, наукової та освітньої напрямів діяльності для реалізації освітніх програм підготовки фахівців для міжнародного та вітчизняного ринку праці, оскільки актуальним є глибока інтернаціоналізація освітнього процесу, досліджень і розробок, у тому числі на базі подальшого розвитку партнерства із іноземними університетами та науковими центрами [1].

Реалізація завдань підготовки висококваліфікованих фахівців є необхідною умовою розвитку не тільки сучасної економіки технологій і знань, що потребує модернізації структури та змісту освіти, вдосконалення її якості, підвищення ефективності управління освітньою системою, інтенсифікації входження у світовий освітній простір, дієвого використання інноваційних інформаційних технологій [2], а також системного підходу у реформуванні технічного та інформаційного забезпечення навчального процесу університетом для підвищення якості освітніх послуг, що формуються кафедрами..

Сучасні виклики, які сформувало економічне середовище та глобалізаційні процеси такі як]:

– пропозиції європейських університетів на підготовку фахівців на умовах, що мають значні переваги у фінансовому та можливостях працевлаштування в країнах Європейського союзу;

– стрімкий розвиток технології, що дозволяють впроваджувати гнучке та масове навчання [2];

– зростання обсягів знань що не мають аналогів в історії розвитку людства та необхідність у гнучкості структур та реалізації освітніх програм, що є частиною підходу до вищої освіти як «до навчання протягом усього життя» швидкий перехід від елітарності до масовості, загальної доступності вищої освіти [2].

Врахування досвіду антикризового управління кафедрою передбачає в умовах стрімкого розвитку інформаційно-комунікаційних технологій необхідності орієнтації не тільки на споживчий попит, а на необхідність залучення нових джерел доходу та високої якості та чіткості стандартів.

Тому дієвим механізмом вирішення зазначених проблем є побудова єдиного інформаційного простору вищого навчального закладу шляхом формування SMART-університету, що має наступні ознаки та можливості: соціальна орієнтованість, мобільність, доступність, керованість та технологічність всіх процесів, що забезпечують діяльність вишу [2]. Ефективна реалізація вищезазначених можливостей SMART вимагає комплексності рішень щодо вирішення проблеми компетенції в суспільстві знань та дієве управління освітньою системою, сформоване технічне середовище [2]. В навчальному процесі необхідне підвищення рівня міждисциплінарності та гнучкості освітніх та дослідницьких програм, що вимагає зниження рівня міжфакультетських бар'єрів та концентрація ресурсів і зусиль на тих напрямках досліджень, розробок и підготовку кадрів, в яких особливо є необхідність та актуальність для інформаційної та інноваційної економіки держави. Системність у підходах такої діяльності забезпечує формування підприємницького університету та кафедр, який, по-суті, готовий до сприйняття ризиків при освоєнні нових напрямів та різного роду практик, результат яких не завжди відомий, а це значить – забезпечення формування інноваційного університету [1].

Список використаних джерел

1. Рогоза М. Є. Системні підходи в реалізації інформаційних технологій розвитку університету / Рогоза М. Є. / Якість вищої освіти: сучасні тенденції та перспективи розвитку освітньої діяльності вищого навчального закладу : матеріали ХLI Міжнародної науково-методичної конференції (м. Полтава, 18–19 лютого 2016 року). – Полтава : ПУЕТ, 2016. – С. 25–32.

2. Рогоза М. Є. Особливості організації та системних підходів створення SMART-університету / Рогоза М. Є. // Якість вищої освіти: чинники формування конкурентоспроможності випускників : матеріали XXXIX міжнарод. наук.-метод. конф. (Полтава, 23–24 січня 2014 р.) : у 2 ч. – Полтава : ПУЕТ, 2014. – Ч. 1. – С. 17–20.

НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА «ЕКОНОМІКА ТЕРИТОРІЙ І ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД» В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ ЕКОНОМІСТІВ

***В. І. Перебийніс, д. е. н., професор кафедри економіки підприємства та економічної кібернетики
Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»***

Термін «територія» в перекладі з латини означає «земля». «Тлумачний словник української мови» подає таке розуміння терміну «територія»: 1) частина земної кулі (суходіл, води й повітряний простір над ними), що належить певній державі або входить до складу якої-небудь частини світу; частина якої-небудь країни (область, район і т. ін.); 2) земельний простір, зайнятий населеним пунктом, підприємством, установою тощо; простір, на якому поширені певні явища.

Окрім терміну «територія» вживається й поняття «регіон», під яким вважають «територіально-спеціалізовану і адміністративно окреслену частину національної економіки, яка характеризується єдністю і цілісністю суспільного відтворювального процесу» [1, с. 13]. Виділяють мегарегіони (групи країн), макрорегіони (територія країни, що включає декілька великих адміністративно-територіальних одиниць), мезорегіони (область), мікрорегіони (сільські або міські територіальні адміністративні райони) [1, с. 13–14]. Тобто, регіональна економіка обмежує розгляд територіальних утворень на рівні окремого адміністративного району області.

Втім, згідно Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» територіальна громада – жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, що мають єдиний адміністративний центр.

Території на теренах України – переважно сільські, що потребують подальшого соціально-економічного розвитку [2; 3].

Процеси децентралізації влади в Україні супроводжуються передачею значної кількості повноважень від державних органів на рівень територіальних громад. Це й спонукає до включення в систему підготовки економістів навчальної дисципліни «Економіка територій і територіальних громад».

Передбачено вивчення таких тем навчального курсу:

1. Економічний простір як основа економіки територій.
2. Теорії просторового розміщення економіки.
3. Територіальна соціально-економічна система.
4. Міста як об'єкти соціально-економічного розвитку.
5. Соціально-економічний розвиток сільських територій.
6. Об'єднання територіальних громад як фактор розвитку територій.

7. Планування розвитку економіки територій і територіальних громад.

8. Бюджетне регулювання соціально-економічного розвитку територій і територіальних громад.

Доцільно, щоб у процесі навчання здобувачі вищої освіти набули навичок стратегічного управління розвитком територій і територіальних громад. Для цього на практичних заняттях слід забезпечити оволодіння студентами такими вміннями, як:

- збір інформації, зокрема, статистичних даних та документів щодо стану територіальної громади;
- розробка формулярів анкети «Проблеми розвитку територіальної громади» та соціального паспорта громади;
- проведення соціологічних досліджень щодо стану та перспектив розвитку територіальної громади;
- аналіз зібраної інформації у процесі проведених досліджень, документів, статистичних даних;
- дослідження діючих програм/проектів розвитку територіальної громади за останні роки;
- визначення і узгодження місії та візії стратегічного розвитку громади;
- напрацювання стратегічних та оперативних цілей, розробка стратегії розвитку громади;
- опис проектів та пошук проектних ідей щодо розвитку громади;
- фінансове обґрунтування реалізації стратегії.

Список використаних джерел

1. Джаман М. О. Теорія економіки регіонів : навч. посіб. / М. О. Джаман. – Київ : Центр учб. л-ри, 2014. – 384 с.
2. Іванов С. В. Концепція соціальної держави як теоретична база розвитку сільських територій / С. В. Іванов, М. Є. Рогоза, В. І. Перебийніс // Економічний вісник Донбасу. – 2016. – № 1 (43). – С. 51–55.
3. Перебийніс В. І. Державне регулювання соціально-економічного розвитку сільських територій / В. І. Перебийніс, В. І. Гавриш, Ю. В. Перебийніс // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі: Серія «Економічні науки». – 2014. – № 1. – С. 79–84.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

К. Ю. Вергал, к. е. н., доцент, директор інституту економіки, управління та інформаційних технологій
Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

Враховуючи прогнози ЮНЕСКО згідно яких у 2025 році кількість студентів зросте з 97 до 260 мільйонів [1], дистанційна освіта в умовах стрімкого розвитку інформаційних технологій завдячуючи своїм перевагам (доступність, відкритість, практична спрямованість, інтерактивність, високий рівень адаптивності, низькі витрати на реалізацію, високий рівень мобільності) стає одним із основних інструментів організації навчального процесу.

У світовій практиці існують три традиційні форми навчальних закладів, що пропонують можливість дистанційного навчання [2]:

- «натуральні» дистанційні університети;
- провайдери корпоративних тренінгів і/або курсів підвищення кваліфікації;
- традиційні університети, що пропонують навчання в режимі он-лайн.

В той же час, паралельно із використанням дистанційних систем навчання як інноваційної форми здобуття вищої освіти при університетах, функціонує значна кількість онлайн-платформ – Coursera, edX, FutureLearn, Ptometheus, які пропонують велику

кількість різноманітних курсів, включаючи навчальні курси університетів Європи та США, що дозволяють підвищити кваліфікацію та підтверджують отриманий рівень знань відповідним сертифікатом. А тому актуальним є дослідження європейського досвіту організації дистанційної освіти.

У більшості випадків курси, що викладаються на онлайн-платформах, мають чіткий графік проходження тем та визначений дедлайн та поділяється на такі стандартні блоки:

- лекційний матеріал, що містить відео-файли (в основному короткі відео, присвячені розкриттю певного поняття, або невеликого питання), PDF-слайди лекцій.

- практична частина містить задачі, пояснення до умови задачі, вбудоване середовище для внесення розв'язку або тест, який представлений декількома задачами і варіантами відповідей на них;

- додатковий матеріал містить посилання на підручники, статті чи відео, які додатково стосуються цієї теми;

- форум, на якому відбувається обговорення теми та надаються консультації з розв'язування задач;

- тестові завдання, які подаються після кожного невеликого блоку лекційного матеріалу і можуть бути представлені тестами з безкінечними спробами проходження (кожна наступна спроба доступна через 5–10 хвилин) та тести з однією або обмеженою кількістю спроб (системою зараховується той варіант, де набрано найбільшу кількість балів).

Також слід зазначити, що структура дистанційного курсу, особливості побудови його практичних завдань та наповнення інших складових ураховує специфічні особливості дисципліни, яка викладається. Так, для викладання дистанційних курсів з комп'ютерних дисциплін, актуальним для яких є одночасне поєднання теоретичних відомостей з практичним завданнями, в передбачене вбудоване середовище програмування, яке дозволяє перевіряти введений код онлайн і містить підказки щодо правильності введення.

За такої побудови дистанційні курси виконують роль «дорожньої карти», яка веде від базових знань до рівня експерта за максимально короткий час за допомогою розвитку саме практичних навичок студента.

Список використаних джерел

1. Рекомендации по работе с открытыми образовательными ресурсами (ООР) в сфере высшего образования [Електронний ресурс]. – Москва : Институт Юнеско по информационным технологиям в образовании, 2011. – Режим доступа: <http://iite.unesco.org/pics/publications/ru/files/3214729.pdf>. – Назва з екрана.
2. Світовий досвід організації та розвитку університетської системи дистанційного навчання / Кулага І. В., Ільницький Д. О., Стрельник С. О., Матвійчук А. В. та ін. – Київ, 2013. – 38 с.

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ПРОЕКТНОГО НАВЧАННЯ У ЗВО

О. К. Кузьменко, к. е. н., доцент кафедри економіки підприємства та економічної кібернетики
Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

В умовах сьогодення один з етапів організації самостійної роботи студента є використання в навчанні сучасних інноваційних процесів. Для цього необхідно впровадити технології, які спрямовують студента на його вдосконалення, саморозвиток, мотивують до навчання, підвищують пізнавальну активність та самостійність. Отже, перед ЗВО постають такі завдання: створити сприятливі умови для розвитку кожного студента; підвищити інтелектуальний потенціал студента; врахувати індивідуальні здібності, нахили, інтереси студента; надати можливість самореалізації. Ці завдання ЗВО може реалізувати використавши метод проектів або проектні технології.

Метою використання проектної технології є стимулювання інтересу студента до поставлених проблем, які передбачають володіння певною сукупністю знань, враховуючи методи і засоби теорії проектного управління.

Найбільш пристосованими до навчального процесу є навчальні проекти. Оскільки, вони є оперативними, короткостроковими та за розміром є малими. Виконуються навчальні проекти в межах одного навчального закладу та в рамках однієї навчальної дисципліни впродовж годин, відведених навчальним планом на її вивчення. За функціональним спрямуванням ці проекти є проектами дослідження і розвитку. За ступенем складності навчальні проекти є простими для студентів молодших

курсів (бакалаври), а для студентів старших курсів (магістри) – складними.

Перевагами використання технологій проектного навчання для викладача є те, що вони: можуть використовуватись на всіх курсах; мають часову обмеженість (в межах однієї навчальної дисципліни, або відповідного завдання для самостійної роботи студента); залежно від специфіки навчальної дисципліни можливо обрати вид, мету та завдання навчального проекту; змінюють формат навчання; сприяють постійному підвищенню рівня професійної майстерності викладача; підвищують рівень зацікавленості студентів конкретним предметом; посилюють інтерес студента до навчання; залучають студента до пошуку та дослідження; уможливають відчуття, змодельовати та представити реальні результати своєї праці; задовольняють інтелектуальний розвиток особистості.

Для студента проектні технології: сприяють поглибленню знання з конкретного предмету; покращують відвідування занять та поліпшують ставлення до навчання; сприяють кращому засвоєнню нових знань, розуміння практичного використання теоретичного матеріалу; розвивають навички мислення; забезпечують розвиток самостійності при вивченні навчальної дисципліни; сприяють розвитку навичок щодо методів пошуку, збору, аналізу та синтезу інформації; формують навички роботи у команді та управління конфліктними ситуаціями; надають можливості представити результати роботи над проектом для широкої аудиторії; формують навички раціонального розподілу та управління часом, ресурсами; розкривають творчі здібності студента; формують креативне мислення у кожного учасника навчального проекту; дозволяють підготуватись до конкурсів, олімпіад, конференцій та подальшої науково-дослідної роботи студента. Таким чином, в результаті впровадження проектних технологій у діяльність, ЗВО матиме: творчу співпрацю викладача і студента; задоволення потреби самовдосконалення та саморозвитку кожної особистості; формування демократичного стилю спілкування; досягнення високих творчих результатів при вивченні конкретної дисципліни.

Але разом з цим існують і проблеми провадження та використання проектних технологій. А саме, недостатня креативність мислення від викладача; неадекватність вибору викладачем форми навчального проекту поставленим меті, цілям і

завданням; не чітке структурування предмету та визначення кола проблем для розробки навчального проекту; нерозуміння студентом мети, цілей та завдань навчального проекту; неготовність студента виконувати навчальний проект через об'єктивні та суб'єктивні причини; недостатньо розвинута матеріально-технічна база ЗВО.

Отже, в кінцевому результаті заклад вищої освіти підвищить рівень якості навчання; викладання навчальної дисципліни матиме практичну спрямованість; зацікавленого студента, який не боїтиметься працювати у команді, вирішувати поставлені проблеми у своїй майбутній професійній діяльності.

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНОГО ЕКОНОМЕТРИЧНОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ ДЛЯ ОПТИМІЗАЦІЇ ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ-КІБЕРНЕТИКІВ

*Г. В. Карнаухова, ст. викладач кафедри економіки підприємства та економічної кібернетики
Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»*

Оптимізація процесів формування таких професійних компетенцій магістрів з економічної кібернетики, як застосовувати науковий, аналітичний, методичний інструментарій для управління економічною діяльністю, використовувати сучасні інформаційні технології та економіко-математичні методи і моделі для дослідження економічних та соціальних процесів, збирати, аналізувати та обробляти статистичні дані, науково-аналітичні матеріали, які необхідні для розв'язання комплексних економічних завдань неможлива без використання сучасного економетричного інструментарію. В процесі економетричного дослідження дуже важливим є вибір такого інструментарію.

Такі спеціалізовані економетричні пакети, як RATS, SAS, STATA, TSP, SPSS, SORITEC, SYSTAT створювались (або містять коди) з використанням мови програмування Fortran, вони характеризуються не дуже великою швидкістю, не досить дружнім інтерфейсом та дизайном, але містять велику кількість методів [1].

SAS Найоб'ємніший з існуючих пакетів. Охоплює практично усі області прикладної статистики і аналізу даних. Має кращі засоби для роботи з даними [2].

GAUSS – універсальна гнучка система для створення потужних математичних і статистичних застосувань. Дозволяє проводити як швидкі прості обчислення, так і складний аналіз великих об'ємів даних. Починаючи з першої версії, випущеної в 1984 році, є стандартом для чисельного аналізу великих даних, поєднує в собі інтерактивне середовище розробки, потужну мову програмування і зручну систему комп'ютерної математики [3].

STATA Пакет значною мірою орієнтований на економістів. Має широкі можливості роботи з даними. Зручний для роботи з панельними даними.

TSP Пакет надає широкі можливості для аналізу часових рядів. Містить повний розділ нелінійних моделей, узагальнений метод моментів GMM. Здійснює аналітичне диференціювання [1].

SPSS Відрізняється зручною структурою Windows-інтерфейсу. Містить великий набір різноманітних статистичних методів.

Microfit386 Програма містить ряд сучасних економетричних методів. Деякі з них є особливістю програми. [1]

Econometric Views (Eviews) поєднує потужність і простоту використання, дозволяє швидко і ефективно керувати даними, здійснювати економетричний та статистичний аналіз, генерувати прогнози, розробляти високоякісні графічні моделі і таблиці для публікації або включення в інших додатках [5].

Наш час характеризується надзвичайно швидким прогресом і конкуренцією в економетричному програмному забезпеченні. Нові методи, описані в економетричній літературі, через деякий час вже є складовими економетричних пакетів.

Графічні можливості не є суттєвими у виборі інструментарію, увагу слід звертати на швидкість та простоту отримання графічної інформації та інтерактивності графічного інтерфейсу.

В разі виникнення потреби у презентаційній графіці простіше звернутися до спеціалізованих графічних пакетів або до потужних табличних процесорів, таких як Microsoft Excel.

Основним завданням економетричного дослідження є оцінка параметрів моделей з урахуванням особливостей вхідної економічної інформації, перевірка відповідності моделей досліджуваному явищу і отримання прогнозів розвитку. Виходячи з поставленої мети, кожного разу необхідно обирати оптимальний програмний інструментарій. Зазвичай оптимальним є варіант, що комбінує в собі високий рівень продуктивності, потрібний функціонал, а також помірну ціну.

Список використаних джерел

1. Магнус Я. Р. Эконометрика / Я. Р. Магнус, П. К. Катышев, А. А. Пересецкий. – 6-е изд., перераб. и доп. – Москва : Дело, 2004. – 576 с.
2. SAS [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.sas.com/ru_ua/home.html (дата звернення 01.11.2018).
3. GAUSS [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://basissoft.ru/apt_product_gss.html (дата звернення 01.11.2018)
4. STATA [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.stata.com/> (дата звернення 01.11.2018).
5. Карнаухова Г. В. Використання спеціалізованих економетричних пакетів [Електронний ресурс] / Карнаухова Г. В. – Режим доступу: <http://economytyday.ukrainianforum.net/t75-topic> (дата звернення 01.11.2018).

ФОРМУВАННЯ ЕНЕРГО- ТА РЕСУРСОЗАОЩАДЖУЮЧОГО СВІТОГЛЯДУ ЯК СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ ВИСОКОКВАЛІФІКОВАНОГО ФАХІВЦЯ

З. Н. Гайворонська, к. т. н., доцент кафедри інженерії, обладнання та математики;

О. В. Володько, к. т. н., доцент кафедри готельно-ресторанної та курортної справи
Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

В умовах економічного спаду, зменшення первинних ресурсів, особливо паливно-енергетичних, надзвичайно актуальними стали проблеми енергоефективності та ресурсозаощадження. Як показує досвід, впровадження заощаджуючих технологій дозволяє значно знизити витрати паливно-енергетичних та інших ресурсів. Це, в свою чергу, сприяє зменшенню витрат на виробництво одиниці продукції, відповідно зниженню її собівартості та робить українську продукцію конкурентоспроможною на міжнародних ринках.

Відповідно до Закону України «Про енергозбереження» одним із важливих кроків у вирішенні цієї проблеми є освіта і виховання у сфері енергозбереження. В статті 7 цього документа зазначається: «Знання у сферах енергозбереження та екології є обов'язковими для всіх посадових осіб, діяльність яких пов'язана з використанням паливно-енергетичних ресурсів.

Навчальні заклади включають до навчальних програм відповідні курси з питань енергозбереження» [1].

Враховуючи, що формування знань і умінь з тепло-, енерго-, ресурсозаощаджуючих технологій є нагальною проблемою, при складанні нових навчальних планів для бакалаврів спеціальності 181 «Харчові технології» освітньої програми «Харчові технології та інженерія» з 2018–2019 навчального року введено навчальну дисципліну «Тепло-, енергозбереження та ресурсоефективне виробництво». Головною компетенцією, яку повинні отримати студенти при вивченні цього курсу, є вміння вирішувати питання енерго- та ресурсозбереження на підприємствах харчової промисловості.

Згідно з робочим навчальним планом курс викладається у обсязі 180 годин (6 кредитів). Аудиторна робота окрім лекцій (16 год) передбачає 44 години лабораторних робіт та 120 годин для самостійної роботи.

З метою визначення використання енергії на певному об'єкті дослідження навчальна дисципліна «Тепло-, енергозбереження та ресурсоефективне виробництво» тісно корельована з такими курсами як математика, фізика, хімія, технологія галузі, процеси та апарати харчових виробництв та ін.

Теми курсу знайомлять студентів з тепло-, електротехнічною термінологією, законами збереження, способами отримання та перетворення енергії, методами аналізу ефективності використання тепла та електроенергії. Для формування знань з організації безпечного та ефективного тепло- та електропостачання підприємств харчування особлива увага на заняттях буде приділена експериментальним визначенням тепло- та електротехнічних параметрів, аналізу характеристик теплового та енергетичного обладнання та їх потенційних можливостей, основам розрахунків обладнання з використанням альтернативних джерел енергії та питанням термомодернізації будівель підприємств харчування.

Формуванню практичних навичок буде сприяти виконання розрахунково-графічної роботи, в розрізі якої студенти повинні будуть розрахувати, проаналізувати тепло- та енерговитрати певних закладів та надати свої пропозиції щодо їх енергоефективності. Передбачається широке залучення майбутніх фахівців до участі у науковій роботі та семінарах з енергоефективності.

Нажаль, кількість лекційних годин недостатня для розгляду основних положень тем навчальної дисципліни, що спонукає збільшити кількість матеріалу для самостійного вивчення з поглибленим розглядом під час виконання лабораторних занять. Суттєвою проблемою є застаріла матеріально-технічна база, що ускладнює надання якісних освітніх послуг. Сьогодні ми вирішуємо цю проблему за рахунок використання матеріальної бази комунального підприємства «Полтавська агенція з енергоефективності».

Відсутність сучасних навчальних підручників з урахуванням новітніх розробок та досягнень в царині тепло-, енергоефективності та ресурсозаощадження спонукає викладачів кафедри активно працювати над створенням методичного забезпечення для дистанційного курсу з навчальної дисципліни «Тепло-, енергозбереження та ресурсоефективне виробництво».

Список використаних джерел

1. Про енергозбереження : Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 30. – Ст. 283.

РОЛЬ ІННОВАЦІЙНИХ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ МАТЕМАТИКИ У ПІДВИЩЕННІ РІВНЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ

О. Г. Фомкіна, к. пед. н., доцент кафедри інженерії, обладнання та математики;

А. І. Шурдук, к. ф.-м. н., доцент кафедри інженерії, обладнання та математики;

О. П. Кошова, к. пед. н., доцент кафедри інженерії, обладнання та математики

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

Головною метою вищої економічної освіти є підготовка особистості конкурентоздатного фахівця, професійні якості якого відповідають сучасним вимогам ринку праці. Особливої ваги в цьому контексті набуває процес формування професійної компетентності студентів вищих навчальних закладів уже з перших днів навчання.

Професійна компетентність це професійна підготовка і здатність суб'єкта праці до виконання завдань і обов'язків діяльності, міра і основний критерій його відповідності вимогам

професійної діяльності. На думку психологів основні компоненти професійної компетентності фахівця визначаються рівнем знань, умінь, навичок та професійної позиції. Щодо знань, то в більшості – це логічна інформація про навколишній і внутрішній світ людини, зафіксована в її свідомості. Тоді як вміння – це психічні утворення, які полягають в засвоєнні людиною способів і навичок діяльності, а навички – це дії, сформовані в процесі повторення і доведені до автоматизму. В цьому контексті особливої ваги набуває професійна позиція як система сформованих установок і орієнтацій особистості, відношення й відповідна рефлексія щодо внутрішнього і зовнішнього досвіду.

Як відомо, компетентність майбутнього фахівця складається в процесі його навчальної діяльності шляхом розвитку необхідних якостей не лише при навчанні професійно-орієнтованих дисциплін, а й при навчанні математичних дисциплін у тому числі. У цьому процесі особливої ваги набуває постійний розвиток у студентів – майбутніх спеціалістів із бізнес діяльності, навичок управлінської та організаторської роботи, формування сучасного економічного мислення, лідерського потенціалу, підприємливості та вміння йти на виправданий ризик. Успішне досягнення вище означених вимог можливе за умови створення системи фундаментальних знань (та математичних у тому числі) які є підґрунтям для дисциплін циклу професійної та практичної підготовки й формують рівень професійної компетентності майбутнього бакалавра.

Водночас доцільним є врахування, що використання традиційних форм організації процесу навчання математичним дисциплінам не в повній мірі відповідає потребам сучасної ринкової економіки. Зокрема, згідно вимог освітньо-кваліфікаційної характеристики випускник повинен володіти певними вміннями, які значною мірою забезпечуються рівнем його математичної підготовки. Серед них: моделювання ринкової ситуації, розробка альтернативних варіантів розвитку підприємства та вибір його оптимальної стратегії; аналіз основних економічних показників господарчої діяльності підприємства та прогнозування динаміки на перспективу; аналіз динаміки зовнішнього середовища та прогнозування конкурентоспроможності підприємства; володіння перспективними методами підвищення свого теоретичного рівня, опанування методами проведення науководослідних розробок на основі використання сучасних інформаційних технологій та ін.

Опанування саме цими уміннями та навичками потребує використання інноваційних та інтерактивних технологій навчання, серед яких імітаційні ігри, робота в малих групах, ділові ігри, кейс-метод та ін. Так при вивченні математичних дисциплін доцільним є використання імітаційних, управлінських імітаційних та ділових ігор. Адже у цих випадках студенти зустрічаються з проблемами, що є математичними аналогами реальних економічних ситуацій. При цьому особливої ваги в процесі розв'язання набуває аналіз отриманих результатів, де досліджується можлива динаміка економічної ситуації за умови варіації певних економічних чинників. Останнє і формує досвід прийняття управлінських рішень, створює підґрунтя для оволодіння навичок командного спілкування і сприяє розвитку комунікативної компетентності, що досить важливо для майбутніх фахівців із бізнес діяльності. При цьому інтерактивні заняття максимально індивідуалізують процес навчання, що дає можливість кожному учаснику демонструвати власний як розумовий, так творчий потенціал. При такому підході до організації навчального процесу у майбутніх фахівців з бізнес-діяльності поглиблюється мотивація, з'являється більш глибокий інтерес до майбутньої професійної діяльності, що дозволить їм швидше і ефективніше адаптуватись до реалій практики.

РОЗВИТОК ДИСТАНЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН ТЕХНІЧНОГО СПРЯМУВАННЯ

Я. М. Бичков, к. т. н., доцент, завідувач кафедри інженерії, обладнання та математики
Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

Сучасний рівень надання освітніх послуг неможливо уявити без використання дистанційних технік та методик прийому-передачі інформації. Студент може у зручний для нього час отримати консультативну допомогу викладача, спілкуючись з ним в онлайн режимі, безпосередньо використовуючи Інтернет як засіб зв'язку (web-телефонію, web-чат, IRC, ICQ, інтерактивне TV, Telnet). В нашому закладі вищої освіти достатньо успішно використовується система MOODLE.

Найбільш поширеними є наступні види дистанційних технологій:

- чат-заняття, які проводяться синхронно, коли всі учасники мають одночасний доступ до чату;
- веб-заняття, або дистанційні лекції, конференції, семінари, ділові ігри, лабораторні роботи, практикуми та інші форми навчальних занять, що проводяться за допомогою засобів телекомунікації та інших можливостей Інтернету;
- телеконференції, що проводяться, на основі списків розсилки з використанням електронної пошти.
- форми дистанційного навчання, при якому навчальні матеріали висилаються поштою в регіони [1, 2].

Однак дистанційна форма накладає і певні обмеження на використання компетентнісно-орієнтованого підходу у вивченні навчальних дисциплін технічного спрямування. Зокрема проблема стосується виконання лабораторних робіт з навчальної дисципліни «Автоматизація виробничих процесів» студентами іногородніх центрів дистанційного навчання, особливо з урахуванням об'єднання декількох локальних центрів в одне заняття.

Серед пошуку можливих способів вирішення технічних проблем з організації та проведення лабораторних робіт було запропоновано та реалізовано наступне: лабораторна робота проводиться за стендами в навчальному корпусі ПУЕТ, а відеоряд та окремі показники вимірювального обладнання транслюються студентам. На рис. 1 наведено приклад зображень виконання такої лабораторної роботи.

Рисунок 1 – Фотофіксація окремих етапів виконання лабораторної роботи

Це дає змогу створити фактично повний «ефект присутності» та надати можливість отримати практичні навички, спостерігаючи на відстані за проходженням усіх етапів виконання лабораторної роботи.

Список використаних джерел

1. Власенко І. Г. Впровадження дистанційного навчання – вимога сучасності [Електронний ресурс] // Дистанційне навчання як сучасна освітня технологія : матеріали міжвузівського вебінару (м. Вінниця, 31 березня 2017 р.) / відп. ред. Л. Б. Ліщинська. – Вінниця : ВТЕІ КНТЕУ, 2017. – С. 12–14. Режим доступу: http://www.vtei.com.ua/images/VN/31_03.pdf. – Назва з екрана.
2. Кабак В. В. Особливості впровадження технологій дистанційного навчання в процес підготовки студентів комп'ютерних спеціальностей технічного ВНЗ / В. В. Кабак // Збірник наукових праць [Херсонського державного університету]. Педагогічні науки. – 2016. – Вип. 72(2). – С. 144–148. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppn_2016_72%282%29__32. – Назва з екрана.

ДУАЛЬНА ФОРМА НАВЧАННЯ В УНІВЕРСИТЕТІ ЯК ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ ПОЄДНАННЯ ТЕОРЕТИЧНИХ ЗНАТЬ ТА ПРАКТИЧНИХ НАВИЧОК ПРИ ПІДГОТОВЦІ ВИСОКОКВАЛІФІКОВАНИХ ФАХІВЦІВ

Н. В. Герман, доцент, директор науково-навчального центру;
Н. Ю. Молчанова, к. т. н., доцент, доцент кафедри інженерії, обладнання та математики
Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

Для забезпечення якості професійної підготовки фахівців перед закладами вищої освіти виникають проблеми, які складно їм вирішувати власними силами, основні з яких:

- обмежені можливості оновлення матеріально-технічної бази, а й іноді взагалі неможливість її створення для окремих спеціальностей;

- відсутність у багатьох науково-педагогічних працівників досвіду практичної роботи, при цьому навіть стажування на виробництві недостатнє для формування в них відповідних практичних навичок;

- складність працевлаштування випускників на перше робоче місце за отриманою спеціальністю через небажання роботодавців наймати працівників без досвіду роботи.

Крім того, сучасні реалії спонукають багатьох студентів, переважно старших курсів, поєднувати навчання за денною формою з роботою частіше не за спеціальністю. Через розбіжності графіків навчання та роботи це погіршує якість навчання студентів.

Вирішенням вищевказаних проблем є запровадження дуальної форми навчання здобувачами вищої освіти. На засіданні Кабінету міністрів України від 19 вересня 2018 року № 660-р була схвалена «Концепція підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти» (далі – Концепція), в якій визначені етапи впровадження.

В Концепції зазначено, що для підвищення якості підготовки фахівців повинні бути «соціальний діалог» та «соціальне партнерство»: держава – заклад вищої освіти – роботодавець – студент.

Проте при впровадженні дуальної форми здобуття освіти будуть виникати складнощі, з одного боку, через небажання роботодавців брати на себе «тягар» навчання майбутніх фахівців, а з іншого – з організацією освітнього процесу в закладах вищої освіти. Підґрунтям для даного твердження є складнощі, які виникають з пошуком місць проходження студентами виробничої практики. Тому постає питання, яким чином стимулювати або заохочувати роботодавців долучитися до підготовки майбутніх фахівців.

Поступово деякі роботодавці усвідомлюють необхідність співпраці із закладом вищої освіти в підготовці власних кадрів шляхом запрошення студентів на роботу за спеціальністю. При цьому йдуть назустріч студенту, пропонуючи «гнучкий» графік роботи, що не заважає отримувати теоретичні знання в закладах вищої освіти.

Досвід європейських країн, в яких ефективно впроваджена дуальна форма здобуття освіти показує, що стимулюванням роботодавців до участі була підтримка держави: надання преференцій, податкові кредити, допомога малому і середньому бізнесу тощо.

Тому налагодження соціального партнерства між закладами вищої освіти та роботодавцями можливе за умови активної підтримки державою, а саме – удосконалення та розроблення нормативно-правової бази, фінансова підтримка та інші форми активізації взаємодії між учасниками освітнього процесу в моделі дуальної форми здобуття освіти, результатом якої буде підготовка висококваліфікованих фахівців.

ВИЗНАЧЕННЯ, ОЦІНКА ТА АНАЛІЗ РИЗИКІВ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕКАНАТУ ЯК СТРУКТУРНОГО ПІДРОЗДІЛУ УНІВЕРСИТЕТУ

В. О. Скрипник, д. т. н., доцент, декан факультету харчових технологій, готельно-ресторанного та туристичного бізнесу;

В. Д. Карпенко, к. е. н., доцент, заступник декана факультету харчових технологій, готельно-ресторанного та туристичного бізнесу;

Д. А. Миронов, к. т. н., заступник декана факультету харчових технологій, готельно-ресторанного та туристичного бізнесу
Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

Ефективній діяльності деканату факультету харчових технологій, готельно-ресторанного та туристичного бізнесу як структурного підрозділу університету може перешкоджати відсутність аналізу і впровадження заходів з усунення або мінімізації негативного впливу ризиків.

Ми визначили і оцінили ризики за головними і допоміжними процесами діяльності університету і деканату (табл. 1).

Таблиця 1 – Ризики діяльності

Опис ризику	Рівень ймовірності, (словесна оцінка/бал)	Рівень наслідку, (словесна оцінка/бал)	Рівень ризику, (словесна оцінка/бал)
1	2	3	4
1. Формування контингенту			
Незабезпечення ліцензійного обсягу набору студентів	Часта/4	Катастрофічний/4	Дуже високий /16
2. Освітній процес			
Невідповідність набутих знань необхідним компетентностям	Несистематична/2	Середньої критичності/2	Помірний/4
3. Наукова діяльність			
Низька якість науково-дослідної роботи	Несистематична/2	Середньої критичності/2	Помірний/4
4. Виховання студентської молоді			
Низька якість виховної роботи	Часта/4	Середньої критичності/2	Високий/8

1	2	3	4
5. Міжнародне співробітництво			
Незадовільна якість результатів проходження стажувань в Україні та закордоном	Відбувається рідко/1	Середньої критичності/2	Низький/2
6. Управління персоналом			
Позбавлення ліцензії для проведення набору на спеціальності	Відбувається рідко/1	Катастрофічний/4	Помірний/4
7. Навчально-методичне забезпечення			
Низька якість викладення навчальних дисциплін	Можлива/3	Критичний/3	Високий/9
8. Моніторинг якості освітніх послуг			
Низька якість освітніх послуг	Відбувається рідко/1	Середньої критичності/2	Низький/2

На виникнення ризиків можуть впливати причини, на які деканат нездатний впливати. Так, до ризиків у процесі «Формування контингенту» від реакції і дій деканату не залежать: демографічна ситуація, неплатоспроможність населення, високе конкурентне середовище на ринку освітніх послуг, регулювання умов вступу до вищих навчальних закладів з боку держави, відсутність державного замовлення. В процесі «Освітній процес» – відсутність стандартів у вищій освіті за більшістю спеціальностей, втручання держави в умови ліцензування і акредитації, проведення заходів обласного та міського значення під час проведення навчальних занять.

Разом з тим є причини виникнення ризиків, на які деканат може впливати. Так, до ризиків у процесі «Формування контингенту» можна віднести: несвоєчасність і недостатність інформаційного забезпечення вступної кампанії; відсутність зацікавленості керівництва загальноосвітніх шкіл, професійно-технічних училищ, коледжів у спрямуванні випускників до університету; несвоєчасна оплата за навчання; невідповідність результатів підсумкового контролю компетентностним вимогам стандартів освіти або їх проектам; відсутність нових освітніх програм. В

процесі «Освітній процес» – низька якість освітнього процесу; формальне відношення науково-педагогічних працівників до якості знань студентів; неефективний контроль знань студентів; недосконале використання часу студентами для самостійної підготовки; недосконала організація індивідуально-консультаційної роботи зі студентами. В процесі «Наукова діяльність» – відсутність рейтингування науково-дослідної роботи студентів і викладачів за реальними показниками; в процесі «Виховання студентської молоді» – незацікавленість кураторів академічних груп у результатах виховної роботи; формальний підхід до організації патріотичного виховання; в процесі «Міжнародне співробітництво» – відсутність можливості впливати на процес міжнародного співробітництва; в процесі «Управління персоналом» – невідповідність кадрового складу акредитаційним вимогам; в процесі «Навчально-методичне забезпечення» – недостатня якість навчально-методичного забезпечення; в процесі «Моніторинг якості освітніх послуг» – недостатній рівень контролю якості залишкових знань студентів, Недостатній контроль за якістю практичних навичок набутих під час проходження стажування на практиці. Звичайно, перелік причин може бути більшим.

Проаналізувавши рівень і причини виникнення ризиків ми пропонуємо наступні заходи усунення або мінімізації негативного впливу ризику (табл. 2).

Таблиця 2 – Заходи усунення або мінімізації негативного впливу ризику

Опис ризику	Заходи
1. Формування контингенту	
Незабезпечення вимог ліцензійного обсягу набору студентів	<p>КРІ: Виконання ліцензійного обсягу набору студентів. Заходи:</p> <ul style="list-style-type: none"> – підготовка освітніх програм світового рівня, привабливих для іноземних студентів; – швидке реагування на зміни умов вступу; – забезпечення гнучких умов оплати за надання освітніх послуг; – постійна робота над висвітленням інформації про вступну компанію; – плідна співпраця із керівниками ЗОШ, ПТУ та представниками баз практики

Опис ризику	Заходи
2. Освітній процес	
Невідповідність набутих знань необхідним компетентностям	КРІ: Забезпечення отримання необхідних компетентностей під час навчання. Заходи: – розробка та впровадження стандартів освітнього процесу світового рівня; – постійний моніторинг та дотримання умов проведення акредитації спеціальностей; – чітка організація освітнього процесу
3. Наукова діяльність	
Низька якість науково-дослідної роботи	КРІ: Виконання наукових досліджень високого рівня. Заходи: – складання рейтингу науково-дослідних робіт НПП і студентів; – аналіз основних проблем, що привели до неякісного виконання НДР
4. Виховання студентської молоді	
Низька якість виховної роботи	КРІ: Виконання наукових досліджень високого рівня. Заходи: – складання рейтингу науково-дослідних робіт НПП і студентів на основі реальних показників наукової діяльності; – аналіз основних проблем, що привели до неякісного виконання НДР
5. Міжнародне співробітництво	
Незадовільна якість результатів проходження стажувань в Україні та закордоном	КРІ: Забезпечення якісного стажування студентів. Заходи: можливість кафедр факультету та деканату сприяти якісному стажуванню студентів
6. Управління персоналом	
Позбавлення ліцензії для проведення набору на спеціальності	КРІ: Дотримання вимог ліцензування спеціальностей університету. Заходи: підвищення якісного складу працівників кафедр шляхом стажувань, отриманням відповідних вчених звань та наукових ступенів
7. Навчально-методичне забезпечення	
Низька якість викладення навчальних дисциплін	КРІ: Забезпечення викладення навчальних дисциплін на високому рівні. Заходи: моніторинг якості підготовки та відповідності, навчально-методичного забезпечення навчальних дисциплін кафедр та впровадження відповідних управлінських рішень

Опис ризику	Заходи
8. Моніторинг якості освітніх послуг	
Низька якість освітніх послуг	KPI: Забезпечення надання освітніх послуг високої якості. Заходи: постійний контроль за рівнем залишкових знань студентів шляхом проведення зрізів знань, комплексних контрольних робіт, ректорських контрольних робіт

Реалізація запропонованих заходів допоможе мінімізувати негативного впливу ризику в діяльності деканату.

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПРИ ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ БЕЗ ВІДРИВУ ВІД ВИРОБНИЦТВА

Л. М. Страшко, к. арх., доцент кафедри інженерії, обладнання та математики

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»;

Л. О. Гриценко, к. пед. н., доцент

Полтавський державний педагогічний університет

Особистісно-орієнтоване навчання забезпечує цілеспрямоване формування і становлення творчої особистості фахівця. Такий вид навчання є актуальним і таким, що відповідає нагальним запитам і соціально-політичним змінам суспільства. Сучасні навчальні технології, які орієнтовані на формування соціально адаптованої особистості, здатної критично мислити і налаштованої на активну пошукову діяльність, є найбільш популярними і затребуваними.

Враховуючи специфіку дистанційної форми навчання, разом з її мобільністю і оперативністю, слід домагатися насиченості, різноманітності і проблемності. Перенесення великої кількості годин на самостійну роботу студента викликає необхідність ознайомити його з прийомами посилення ефективності самостійної дослідницької роботи. Тому загально-навчальні вміння (виділяти головне, порівнювати, аналізувати, спростовувати, аргументувати тощо) набувають особливої значущості. Не менш важливим для сучасного фахівця є вміння організовувати і вести вільний та керований діалог. Саме технології інтерактивного навчання можуть, на наш погляд, задовольнити ці та інші вимоги.

Слово «інтерактив» у перекладі з англійської означає «взаємодіяти». У навчальному процесі студентів дистанційної форми навчання існує декілька видів взаємодій: з комп'ютером, літературою, викладачем, студентами-однокурсниками тощо. Тому є підстави говорити про інтерактивне навчання як діалогічне, яке стимулює творчий потенціал кожного його учасника. Ідея інтерактивного навчання розвивалася у світовій педагогічній науці та знаходила своє втілення у:

- методі проектів;
- бригадно-лабораторному методі;
- методі роботи у змінних парах;
- кооперативному навчанні.

Складні завдання, які стоять перед сучасною професійною освітою, потребують максимального напруження і виконання їх у мінімальні часові відрізки. Важливими характеристиками інтерактивного навчання є:

- швидке і усвідомлене досягнення пізнавального ефекту навчальної діяльності;
- визначення конкретної цілі для кожного учасника, про досягнення якої він обов'язково звітує;
- атмосфера підтримки і доброзичливості, що сприяє не тільки отриманню знань, а й розвитку особистих якостей, навичок співробітництва.

Розглянемо деякі форми дистанційного інтерактивного навчання студентів. Рамки практичних занять зі студентами у режимі конференції дозволяють організувати багаторівневе опитування студентів, які навчаються на базі різних локальних навчальних центрів. Опитування є підготовчим етапом до організації інтерактивного навчання. Опрацьовуючи різноманітні види запитань, студенти входять в атмосферу поліваріантності інформаційного простору. В залежності від характеру запитання студент викладає фактичну інформацію, виконує логічне дослідження проблеми, здійснює пошук зв'язків між поняттями або висловлює власні судження і аргументи тощо.

Після проведення «розминки» із застосуванням різного виду запитань можна організовувати проведення, наприклад, «великого кола». Учасники заслуховують формулювання проблеми. Після короткого опрацювання учасники висловлюють свої пропозиції. Шляхом голосування обирається оптимальний варіант вирішення проблеми. Такі прийоми та методи дозволяють

досягти атмосфери взаємодії, формують уміння вести дебати, вдумливо оцінювати ситуацію.

Дистанційне інтерактивне навчання передбачає дотримання певних правил:

- попередня психологічна підготовка до спілкування;
- включення в роботу всіх присутніх;
- невелика кількість учасників (1–2 групи студентів);
- дотримання чіткості станів інтерактиву;
- реалізація принципу добровільності.

Доцільно зазначити, що інтерактивні прийоми можна застосовувати і на лекціях у дистанційному режимі. У вигляді «підсилення» лекції можна пропонувати студентам написати відомі їм факти з даної теми. В процесі лекції цей список видозмінюється, доповнюється. Таким чином використовується існуючий досвід, який допомагає активізувати відоме, індивідуалізувати нове, оптимізувати процес розвитку потенційних можливостей. Це і є головною вимогою особистісно-орієнтованого навчання.

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ЯК ОСНОВА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ВИПУСКНИКІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

П. Ю. Балабан, к. е. н., професор кафедри комерційної діяльності та підприємництва;

М. П. Балабан, к. е. н., доцент кафедри комерційної діяльності та підприємництва;

Ю. В. Іванов, к. е. н., доцент кафедри комерційної діяльності та підприємництва

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

Жорстка конкуренція на ринку праці, яка характерна для віку інформаційних технологій, ставить нові вимоги до закладів вищої освіти у підготовці конкурентоспроможних фахівців, здатних ефективно виконувати поставлені завдання. Конкурентоспроможність випускників визначається як сукупність знань, умінь і навичок (компетенцій), які задовольняють потреби роботодавця. Відповідно, перехід закладів вищої освіти на компетентнісний підхід у підготовці майбутніх фахівців направлений безпосередньо на підвищення їх конкурентоспроможності на ринку праці.

Це передбачає, зокрема, необхідність суттєвого підвищення вимог до практичної підготовки випускників, які включають відповідні компетенції, що необхідні фахівцю для вирішення професійних завдань. Для спеціалістів у галузі підприємництва, торгівлі та біржової діяльності основними із них слід вважати питання відкриття та успішного функціонування бізнесу, формування товарного асортименту на підприємствах оптової і роздрібної торгівлі, організація закупівлі і продажу товарів, комерційні взаєморозрахунки і організація постачання товарами підприємств роздрібної торгівлі, створення ефективної системи стимулювання збуту та управління товарними запасами, використання знань з логістики у процесі доведення товарів від виробника до споживачів. Без детального вивчення цих процесів на практиці, в умовах жорсткої конкуренції на ринку товарів та послуг практично неможливо пройти співбесіду чи успішно скласти вхідне тестування при конкурсному відборі претендентів на вакантні робочі місця. Такий підхід відповідає вимогам Болонської конвенції, відповідно до якої оцінка якості випускників вищих закладів освіти базується не на термінах та змісті навчального процесу, а на компетентностях (знаннях, вміннях та навичках), які вони здобули у процесі навчання у вищій школі.

За великим рахунком, кожен випускник вищої школи повинен володіти п'ятьма видами компетенцій: соціально-особистісними; економічними; загальнонауковими; загальнопрофесійними та спеціальними.

Якщо соціально-особистісні, економічні та загальнонаукові компетенції можуть вважатися фундаментом у процесі підготовки випускників вищої школи, то загальнопрофесійні та спеціальні компетенції забезпечують випускнику мобільність на ринку праці, відображають предмет праці та є необхідною основою для майбутньої роботи за обраним фахом.

Одним із основних недоліків навчальних планів, за якими готувалися фахівці до введення нових спеціальностей, була перевантаженість дисциплінами загальнотеоретичного характеру (хімія, фізика, дисципліни загальноінженерні тощо) та великою кількістю дисциплін товарознавчого характеру, які давали знання з технології виробництва, асортименту та якості продовольчих і непродовольчих товарів), не залишаючи при цьому достатнього часу для вивчення дисциплін економіко-організаційного характеру, що формують підприємця чи фахівця в галузі

торгівлі. Відповідно мало кредитів відводилося на практичну підготовку майбутніх фахівців.

Враховуючи це, перехід до підготовки фахівців за спеціальністю 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» та освітньою програмою 07667 «Підприємництво, торгівля, логістика», який кафедра комерційної діяльності та підприємництва розпочала з 2018–2019 навчального року, та необхідність впровадження у навчальний процес компетентнісного підходу поставили на порядок денний питання про зміни у переліку дисциплін, корегування кількості кредитів, зміни у підходах до практичної підготовки випускників. За новими навчальними планами суттєво скорочено кількість курсів, які безпосередньо не пов'язані зі спеціальністю, додатково введено велику кількість нових практико-орієнтованих дисциплін, збільшено кількість та тривалість проведення практик. Зокрема, передбачено виробничі практики та стажування, починаючи з першого курсу. При цьому по закінченні практики студенти повинні отримати сертифікати про можливість працювати на посадах продавця, завідувача секції (відділу), заступника директора та директора підприємства.

Таким чином, впровадження у навчальний процес компетентнісного підходу, включення до навчальних планів нових практико-орієнтованих дисциплін та наскрізної практичної підготовки випускників вищої школи будуть сприяти підвищенню конкурентоспроможності майбутніх фахівців на ринку праці.

ПОТРЕБА В ОПТИМІЗАЦІЇ ТЕОРЕТИЧНОЇ ТА ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ЗА СУЧАСНИХ УМОВ

О. М. Михайленко, к. е. н., доцент кафедри комерційної діяльності та підприємництва;

В. В. Лісіца, к. е. н., доцент кафедри комерційної діяльності та підприємництва

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

Формування та реалізації ефективної політики працевлаштування випускників вищих закладів освіти за фахом є важливим і вкрай актуальним завданням, яке має вирішуватись у тісній співпраці роботодавців, освітніх закладів і власне молоді.

Оприлюднені в квітні 2018 р. дані дослідження ЕУ «Найкращий роботодавець» щодо основних параметрів, за якими студен-

ти обирають роботодавців, свідчать, що майже 70 % респондентів головним критерієм вибору майбутнього місця роботи визначили для себе перспективи кар'єрного зростання. Такий критерій, як пріоритетність розміру оплати праці, є другим за важливістю критерієм вибору. Значний відсоток респондентів відзначили важливість такого критерію як імідж компанії на ринку, але його пріоритетність дещо знизилась у порівнянні з попереднім періодом аналізу. Також майже половина опитаних акцентує увагу на можливості в процесі працевлаштування отримати міжнародний досвід праці. У 2017 р. до переліку критеріїв вибору найкращих роботодавців було додано фактор «Інноваційність», який в подальшому був відзначений кожним третім респондентом проведеного дослідження. Згідно з глобальними тенденціями зазначений критерій відіграватиме дедалі важливішу роль для молоді в процесі вибору роботодавця.

Актуальним для оптимізації теоретичної та практичної підготовки студентів на сучасному етапі є визначення молодим поколінням найпривабливіших галузей для подальшого працевлаштування. За даними згадуваного дослідження – це надання професійних послуг, торгівля та ІТ-сектор.

Фахівці засвідчують, що отримана кваліфікація випускників не завжди задовольняє потреби роботодавців. Застарілі стандарти української вищої освіти не встигають за прогресом та інноваціями реального сектору економіки. Скоригувати такий дисбаланс на ринку праці України допоможуть стратегії формування діалогу між вищою освітою та бізнес-середовищем.

В процесі працевлаштування роботодавці як на етапі проведення співбесіди, так і безпосередньо в процесі адаптації нового працівника на робочому місці на початковому кар'єрному етапі, стикаються з певними проблемами, серед яких значущими є такі: наявність безпідставно завищеної думки про себе у претендентів на посаду або, навпаки, занижка самооцінка, недостатня практична підготовка, відсутність бажання самовдосконалюватися, вузький кругозір, недосконале володіння мовами, в тому числі, українською, фінансова неграмотність тощо.

Роботодавці висувають до випускників такі вимоги щодо успішного їх працевлаштування та виконання відповідних функціональних обов'язків: наявність базових знань у відповідній професійній сфері; здатність до самонавчання; готовність до багатоваріантності в роботі; участь у пошуку оптимальних рішень проблемних ситуацій, що виникають в процесі професійної

діяльності; комунікативність; відповідальність; писемна та мовна грамотність.

Ефективна взаємодія вишів і роботодавців значно зростає, коли партнери-роботодавці переходять з позиції сторонніх спостерігачів на позицію зацікавлених учасників освітніх і інноваційних процесів, а також сприяють оволодінню студентами комплексом професійних компетенцій, які відповідають вимогам сучасного ринку праці.

З метою підвищення якості підготовки студентів та оволодіння ними професійними компетенціями, які відповідають вимогам сучасного ринку праці, а також стимулювання участі роботодавців у процесах професійного навчання і підготовки необхідно:

- забезпечити участь потенційних роботодавців у визначенні актуальних спеціальностей, в оцінці якості освіти, формуванні освітніх програм та стандартів освіти з метою їх адаптації до потреб ринку праці;

- залучати потенційних роботодавців до удосконалення освітнього процесу: організації навчальних практик і стажувань на підприємствах, підвищення кваліфікації викладачів на підприємствах, участі фахівців з виробництва у процесі навчання (проведення лекцій, практичних занять тощо);

- створювати спільні навчально-виробничі та дослідницькі підрозділи на підприємствах, проводити спільні наукові дослідження за профілем виробничої діяльності підприємств, а також сприяти отриманню низової професії студентами під час навчання;

- використовувати під час навчання інноваційні технології, інтерактивні методи навчання, що максимально наближені до реальних умов функціонування роботодавців.

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ ДЛЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ

І. В. Юрко, к. е. н., доцент кафедри комерційної діяльності та підприємництва

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

Перетворення економіки України в ринкову систему потребує трансформації мислення людей. Це найбільш складна проблема, яку необхідно вирішити для будівництва розвинутого

суспільства. Саме вища школа повинна вирішувати завдання формування спеціалістів з підприємницькими компетентностями. Вимоги до розвитку підприємницьких компетентностей потребують нових підходів до навчання.

Спеціаліст з ринковим мисленням повинен не лише мати тверді економічні знання, але і вміти аналізувати ситуацію, приймати виважені рішення в умовах невизначеності, брати на себе відповідальність за доручену справу, вміти спілкуватися [1]. Наші традиційні методи педагогіки не сприяють розвитку цих якостей, проте одним з найбільш ефективних методів формування підприємницьких компетентностей є інтерактивні технології навчання, до яких відносяться ситуаційні вправи, ділові ігри, презентації, робота в групі, ділові майстерні, симуляції та інші.

На етапі стрімкого розвитку ринкової економіки та конкурентоспроможності в Україні роботодавець має бути впевнений у професійній компетентності молодого спеціаліста та його професійній усталеності. Формування молодого спеціаліста відбувається у вищому навчальному закладі. Процес формування базується на застосуванні методів, прийомів навчання, результативність яких є визначальною характеристикою майбутнього випускника.

Традиційна методика навчання у вищому навчальному закладі передбачає спілкування викладача і студента, сутність якого зводиться до передачі знань студентам; контролю викладача за якістю та успішністю засвоєння знань. У дидактиці така модель отримала статус директивної. Під час директивної моделі результат навчання зводиться лише до передачі знань (викладач) і механічного засвоєння та відтворення (студент). Основними критеріями директивної моделі навчання виступають: точність, достовірність інформації, підсумковий контроль.

Традиційна методологія складалася протягом багатьох століть. Вона спирається на відповідні принципи та методи навчання й передбачає цілком визначену модель навчання, в якій викладач абсолютно домінує в інформаційному й правовому полі. Той же, кого навчають, виступає значною мірою лише об'єктом навчально-виховних впливів.

У зв'язку з розвитком нових інформаційних технологій і переходу суспільства до інформаційної цивілізації виникла необхідність опрацьовувати величезні масиви інформації та форму-

вати й реалізовувати творчий потенціал особистості. Стара система навчання не може повною мірою задовольнити потреби економіки в підготовці кваліфікованих фахівців. З середини ХХ ст. стала складатися альтернативна методологія навчання. Традиційне навчання направлене, перш за все, на передачу знань викладача студентам, тому воно неминуче вступило в протиріччя з потребами суспільства, які перетворились для країни у проблему кардинальної модернізації освіти [2].

В той же час, інтерактивне навчання розвиває комплекс компетентностей, необхідних у роботі підприємця та менеджера. Розвиток умінь виробляти й приймати модель конкретних дій досягається через зіставлення й оцінку переваг і недоліків різних ситуацій, розуміння логіки розвитку ситуації. В процесі прийняття управлінських рішень традиційні технології навчання охоплюють етапи цього процесу лише фрагментально, спрямовуючи свою увагу лише на теоретичне вирішення проблеми, пошук інформації і отримання результатів. Тоді як методи інтерактивного навчання направлені на всебічне осмислення ситуації; пошук проблеми й визначення її основних характеристик; пошук, виділення, класифікацію, групування, аналіз і представлення інформації; розуміння логіки розвитку ситуації; вироблення поведінки в постійно змінних ситуаціях; постійний пошук відповіді щодо практичного результату [3]. Такі методи забезпечують на заняттях високу індивідуальну активність в умовах невизначеності, постійне висловлення своєї позиції, умінь слухати і розуміти співрозмовника, постійне прагнення справити гарне враження на колег, а також постійну колективну взаємодію, вчать працювати в конкурентному середовищі.

Список використаних джерел

1. Юрко І. В. Використання тренінгових технологій навчання у підготовці фахівців для підприємницької та управлінської діяльності : монографія / Юрко І. В., Шимановська-Діаніч Л. М., Гунченко М. В. – Полтава : ПУСКУ, 2008. – 161 с.
2. Сурмин Ю. П. Методология анализа ситуаций / Сурмин Ю. П. – Київ : Центр інновацій и развития, 2003. – 94 с.
3. Юрко І. В. Збірник кейсів і ділових ігор : методичні рекомендації / Юрко І. В. – Полтава : ПУСКУ, 2003. – 52 с.

СУЧАСНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МАРКЕТОЛОГІВ ЗА ВИМОГАМИ РОБОТОДАВЦІВ

Н. В. Карпенко, д. е. н., професор, завідувач кафедри маркетингу

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

Сьогодення освітнього процесу, що ґрунтується на формуванні компетентностей, потребує їх адаптації до ринкових процесів через узгодження освітнього стандарту з вимогами роботодавців та створення ефективного менеджменту освітніх послуг. Виконання вимог ринку праці щодо якості отриманих знань, умінь та навичок випускника університету можливо за умови формування інтегральної взаємодії практика-експерта із викладацьким складом кожної освітньої програми, яка передбачає не тільки надбання відповідних знань, а й здатність жити і ефективно функціонувати в суспільстві. Інтеграційна платформа дозволить досягти молодому фахівцю високого рівня конкурентоспроможності за професійним та соціально-культурним статусом.

У системі базових компетентностей особливу роль відіграє компетентність особистого вдосконалення майбутніх фахівців, суть яких полягає у здатності створювати програми саморозвитку на основі перспективного аналізу ринкових вимог та тенденцій в культурному середовищі, що володіють методами самоуправління та самоконтролю, а також необхідністю постійного розширення простору їхнього життя та здатністю самостійно формувати професійну готовність.

Система вищої освіти в Україні має намір щодо виконання актуального завдання підготовки компетентних та конкурентоздатних фахівців, які легко адаптуються до мінливої життєвій ситуації, зорієнтовані на навчання впродовж всього життя, мають намір самостійно отримувати, застосовувати та зрощувати рівень своїх знань. Здатність бути гнучким та адаптивним формується за рахунок набуття так званих *soft-skills* (м'яких навичок), що формують у майбутніх фахівців високопрофесійну адаптивність та здатність до змін.

Сучасні інтелектуальні, інноваційні зміни та тенденції свідчать про те, що в найближчому майбутньому більшість люд-

ського робочого потенціалу залишиться незатребуваним, оскільки праця людини буде замінена на роботів, з ринку праці зникнуть більшість робітничих професій.

Аналізуючи діяльність маркетологів, як одних із динамічних фахівців з позицій знань і навичок, безумовним постає потреба у формуванні в них на рівні вищої освіти мінімального набору із 10 найбільш актуальних soft-skills:

1. Здатність до вирішення проблем.
2. Критичне мислення.
3. Креативність.
4. Управління людськими ресурсами.
5. Взаємодія із клієнтами/споживачами/партнерами.
6. Емоційний інтелект.
7. Здатність прийняття рішень.
8. Орієнтація на надання/отримання сервісних послуг.
9. Уміння вести перемовини.
10. Гнучкість мислення.

За дослідженнями Гарвардського університету, softskills – це 85 % успіху. Також, 77 % керівників найуспішніших компаній вважають, що ці навички набагато важливіші, ніж hardskills(технічні професійні навички).

Науковцями Гарвардського університету доведено, що траєкторія навчання у 21 сторіччі змінилася в порівнянні із 20 сторіччям, коли віковим обмеженням для навчання було 35 років. Сучасна система навчання має на меті навчання протягом усього періоду життя, оскільки однієї професії із обмеженим колом професійних компетентностей не достатньо для професійного виконання своєї роботи. Для порівняння, на сьогоднішній день у Швейцарії навчаються 62 % дорослих, у Німеччині – 42 %. При цьому, кожен хто навчається, моделює систему освіти під себе таким чином, щоб мати можливість максимально здобути soft-skills та адаптуватися до будь-якої життєвої ситуації, бути конкурентоздатним та високопрофесійним саме у сфері своїх професійних інтересів.

Формуючі у майбутніх фахівців базовий набір компетенцій, яким притаманні гнучкість та адаптивність, заклад вищої освіти несе відповідальність за формування компетентісного розвитку галузі, в якій працюватиме випускник університету.

ПРОЦЕС УДОСКОНАЛЕННЯ СУЧАСНИХ ПРОГРАМ НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

*Н. І. Яловега, к. е. н., доцент, доцент кафедри маркетингу
Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський універ-
ситет економіки і торгівлі»*

Спираючись на основні положення Закону України «Про вищу освіту», зокрема, на зміст статті 10, слід зазначити, що стандарт вищої освіти окреслює наступні вимоги до освітньої програми: обсяг кредитів ЄКТС, необхідний для здобуття відповідного ступеня вищої освіти; перелік компетентностей випускника; форми атестації здобувачів вищої освіти; нормативний зміст підготовки здобувачів вищої освіти, сформульований у термінах результатів навчання; вимоги до наявності системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти; вимоги професійних стандартів [1].

Донедавна, методологія побудови освітньої програми розумілася та застосовувалася у наступній послідовності:

1. Назва програми (бакалаврського напрямку чи магістерської спеціальності) повинна була міститися в затвердженому Кабінетом Міністрів України відповідному переліку.

2. Обирався існуюча назва, що найбільше підходить як за профілем підготовки студентів, так і за наявним у навчальному закладі кадровим, матеріальним та методичним потенціалом.

3. Освітня програма повинна була відповідати діючому стандарту вищої освіти, який передбачає наявність нормативних дисциплін. При цьому, в залежності від напрямку чи спеціальності, нормативна частина освітньої програми могла сягати до 80 % її загального змісту.

4. Доповнювалися нормативні дисципліни іншими (на вибір університету, на вибір студента) до повного обсягу освітньої програми.

Не варто заперечувати позитивні сторони попередньої методології, але, на нашу думку, слід вдаватися до застосування у функціонуванні закладів вищої освіти нових поглядів щодо формування даного процесу, трансформуючи дані зусилля у методологію побудови студентоцентрированої освітньої програми.

Таким чином, осучаснена методологія побудови студентоцентрированої освітньої програми повинна містити наступні управлінські дії:

1. Визначення потреби та потенціалу освітньої програми (проконсультуватися з зацікавленими сторонами – потенційними студентами, науковцями, роботодавцями – щоб перевірити, чи є потреба в даній програмі; вирішити, чи запропонована програма відповідає встановленим професійним вимогам).

2. Визначення профілю та ключових компетентностей (визначити основні дисципліни/предметні області, що формують основу освітньої програми; визначити орієнтацію та вказати тип програми (загальна чи спеціалізована); визначити та описати потенційні галузі, де випускники зможуть знайти місце роботи; визначити ключові програмні компетентності).

3. Формулювання програмних результатів навчання (сформулювати програмні результати навчання (15–20 результатів) відповідно до ключових програмних компетентностей).

4. Вирішення питання щодо модуляризації освітньої програми.

5. Визначення компетентностей та формулювання результатів навчання для кожного модуля.

6. Визначення підходів до викладання, навчання та оцінювання.

7. Перевірка охоплення ключових загальних та предметно-спеціалізованих компетентностей (перевірити розвиток ключових загальних та спеціальних компетентностей; перевірити, чи всі програмні ключові загальні та спеціальні компетентності покриваються модулями освітньої програми).

8. Розроблення освітньої програми та її структурних одиниць (підготувати опис програми та описи її структурних одиниць на основі профілю, ключових програмних компетентностей, програмних результатів навчання, розподілі кредитів, визначених підходів до навчання та оцінювання).

9. Перевірка збалансованості та реалістичності програми.

10. Моніторинг та удосконалення програми в процесі її реалізації.

Список використаних джерел

1. Про вищу освіту [Електронний ресурс]: Закон України // [офіц. веб-сайт]. – Електрон. дані. – [б. м.], 2018. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>. – Назва з екрана.

МАРКЕТИНГОВІ АСПЕКТИ ОЦІНКИ ЯКОСТІ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ

В. М. Трайно, к. е. н., доцент кафедри маркетингу
Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

У сучасних ринкових умовах господарювання між закладами, що надають освітні послуги спостерігається активна конкурентна боротьба за споживача. Посилення конкуренції у сфері освіти пояснюється погіршенням демографії, збільшенням кількості закладів різних форм власності, що надають освітні послуги в Україні, збільшенням чисельності випускників шкіл, що бажають отримати освіту за кордоном, низькою купівельною спроможністю населення. Все це вимагає надання саме високоякісних освітніх послуг та викликає необхідність оцінки їх якості.

Якість освіти є засобом, за допомогою якого виявляється відповідність отриманої освіти державним стандартам освіти та потребам споживачів освітніх послуг. Згідно Закону України «Про вищу освіту» якість вищої освіти визначається як «відповідність результатів навчання вимогам, встановленим законодавством, відповідним стандартом вищої освіти та/або договором про надання освітніх послуг» [1]. Якість освітніх послуг буде залежати від наявності висококваліфікованого науково-педагогічного персоналу, високого рівня навчально-методичного, інформаційного, матеріально-технічного забезпечення, впровадження інновацій, співпраці з роботодавцями.

Якість освітніх послуг оцінюють як існуючі, так і потенційні клієнти. Максимальне задоволення потреб існуючих споживачів, у результаті отримання якісних освітніх послуг, передбачає надання студентам у процесі навчання необхідних професійних навичок та компетентностей та призводить до підвищення іміджу навчального закладу, престижності його диплому, поліпшення ставлення роботодавців до випускників закладу.

Потенційні клієнти стикаються з проблемами оцінки якості освітніх послуг ще під час вибору освітнього закладу, оскільки освітнім послугам, як і іншим видам послуг, характерні такі особливості як нематеріальність, невіддільність, мінливість якості, неможливість зберігання, відсутність права власності клієнта на послуги [2].

Освітні послуги мають невідчутну форму. Послуги неможливо побачити, почути, доторкнутися, спробувати на смак або понюхати до того часу, коли вони будуть придбані. Це означає, що їх важко продемонструвати до моменту їх надання, що змушує висувати високі вимоги до професіоналізму науково-педагогічного колективу. Клієнт може лише здогадуватися про майбутній результат свого навчання.

Для послуг є характерною невіддільність від джерела: освітня послуга не існує окремо від навчального закладу і його професорсько-викладацького складу. Надання послуги починається лише після замовлення її споживачем. Виробництво та споживання освітніх послуг потребує наявності та активної дії як викладача, так і студента, виникнення між ними в процесі навчання як прямих, так і зворотних зв'язків.

Наступна характеристика послуг – мінливість. Якість послуги не може бути сталою величиною і коливається в широкому діапазоні в силу різних причин. Одна й та ж освітня послуга в різних закладах, різними викладачами може надаватися по-різному; проведене заняття одного й того ж викладача в одній групі може відрізнитися від заняття в іншій. Щоб запобігти появі проблем, пов'язаних з мінливістю послуг, освітні заклади здійснюють свою діяльність керуючись стандартами вищої освіти – «сукупність вимог до змісту та результатів освітньої діяльності закладів вищої освіти і наукових установ за кожним рівнем вищої освіти в межах кожної спеціальності» [1].

Для послуг властивими також є неможливість зберігання та відсутність власності. Клієнти освітніх закладів мають доступ до послуги в певний період часу в певному місці і не мають можливості її перепродати чи зберегти.

Отже, ринок освітніх послуг – це складна сфера діяльності, так як необхідно не лише задовольняти потреби існуючих споживачів, а й постійно завойовувати нових клієнтів. Надання якісних освітніх послуг залежить від того, хто їх надає, де і коли вони отримуються.

Список використаних джерел

1. Про вищу освіту [Електронний ресурс]: Закон України // Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 37–38. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>. – Назва з екрана.

2. Перебийніс В. І. Маркетингове управління споживачами послуг : монографія / В. І. Перебийніс, В. М. Трайно. – Полтава : ПУЕТ, 2015. – 323 с.

ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНЦІЙ І НАВИЧОК У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ПОКОЛІННЯ Z

О. В. Шкурупій, д. е. н., професор, завідувач кафедри міжнародної економіки;

Т. А. Дейнека, к. е. н., доцент кафедри міжнародної економіки;

С. І. Туль, ст. викладач кафедри міжнародної економіки

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

Сьогодні формується нове покоління (покоління Z, народжене після 1995 р.), у підготовці якого необхідно використовувати як класичні, так і сучасні форми навчання у вищій школі. За оцінкою Всесвітнього економічного форуму (*The World Economic Forum*), 65 % дітей покоління Z, які у наш час здобувають початкову освіту, по завершенню навчання працюватимуть на нових посадах та виконуватимуть нові функції, які ще не сформувалися на світовому ринку праці. Технологічні тенденції Четвертої промислової революції сприятимуть виникненню нових міжфункціональних спеціальностей, для яких співробітникам будуть необхідні як технічні, так і соціальні та аналітичні навички.

Представники покоління Z допитливі, вони охоче отримують нові знання, швидко і легко засвоюють інформацію, відкриті сучасним технологіям, віртуальній комунікації та співпраці. Використовуючи інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ), вони отримують доступ до культурного та соціального різноманіття світу. Будь-яка їх діяльність пов'язана із використанням технічних гаджетів.

Освіта для покоління Z має стати реальністю всього життя, а не тільки періодом отримання вузької професійної спеціалізації, тому що діяльність представників цього покоління пов'язана з кар'єрою, яка передбачає інтерактивну пошукову працю впродовж всього життя. Окрім фундаментальних навичок, таких як грамотність, представники покоління Z потребують компетенцій, що пов'язані із колаборацією, творчістю, креативністю, вмінням вирішувати неординарні проблеми та ефективно аналізувати великий масив інформації. Крім того, у період на-

вчання необхідно посилити характерні якості представників цифрового покоління, такі як наполегливість, цікавість та ініціатива. Зміни на світовому ринку праці вимагають від сучасних фахівців володіти комплексом навичок.

Фундаментальні навички є базою, на основі якої студенти повинні розвивати ключові фахові компетенції та характерні якості. Ця категорія навичок включає наукову, інформаційну, фінансову, культурну та цивільно-правову грамотність. У наш час ці навички є базовими на шляху до оволодіння навичками ХХІ століття.

Навички вирішення складних та неординарних проблем включають: 1) критичне мислення – здатність ідентифікувати, аналізувати та оцінювати ситуації, ідеї та інформацію для формулювання відповідей на поставлені завдання; 2) креативність – здатність розробляти інноваційні способи вирішення проблем; 3) колаборація передбачає співпрацю для передачі інформації або вирішення проблем. Такі компетенції є важливими для представників покоління Z, оскільки працівник ХХІ століття повинен критично мислити, передавати знання, а також вміти ефективно працювати в команді.

В умовах зміни кон'юнктури світового ринку праці, поширення суперечностей та викликів виникає необхідність у посиленні характерних якостей, якими володіють представники покоління Z, оскільки наполегливість і адаптивність до мінливого середовища, забезпечують фінансову стійкість і кар'єрне зростання у майбутньому. Цікавість і ініціативність є базою для формування нових концепцій та ідей. Лідерство і соціально-культурна обізнаність пов'язані з встановленням конструктивної взаємодії з представниками інших поколінь та культур.

Отже, враховуючи характерні риси покоління Z, необхідно при підготовці сучасних фахівців значну увагу приділяти використанню цифрових технологій, а саме навчання з використанням відкритих освітніх ресурсів (*Coursera, FutureLearn, edX, Open2Study, Prometheus* та ін.), формування навичок аналізу великого масиву даних за допомогою *Power BI*, організація позааудиторної роботи на основі *G Suite for Education* (пакет хмарних служб і додатків для спільної роботи, розроблений компанією *Google*). Для активного розвитку фахових компетенцій слід формувати критичне мислення студентів покоління Z на основі ігрового навчання, розвивати вміння доводити свою точку зору, брати участь у дискусії, самостійно приймати рішення.

СУЧАСНІ ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ УНІВЕРСИТЕТІВ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ

Н. Г. Базавлук, к. е. н., доцент кафедри міжнародної економіки;
В. І. Клименко, к. е. н., доцент кафедри міжнародної економіки;
Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»
В. А. Яківець, директор ПАВ «Відродження»;
П. Г. Галатов, керівник ТОВ «ТВП-Полтава»

У сучасному світі зростає значення освіти та знань, як для кожної людини, так і для суспільства в цілому. В системі підготовки кваліфікованих кадрів особливе місце посідає вища освіта, яка є важливим елементом розвитку людських ресурсів країн світу. Для України вища освіта та наука є одними з найбільш важливих чинників формування економіки знань на основі технологій та інновацій.

У наш час поряд із класичним вищим навчальним закладом виникає новий тип закладів освіти – підприємницький університет. Значна кількість вищих навчальних закладів одночасно з навчанням та науковими дослідженнями здійснюють підприємницьку та різноманітну інноваційну діяльність у сфері вищої освіти.

Успішним прикладом університетського підприємництва є Університет Твенте (*University of Twente*, Нідерланди). Університет входить до 300-сот найкращих вищих навчальних закладів за версією *The Times Higher Education World University Rankings* та до 400-сот кращих – за версією *The Academic Ranking of World Universities* [2].

В університеті Твенте у перші 15 років існування (до 1980 р.) виникли серйозні труднощі: 1) розташований в депресивній провінції, яка відлякувала, а не приваблювала студентів; 2) має чи не найнижчу репутацію і вплив серед голландських університетів; 3) уразливий перед скороченням державного фінансування; 4) виникли чутки, що заклад може бути закритий. Перед університетом постало питанням: як подолати слабкість і позбутися загрози зникнення? [1, с. 75].

Керівництвом Університету Твенте були розроблені заходи щодо подолання труднощів: 1) розробка п'ятирічного плану розвитку університету; 2) створення децентралізованої бюджетної

схеми; 3) перехід від класичного університету до підприємницького.

У 1981–1988 рр. ректором університету Еріком Болле запроваджена нова форми децентралізованого бюджетування, яка передбачала, що замість внутрішнього розподілу по безлічі великих і малих бюджетних категорій, базові одиниці (факультети, відділення та дослідницькі центри) отримували одну загальну суму; пошук додаткових коштів операційними підрозділами цілком схвалювався [1, с. 77].

У 1984 р. розпочала роботу програма Тимчасової підтримки підприємців (ТПП), а в 1990-х роках сформовано триступеневу схему створення та розвитку підприємництва (табл. 1) [1, с. 82–83].

Таблиця 1 – Триступенева схема створення та розвитку підприємництва в Університеті Твенте

№ з/п	Етапи	Особливості етапу
1	Розміщення компанії в університеті	<ul style="list-style-type: none"> • можливість отримання безпроцентної позики, консультацій по керівництву; • проходження додаткового навчання; • надання допомоги пережити найважчі перші роки існування фірми
2	Розміщення компанії в Центрі бізнесу і технологій	<ul style="list-style-type: none"> • розташування, суміжне з університетським кампусом; • консультації по веденню бізнесу
3	Розміщення компанії в науковому парку	<ul style="list-style-type: none"> • самостійне існування поряд із іншими компаніями в межах наукового парку

Джерело: складено на основі [1, с. 68; 2, с. 83–84].

Фінансування ТПП розпочалося з п'ятирічного гранту міністерства економіки Нідерландів (1984–1989 рр.). Щороку протягом десяти років починаючи з 1984 р. реалізовувалося по 15 грантів. Як наслідок, до 1995 р. ТПП надала підтримку у створенні 160 нових підприємств, які створили понад 1 100 нових робочих місць. Фірми, які одержували підтримку від ТПП, здійснювали діяльність у найрізноманітніших сферах [1, с. 83].

Сучасний підприємницький університет – це вищий навчальний заклад, в якому поєднуються як класичні моделі навчання закладів академічного типу, так й інноваційні моделі, що спря-

мовані на розвиток співпраці освіти та підприємництва. Позитивний досвід провідних зарубіжних підприємницьких вищих навчальних закладів є корисним для вивчення в сучасних умовах українських реалій, що підтверджує необхідність ділової співпраці сектору університетської (академічної) науки із сектором промисловості (бізнесом).

Список використаних джерел

1. Кларк Б. Р. Создание предпринимательских университетов: организационные направления трансформации / Б. Р. Кларк ; пер. с англ. А. Смирнова ; Гос. ун-т – Высшая школа экономики. – Москва : Изд. дом Гос. ун-та – Высшей школы экономики, 2011. – 240 с.
2. About the UT [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Університету Твенте. – Режим доступу: <https://www.utwente.nl/en/organization/about/>. – Назва з екрана.

АНГЛОМОВНА КУЛЬТУРА – СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЕКОНОМІСТА-МІЖНАРОДНИКА

І. А. Артеменко, к. е. н., доцент кафедри міжнародної економіки;

А. В. Артеменко, к. е. н., доцент кафедри міжнародної економіки

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

Англійська мова стала мовою спілкування в світі бізнесу, незалежно в якій країні воно відбувається. Тому, серед складових успішності професійної підготовки фахівців з міжнародних економічних відносин важливе місце належить вивченню англійської мови, як головного засобу комунікації між учасниками економічних перемовин і укладення комерційних угод. Проте, за свідченнями випускників університету⁶ та висновками з окремих публікацій із цього питання [1], просте знання англійської мови є недостатньою умовою досягнення успіху. Для цього потрібно щоб англومовна підготовка майбутніх фахівців включала оволодіння сформованою мовною, соціокультурною та дискурсивною компетенціями на рівні B2-C1, визначеному

---

⁶ Опитано 27 випускників ПУЕТ 2011–2016 років випуску.

Загально-європейськими Рекомендаціями з мовної освіти, згідно з якими англomовна підготовка повинна забезпечити не тільки «уміння вільно висловлюватися та досягати професійних цілей» [2, с. 24], а й супроводжуватися набуттям ними англomовної культури. При цьому, найбільш важливе значення має оволодіння студентами англійським мовним етикетом, який має власні правила і норми, що часто значно відрізняються від тих, що засвоюються студентами на заняттях з англійської мови.

Осмислення проблеми набуття студентами цінностей англomовної культури в нашому дослідженні здійснюється на порівнянні практичних потреб майбутніх фахівців із реальними умовами їх засвоєння в ПУЕТ. Зокрема, заслуговує позитивної оцінки вивчення студентами спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини» курсу ділової англійської мови, в якому кафедрою ділової іноземної мови значна увага приділяється вивченню професійної лексики, граматики мови та її застосування. Головний недолік цієї форми навчання полягає в тому, що викладачі інколи не володіють знаннями з міжнародних економічних відносин, а отже не можуть довести до студентів необхідний арсенал англomовної професійної лексики та англomовного етикету ведення комерційних перемовин. Переважно ними не враховуються відмінності українського і англійського мовних етикетів, що є однією з причин відсутності успіху при укладенні комерційних угод і контрактів.

Цю прогалину значною мірою покликана подолати започаткована понад десять років тому практика читання англійською мовою студентам лекцій з навчальних дисциплін викладачами кафедри міжнародної економіки. Зараз в університеті кількість таких дисциплін поступово зростає. Під час цих лекцій студенти засвоюють англійську ділову лексику, ідіоматичні вирази та отримують бібліографію англomовних професійних наукових видань. Проте ця форма англomовної підготовки є також недостатньою з огляду на те, що вона не супроводжується виконанням випускниками дипломних і магістерських робіт англійською мовою. Впровадження англomовних елементів навчального процесу кафедрою міжнародної економіки впирається у відсутність достатнього, підтвердженого освітніми сертифікатами, рівня англomовної підготовки окремих викладачів та значної кількості студентів.

Подальше удосконалення професійної підготовки студентів-міжнародників шляхом набуття ними високого рівня англomовної культури, на нашу думку, полягає у вирішенні кадрових і організаційних питань. По-перше, необхідно посилити вимоги до абітурієнтів і зараховувати на навчання за фахом лише тих, хто має достатній рівень знання англійської мови. По-друге, при укладанні контрактів з викладачами кафедри міжнародної економіки потрібно враховувати їх здатність проводити навчальний процес англійською мовою. По-третє, з 2-го курсу навчання необхідно формувати англо- та україномовні групи студентів-міжнародників та визначати навчальне навантаження викладачів з огляду на їх англomовну компетентність.

Список використаних джерел

1. Максимчук Л. В. Підготовка майбутніх економістів-міжнародників у форматі теоретичного аналізу [Електронний ресурс] / Л. В. Максимчук. – Режим доступу: <http://elar.khnu.km.ua/> – Назва з екрана.
2. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / наук. ред. укр. вид. С. Ю. Ніколаєва. – Київ : Ленвіт, 2003. – 273 с.

ВПЛИВ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ЯКІСТЬ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ

***І. О. Пінчук**, к. е. н., доцент кафедри міжнародної економіки Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»*

Бурхливий розвиток технологій, що забезпечують фіксацію інформації, обробку та обмін нею (її передачу, поширення, розкриття) створює особливий інфокомунікаційний технологічний простір для формування інформаційної (інформаційно-мережевої) економіки.

З розвитком ІКТ та їх впровадження у всьому світі зростає розуміння переваг, які вони можуть надати як для економіки, так і для освіти, підвищуючи ефективність використання інформації та знань. На рівні суспільної економіки такими перевагами впровадження ІКТ є оптимізація системи державного управління та управлінських рішень, оптимізація процедур взаємин

держави, громадян і бізнесу, відпрацьовування механізмів «електронної демократії», доступ населення до урядової інформації, скорочення часу на бюрократичні та рутинні процедури, облік специфіки потреб різних соціальних груп населення, підтримка проектів центральних і місцевих органів влади та ін.

Але водночас, перехід до інформаційного суспільства характеризується зростаючими ризиками: можливості маніпулювання свідомістю людей, їх поведінкою; втрати здатності розуміння суті суспільних процесів; втрати моральних підвалин людської етики; урізноманітнення форм девіантної поведінки; фрагментарного, ситуативного і функціонального мислення; ризиками кіберзагроз, безробіття, «цифрових розривів».

Для освітньої сфери використання ІКТ здатне забезпечити позитивні результати у напрямку їх використання і у дидактичних цілях (для створення різнорівневого навчального контенту), і у комунікаційних цілях (для забезпечення розвитку дистанційного навчання), і у компенсаційних цілях (для забезпечення розвитку інклюзивної освіти).

Застосування ІКТ у освітній діяльності теж має певні проблеми, пов'язані в першу чергу зі специфікою самих ІКТ, серед яких: проблема ідентифікації студентів, ефективного контролю рівня їх знань та ефективного зворотного зв'язку за дистанційної форми навчання, низька самомотивація студентів до навчання, відсутність у них навичок самоосвіти, використання ними достовірної інформації, проблема розробки конкурентоспроможних дистанційних курсів, проблеми авторства при розробці навчального контенту, проблеми при використанні технічних засобів навчання та засобів зв'язку. Зазначені проблеми ускладнюються відкритими питаннями, пов'язаними із сучасними змінами у освітній парадигмі, зокрема, про місію університетів в суспільстві («храм науки», «бізнес-корпорація», «надання послуг суспільству» або ін.) та про завдання вищої професійної освіти («навчити спеціаліста», «сформувати компетенції» або ін.). Всі вищезазначені чинники звичайно містять ризи негативного впливу на якість підготовки студентів.

Але застосування ІКТ в освітній діяльності є лише новою технічною оболонкою «старого» феномена пізнання, новим його засобом або інструментом, і не повинне бути самоціллю. Оскільки освіта має орієнтуватися на перспективи розвитку

суспільства, то інформаційне суспільство вимагає від людини формувати в процесі пізнання і навчання особливі компетенції.

Дійсно, GRIN technologies (-geno, -robo, -info, -nano) – нові перспективні пріоритенти технології – обіцяють змінити структуру всього нашого життя (та навіть внутрішню конституцію людського тіла у віддаленому майбутньому). Тому, розраховуючи на максимальне використання зазначених технологій у своєму житті, та з огляду на зростання невизначеності економічного розвитку, його непрогнозованості, людина повинна прагнути набувати особливих компетенцій: здатності до критичного та незалежного мислення, творчого підходу, здатності до командної роботи, до самоосвіти, лідерства, самостійної орієнтації в накопиченому людством досвіді, використання інформаційно-комунікаційних технологій для розв’язання поставлених задач, усвідомлення можливостей їх використання. Сама по собі цифровізація економіки та освітньої діяльності не зможе забезпечити наявність таких компетенцій.

Усі ці виклики, породжені розвитком ІКТ, потребують від науки і освіти швидкого та постійного розвитку, встановлення динамічних зв’язків між наукою, освітою та економікою, а також усвідомлення перспектив розвитку людства.

ВИКОРИСТАННЯ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ В ДИСТАНЦІЙНОМУ НАВЧАННІ

А. А. Пожар, к. е. н., доцент, доцент кафедри міжнародної економіки

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

В сучасних умовах глобалізації сектору освітніх послуг, технології дистанційної освіти набувають особливого значення. Навчання зарубіжних студентів, студентів заочної форми навчання і навіть студентів стаціонару чимдалі, тим більше потребує нових ефективних рішень із застосуванням технологій дистанційної освіти. При цьому, звичайні розсилки або розміщення текстових лекційних матеріалів для завантаження на сайті курсу (університету) не є достатніми, аби забезпечити задовільний рівень засвоєння студентами інформації, швидкий і зручний доступ до неї, можливість здійснення комунікації між викладачем і студентами, а також між самими студентами.

Ефективним способом вирішення зазначених проблем є створення і розвиток викладачами спільнот своїх дисциплін у соціальних мережах.

Це дозволить:

- забезпечити швидкий і зручний доступ до матеріалу, адже більшість студентів щодня відвідують соціальні мережі, тож можуть бачити оновлення, які розмістив викладач, прямо у своїх «стрічках новин»;

- студентам реагувати на навчальний контент, задаючи питання викладачеві та обмінюючись думками з іншими студентами прямо в коментарях до «посту», що містить навчальний контент;

- зручно переглядати відео-контент (в деяких соцмережах і аудіо-контент: лекції, аудіо-книги тощо);

- зручно шукати за ключовими словами необхідний матеріал в публікаціях спільноти;

- за необхідності – завантажувати на сторінку спільноти навчального курсу свій власний контент (виконані роботи, цікаві для інших додаткові матеріали з тем, які вивчаються тощо);

- ділитися особливо цікавими матеріалами курсу зі своїми друзями (підписниками) шляхом «репосту» цих матеріалів спільноти на свою власну сторінку – тобто популяризувати навчальний курс і навчальний заклад серед великої кількості користувачів соціальної мережі і т. д.

На сьогодні найбільш поширеною соціальною мережею в Україні є Facebook. В порівнянні з іншими популярними в нашому суспільстві соціальними мережами, він має свої переваги і недоліки.

До переваг спільнот Facebook слід віднести:

- з 2017 року Facebook став найпопулярнішою соціальною мережею в Україні (кількість акаунтів в українському сегменті досягла 10 млн) та посів третє місце в десятці найпопулярніших в Україні Інтернет-сайтів;

- більшість вищих навчальних закладів, викладачів, та студентів мають свої профілі у Facebook;

- Facebook пропонує певний інструментарій для створення, ведення і популяризації спільнот і груп (розміщення текстового, фото/відео-контенту, посилань, опитувань, коментувань, відгуків тощо).

Серед недоліків спільнот Facebook варто додати:

- відсутність можливості завантажувати і слухати аудіо-файли;
- не дуже зручний, громіздкий інтерфейс (забагато одночасно розміщених на екрані елементів, що створює певні проблеми особливо для новачків);
- не зовсім зручний інструментарій для розміщення контенту (порівняно, наприклад, із мережею ВК).

Таким чином, обираючи соціальну мережу як площадку для створення і ведення спільноти/групи навчальної дисципліни, однозначно найбільшу увагу варто приділити саме Facebook.

РОЛЬ КОМП'ЮТЕРНОГО ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ У ВИКЛАДАННІ ЕКОНОМІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

А. Л. Флегантова, к. е. н., доцент кафедри міжнародної економіки

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

Результативність роботи тісно пов'язана з інструментами, що використовуються, тому при підготовці студентів економічних спрямувань дуже важливим є обрання найкращого програмного забезпечення. Наразі існує декілька найбільш поширених та якісних програм, що відповідають завданням підготовки майбутнього економіста: Microfoft Excel, Statistica, R, Mathcad, Stata.

Microsoft Excel – програма для роботи з електронними таблицями. Вона надає можливості економіко-статистичних розрахунків, графічні інструменти і, за винятком Excel 2008 під Mac OS X, мову макропрограмування VBA. Microsoft Excel входить до складу Microsoft Office і на сьогоднішній день Excel є одним з найбільш популярних додатків в світі [1].

Statistica – програмний пакет для статистичного аналізу, який реалізує функції аналізу даних, управління даними, пошуку даних, візуалізації даних з залученням статистичних методів. Пакет має широкі графічні можливості, дозволяє виводити інформацію у вигляді різних типів графіків (включаючи наукові, ділові, тривимірні і двомірні графіки в різних системах координат, спеціалізовані статистичні графіки – гістограми, матричні,

категоровані графіки та ін.). Всі компоненти графіків налаштовуються [2].

R – мова програмування для статистичної обробки даних і роботи з графікою, а також вільне програмне середовище обчислень з відкритим вихідним кодом. R широко використовується як статистичне програмне забезпечення для аналізу даних і фактично стала стандартом для статистичних програм [3].

Mathcad – система комп’ютерної алгебри з класу систем автоматизованого проектування, орієнтована на підготовку інтерактивних документів з обчисленнями і візуальним супроводом, відрізняється легкістю використання і застосування для колективної роботи. Mathcad має інтуїтивний і простий для використання інтерфейс користувача. Для введення формул і даних можна використовувати як клавіатуру, так і спеціальні панелі інструментів [4].

Stata є загальним статистичним програмним пакетом. Більшість його користувачів використовують програму для досліджень, особливо в галузях економіки, соціології, політології. Можливості Stata включають в себе управління даними, статистичний аналіз, графіку, моделювання, регресію та індивідуальне програмування. Вона також має систему розповсюдження програм, написаних користувачем, що дозволяє постійно зростати [5].

1. https://ru.wikipedia.org/wiki/Microsoft_Excel

2. <https://ru.wikipedia.org/wiki/Statistica>

3. <https://ru.wikipedia.org/wiki/R>

4. <https://ru.wikipedia.org/wiki/Mathcad>

5. <https://en.wikipedia.org/wiki/Stata>

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОЇ СИСТЕМИ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ

В. А. Власенко, к. е. н., доцент кафедри менеджменту
Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

Стрімкі динамічні процеси глобалізації та інтернаціоналізації бізнесу призводять до розширення кордонів транснаціонального співробітництва, підвищення можливостей кожної особистості до здобуття престижної вищої освіти, незалежно від місця її територіального розташування, фінансового забезпечення, особ-

ливостей культурного середовища. У цьому контексті з метою забезпечення високого рівня конкурентоспроможності на ринку освітніх послуг діяльність закладів вищої освіти повинна бути спрямованою на формування та розкриття загальних і специфічних компетенцій кожного студента відповідно до обраного фаху, спеціалізації чи напрямку підготовки.

Разом з тим, не викликає сумніву теза про те, що широкомасштабне впровадження дистанційних технологій в освітній процес має відповідати запитам кінцевого клієнта (студента), інтересам університету, суб'єктів господарської діяльності (потенційних роботодавців) та суспільства в цілому. З іншого боку, лише дистанційною освітою не можна обмежувати традиційний освітній процес, який передбачає проведення лекційних, семінарських, практичних і лабораторних занять в академічних аудиторіях із безпосереднім особистісним спілкуванням викладачів зі студентами. Зрештою, повинен існувати симбіоз (синергія) від поєднання різних освітніх технологій, що сприятиме розвитку особистості студента та формування його як кваліфікованого фахівця.

У зв'язку із цим надзвичайно актуальними залишаються питання впровадження ефективної системи оцінювання результатів навчання, що може бути застосованою як в умовах використання традиційної стобальної оціночної системи за шкалою ЄКТС із елементами обов'язкового поточного та підсумкового контролю, так і під час використання дистанційної форми освіти. Тобто, мова йде про беззастережне дотримання принципів узгодженості оціночних шкал, обов'язковості виконання практичних завдань (задач, ситуацій, кейсів, ділових ігор тощо) кожним студентом, комплексності застосування в якості елементів поточного контролю пакетів альтернативних варіантів індивідуальних завдань при проходженні дистанційних курсів, послідовності затвердження навчальних дисциплін в межах робочих навчальних планів відповідно до отримуваних студентами компетенцій.

Вважаємо за необхідне відзначити те, що, виходячи з індивідуальних потреб кожного студента, система оцінювання результатів навчання у той же час повинна бути динамічною, гнучкою, адаптованою до вимог освітнього процесу, специфічною для кожної навчальної дисципліни в межах окремої галузевої компоненти. Проте, така система не повинна обмежува-

тися змінами лише в оціночних шкалах чи у балах поточного контролю. Перетворення в межах компетентнісного підходу мають стосуватися структури та змісту нормативних і вибірко-вих навчальних дисциплін, результатом опанування яких повинна виступати чітка лаконічна характеристика можливостей виконання студентом конкретних видів робіт за обраною спеціальністю чи напрямом професійної підготовки.

Не менш важливим аспектом є об'єктивність процесу оцінювання знань студентів, що здобуваються під час навчання. Це пояснюється необхідністю встановлення прямого взаємозв'язку між отриманими навичками і вміннями та потребами господарської практики. Тому формування єдиних критеріїв оцінки компетентностей, які б відповідали вимогам навчального процесу та задовольняли інтереси потенційних роботодавців майбутніх випускників, є назрілим питанням, що потребує свого невідкладного вирішення.

Цілісність системи оцінювання результатів навчання може бути досягнутою у тому випадку, коли крім об'єктів оціночних процедур (кожного студента окремо та студентської аудиторії в цілому) будуть визначені основні суб'єкти оцінювання. В якості таких суб'єктів повинні виступати не лише викладачі закладів вищої освіти, але й фахівці-практики провідних профільних підприємств (під час проходження виробничих практик, стажувань, участі у професійних тренінгах і майстер-класах, виконання випускових кваліфікаційних робіт).

На нашу думку, результативність системи оцінювання можна забезпечити лише шляхом неупередженої та об'єктивної перевірки здобутих у процесі навчання знань, умінь і навичок, постійного співставлення їх із запитами зовнішнього середовища та потребами окремих суб'єктів господарювання. Кінцеві результати оцінки повинні виступати в якості певного мірила конкурентоспроможності студента, а саме його здатності зайняти свою нішу на ринку праці.

Таким чином, впровадження ефективної системи оцінювання результатів навчання в умовах реалізації компетентнісного підходу із виділенням її окремих особливостей є важливим напрямом удосконалення освітнього процесу, спрямованим на реалізацію засадничих положень національного законодавства про вищу освіту. Розглянуті питання мають залишатися предметом наукового дискурсу при проведенні подальших досліджень у даному напрямі.

ПІДГОТОВКА УПРАВЛІНСЬКИХ КАДРІВ У ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОМУ КОНТЕКСТІ

*І. В. Козюра, д. держ. упр., професор кафедри менеджменту
Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський універ-
ситет економіки і торгівлі»*

Розвиток інтеграційних процесів є однією з найважливіших характеристик сучасного світового співтовариства, у зв'язку з цим особливої актуальності на новому етапі суспільного розвитку в Україні набуває їх належне кількісне й якісне кадрове забезпечення. Цілеспрямованою політикою розвитку людського капіталу забезпечується конкурентоспроможність країни. Перехід у напрямі європейської та євроатлантичної інтеграції України від декларацій до практичних дій обумовлює необхідність професіоналізації органів державної влади й органів місцевого самоврядування, використання стратегічного підходу до формування кадрового потенціалу публічного управління, необхідного для нинішньої стадії інтеграційного процесу і на перспективу.

Базовою для вирішення проблеми є комбінована політика (творче поєднання вітчизняного та зарубіжного досвіду), реалізація якої характеризується: можливостями поєднання довгострокової підготовки висококваліфікованих фахівців з європейських питань у системі підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування, а також у мережі навчальних закладів вищої та післядипломної освіти України з короткотерміновим цільовим навчанням управлінських кадрів; з урахуванням європейських стандартів підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації управлінських кадрів.

З-поміж стратегічних напрямів формування кадрового потенціалу варто виокремити такі: удосконалення цілеспрямованої та практико орієнтованої професійної підготовки та післядипломної освіти державних службовців, посадових осіб місцевого самоврядування у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції; професіоналізація управління у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції України, що має базуватися на циклах професійного життя особи та інституціональних елементах професіоналізації праці; організаційне та науково-методичне забезпечення формування кадрового потенціалу державного управління у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції України.

Для задоволення потреби кадрового забезпечення державного управління у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції формується мережа вищих навчальних закладів на засадах їх конкурсного відбору.

Зміст професійного навчання фахівців, здатних працювати в умовах спільної Європи, має формуватися з урахуванням динаміки процесів європейської інтеграції і реалізуватися через сукупність освітньо-професійних і професійних програм, що передбачають, зокрема, здобуття компетенцій, опанування знань і набуття навичок з: міжнародного права, права ЄС і держав-членів ЄС, практики управління зовнішньоекономічною діяльністю, економічними, соціальними та культурними процесами; міжнародного фінансового менеджменту та ділового адміністрування, управління проектами та змінами; технологій сучасної адміністративної діяльності; однієї з іноземних мов; інформаційних технологій.

Вирішення завдань професіоналізації управління у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції потребує цілеспрямованого формування засобами професійного навчання здатності фахівців до вирішення проблем європейської та євроатлантичної інтеграції, здійснення нормативно-проектних, аналітичних, організаційно-розпорядчих, консультативно-дорадчих та контрольних функцій у цій сфері.

Список використаних джерел

1. Модернізація державного управління та європейська інтеграція України : наук. доп. / авт. кол. : Ю. В. Ковбасюк, К. О. Ващенко, Ю. П. Сурмін та ін. ; за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка. – Київ : НАДУ, 2013. – 120 с.
2. Звіт про науково-дослідну роботу за темою «Проведення досліджень та організаційне, навчально-методичне і наукове забезпечення системи підготовки та підвищення кваліфікації фахівців з державного управління у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції України» за напрямом «Розробка проекту Стратегії формування кадрового потенціалу системи державного управління в контексті європейської та євроатлантичної інтеграції України» [рукопис] / Нац. академ. держ. упр. при Президентові України ; кол. авторів : О. Ю. Оболенський, І. В. Козюра, Ю. Г. Іванченко, Л. М. Гогіна. – Київ, 2006. – 58 с.

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ДО ПІДГОТОВКИ СУЧАСНОГО МЕНЕДЖЕРА

Л. М. Шимановська-Діанич, д. е. н., професор завідувач кафедри менеджменту

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

Компетентнісний підхід забезпечує поступову переорієнтацію процесу навчання, освітньої системи з передавання статичних знань і формування єдиної картини світу до створення умов для забезпечення здатності управління знаннями і психологічної готовності до засвоєння нової. Вагомим чинником ефективного сучасного менеджменту та неодмінною умовою інноваційних процесів у сучасній економіці є рівень розвитку управлінської компетентності керівників усіх рівнів і типів підприємств та організацій. Підготовка сучасних менеджерів має яскраво виражений міждисциплінарний характер, поєднуючи точні науки (необхідні результати і можливість їх перевірки) з гуманітарними (система цінностей, переконань і практичного досвіду).

На рубежі XX – поч. XXI ст. компетентність стала концептуальним орієнтиром та основою формування змісту освіти, її методів, критеріїв тощо. Спосіб розвитку цього утворення трактується як компетентнісний підхід. Сучасна культура системи управління економікою тісно пов'язана з рефлексією тих соціально-цивілізаційних змін, що відбуваються і трактуються як постіндустріальне суспільство, інформаційна цивілізація, глобалізація, громадянське суспільство тощо.

У контексті компетентнісного підходу менеджмент розглядають як здатність управління кадровими, інтелектуальними, інформаційними, матеріальними, фінансовими ресурсами на основі найбільш повної реалізації фізичного та духовного потенціалу людини з метою досягнення оптимального соціального результату відповідно до чинних правових норм. При цьому управлінська компетентність керівника тлумачиться як його здатність і готовність цілісно і ґрунтовно аналізувати, визначати, точно формулювати проблеми функціонування підприємства, обирати з-поміж альтернативних підходів їх вирішення найбільш доцільний і ефективний щодо конкретної ситуації.

Загалом компетентність трактується як здатність успішно задовольняти індивідуальні та соціальні потреби, діяти й виконувати поставлені завдання. Кожна компетентність побудована на поєднанні взаємовідповідних знань, умінь і практичних навичок, ставлень і цінностей, поведінкових компонентів, усього того, що особистість може мобілізувати для активної дії.

Ученими встановлено, що в міру просування керівника кар'єрними сходинками в організації потреба в технічних навичках зменшується, а значення людських та концептуальних навичок, навпаки, зростає. Вершиною професійної майстерності як творчої самореалізації особистості вважають професіоналізм.

У структурі управлінської компетентності виокремлено чотири основні функціональні компоненти: когнітивний, організаційний, комунікативний, рефлексивний, а ступінь розвитку структури управлінської компетентності керівника в єдності та взаємозв'язку її компонентів оцінюється за такими критеріями: управлінське мислення; повнота, глибина, системність управлінських, правових, економічних і спеціальних знань, їх застосування у вирішенні професійно- управлінських ситуацій; усвідомлення управлінських і цінностей; аргументоване висунення нестандартних рішень та алгоритмів управлінської, предметно-практичної діяльності (когнітивний компонент); здійснення комплексу організаційних заходів, спрямованих на виконання мети і завдань організації; мобілізація колективу до оптимально ефективних професійних дій щодо реалізації функцій; забезпечення сприятливих умов для розвитку працівників та установи; вміння керувати своїм часом і часом підлеглих, володіння навичками самоменеджменту (організаційний компонент); висока здатність впливати на думку колективу; продуктивна взаємодія в управлінській діяльності, толерантне сприйняття партнерів на основі емпатійних налаштувань; професійно-групова співпричетність, вміння сформувати команду однодумців (комунікативний компонент); професійна саморегуляція, вміння володіти почуттями; корекція власної поведінки і діяльності щодо поставлених цілей, конкретної ситуації і результатів самопізнання власних ділових, особистісних якостей і психофізичних особливостей; асиміляція освітнього середовища, адекватна самооцінка і самоаналіз управлінської діяльності; приборкання підсвідомих реакцій організму і психіки з метою запобігання

відмов уваги, пам'яті, некерованих емоцій (рефлексивний компонент).

Сформованість цих компонентів в їх єдності та взаємозв'язку має стати в основі формування програм підготовки менеджерів і забезпечує особистісно-професійне становлення керівника і характеризує його як компетентного фахівця в галузі управління.

ЗМІСТОВНА СУТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ КОМПЕТЕНТНІСТНОГО ПІДХОДУ В ПЕРІОД ОПАНУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ ТА ЄВРОІНТЕГРЦІЇ

О. В. Бондар-Підгурська, к. е. н., доцент кафедри менеджменту

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

В ході поступової органічної імплементації досвіду роботи підприємницьких університетів світу та утвердження інноваційної моделі сталого розвитку економіки України робиться акцент на розвитку у студентів підприємницьких започаткувань, що стає реальним за умови широкомасштабного впровадження в педагогічній практиці, як свідчить досвід різних зарубіжних країн, компетентісно орієнтованої освіти, яка сприяє набуттю слухачами життєво важливих (ключових) компетентностей.

Особливо важливою стає необхідність глибоких фундаментальних досліджень самої природи компетентісно орієнтованої освіти. Поняття «компетентісна освіта» виникло в США в процесі вивчення досвіду роботи видатних учителів і ґрунтується на практичних найліпших здобутках, а також є результатом численних спроб дослідників, що розробляли його теоретико-концептуальну основу.

Поняттям «компетентність» українська освіта оперує в значенні, запропонованому європейськими країнами 1997 р. у рамках Федерального статистичного департаменту Швейцарії та Національного центру освітньої статистики США і Канади програми «DeSeCo» («Визначення та відбір компетентностей: теоретичні й концептуальні засади»). Так, під компетентністю (competency) розуміють здатність успішно задовольняти індивідуальні й соціальні потреби, діяти й виконувати поставлені завдання.

Компетентність ґрунтується на знаннях і вміннях, але ними не вичерпується, обов'язково охоплюючи особистісне ставлення до них людини, а також її досвід, який дає змогу ці знання «вплести» в те, що вона вже знала, та її спроможність збагнути життєву ситуацію, у якій вона зможе їх застосувати. Таким чином, кожна компетентність побудована на поєднанні пізнавальних якостей і практичних навичок, знань і вмінь, цінностей, емоцій, поведінкових компонентів, тобто усього того, що можна мобілізувати для активної дії.

Наприкінці 80-х – на початку 90-х рр. XX століття робилися спроби визначити компетентності як певний освітній результат. Нині, попри деякі розбіжності в підходах, фахівці США визначають три основних компоненти в компетентнісній освіті: це формування знань, умінь і цінностей особистості.

Враховуючи національні культурні цінності, специфіку формування та реалізації інноваційної моделі сталого розвитку економіки України, основні компоненти (підсистеми) компетентнісної освіти у ВНЗ доцільно, на нашу думку, подати як сукупність трьох підсистем (рис. 1).

Рисунок 1 – Основні компоненти компетентісної освіти у ВНЗ в контексті реалізації сталого інноваційного соціально орієнтованого розвитку економіки України

Джерело: розроблено автором і оприлюднено у праці [1, с. 272].

Отже, нині компетентісна освіта – це форма модернізації змісту освіти, її шлях та інструмент одночасно, що доповнює ту низку освітніх інновацій і класичних підходів, які допомагають освітянам гармонійно поєднувати позитивний досвід у форму-

ванні нової формації фахівців у ВНЗ та реалізації нагальних життєвих інтересів взагалі шляхом використання відповідних мотиваційних технологій.

Список використаних джерел

1. Бондар-Підгурська О. В. Науково-методологічні засади сталого інноваційного соціально орієнтованого розвитку економіки : монографія / Бондар-Підгурська О. В. – Полтава : ПУЕТ, 2016. – 531 с.
2. Бондар О. В. Інноваційна політика України в контексті сталого розвитку та євроінтеграції / Бондар О. В. // Всеукраїнський науково-виробничий журнал «Інноваційна економіка». – 2011. – № 6 [25]. – С. 13–16.

ВИКОРИСТАННЯ БЕЗКОШТОВНОГО ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В НАВЧАННІ СТУДЕНТІВ-ПРОГРАМІСТІВ

Ю. Ф. Олексійчук, к. ф.-м. н., доцент кафедри математичного моделювання та соціальної інформатики
Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

В Полтавському університеті економіки і торгівлі активно впроваджується дистанційне навчання. В рамках цього процесу створюються дистанційні курси, навчальні тренажери, електронні навчальні посібники [1–3].

Підготовка студентів спеціальностей «Інформатика», «Комп'ютерні науки та інформаційні технології», «Комп'ютерні науки» має свої особливості. По-перше, це практико-орієнтовані спеціальності. По-друге, під час навчального процесу використовується велика кількість програмного забезпечення. Студенти дистанційної та заочної форм навчання повинні мати все це програмне забезпечення на своєму комп'ютері, інакше ефективність навчання суттєво знизиться. Часто сучасне програмне забезпечення є досить дорогим, тому це створює для студента додаткові незручності.

Одним із можливих шляхів вирішення цієї проблеми є використання безкоштовного програмного забезпечення. Зрозуміло, що це ПЗ не повинно поступатися платним аналогам ні за якістю, ні за частотою використання в практичній роботі. Розглянемо програмне забезпечення, яке використовується автором при підготовці ІТ-студентів.

1. Дисципліна «Програмування», 1 курс. На цій дисципліні вивчається мова програмування Java. Для її вивчення на комп'ютер користувача необхідно встановити Java Development Kit (JDK) та одне із інтегрованих середовищ розробки. В даний час студентами використовується NetBeans, як альтернатива може бути використано Eclipse або IntelliJ IDEA Community. Все це ПЗ є безплатним.

2. Дисципліна «Платформи корпоративних інформаційних систем», 4 курс. В рамках цієї дисципліни вивчаються технології Java та .NET (мова програмування C#). Для роботи із мовою C# використовується безкоштовна Visual Studio Community.

3. Дисципліна «Сучасні парадигми програмування», 4 курс. Окрім перелічених вище програмних продуктів, для ознайомлення з парадигмою логічного програмування та мовою програмування Prolog використовується SWI-Prolog.

4. Дисципліни «Аналіз даних та прикладні пакети статистичної обробки», 4 курс, «Комп'ютерний аналіз статистичних даних», «Нейронно-мережеві технології в інформатиці», 5 курс. Окрім табличного процесора використовується мова програмування Python (дистрибутив Anaconda – програмне забезпечення з відкритим сирцевим кодом) та різноманітні спеціалізовані пакети для різних задач. Перевагою такого підходу є те, що окрім вивчення матеріалу дисципліни, студенти також знайомляться із затребуваною на ринку праці мовою програмування Python.

5. Дисципліна «Імітаційне моделювання, мови моделювання та імітації», 6 курс. При вивченні імітаційного моделювання використовується безкоштовний пакет наукових програм для чисельних обчислень Scilab.

Отже, при викладанні різних дисциплін при підготовці студентів-програмістів здійснено перехід до використання безкоштовного програмного забезпечення. Це зроблено без втрати якості навчання.

Список використаних джерел

1. Ольховська О. В. Технології підтримки системи дистанційного навчання в Полтавському університеті економіки і торгівлі / О. В. Ольховська, Д. М. Ольховський // Інформатика та системні науки (ІСН-2016) : матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції за міжнародною участю, (м. Полтава, 10–12 берез. 2016 р.). – Полтава: ПУЕТ, 2016.

2. Ємець О. О. Про розробку тренажерів для дистанційних курсів кафедрою ММСІ ПУЕТ / О. О. Ємець // Інформатика та системні науки (ІСН-2015): матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної конференції за міжнародною участю, (м. Полтава, 19–21 берез. 2015 р.). – Полтава : ПУЕТ, 2015.
3. Олексійчук Ю. Ф. Розробка та впровадження дистанційного курсу з дисципліни «Програмування» / Ю. Ф. Олексійчук // Дистанційна освіта: забезпечення доступності та неперервної освіти впродовж життя (e-learning and university education-2017): матеріали XLII Міжнародної науково-методичної конференції (м. Полтава, 9–10 лютого 2017 року) – Полтава : ПУЕТ, 2017. – С. 167–169.

САМОРЕФЛЕКСІЯ ЯК МЕТОД ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ВИВЧЕННЯ ПРИВАТНОПРАВОВИХ ДИСЦИПЛІН

С. О. Гладкий, д. ю. н., професор кафедри правознавства
Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

Одна з ключових проблем української вищої освіти, як відомо, полягає у неспроможності випускника вишу ефективно виконувати виробничі функції за своїм фахом після його закінчення. Виробничі практики не вирішують цієї проблеми кардинально. Це, як видається, зумовлено тим, що причини її виникнення є значно глибшими, ніж прийнято вважати.

Ймовірно, розробка і впровадження моделей практично-орієнтованого навчання (на кшталт британської «сендвіч-освіти» чи німецької «дуальної освіти»), спрямованого на реалізацію принципу поєднання теоретичної підготовки та практичного досвіду, загалом у системі вищої освіти України дасть кращі результати, ніж традиційні виробничі практики. Для методики викладання більшості галузевих і прикладних юридичних дисциплін цей принцип завжди визнавався одним з ключових. Втім можливість застосування моделей дуальної освіти в царині юриспруденції з огляду на специфіку юридичних установ, де студенти-правники до одержання хоча б бакалаврського диплому гіпотетично могли б працювати, видається дуже обмеженою.

Крім того, суть зазначеної вище проблеми криється в іншому: зі шкільної лави у молодих людей формується ставлення до знання як явища «книжного», «віртуального», віддаленого від реального (емпіричного) життя, не придатного для безпосеред-

нього практичного застосування. Вступивши до вишу, студент занурюється насамперед у вивчення теоретичних та історичних юридичних дисциплін; вивчення галузевих юридичних дисциплін також починається з галузевих теорій. Відповідно, у більшості студентів сформована глибинна психологічна установка накопичувати юридичні знання у вигляді ізольованого від власного практичного (емпіричного) досвіду правових взаємодій «кластеру», потрібного переважно для того, щоб успішно скласти екзамен чи залік з дисципліни. Викладачі галузевих і прикладних юридичних дисциплін потім змушені цю установку долати, привчаючи студентів до виконання практичних (ситуаційних) завдань, що зазвичай не призводить до кардинальної «девіртуалізації» юридичного знання, здобутого у виші.

Разом з тим, специфіка юридичного знання (на відміну від, наприклад, технічного) створює можливості для інтеграції теорії з практикою буквально з першого дня навчання студента у виші. Адже кожен студент щодня вступає у правові взаємодії, вчиняє правові дії (зокрема, укладає дрібні договори), щоправда поверхово і фрагментарно усвідомлюючи або й зовсім не усвідомлюючи їх правову природу, не маючи установок на осмислення цієї природи та не вміючи здійснювати юридичний аналіз власних поведінкових актів і поведінки соціальних суб'єктів, з якими доводиться вступати в безпосереднє спілкування. Потужна енергія, яка породжується цим спілкуванням (насамперед, емоційна), з погляду освітніх завдань втрачається марно. Звісно, в житті пересічного студента виникають переважно цивільно-правові, сімейно-правові, житлово-правові (тобто, приватноправові) та, меншою мірою, адміністративно-правові відносини, але й вони дають цілком достатній емпіричний матеріал для розвитку правосвідомості та, головне, інтеграції її компонентів, подолання бар'єру між теоретичним знанням і повсякденним життям з його ситуаціями «тут-і-тепер».

Накопичення такого досвіду можна здійснювати постійно, вдаючись до практики самостереження (саморефлексії) – інтенсивного усвідомлення (аналізу, осмислення) нового емпіричного матеріалу в контексті здобутого у виші теоретико-юридичного знання та вербалізації набутого й відрефлексованого в такий спосіб екзистенційного досвіду. Правове мислення студента має бути не лише сформоване академічно, але і

якогома раніше реалізоване в особистісно значущих для нього життєвих ситуаціях.

Застосування методики, суть якої в найзагальніших рисах викладено вище, обіцяє високі результати. Проте і її складність є значно вищою за традиційні підходи до вирішення аналогічних завдань. Ця складність зумовлюється низьким рівнем розвитку самосвідомості студентів загалом і низькою здатністю до тривалої концентрації та розподілу уваги зокрема, а головне – браком мотивації для такого роду психічної діяльності. Духовні традиції самопізнання є малорозвиненими в сучасному українському суспільстві, свідомість якого просякнута прагматизмом і технологізмом, гіпертрофованою комунікабельністю, наслідком чого є недорозвиненість суб'єктивного виміру людського буття. Тому застосування такої методики доцільне лише у факультативному режимі.

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ЯК СКЛАДОВА ЯКОСТІ ВИЩОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ

О. В. Горбань, к. філос. н., доцент кафедри правознавства
Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

Критика – поняття, що походить з давньогрецької мови мудреців, які в діалогах і дискусіях відкрили для світу науку всестороннього вивчення та оцінки будь-яких об'єктів. Основоположним принципом критичного мислення стала *свобода* людини в демократичній формі організації суспільного життя, також відкритій для світу давніми греками. Афіни як зразок давньогрецької демократії водночас стали й осередком акумуляції досягнень вільної критичної думки мудреців у вивченні, поясненні, оцінці усіх сторін людського життя в природному середовищі, у тому числі феномену *права*. Відтоді взаємозв'язок демократії зі свободою людини в широкому сенсі і, зокрема, свободою критичного мислення став закономірністю розвитку цивілізації включно з її правничою складовою.

Стан формування критичного мислення у загальноосвітній середній та вищій юридичній освіті України загалом відображує історично тривалий процес побудови демократичної правової держави. Показовим прикладом до кваліфікації кадрового складу юристів є осмислення і втілення в життя принципу верховен-

ства права. Лише в 2016 році вдалося усунути суперечність між 8 і 129 статтями Конституції України 1996 р.: в останній судді зобов'язувалися підкорятися *лише закону*, а не *верховенству права*, як того вимагала перша. Проте досі на офіційних сайтах Верховної Ради України і Президента України англomовне поняття Rule of Law з Декларації прав людини ООН 1948 року перекладається як «верховенство закону», а не «верховенство права», всупереч застереженню Європейської комісії «За демократію через право» (у доповіді «Верховенство права» 2011 року) проти ототожнення цих понять. Про правозастосовну практику й говорить нічого.

Принципове значення критичного осмислення різниці права і закону для юристів полягає в тому, чиї інтереси і права вони покликані захищати насамперед: держави чи людини. Закон є виявом владної волі держави і захищаючи його юрист служить державі. Але справжня демократія європейського зразка вимагає захисту прав людини за принципом верховенства права, яке встановлюється не державою, а Богом і природою.

Багатомірові антидемократичні традиції суспільного буття українців у складі Польської, Австрійської і Російської імперій, СРСР спричинили й відповідні їм *догматично-дидактичні педагогічні традиції*. Не свобода, а *слухняність*, не критика, а *беззастережне виконання пануючої владної волі* формувалися у системі освіти. Тому зміна поколінь у незалежній Україні відбувається за класичною формулою: кожне нове вступає в існуючі здавна відносини, в яких минулі традиції як кошмар нависають над прийдешніми.

Інерція педагогічної системи незалежної України 90-х рр. лише на рубежі тисячоліть дозволила проявитися ініціативі Тягло О. В. і Воропай Т. С. з постановкою проблеми «Критическое мышление: Проблема мирового образования XXI века» (Харків, 1999). У першому десятилітті 2000-х рр. з'явилися перші посібники з навчання та розвитку критичного мислення А. Кроуфорда (2006), В. Євдокимова і В. Олійника (2002), Н. Вукіна (2007), О. Тягла (2008); також – Науково-методичний центр розвитку критичного мислення «Інтелект» (Київ), Український віртуальний центр критичного мислення. Проте недавні включення до тестів ЗНО випробувань з критичного мислення для бакалаврів вищих навчальних закладів, бажаючих здобути магістерський кваліфікаційний рівень, виявило в результаті стан

далекий від належного. Робота викладачів вишів з першокурсниками виявляє слабкий стан критичного мислення у випускників загальноосвітніх шкіл. Але ж і стан підручників та навчальних посібників для шкіл та вишів лишається в переважній їх більшості *описовим, а не аналітичним, концептуально однобоким в авторському викладі, а не порівняльно-аналітичним*. Зрештою, коло замикається, оскільки самі вчителі і викладачі продовжують викладати навчальні дисципліни за формулою: *«вивчи і перекажи»*. В значній мірі за такою ж формулою вивчаються закони і підзаконні нормативні акти України, а не право в широкому сенсі його розуміння в Європі.

Висновок. Окремою навчальною дисципліною «Критичне мислення» справи з місця не зсунеш. «Критично мислячими» мають стати навчально-методичні матеріали з усіх навчальних дисциплін для вчителів і учнів у школах, для викладачів і студентів у вищих навчальних закладах. Чому цього досі не сталося? Згадаймо про демократію: чи перемогла вона в Україні? *Наслідок* – стан освіти з формування грамотного, культурного критичного мислення і стан цього мислення у спеціалістів із вищою освітою – свідчить про відповідну *причину* – слабку демократію. Зі свободою загалом і свободою мислення та критичного слова проблеми, особливо для переважно бідного й знедоленого населення.

ГЕНЕЗА ЕКОЛОГІЧНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Л. В. Кузнецова, к. ю. н., доцент кафедри правознавства Вищій навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

Навколишнє природне середовище, а, точні, довкілля після наслідків аварії на ЧАЕС та «бездумного», нерационального використання природних багатств за часів панування радянської влади опинилося в глибокій екологічній кризі. Мальовнича, квітуча Україна, яку виспівували в своїх творах Т. Шевченко, Л. Українка, О. Вишня та багато інших українських класиків, внаслідок виснажливої експлуатації природних багатств перетворилася в країну з деградованим навколишнім середовищем. Світове глобальне потепління, чисельні екологічні катастрофи світу також відіграли не останню роль в цій царині.

Як відомо людина є частиною суспільства, яке поза природним середовищем довго існувати не може. Воно є його частиною. Як стверджують науковці в галузі медицини, з думками яких варто погодитися, що людина є біосоціальною істотою, яка розглядається одночасно як з природою, так і з суспільством. Вона є неодмінною частиною природи внаслідок фізичних, хімічних та біологічних процесів свого розвитку. Тому без екології та законів природи людина існувати не може. Сама такий зв'язок людини і природи є характерним прикладом поєднання природного та позитивного права.

Отримавши статус незалежної держави, що підтверджується таким документом як Декларація про державний суверенітет України, наша держава вперше на рівні законодавства виокремила проблеми екологічної безпеки. Під якою слід розуміти стан захищеності найважливіших та життєво-необхідних інтересів людини та всього суспільства, довкілля, держави від реальних або потенційних загроз, що зумовлені антропогенними чи природними чинниками.

В 1991 році було прийнято Закон «Про охорону навколишнього природного середовища» [1], наступним законодавчим актом, що регулює питання екології є Закон України «Про охорону атмосферного повітря» [2]. Не останнє місце в регулюванні екологічних правовідносин відіграє Закон України «Про природно-заповідний фонд України» [3] від 16 червня 1992 року. 1994 рік «екологічно багатий на кодекси», Верховною Радою України було прийнято: Кодекс України про надра, Лісовий кодекс України, а через рік було прийнято Водний кодекс України, і лише в 2001 році Земельний кодекс України.

В Основному законі України, зокрема в ст. 50 виокремлено гарантію права вільного доступу до інформації про стан довкілля, одночасно ст. 66 Конституції України зобов'язує кожного не заподіювати шкоду природі та відшкодовувати завдані збитки.

Окрім законодавчого закріплення правового регулювання навколишнього природного середовища, в 1997 році на Україні закладено початок кожного третьої суботи квітня відзначати День довкілля.

Протягом останнього десятиріччя була прийнята ціла плеяда законодавчих та нормативних актів в частині регулювання екологічних правовідносин. Можна по різному ставитися до них, як

з критикою про недосконалість та запозичення з інших країн, до схвалення їх як потужної екологічно-нормативної бази. Проте, жодна правова система буде недосконалою і такою, що її нехтують, поки не буде панувати правова свідомість, що є запорукою дотримання чинного законодавства.

ПОТЕНЦІАЛ ФІЛОСОФІЇ ТА СУЧАСНІ ОСВІТНІ КОМПЕТЕНЦІЇ

І. О. Філіна, к. філос. н., доцент кафедри правознавства
Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

Парадокс нашого часу полягає в тому, що маючи глибокі знання і потужну техніку, наше століття поводить себе як найнікчемніша епоха. *На тлі прогресу знань, техніки і технологій, прогрес самої людини майже непомітний.*

Дійсно, «людина сьогодення» не навчена бачити перспективу, не може часто досягнути сенсу власної діяльності, не здатна відчувати відповідальність за власні створіння. Тому моделі сучасної освіти покликані перш за все долати саме цей парадокс.

Сучасний світ з'єднав континенти тотальними інформаційними, економічними, фінансовими, політичними зв'язками. Він давно «переріс» «спеціалізацію» кордонів, культур, мов. Щодо професійної спеціалізації, від якої неможливо відмовитися, то в цій справі на першому плані, як і завжди, залишається суто фахова компетентність. Однак, якість сучасного фахівця визначається не тільки цим. Людство вступило у якісно нову епоху своєї історії. Майже всі види діяльності людей набули знедавна глобального характеру щодо впливу на біосферу та світовий правопорядок, наслідки якого починають усвідомлюватися з точки зору їх глобальної небезпеки. *Нове глобальне мислення має неодмінно формуватися як філософсько-екологічний та морально-правовий світогляд. Це той рівень сучасної освіти, якої вимагає теперішній час.*

Визначальними критеріями прогресу слід вважати не технічні чи науково-технологічні параметри і не політичні чи соціальні ідеали, а морально-етичні і гуманістичні виміри. Життя потребує впровадження гуманістично-орієнтованої концепції

освіти, яка і має складати основу світогляду високоосвіченого фахівця сьогодення.

Ми вже маємо досвід спрощеної вузькоспеціалізованої освіти «простої» радянської людини. Всі мають нині переконалися в тому, що спрощена освіта, яка не забезпечує цілісного світосприйняття, завжди обертається спочатку духовними, а потім «вузькоспеціалізованими» техногенними, екологічними, економічними катастрофами та соціальними і політичними кризами. В умовах нинішнього інформаційного суспільства, на тлі всіх неймовірних науково-технічних досягнень відбувається, на жаль, своєрідне гальмування морально-духовного розвитку особистості, а головне – *відновлюється загроза спрощення компетентності* навіть на базі сучасних освітніх потужностей.

Існує ще одна проблема, яка суттєво відбилася в процесі пошуку належної концепції освіти. Це стосується взаємин філософії з наукою. Наука зайнята (і досі тим пишається), що перетворює «світ речей», і відверто дивується, чому перетворювальні зусилля й досі не створюють речової досконалості, нової штучної світової гармонії. І досі науковці з висоти своєї атеїстичної та надфілософської гордині не можуть збагнути, що *гармонія «світу речей» утворюється суб'єктами, які мають і повинні мати певну «гармонію в собі», морально-духовний стрижень*, який би гарантував відповідальність за наслідки втручання в «світ речей». *Наука в своєму захопленні перетворенням світу остаточно забула про якість суб'єкта перетворення, бо завжди була і досі залишається зосередженою виключно на об'єкті: природі, будівлях, технічних засобах, системах права та управління, призначених нібито для людини, але людини абстрактної, людини як такої.*

І наука, і філософія – обидві – причетні до суттєвих світових змін, але функції *перетворення* та *створення* мають для них різний зміст, різне наповнення. Наука *перетворює* світ, який є, а філософія *створює* з природної тілесності морально-духовну особистість, той самий суб'єкт, від якого залежить доля як природного, так і штучного об'єкту. Наука *змінює і часто псує природне* буття, створюючи штучні речі, а філософія *не чіпає природного*, створюючи нові якості, носіями яких є люди (світогляд, теорії, концепції, моральнісні характеристики тощо). Філософія служить справі створення *внутрішнього, духовного порядку*, в той час як наука прагне удосконалювати *зовнішній*,

речовий порядок буття. Наука налаштована на підготовку фахівців, а філософія – громадян, особистостей.

Зростання кількості штучних елементів буття неодмінно тягне за собою формування нових якостей світу, серед яких **якість людини залишається ключовою**. Завдання філософії – пробуджувати у нинішній молоді бажання філософствування, прагнення охоплювати цілий світ не лише засобами сучасних інформаційних технологій, а й вищими смисложиттєвими цінностями.

ACADEMIC INTEGRITY AND ITS ROLE IN QUALITY ASSURANCE OF HIGHER EDUCATION

K. H. Boberska, senior teacher, the Chair of law
Higher Educational Institution of Ukoopspilka «Poltava University of Economics and Trade»

Nowadays obtaining of qualitative higher education is impossible without the development of the skills of scientific knowledge, analysis and correct work with the source base. But first and foremost, students, scholars and research workers in this area should not forget the norms of ethics, justice, honesty, responsibility and respect for the intellectual property of domestic and foreign colleagues. One of the most effective means of assurance of the quality of higher education, maintaining the business reputation of a higher education institution and training intellectually competitive students in the current conditions of economic development and labour market is to maintain and enhance academic integrity.

Recently, most countries of the world have been actively involved in the process of improving legislation on copyright protection and counteraction to academic plagiarism (misconduct) in the sphere of provision of educational services. Despite the adoption of positive amendments in domestic educational legislation, the problem of autonomy of scientific research and creation of unique author's scientific texts with a high percentage of scientific novelty remains unresolved in Ukraine.

In the accordance with the recommendation of the Ministry of Education and Science of Ukraine, most of Ukraine's leading universities have begun work on establishing their own codes of academic integrity (ethical codes, codes of honesty, codes of corporate ethics or provisions for preventing academic plagiarism, etc.). After analyzing some variants of such documents, it is necessary to

mention some aspects of the issues that require further discussion, research and improvement:

- firstly, the very concept of “academic integrity” requires further legislative unification in order to prevent its dual interpretation by the participants in the educational process, and therefore the failure to comply with legislative requirements regarding academic integrity;

- secondly, it is necessary to include in the section of all types codes of academic integrity on the responsibility for the use of academic plagiarism all its possible types, especially those listed in the Recommendations of the Ministry of Education and Science of Ukraine on the prevention of academic plagiarism and its detection in scientific works of August 15, 2018);

- thirdly, the concept of the responsibility of administrative servicing staff for the illegal distribution of the results of inspections for the use of plagiarism, illegal distribution in part or in full amount of scientific works deserves special attention, including those persons who will have direct access to texts of scientific works that will be subject of analysis. Therefore, the notion of academic confidentiality during inspections and detection of violations should not be ignored in any way.

So, the notion of academic integrity plays an undeniably determining role in ensuring high-quality higher education and the formation of a stable understanding of values and respect for the independence of scientific research among students, representatives of scientific and pedagogical staff and scientists in our country. Increasing the level of academic integrity contributes to improving the business reputation of higher education establishment among domestic and foreign colleagues, increasing its competitiveness, and, consequently, its graduates and improving the quality of providing educational services in general.

ВИКОРИСТАННЯ ЮРИДИЧНОЇ АРГУМЕНТАЦІЇ ПРИ ВИКЛАДАННІ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН»

В. А. Сало, *ст. викладач кафедри правознавства
Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський універ-
ситет економіки і торгівлі»*

Важко переоцінити роль аргументації в сучасному житті, адже без неї не може обійтися жодна сфера інтелектуального

спілкування, серед яких до провідних належить викладацька діяльність.

Аргументація потрібна перш за все для ведення наукової дискусії, і, водночас, покликана полегшити сприймання великих обсягів інформації та текстів.

Аргументація забезпечує комунікативний процес, акцентує увагу на формуванні в майбутніх професіоналів уміння переконувати, аргументувати власні думки, тобто доводити істину цивілізованим шляхом умовиводів, оперувати прийомами аргументації в освітньому процесі, повсякденному житті. Тож кожне навчальне заняття повинне мати аргументативну модель.

Традиційно, аргументація включає такі структурні елементи: теза (твердження, гіпотеза, концепція); аргумент; форма (демонстрація, схема).

Освітня програма підготовки бакалавра з права передбачає вивчення фундаментальної навчальної дисципліни «Історія держави і права зарубіжних країн» (далі – ІДПК). Предметом її вивчення є загальні закономірності й характерні особливості виникнення, розвитку держави і права окремих країн в конкретних історичних умовах в хронологічній послідовності. Метою – послідовний і систематичний розгляд державних і правових інститутів зарубіжних країн в процесі їх історичної еволюції, а також виявлення системи закономірностей (універсальних, регіональних і локальних), які визначальним чином впливають на державно-правовий розвиток. Так, у контексті вивчення навчальної дисципліни передбачене оволодіння необхідними навичками – виділення конкретного із загального і навпаки, тобто об'єкта і предмета науки. Тим паче, як зазначає Л. М. Бостан, універсальне визначення об'єкта і предмета ІДПК є проблемним і має визначатися тими, хто навчається.

Постійний пошук причинно-наслідкових зв'язків в історії розвитку державно-правових інститутів і явищ активізує критичне мислення студента, а викладача спонукає до нових форм співпраці зі студентом.

Забезпеченням ефективності викладання ІДПК є використання в ході освітнього процесу юридичної аргументації - особливого виду аргументації, яка вчить майбутніх правників не тільки обґрунтованому висловленню власної думки, а спонукає до критичного осмислення явищ дійсності, пошуку все нових аргументів.

Майбутнім фахівцям з права слід вчитися використовувати саме правові аргументи – спиратися на джерела, судові прецеденти. Аргументація також бачиться як інструмент «ad fontes» – звернення за пошуком аргументів до джерел. У підсумку студент навчиться аргументувати, наприклад, чому в певних типах суспільств виникають саме такі форми держави та системи права, прогнозувати тенденції їх подальшого розвитку тощо.

Отже, саме використання юридичної аргументації під час викладання ІДПЗК навчає широкого використання понятійно-категоріального апарату теорії держави і права, галузевих наук; дозволяє учасникам освітнього процесу думати самостійно, позбутися шаблонного мислення, яке становить небезпеку не лише для студента, але і для викладача.

НАДАННЯ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ УНІВЕРСИТЕТАМИ ЄС ДЛЯ ГРОМАДЯН ТРЕТІХ КРАЇН

Б. В. Стрілець, *ст. викладач кафедри правознавства
Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»*

Європейський Союз надає важливого значення реалізації освітнього і навчального напрямку Стратегії ЄС «Європа 2020», який полягає в оновленні та вдосконаленні системи вищої освіти в країнах-членах ЄС. Підготовлена й опублікована ще у вересні 2011 року Комунікація Єврокомісії щодо стану системи освіти в Євросоюзі передбачає якісну модернізацію цієї сфери шляхом впровадження інноваційних підходів, збільшення інвестицій у галузь освіти, у т. ч. професійно-технічної освіти, з метою формування кваліфікованого ринку праці, створення робочих місць, підвищення рівня зайнятості серед молоді за рахунок численних освітніх програм.

Саме значна кількість освітніх програм, запроваджених Європейським Союзом, робить навчання в Європі відкритим для представників третіх країн. Серед таких програм на увагу заслуговують наступні.

Еразмус Мундус – освітня програма ЄС, націлена на активізацію міжнародного співробітництва та підвищення мобільності серед студентів, викладачів, науковців європейських університетів та вищих навчальних закладів третіх країн на усіх континентах.

Складовими елементами освітньої програми Еразмус Мундус є: утворення партнерств між університетами держав-членів ЄС і третіх країн з метою обміну студентами; (бакалаврський, магістерський, докторський рівні) та науково-педагогічними кадрами; стипендії (гранти на мобільність) для студентів, викладачів, науковців із вищих навчальних закладів держав-членів ЄС і третіх країн.

Програма імені Жана Моне – ініціатива Європейської Комісії, започаткована у 1990 році з метою пропагування європейської ідеї (ідеї Об'єднаної Європи) та поширення європейських студій в Європі та на інших континентах.

У цих програмах мають змогу брати участь вищі навчальні заклади та дослідницькі інституції з держав-членів ЄС і третіх країн, які утворили партнерство (консорціум). Заявки на участь у проектах цього компоненту має подавати один із вищих навчальних закладів держав-членів ЄС, учасник Хартії Еразмус; студенти, аспіранти, докторанти, науковці та викладачі з вищих навчальних закладів держав-членів ЄС і третіх країн.

Ще однією освітньою програмою є програма зовнішньої допомоги Європейського Союзу під назвою Темпус. Її мета – сприяти модернізації системи вищої освіти в країнах-партнерах (країнах-сусідах) ЄС через активізацію співпраці між вищими навчальними закладами держав-членів ЄС і країн-партнерів. У цій програмі беруть участь такі треті країни: 5 країн Західних Балкан (ІРА): Албанія, Боснія і Герцеговина, Чорногорія, Сербія, Косово; 6 країн Східного партнерства (ЕаР): Азербайджан, Білорусь, Вірменія, Грузія, Молдова, Україна; Російська Федерація; 10 країн Південного регіону сусідства (ENPI South): Алжир, Єгипет, Ізраїль, Йорданія, Ліван, Лівія, Марокко, територія Палестинської автономії, Сирія, Туніс; 5 країн регіону Центральної Азії.

Окрім того, студенти з третіх країн можуть скористатися можливістю навчатися у європейському ВНЗ, якщо країна-член ЄС передбачає наявність певної освітньої програми, відмінної від перерахованих вище, і є відповідна домовленість між двома країнами (країною-членом ЄС та третьою країною). Так, наприклад, у Республіці Латвія діє міністерська освітня програма «Spring school», яка надає змогу студентам українських вищих навчальних закладів, з котрими підписано договори про співпрацю, навчатися в Латвійському університеті на факультеті

соціології протягом 3 місяців. У рамках цієї програми студенти опановують семестрову програму, яка охоплює питання теорії створення і функціонування Європейського Союзу та процес формування і реалізації його політики, інновації урядування та публічного менеджменту, європеїзації країн-членів та кандидатів у члени ЄС. Також передбачається відвідування державних установ Латвійської республіки.

Також держави-члени ЄС передбачають численні гранти та стипендії, право на які може отримати представник будь-якої іншої країни. Яскравим прикладом може слугувати стипендія за міжнародною програмою магістерського рівня «Розробка інтегрованих систем і схем». Стипендія надається Австрійською компанією Infineon випускникам вищих навчальних закладів та аспірантам для отримання диплому магістра в Університеті прикладних наук Каринтії (Віллах, Австрія) за напрямом електротехніка та електроніка. Тривалість стипендії – 15 місяців.

Таким чином, європейський освітній простір відкритий для співпраці з державами, які не є членами ЄС. Освітні програми держав-членів ЄС передбачають можливість студентам, викладачам третіх країн навчатися в Європі та переймати досвід навчального процесу європейських ВНЗ.

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У СТУДЕНТІВ ПРИ ВИВЧЕННІ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН У ВИЩІЙ ШКОЛІ

***І. М. Петренко, д. і. н., професор, завідувач кафедри педагогіки та суспільних наук
Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»***

На сучасному етапі становлення України, потреби її розвитку, вимагають від навчальних закладів підготовки висококваліфікованих фахівців, які відповідають сучасним вимогам соціально-економічній ситуації на ринку праці, де безумовно попит мають спеціалісти здатні до управління на різних рівнях і в різних сферах, яким притаманні такі якості як компетентність, ініціативність, комунікабельність, толерантність, працездатність, адаптованість та інші. За таких обставин педагогічним колективом необхідно здійснити перехід до нового покоління

галузевих стандартів вищої освіти, на основі компетентнісного підходу, що є необхідним етапом на шляху реформування освіти в Україні.

Застосування компетентнісного підходу до створення галузевих стандартів вищої освіти ні в якому разі не змінює традиційні для вітчизняної освіти систему «знання, уміння, навички», а створює передумови для більшого та гнучкого наближення результатів освіти до потреб та вимог ринку праці, подальшого розвитку освітніх технологій та системи освіти в цілому. Формування нової системи вищої професійної освіти в Україні не означає недосконалість попередньої, а в умовах коли вимоги та потреби ринку інтелектуальної праці швидко змінюються, система вищої професійної освіти повинна надавати можливість студентам отримувати не тільки теоретичну, але й ґрунтовну практичну професійну підготовку.

Компетентність визначають як сукупність знань та умінь, необхідних для ефективної професійної діяльності: уміння аналізувати, передбачати наслідки професійної діяльності, використовувати інформацію. Експерти пропонують таку структуру компетентності: знання, пізнавальні навички, практичні навички, відношення, емоції, цінності та етика, мотивація. Компетентнісна людина в певній галузі володіє відповідними знаннями і здібностями, що дозволяє їй ґрунтовно розуміти цю галузь і ефективно в ній діяти.

Сформувати у студентів цілісне уявлення про культурні цінності можливо за рахунок комплексного поєднання зазначених предметів, які вивчають студенти, їх взаємозв'язок дозволяє підготувати конкурентоспроможного фахівця, який володіє достатнім рівнем професійних компетенцій. Гуманітарні науки у цьому випадку не є виключенням, незважаючи на свій загальноосвітній, гуманітарний напрямок.

Всі студенти І курсу Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі» (далі по тексту – ПУЕТ) вивчають навчальну дисципліну «Історія та культура України». Окрім загальноосвітнього значення, цей курс формує в них і навички професійної діяльності, готує до майбутнього фаху. Отримані знання, навички і вміння сприяють конкурентоздатності фахівців на ринку освітніх послуг.

Формування професійної компетентності майбутніх фахівців необхідно завжди розглядати з урахуванням принципу єдності

свідомості і діяльності: професійна свідомість розглядається як теоретична готовність спеціаліста до професійної діяльності, яка обумовлює професійну діяльність як практичну готовність спеціаліста до виконання професійних обов'язків. Ознаками готовності до професійної діяльності студентів є позитивне ставлення до обраної професії; наявність спеціальних знань, умінь, навичок; сформованість професійно важливих якостей; сформовані навички самостійної творчої роботи, оволодіння методами наукового пізнання, здатність до інноваційної діяльності; наявність здібності до професійної діяльності; готовність до постійного саморозвитку та самоосвіти, здатність до рефлексії; сформованість відповідних психологічних якостей особистості, рис характеру, що формують особливий стиль професійної діяльності.

У професійній підготовці спеціалістів товарознавчого профілю є необхідність виділяти насамперед корпоративну компетентність як особливий вид компетентності, який передбачає стійку здатність фахівця виконувати передбачені кваліфікаційною характеристикою види діяльності. Корпоративна компетентність включає: глибоке розуміння сутності виконуваних завдань і вирішування проблем; знання досвіду, накопиченого в кожній конкретній галузі економіки; активне оволодіння найкращими досягненнями цієї галузі; вміння обрати засоби й способи дії, адекватні конкретним обставинам місця та часу; почуття відповідальності за досягнуті результати; здатність учитися на помилках і вносити корективи в процес досягнення цілей.

Отже, формування компетентності, тобто застосування знання та вміння в реальній життєвій ситуації, є однією з найбільш актуальних проблем. Застосування інформаційних технологій на заняттях при підготовці майбутніх спеціалістів сприяє важливому підвищенню рівня пізнавальної самостійності, високому ступеню наочності й безперервному самоконтролю, засвоєнню знань та умінь, формуванню необхідних професійних компетенцій. Сучасні педагогічні програмні засоби дають можливість втілювати в практику індивідуалізацію професійного навчання. Використання на заняттях з «Історії та культури України» технології мультимедіа, дистанційного курсу, сприяє підвищенню якості професійної підготовки за рахунок поєднання всіх можливих впливів на студентів одночасно графіки, тексту, звуку і зображення. Для підвищення ефективності навча-

ння конкурентоспроможних фахівців в умовах інформаційного суспільства, формування професійних компетенцій у майбутніх фахівців, актуальним нині стає використання при вивченні «Історії та культури України» електронного підручника, який доповнює традиційні форми навчання.

Реалізація предметних компетенцій та формування ключових компетенцій здійснюється, перш за все, через інтерактивне навчання, організацію цілеспрямованої, активної, пізнавальної діяльності студента. Вже на першому курсі студенти ПУЕТ залучаються до таких форм навчання, як проблемна лекція, лекція теоретичного конструювання, лекція-діалог, лекція прес-конференція, семінар-дискусія, семінар-аналіз конфліктних ситуацій, семінар-практикум, навчально-пізнавальні конференції, різноманітні форми тестування та контролю знань, з використанням ігрових методів.

Отже, сучасна вища професійна освіта повинна забезпечувати виконання низки завдань, зокрема, економічний успіх країни, сталий розвиток суспільства. Ці завдання можливо реалізувати через таку підготовку майбутніх фахівців, яка відповідає запитам сучасного ринку праці. Основна увага у вищих навчальних закладах повинна приділятися розвитку особистості студента, його комунікативній підготовленості, формуванню професійних компетенцій, здатності здобувати і розвивати знання, мислити і працювати по-новому.

РОЗВИТОК КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ У СФЕРІ ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ ОСОБИСТОСТІ

***І. С. Тодорова**, к. психол. н., доцент кафедри педагогіки та суспільних наук*

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

Концепцією нової української школи в якості цільового орієнтиру проголошено формування в особистості таких ціннісних ставлень і суджень, які слугуватимуть базою для щасливого особистого життя та успішної взаємодії людини із суспільством. Важливою умовою реалізації цього завдання є вивчення практичної психології, яка спрямована на розвиток компетентності студентів у сфері психологічного благополуччя, на опанування знаннями та уміннями психологічного забезпечення ефективного функціонування особистості та організації. Психологічне

благополуччя людини є одним з нових об'єктів дослідження в сучасній психології, цікавість до якого обумовлена емпірично підтвердженим позитивним впливом рівня благополуччя людини на ефективність її діяльності та здоров'я. Експерти Всесвітньої організації охорони здоров'я визначають психічне здоров'я як стан благополуччя, при якому людина може плідно працювати, реалізуючи свій власний потенціал, долати життєві стреси та будувати позитивні соціальні стосунки.

В науковій літературі з поняттям психологічного благополуччя пов'язані такі терміни як: емоційний комфорт, оптимізм, щастя, радість, зрілість особистості тощо. Інтерес до формування здорової, самоактуалізованої особистості виник ще в гуманістичній психології, в сучасній науці ця проблематика розробляється в межах позитивної психології, закладеної в кінці ХХ століття М. Селігманом, М. Чиксентміхайї, Е. Дінером, К. Ріфф та іншими. Узагальнюючі різні дефініції, П. П. Фесенко визначає психологічне благополуччя як інтегральний показник ступеня спрямованості людини на реалізацію основних складових її позитивного функціонування (особистісного зростання, самоприйняття, управління середовищем, автономії, цілей в житті, позитивних відносин з оточуючими), а також ступеня реалізованості цієї спрямованості, що суб'єктивно виражається у відчутті щастя, задоволеності собою та власним життям.

Основними напрямками роботи над собою задля щастя, здоров'я та благополуччя Т. М. Титаренко вважає підвищення самоприйняття, самореалізованості, цілісності і комунікативної компетентності. Навчальні дисципліни гуманітарного спрямування мають допомогти студентам усвідомити ці вектори особистісного розвитку, сформувати потрібні для цього шляху когнітивні конструкти, соціальні уміння і навички. Вектор самоприйняття, націлений на розвиток власної рефлексивності та підвищення рівня суб'єктності, забезпечується шляхом пізнання будови та законів функціонування внутрішнього світу. Розвиток комунікативної компетентності здійснюється через формування толерантності, емпатії, здатності до співпраці та ефективного зворотного зв'язку. Самореалізація передусім потребує знаходження потенційно сильних сторін власної особистості, розвиток мотивації та емоційно-вольової сфери.

Переживання таких емоцій як радість, вдячність, спокій, інтерес, надія, гордість, натхнення, благоговіння та любов пов'язано із вмінням людини позитивно оцінювати події свого минулого,

теперішнього та майбутнього життя. Для досягнення щастя, на думку М. Селігмана, крім позитивних емоцій потрібні ще чотири складові, а саме: потік, сенс, досягнення та гарні відносини з людьми. Під потоком (поняття ввів у науковий обіг М. Чиксент-міхайї) розуміють максимальну зосередженість на діяльності, повну залученість всіх когнітивних та емоційних ресурсів. Важливо, щоб це була соціально значуща діяльність, а не просто розваги або гра. Життя, наповнене сенсом, передбачає приналежність до чогось більшого і служіння йому, для цього людство створює такі соціальні інститути, як наука, освіта, релігія, політика, сім'я тощо.

Підготовка студентів до професійної діяльності має бути спрямована на забезпечення їхнього професійного та психологічного благополуччя, що передбачає ціннісно-мотиваційні, інтелектуальні, емоційно-вольові трансформації та формування позитивного життєвого досвіду. Освітній процес має сприяти розвитку в студентах таких базових індивідуально-психологічних людських чеснот, як: мудрість, сміливість, гуманність, справедливність, поміркованість, цінування краси, вдячність, надія, гумор, духовність.

Обізнаність у власних психологічних процесах, властивостях, емоційних переживаннях, в особливостях почуттів та психічного складу інших людей є невід'ємною умовою успішної діяльності для людей всіх професій, але особливе значення має в сфері управління та обслуговування. Таким чином, опановування усіма складовими психологічного благополуччя передбачає, з одного боку, знання студентами законів функціонування психіки, а з іншого, – створення в навчальному закладі такого освітнього середовища, яке наповнює студентське життя сенсом, повним включенням у цікаву та корисну діяльність, переживанням успіху, позитивними взаєминами студентів між собою та з викладачами.

СТРАХ І ЯКІСТЬ У НАВЧАННІ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ

М. М. Мовчан, к. філос. н., доцент кафедри педагогіки та суспільних наук

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

Страх в наш час стає постійною характеристикою свідомості. Цей екзистенціал притаманний будь-якій віковій групі. Студен-

ти вищих навчальних закладів (ВНЗ) знають, що таке страх не тільки із засобів масової інформації, а й самі особисто переживали або переживають його. І це яскраво підтверджують наші дослідження в середовищі студентів-першокурсників Полтавського університету економіки і торгівлі (ПУЕТ).

Страхи студентів можуть безпосередньо впливати як на якість навчання, так і на якість їхнього життя. Для того щоб дізнатися наскільки актуальним є той чи інший вид страху для першокурсників ПУЕТ ми з 2013 по 2017 р. проводили соціально-психологічне дослідження. Нами було опитано 736 студентів. З них дівчат – 478 (64,95 % опитаних), юнаків – 258 (35,05 % опитаних).

Виявилось, що першокурсники найбільше бояться: 1) хвороби близьких людей (71,7 %); 2) війни (35 %); 3) негативних змін в особистому житті, які можуть трапитися в майбутньому (24,2 %); 4) іспитів (17,4 %); 5) самотності (16,3 %).

Студенти дуже сильно бояться хвороби близьких людей, тому що це в подальшому може призвести до несприятливих змін у житті, тим більше, якщо будуть проблеми зі здоров'ям батьків, які в основному і платять за їх навчання. Вчорашнім школярам доведеться думати, де і як знайти кошти для навчання і допомоги батькам. Можливо, потрібно міняти форму навчання (заочно або переходити на індивідуальний графік), шукати роботу або, в крайньому випадку, кидати навчання.

Страх війни – це передусім страх смерті, який лежить в основі всіх страхів. Війна несе руйнування, горе, нещастя, загибель людей. Сьогоднішні студенти це знають не з чуток, а з військових дій, які відбуваються на сході їх рідної України, в Донбасі.

Вчорашніх школярів лякають негативні зміни в особистому житті, які можуть статися з ними в майбутньому (а саме погіршення відносин з близькою людиною, невірність у сімейному житті, розлучення тощо). Саме майбутнє для кожної людини не є певним, і ця невизначеність викликає страх. Причина такої невизначеності, переважно, в слабкій захищеності індивіда від негативних явищ.

Стан страху студентів перед іспитами пов'язаний з негативними передчуттями наслідків своєї діяльності у виняткових для них і складних з точки зору виконавської майстерності ситуаціях, з браком віри в свої сили і боязкістю перед невдачею,

неуспіхом і, можливо, осоромленням. Ефективними засобами для зниження страху студента перед іспитом є: 1) методи раціонального характеру (релаксація, що супроводжується повторним пред'явленням ряду стимулів, які відповідно зростають з посиленням боязні); 2) методи, засновані на яскраво вираженій здатності підростаючої особистості до імітації; 3) колективний аналіз труднощів в атмосфері доброзичливості і взаємної довіри.

Дуже актуальним для першокурсників є страх самотності. Він набуває особливої гостроти саме в юнацькому віці. Для подолання страху самотності студенту необхідно: 1) визнати існування даного страху; 2) визначити причину (причини) цього страху; 3) дати відповідь на питання – якої саме самотності він боїться зараз; 4) здійснити нейтралізацію причин свого страху самотності (зміна самого себе, зміна обставин життя (або ж зміна ставлення до них), пошук нових, справжніх і надійних друзів з емпатичними тенденціями.

Страх для студентів має як позитивне, так і негативне значення. Але слід сказати, що негативне значення страху проявляється більш широко і різнобічно, ніж позитивне. Надмірний і тривалий страх є небезпечним для студента. Адже він може тримати його в постійній напрузі, породжувати невпевненість у собі, негативно впливати як на якість навчання, так і на здоров'я і не дозволяти реалізуватися особистості в повній мірі.

ВИКЛАДАННЯ ФІЛОСОФІЇ В КОНТЕКСТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСВІТИ

***І. В. Усанов, к. ф. н., доцент кафедри педагогіки та суспільних наук
Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»***

Сучасна освіта, опинившись за межею другого тисячоліття, якому вона завдячує своїм народженням, все важче утримує свій класичний образ. Вже давно сім благородних наук середньовіччя: тривіум – граматики, риторика і діалектика та квадріум – арифметика, геометрія, астрономія і музика розрослися до ста, а то й більше різноманітних курсів, що вивчаються протягом п'яти років та залишають у ній зовсім не той відбиток, що передбачався самим творцем класно-урочної системи Я. А. Коменським. Його технічна інновація, подібно до друкарського вер-

стату, повинна була закарбувати образ Божий, проте результатом такого неживого насадження виявилось втілення самої системи, і заміна особистої душі на власну систему переживань і поглядів. Система стає головним персонажем історії до самого свого максимального втілення у соціальних мегамашинах і до самого їх краху та піднесення системи на новий трансцендентний рівень постсучасності, коли вона існує кругом і ніде, подібно до того як існував Бог у Середні віки. Система зникає як єдина логічна конструкція світу, і народжується як безліч інтерпретацій, так званих «життєвих світів», оскільки відбувся перехід від колективного існування до персонального користування життям і смыслом, конкретним агентом системного буття. Де і сам користувач стає розмінною монетою: «Закон встановлює основні правові, організаційні, фінансові засади функціонування системи освіти дорослих, ... з метою підготовки конкурентоспроможного людського капіталу».

Сучасна освіта використовує перевернутий код мудрості, вона вчить не істині, а вигоді, не бути у світі, а мати його: через знання, вміння, навиків вона вчить не буттю, а вжитку. Найулюбленіше слово сучасного студента: «Я так думаю», є результатом переходу від колективної свідомості до персонального користування нею. Ми використовуємо час, тож ми поза часом, ми використовуємо думку, тоді ми не думаємо, а міркуємо, ми любимо любов, але ми не любимо, ми говоримо про близькість і відкритість, проте залишаємо свої серця закритими і прихованими. Освіта не виводить із схову самотності на світло осмисленого життя особистісне ядро людини, вона не є вихованням, а є інформаційним наповненням. Мета сучасної освіти пов'язана з маніпуляцією, тобто використанням антропологічних характеристик самої людини. Самість є в перекладі з грецької автоматичність і автономність – це є головний елемент життєвості самодостатнього технологічного космосу.

Побічними ефектом зникнення філософії із освітнього курсу стає втрата особистісного світогляду, розібраного на окремі ідеології та картини світу, про що проникливо і стривожено в 1938 році пише працю «Час картини світу» майбутній ректор Фрайбуржського університету М.Гайдеггер. Сьогодні стає очевидною фахова звууженість і корпоративна обмеженість про яку попереджає Гайдеггер: «наука не мислить» – вона не знає своєї

цілі, тож її існування інструментальне, математик не скаже що таке число, хімік не скаже, що таке матерія, фізик, що таке енергія, а психологія давно втратила саму людину. Ще на зорі Модерну Паскаль відмовляється бути вченим: «боюсь я математиків, чого доброго вони і мене приймуть за якусь теорему».

Тільки філософія може забезпечити міждисциплінарні зв'язки і дати належне обґрунтування будь-якій науці в контексті особистісного осмислення. Ніяка наука не визначається сама з себе і потребує належного *пояснення* свого предмету і методології з філософських позицій. Філософія універсальна і не є наукою в ряду з іншими, але вона допоможе їм знайти своє укорінення в досвіді особистості.

Тільки філософія зможе забезпечити університету універсальність не через поєднання під одним дахом різних дисциплін, а через універсалізм фахівців, тобто парадоксальну широту звуженого. Цехова закритість дисциплін має долатись методологічними заходами за участі викладачів різних фахів та студентів. Вони забезпечать природний зустрічний дрейф різних курсів у сфері методів і засобів. Синтетичний міждисциплінарний характер знань – застосування синхронності курсів дозволить зменшити кількісне нагромадження інформації та створить змістовну поліфонію. Тематична когерентність курсів задасть умови синергії, а отже поглиблене розуміння через ефективність міжпредметних зв'язків.

Наприклад, викладання диференціального числення, як математичний опис не просто динамічних процесів, але взагалі чуттєвого досвіду – зависає без розуміння причин його виникнення і практичного застосування. Чому він з'являється тільки в період Нового часу, коли ідея становлення стала головним завданням і предметом осмислення цієї епохи, хоча сформульована ще в апоріях Зенона за дві тисячі років, але весь цей час досвід застосування нескінченно малих для пояснення практичних речей був не можливий з огляду світоглядних та історичних причин. Без філософського розуміння, що таке границя, як існує аксіоматика (підмурок вірою) і т. п., неможливо зрозуміти матаналіз і математичне знання неможливо вбудувати в особистісний досвід. Як, врешті дана ідея реалізується в соціально-економічній формації, або як інтегральне і диференціальне числення пов'язане з музичними течіями Нового часу, архітекту-

рою, мистецтвом, або з сучасною теорією лідерства. Власне, головним спрямуванням PhD є розробка управлінських проблем та дослідницька робота в різних галузях за різним фахом. Але, якщо навіть у назві вищої категорії професіоналізму закладено, що це є доктор філософії, то філософія має нести за це відповідальність.

ВИКОРИСТАННЯ ТРЕНІНГОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВИВЧЕННІ СОЦІОЛОГІЇ

С. Ж. Вережомська, к. і. н., доцент кафедри педагогіки та суспільних наук

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

На сьогоденній стадії розвитку українського суспільства, коли соціально-політична та економічна ситуація у країні знаходиться у стані перманентних змін і трансформацій, особливо зростає потреба у нешаблонно-мислячих, цілеспрямованих та активних особистостях, спеціалістах із системним, конструктивним і раціональним мисленням, здатним на пошук нестандартних рішень. Розв'язання цієї проблеми, безумовно, багато в чому залежить від змісту і методики навчання майбутніх фахівців. Тому на сьогодні особливо гостро стоїть питання модернізації системи освіти та забезпечення актуального компетентісно-орієнтованого навчання у вищій школі.

Сучасні тенденції широкого впровадження новітніх технологій в освітньому процесі створюють зручні платформи для опанування нових професійних вмінь, навичок та особистісних компетенцій. Однією з найбільш актуальних інноваційних технологій викладання соціології у вищій школі можна назвати впровадження тренінгових форм навчання.

Тренінг як форма навчального заняття з соціології дозволяє підбирати оптимальні шляхи та ефективно використовувати прийоми і способи соціальної взаємодії. Застосування тренінгових технологій не тільки стимулюють пізнавальну активність і самостійність студентів, а й сприяють розвитку креативного мислення та пошуку нестандартних рішень у розв'язанні навчальних завдань з предмету.

Тренінгові заняття з соціології дозволяють створити максимально сприятливі умови для реалізації власних позитивних якостей і здібностей, що сприяє максимальному розкриттю особистісного потенціалу студентів. Формат тренінгового заняття з соціології передбачає активну та відкриту комунікацію всіх учасників процесу, що дозволяє студентам проявити свої творчі здібності і нестандартність мислення при вирішенні поставлених завдань. Таким чином на занятті у формі тренінгу створюються максимально комфортні умови для відчуття кожним студентом своєї успішності при опрацюванні завдань із курсу соціології. Включення до оновленого з цього навчального року курсу соціології основ прикладних досліджень, які проводяться також із застосуванням тренінгових технологій, дозволяє студентам краще зрозуміти практичне значення і сфери можливого використання отриманих ними знань з предмету.

Загалом, в процесі опанування студентами курсу «Соціологія та основи прикладних досліджень» на заняттях широко застосовуються тренінгові методи активного навчання:

- ✓ Робота в малих групах (робота в парах, трійках тощо);
- ✓ Мозковий штурм;
- ✓ Навчальні рольові ігри;
- ✓ Аналіз ситуаційних вправ;
- ✓ Колективні презентації тощо.

Застосування вищезазначених тренінгових технологій при вивченні соціології має цілий ряд переваг у порівнянні із традиційною системою навчання. По-перше, тренінгова система вчить студентів бути більш толерантними, відкрито спілкуватися із іншими, критично мислити, приймати продумані рішення. По-друге, тренінгове навчання дає змогу залучати студентів до творчої співпраці, результат якої досягається у взаємодії всіх учасників взаємодії. По-третє, застосування тренінгових форм приносить задоволення, активізує взаємодію студентів, стимулює їх інтерес до навчальної дисципліни.

Таким чином, використання тренінгових технологій, з їх можливостями мотивувати, створювати ситуацію успішної взаємодії, застосовувати інтерактивні методи й поєднувати форми групової та індивідуальної роботи, стають сьогодні одними з провідних методів вивчення соціології.

ІННОВАЦІЙНІ ПРАКТИКИ ДЛЯ ВПРОВАДЖЕННЯ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС СТУДЕНТІВ МАГІСТРАТУРИ

Л. І. Нічуговська, д. пед. н., професор кафедри педагогіки та суспільних наук

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»;

Ю. А. Галайко, к. пед. н., доцент, професор кафедри методики змісту освіти

Полтавський обласний інститут післядипломної освіти ім. Остроградського

Проведений контекст-аналіз з проблеми дослідження засвідчує, що в процесі модернізації вищої освіти, переходу на багаторівневу систему підготовки фахівців особливої ваги набуває розробка та запровадження освітніх програм та навчальних планів згідно з вимогами Закону України «Про вищу освіту».

Доцільно зазначити, що незважаючи на певні відмінності у варіативній частині, розроблених різними навчальними закладами відповідної документації, освітньо-професійна програма вищої освіти з галузі знань 011 «Освітні, педагогічні науки» базується на компетентнісному підході. При цьому вводиться в обіг поняття «інтегральна компетентність магістра» як здатність розв'язувати складні задачі і проблеми наук про освіту, що передбачає проведення досліджень та здійснення інновацій і характеризується невизначеністю умов і вимог.

Зокрема, інтегральна компетентність магістра – це творче поєднання загальних компетентностей за вимогами Національної рамки кваліфікацій та професійною компетентністю магістра спеціальності як здатності до реалізації професійних обов'язків за вимогами діяльності, до яких віднесено: педагогічні, науково-дослідницькі, управлінські, проектні, методичні, просвітницькі тощо. Доцільно підкреслити компліментарність вищезазначених компетентностей і відмітити, що в освітньо-професійній програмі вищої освіти не виділено такий важливий аспект професійної підготовки магістрів як розвиток їхньої професійної мобільності в процесі навчання, хоча практично у всіх національних концепціях і доктринах використовуються, такі поняття як «мобільна особистість», «мобільний фахівець», «професійна мобільність». Останнє обумовлює розкриття структурно-функціональ-

ного взаємозв'язку між професійною компетентністю та професійною мобільністю. Поділяючи в цілому погляди таких науковців, як Безпалько О. В., Сушенцева Л. Л., Rhodes T. Z. та ін., професійну мобільність розглядаємо як інтегративну особистісну якість, яка виступає основою реалізації базових, спеціальних і професійних компетентностей і виявляється в готовності та здатності майбутнього викладача закладів вищої освіти до зміни професійних функцій у межах однієї професійної діяльності та опанування новими спеціальностями в умовах динамічно змінюваного ринку праці.

Ураховуючи взаємообумовленість феномену «професійна мобільність – компетентність» у стратегії його формування, перевага надається інноваційним технологіям (інтерактивним, проектного навчання та ІКТ), що базуються на процесі цілеспрямованого, систематичного й послідовного впровадження в практику нестандартних новаторських способів, прийомів педагогічних дій і засобів, починаючи від визначення мети до прогнотованих результатів.

При цьому пріоритетними були визначені такі орієнтири:

- організація освітнього процесу в системі магістерської підготовки, що націлена на орієнтацію майбутнього фахівця на творче самоствердження, саморозвиток і самореалізацію через усвідомлення потреби в неперервній освіті і освіті протягом життя, що відображається, наприклад, в розробці «Портфоліо особистісного успіху»;

- відмова від традиційних практик проведення лекцій, семінарських занять і переведення їх у площину інтерактивного навчання, тобто до діалогу, до «суб'єкт – суб'єктивних відносин між викладачем і магістром при організації навчального процесу»;

- орієнтація навчального процесу на виявлення доцільної індивідуальної траєкторії за характером пізнавальної самостійності та реалізації технології проективного навчання, що передбачає такі методи як репродуктивні, пошукові, дослідницькі, моделювання ситуацій, дидактичні, ігри тощо. Результатом проектного навчання є навчальні творчі проекти, які можуть носити дослідницький, творчий, ігровий та інформаційний характер;

— орієнтація на застосування бенчмаркінгових інструментів як ефективний науковий ресурс спільної інноваційної діяльності студентів та викладачів магістратури засобами ІКТ.

Перспективами подальших розвідок у даному напрямі має стати розроблення управлінської стратегії та її методичного забезпечення щодо розвитку феномену професійної мобільності + професійної компетентності студентів у процесі магістерської підготовки.

ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ВИКЛАДАЧІВ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ

С. О. Шара, к. пед. н, доцент кафедри педагогіки та суспільних наук

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

Пошук і запровадження інновацій перетворюються на норму сучасного життя. Здатність до інноваційної діяльності стає значущим компонентом професійної компетентності у будь-якій сфері, однак особливо важливою є інноваційна підготовка науково-педагогічних кадрів.

Одним із пріоритетних завдань розвитку неперервної педагогічної освіти державними документами (Галузевою концепцією розвитку неперервної педагогічної освіти, Концепцією розвитку післядипломної освіти в Україні) визнано впровадження акмеологічних та аксіологічних засад у підготовці педагогічних кадрів, формування мотивації та створення умов для їх навчання й саморозвитку упродовж професійної діяльності; задоволення індивідуальних потреб у особистісному та професійному зростанні, а також забезпечення потреб держави у кваліфікованих кадрах високого рівня професіоналізму та культури, здатних компетентно і відповідально виконувати посадові функції, впроваджувати у виробництво новітні технології, сприяти подальшому соціально-економічному розвитку суспільства.

Рівень педагогічної освіти викладача визначає ефективність вирішення ними професійних завдань. Разом з тим, ставлення кожної людини до власної освіти стає визначальним у розбудові її кар'єри і життєвих успіхів. Роботодавцеві потрібні фахівці, які мають високий рівень професіоналізму, високий творчий потен-

ціал та найсучасніші знання. Професійному зростанню та підвищенню рівня кваліфікації сприяють курси підвищення кваліфікації й перепідготовки кадрів, семінари, тренінги, майстер-класи, вебінари, стажування, різні форми самоосвітньої діяльності.

Навчання дорослого – цілеспрямований процес, у ході якого набуваються нові знання, формуються вміння, розширюється й поглиблюється усвідомлення життєвих явищ і процесів, збагачуються здібності особистості та її творчий потенціал.

Завданнями підвищення кваліфікації визначаються такі:

- оновлення та розширення знань, формування нових професійних компетентностей у психолого-педагогічній, науково-дослідній, організаційно-управлінській діяльності;

- засвоєння інноваційних технологій, форм, методів та засобів навчання;

- набуття досвіду формування змісту навчання з урахуванням його цільового спрямування, посадових обов'язків працівників, здобутої освіти, досвіду практичної роботи та професійної діяльності, їх інтересів і потреб; вивчення педагогічного досвіду, сучасного виробництва, методів управління, ознайомлення з досягненнями науки, техніки і виробництва та перспективами їх розвитку;

- застосування інноваційних технологій реалізації змісту навчання, що передбачає його диференціацію, індивідуалізацію, запровадження дистанційних, інформаційно-комунікативних технологій навчання;

- створення навчально-методичних матеріалів, електронних засобів навчання, призначених для використання при підготовці майбутніх фахівців.

Однією з форм навчання дорослих, яке має на меті підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників з метою удосконалення їх фахової підготовки є стажування. Організація стажувань повинна відбуватися відповідно до державних освітніх стандартів, з дотриманням принципів безперервності та послідовності оволодіння чи удосконалення професійних навичок.

Стажування здійснюється з метою формування і закріплення на практиці професійних компетентностей, здобутих у результаті теоретичної підготовки, щодо виконання завдань і обов'язків на займаній посаді або посаді вищого рівня, засвоєння пере-

дового досвіду, формування особистісних якостей для виконання професійних завдань на новому, більш високому, якісному, рівні в межах певної спеціальності.

Стажування науково-педагогічних працівників як одна з форм їх професійного вдосконалення здійснюється в університетах, наукових установах Національної академії педагогічних наук України, а також в академіях та інститутах післядипломної педагогічної освіти.

Узагальнюючи викладене, зазначимо, що стажування, перепідготовка кадрів, майстер-класи, тренінги, вебінари є продуктивною формою підвищення кваліфікації, яка, спираючись на індивідуальний підхід, оперативно і достатньо повно забезпечує потреби викладачів у здобутті певних знань, виробленні навичок і умінь, особистісному і професійному зростанні. Попри те, сприяють самореалізації особистості викладача, навчають його, дають можливість набутти цінного передового досвіду, сприяють розвитку зв'язків між навчальними закладами.

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТЬОГО ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ ДО ПРОЕКТУВАННЯ ДИДАКТИЧНИХ СИСТЕМ

Л. В. Лебедик, к. пед. н., доцент кафедри педагогіки та суспільних наук

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

Популярність поняття «компетентісний підхід» у наукових дослідженнях вітчизняних і зарубіжних педагогів, у нормативно-правових і концептуальних документах, засвідчує його активну реалізацію в навчально-виховному процесі, адже вирішення завдань сучасної вищої школи потребує істотного посилення самостійної й продуктивної діяльності студентів, розвитку їхніх особистісних якостей і творчих здібностей. Магістрант, як майбутній викладач вищої школи, має компетентно вирішувати завдання, пов'язані з проектуванням дидактичних систем.

Професійні функції магістра у проектуванні дидактичних систем, найбільш повно відображають зміст його педагогічної компетентності: 1) інформаційно-комунікативна – пов'язана зі створенням необхідного інформаційного потоку у процесі взаємин,

обумовлює розвиток соціально значущих зв'язків у колективі, включає вміння чітко і ясно викладати думки, підтримувати бесіду, передавати раціональну й емоційну інформацію, володіти її вербальними і невербальними формами; 2) аналітико-конструктивна – забезпечує оволодіння знаннями, необхідними для виконання даного виду діяльності, здатність оцінювати обстановку, приймати рішення, аналізувати працю і її результати, планувати працю і її результати, складає основу системності всіх заходів; 3) регулювальна діяльність – передбачає організацію виконання управлінських рішень, забезпечує корекцію праці, полягає у створенні педагогічних умов, які стимулюють до продуктивного виконання обов'язків і соціально-ціннісних функцій у колективі; 4) розвивальна – полягає в активному впливі на процес розвитку й саморозвитку у вихованців чи працівників трудових колективів соціально-ціннісних характеристик, а також продуктивну реалізацію у трудовій діяльності їх творчого потенціалу; 5) виховна – полягає у прогнозуванні, попередженні і ліквідації небажаних проявів поведінки, педагогічному попередженні відхилень у поведінці, подоланні й ліквідації негативних якостей і рис працівника в інтересах розвитку у нього соціально-ціннісних утворень.

Система функцій дала змогу із багатоманітних знань про педагогічні структури, які є в науці, виділити ті, які є найбільш необхідні даному фаху.

Серед сучасних вимог до будь-якого фахівця можна виділити якості, що їх покликані розвивати саме психолого-педагогічні дисципліни: вміння навчатися, самостійно здобувати знання, готовність до колективної діяльності, вміння спілкуватися з людьми і управляти ними. Суто професійні риси магістра до проектування дидактичних систем можна звести у три групи: вміння проводити фахові дослідження (якості науковця); вміння вирішувати практичні завдання, управляючи процесами і людьми (якості професіонала, лідера, менеджера); вміння викладати фахові дисципліни і вирішувати комунікативні проблеми (якості викладача).

Виділимо групи знань, якостей і ставлень, які вимагаються від особистості магістра до проектування дидактичних систем: якості, пов'язані зі ставленням до праці: працелюбність, уважне ставлення до обов'язків, творчий підхід в роботі; якості, які характеризують загальний стиль поведінки і діяльності: дисциплінованість, самостійність, дотримання слова, авторитетність, енер-

гійність; знання й організаційні вміння: бачити проблеми, вирішувати завдання, навчати інших працювати, планувати роботу; організаційні якості: вміння створювати трудову атмосферу, вміння керувати людьми, відстоювати колективні інтереси, розуміти людей, переконувати їх; ставлення до людей: чесність, принциповість, вихованість; ставлення до себе: вимогливість, скромність, упевненість в собі, самовдосконалення.

Таким чином, вимогами до особистості магістра як проектанта дидактичних систем є: системна інтегративна освіченість; теоретичні і практичні знання, вміння, навички і здатність до продуктивного, творчого виконання функцій професійної діяльності; бачення тенденцій і основних напрямів розвитку науки, до проектування дидактичних систем, виробництва; участь у комплексних наукових дослідженнях; здатність інтегрувати, генерувати ідеї з різних галузей науки і виробництва, оперувати міждисциплінарними категоріями, синтезувати знання з різних наук для вирішення складних професійних і соціальних сфер; знання психологічних закономірностей, які дають змогу проектувати складні дидактичні системи, які ставлять підвищені вимоги до психічної діяльності людини, її психічного навантаження; організаторські здібності; усвідомлене ставлення до своєї професії, прагнення до особистісного і професійного зростання; знання типових помилок і недопущення їх у професійній діяльності.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ У СТУДЕНТІВ ЕКОНОМІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ

В. В. Карманенко, ст. викладач кафедри педагогіки та суспільних наук

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

Конкуренція на ринку товарів і послуг, глобалізаційні процеси в економіці, динамічна зміна вимог до організації та управління виробничими процесами створюють величезний попит на випускників економічних закладів вищої освіти, здатних швидко адаптуватися до вимог мінливого економічного, соціо-культурного середовища. Процеси модернізації освіти зобов'язують систематично оновлювати у закладах вищої освіти професійну підготовку фахівців економічних спеціальностей різного рівня. Студенти мають усвідомлювати і приймати лідерський тип

поведінки, який передбачає використання таких методів взаємодії як мотивування та розвиток особистісних й професійних якостей підлеглих. Майбутній випускник поряд з професійними компетенціями повинен володіти цілим рядом лідерських характеристик і якостей. Вони стають конкурентною перевагою молодого фахівця та розкривають ряд особистісних та професійних можливостей: ефективна робота в команді, організація командної роботи, прийняття управлінських рішень, ефективна комунікація тощо.

Пошук дієвих механізмів виховання лідерських якостей майбутніх фахівців активізується відповідно до нормативних документів загальнодержавного рівня: Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», Національної стратегії розвитку освіти України на період 2011–2021 рр., Стратегії державної молодіжної політики в Україні, Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2009–2015 рр.».

Нині перед майбутніми фахівцями стоїть завдання організації професійної діяльності в умовах, що постійно змінюються і ускладнюються. Це вимагає від них постійного доведення життєздатності своїх професійних знань і умінь.

Особистісно орієнтований характер навчання у закладі вищої освіти спрямовується на визнання унікальності особистості кожного студента, розвиток його потенційних можливостей та індивідуальних якостей. Механізми роботи із студентами у закладі вищої освіти, взаємодія навчального і позанавчальних процесів освітнього середовища забезпечують підготовку ініціативних, самостійних, відповідальних фахівців, які здатні до ефективної управлінської діяльності в якісно інших умовах суспільного розвитку.

Ресурси освітнього середовища мають стати базою для підвищення якості освіти, джерелом всебічного розвитку особистості сучасного студента. Потенційні можливості вищої освіти здатні орієнтувати на формування різних форм лідерського досвіду, які стануть основою особистісної і професійної життєдіяльності в майбутньому. Отриманий в процесі навчання у закладі вищої освіти лідерський досвід сприяє «виживанню», пристосуванню до мінливих соціально-економічних ситуацій.

Ресурс освітнього середовища закладу вищої освіти дозволяє розглядати в якості «чинника впливу» на формування лідерських якостей студентів. Формування лідерських якостей сту-

дентів відбувається через залучення активне залучення студентів до навчальної та поза аудиторної діяльності для виконання групових завдань, що вимагають від студентів прояву лідерських якостей, використання у навчальному процесі інтерактивних форм і методів з елементами змагальності, роль викладача як наставника, який мотивує студентів на досягнення мети і стимулює потяг до успіху. Тільки поєднання особистості викладача, який володіє необхідними знаннями, вміннями і навичками викладацької роботи з використання інноваційних методів навчання в сучасних умовах, дає можливість виховання і навчання студентів на високому рівні як фахових дисциплін, так і формування у них лідерських якостей.

Список використаних джерел

1. Братко М. В. Освітнє середовище вищого навчального закладу: функціональний аспект / М. В. Братко // Педагогічний процес: теорія і практика. – 2015. – Вип. 1–2 – С. 11–18.
2. Савельєва О. О. Оцінка лідерського потенціалу студентів як майбутніх управлінців / О. О. Савельєва // Вісник Хмельницького національного університету. Серія: Економічні науки. – 2010. – № 4. – С. 81–84.
3. Зорина А. В. Педагогические условия формирования лидерских качеств у студентов вуза : автореф. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования» / А. В. Зорина. – Нижний Новгород, 2009. – 20 с.

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ У НАВЧАННІ СТУДЕНТІВ

Г. О. Бірта, д. с.-г. н., професор завідувач кафедри товарознавства, біотехнології, експертизи та митної справи;

Ю. Г. Бургу, к. с.-г. н., дорцент доцент кафедри товарознавства, біотехнології, експертизи та митної справи;

Л. В. Флока, к. с.-г. н., доцент кафедри товарознавства, біотехнології, експертизи та митної справи

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

Інновації в освіті – це процес створення, упровадження та поширення в освітній діяльності нових підходів, ідей, методів та прийомів, технологій, спрямованих на оновлення, модернізацію, трансформацію навчального процесу відповідно до вимог часу.

Педагогічну інновацію розглядають як особливу форму педагогічної діяльності і мислення, які спрямовані на організацію нововведень в освітньому просторі, або як процес створення, впровадження і поширення нового в освіті. Інноваційний процес в освіті – це сукупність послідовних, цілеспрямованих дій, спрямованих на її оновлення, модифікацію мети, змісту, організації, форм і методів навчання та виховання, адаптації навчального процесу до нових суспільно-історичних умов.

Інновації не виникають спонтанно, а постають результатом системних наукових пошуків, аналізу, узагальнення педагогічного досвіду. Основою інноваційних процесів в освіті є впровадження досягнень педагогічної науки в практику, вивчення, узагальнення і поширення передового вітчизняного та іноземного педагогічного досвіду.

Перш за все потрібно подбати про науково-методичне обґрунтування інновацій. У таких випадках необхідним є створення спеціальних груп кваліфікованих, творчих, ініціативних викладачів, які візьмуть на себе відповідальність щодо аналізу та апробації передового досвіду, систематичного відбору ефективних ідей, технологій, концепцій, які можуть бути впровадженими в педагогічну практику. Такий підхід дає змогу об'єднати зусилля авторів педагогічних нововведень із зорієнтованими на інноваційну діяльність педагогами, створити сприятливе інноваційне середовище.

До сучасних педагогічних інновацій у вітчизняній системі освіти, зокрема і вищої, належать реалізовані нововведення у: зміст, методи, прийоми і форми навчальної діяльності та виховання особистості (методики і технології); зміст і форми організації управління освітньою системою, а також в організаційну структуру закладів освіти; засоби навчання і виховання; особистісні настанови викладача, оскільки навчальний процес має бути діалогом особистостей викладача і студента, що суттєво покращує мотивацію студентів до навчання.

Характерною ознакою інноваційної освіти є особистісно-орієнтоване навчання, яке реалізується через проектування навчального процесу, що є предметом сумісної діяльності викладача і студента, способом їх життєдіяльності як суб'єктів освіти: навчальний процес набуває вигляду дослідження, пошуку, навчальної гри.

В освітній практиці найбільш часто використовуються такі відомі педагогічні технології: структурно-логічні технології:

поетапна організація системи навчання, що забезпечує логічну послідовність постановки і вирішення дидактичних завдань на основі поетапного відбору їх змісту, форм, методів і засобів із урахуванням діагностування результатів; інтеграційні технології: дидактичні системи, що забезпечують інтеграцію міжпредметних знань і вмінь, різноманітних видів діяльності на рівні інтегрованих курсів; професійно-ділові ігрові технології: дидактичні системи використання різноманітних «ігор», під час проведення яких формуються вміння вирішувати завдання на основі компромісного вибору; тренінгові засоби: система діяльності для відпрацювання певних алгоритмів вирішення типових практичних завдань за допомогою комп'ютера; інформаційно-комп'ютерні технології, що реалізуються в дидактичних системах комп'ютерного навчання за допомогою різноманітних навчальних програм.

Структура й сутність інноваційного освітнього процесу відповідає характеру і швидкості соціальних змін у суспільстві, високим європейським стандартам підготовки висококваліфікованих фахівців інноваційного типу.

Враховуючи сучасне активне використання інноваційних методів навчання, інноваційний шлях розвитку та використання інноваційних технологій викладання у вітчизняних вищих навчальних закладах є запорукою їх конкурентоспроможності серед великої кількості, як вітчизняних вищих навчальних закладах так і закордонних.

КОМПЕТЕНТІСТНИЙ ПІДХІД У ФОРМУВАННІ СУЧАСНОГО ФАХІВЦЯ-ЕКСПЕРТА

Н. В. Гнітій, ст. викладач кафедри товарознавства, біотехнології, експертизи та митної справи;

Г. Д. Кобищан, к. т. н., доцент кафедри товарознавства, біотехнології, експертизи та митної справи;

Ю. О. Басова, доцент кафедри товарознавства, біотехнології, експертизи та митної справи

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

Результатом навчання у сучасному економічному університеті є набір знань, вмінь, навичок для формування сталої особистості, які демонструє майбутній товарознавець чи біотехнолог, після закінчення повного терміну навчання.

Сучасний фахівець, який вміє адекватно оцінювати свій професійний рівень і здатний регулярно його підвищувати, швидко адаптується до постійної зміни сучасних реалій, до трансформацій у професійному середовищі – це кінцева мета сучасного освітнього процесу. Таким чином, результат навчання є одним із ключових у сучасній парадигмі вищої освіти, якість якого залежить від підходів до розроблення та реалізації освітніх програм [1].

Сьогодні ринок ставить все більш конкретні вимоги, стає більш специфічним, змушує підкріпляти вищу освіту додатковою освітою, яка має спрямування на поглиблення, дуже вузько-профільну спеціалізацію знань та вмінь, навичок [4]. На сучасному етапі суспільного розвитку потрібні високодосвідчені, здатні до саморозвитку, самореалізації, прийняття відповідальних, нестандартних рішень, прогнозування їх наслідків фахівці товарознавці та біотехнологи, які мають на меті високі кінцеві результати. Розвиток відповідних якостей та навичок у молодих спеціалістів – це першочергова задача вищих навчальних закладів, оскільки в умовах зростаючої конкуренції питання конкурентоспроможності випускників на ринку праці та спроможності вищого навчального закладу сприяти їх професійній кар'єрі набуває особливого значення [1].

Нині актуальним у сфері вищої освіти є компетентнісний підхід, який спрямований на перехід від теоретичних знань до фахової компетентності. Впровадження даного підходу у навчальний процес ПУЕТ показало, важливість обізнаності та вміння педагогічних працівників бути професійно та педагогічно компетентними.

Одне з пріоритетних завдань вищої освіти є формування ключових компетенцій, які необхідні для будь-якої професійної діяльності. Науковці визначають наступні складові професійної компетентності викладача та випускника вищого навчального закладу, які є обов'язковими для фахівця усіх напрямків:

1. Громадянська компетентність – це обізнаність у питаннях сучасного суспільно-політичного життя, власні погляди та позиція щодо політичних, економічних, соціальних проблем, патріотизм.

2. Загальнокультурна компетентність – це здатність дотримуватись загально визначених життєвих цінностей, що визначається духовно-ціннісними орієнтирами особистості, глибоке знання рідної та іноземних мов.

3. Функціональна (діяльнісна) компетентність – це вміння застосувати раніше набуті теоретичні та практичні знання у професійній діяльності та житті. Здатність адаптуватися до стрімких технологічних змін, зростаючих потоків інформації, розуміння необхідності професійної мобільності, використання джерел інформації, комп'ютерні навички та здібності інформаційного управління.

4. Мотиваційна компетентність – це планування власних цілей, проектування, професійне навчання, вміння досягнути успіху в житті, самореалізація, самоствердження.

Виходячи з цього, завданням науково-педагогічних працівників нашого університету, особливо факультету товарознавства, торгівлі та маркетингу, є надання студентам системи інтегрованих фундаментальних та спеціальних знань, вмінь, навичок з метою формування в них адаптаційних здатностей до професії [1, 2, 4].

Список інформаційних джерел

1. Балуєва О. В. Формування стратегічних напрямів діяльності вищих медичних навчальних закладів, спрямованих на удосконалення підготовки медичних кадрів / О. В. Балуєва // Формування стратегічних напрямів діяльності вищих медичних закладів. – 2013. – № 12. – С. 4.
2. Бедь І. Компетентісний підхід в процесі модернізації ВНЗ [Електронний ресурс] / І. Бедь, М. Артьомова // Український науковий журнал «Освіта регіону». – 2011.
3. Бібік Н. М. Компетентісний підхід: рефлексивний аналіз застосування / Бібік Н. М. // Компетентісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. Бібліотека з освітньої політики; під заг. ред. О. В. Овчарук. – Київ : К.І.С., 2004. – 112 с.

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ

Н. В. Гнітій, ст. викладач кафедри товарознавства, біотехнології, експертизи та митної справи;

Л. М. Губа, к. т. н., доцент кафедри товарознавства, біотехнології, експертизи та митної справи;

І. В. Шурдук, доцент кафедри товарознавства, біотехнології, експертизи та митної справи

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

Суспільна народна думка щодо стану освітньої сфери в Україні є невтішною та негативною. Численні опитування населення вказують на те, що за останні роки якість вищої освіти

погіршилася, а рівень знань, який вона забезпечує, є переважно середнім чи низьким [1]. При цьому споживач освітніх послуг (абітурієнт, батьки, роботодавець) уже доволі чітко диференціює послуги вищої освіти за сегментами: загальна – спеціальна (професійна) освіта; столична елітна (ВНЗ м. Києва) – нестоложна, в селищах та не великих містах (провінційна) освіта; державна – приватна освіта; престижна – непрестижна освіта в межах конкретного регіону; гарна і погана освіта; освіта, здобута в національному і державному ВНЗ.

Відбувається девальвація вищої освіти як засобу одержання професійних знань.

Науковці розмежовують два основні підходи до управління якістю освітньої послуги. Перший вимагає від неї відповідності певним стандартам – вимогам законодавства, навчальним планам і програмам тощо. 40 % випускників), не мають проблем із працевлаштуванням [3].

Другий підхід пов'язує якість освіти із задоволенням економічних інтересів численних *стейкхолдерів*, зацікавлених у розвитку вищої освіти та контролі її якості, – роботодавців, студентів, викладачів і органів влади. Залучення стейкхолдерів до розроблення і запровадження процедур забезпечення якості важливо не тільки з погляду відповідальності перед суспільством і урядовими установами, але й для гарантії того, що освітні програми задовольняють потреби студентів і ринку праці. Особливої уваги потребує участь в оцінюванні якості освіти студентами і роботодавцями як споживачами освітніх послуг.

Практика залучення роботодавців до оцінки якості освіти поширена у багатьох країнах. Так, Фінляндія, Ісландія, Іспанія, Швеція при проведенні оцінки якості освіти включають до складу експертів представників із неакадемічного середовища

Однак якість освіти, особливо, економічно-товарознавчої, доволі важко формалізується.

При цьому виникає серйозне протиріччя. Майбутні студенти (а в подальшому працівники) мають наміри вступити до такого навчального закладу, який дає найбільш якісну підготовку з обраної ними спеціалізації, з гарантованими стрімкого кар'єрного зростання. Держава ж і приватні роботодавці бажають отримати після навчання у ВНЗ найбільш здібних випускників, які забезпечать високу ефективність діяльності та прибутку їхніх підприємств. Однак абітурієнти не хочуть втрачати час і кошти на одержання освіти, яка уже після закінчення ВНЗ, може

виявитися неконкурентоспроможною. Вони прагнуть знати про перспективи освіти, набутої в тому чи іншому ВНЗ, тобто ще до вступу до нього. Роботодавці ж не хочуть, а часто й не можуть втрачати час і гроші на з'ясування здібностей кандидата, після прийому на роботу. Вони воліли б з'ясувати можливості випускника ВНЗ до того, як той почне виконувати свої посадові обов'язки.

За таких умов якість освіти починають визначати шляхом рейтингування ВНЗ.

Перед вищою професійною освітою в Україні, як бачимо, стоять дуже складні завдання. Лише забезпечивши високу якість освітніх послуг, можна бути впевненими у виконанні вищою освітою своєї місії, створенні нею умов для розвитку людського потенціалу країни.

Список використаних джерел

1. Клячко Т. Массовое высшее образование: потери и приобретения [Електронний ресурс] / Т. Клячко. – Режим доступу: <http://www.demoscope.r/weekly/2009/0375/index.php>. – Назва з екрана.
2. Гнибіденко І. Ф. Ринок освітніх послуг і ринок праці: взаємодія і вплив на професійне навчання та профорієнтацію населення України [Електронний ресурс] / І. Ф. Гнибіденко // Ринок праці та зайнятість населення. – 2008. – № 3.
3. Розанова Н. Вузы в XXI веке: вызов со стороны исследовательской работы / Н. Розанова, Е. Савицкая // Вопр. экономики. – 2006. – № 7. – С. 118–128.

ОСНОВНІ ЕЛЕМЕНТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЕКТНОГО НАВЧАННЯ

О. В. Кириченко, ст. викладач кафедри товарознавства, біотехнології, експертизи та митної справи;

З. П. Рачинська, ст. викладач кафедри товарознавства, біотехнології, експертизи та митної справи

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

У сучасному світі проектне навчання не є чимось новим. Надання студентам можливості реалізації проектів, що є прикла-

дами ситуацій з реального життя, розвиває їхні знання і вміння. Навчання, що засноване на виконанні проєктів, має на меті за рахунок набуття практичних навичок та досвіду підготувати студентів, що не бояться помилятися, висловлювати свою власну думку, аналізувати проблему, розглядаючи її під різними кутами зору.

У загальному виділяють наступні характеристики проєктного навчання:

- орієнтування студентів на проблемних питаннях, вирішення яких вимагає певних досліджень;
- студенти повинні не тільки знати матеріал, а й розуміти його і вміти застосовувати;
- на перший план виходять критичне мислення, комунікація, робота в команді, креативність, творчість;
- обов'язковим є зворотній зв'язок, аналіз проєкту;
- уміння студентів представляти проєкт, процес дослідження і результати;
- формування вибору студента під час реалізації проєктів.

Звичайно це не вичерпний перелік, проєкти можуть сильно відрізнятися один від одного, однак їх об'єднує необхідність продукування результатів, що до цього не були ніде оприлюднені.

Під час використання проєктного навчання для студентів спеціальності 076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність, освітньої програми Експертиза та митна справа необхідно розуміти, що вирішення проблемних завдань проєкту не є результатом вивчення однієї навчальної дисципліни.

З досвіду роботи митних брокерів, декларантів можна сказати, що кожне митне оформлення переміщення товарів, транспортних засобів через митний кордон України у обраному режимі є унікальним неповторним проєктом з множиною варіантів рішення та очікуваних результатів.

Для вирішення завдань такого проєкту студенти повинні ставити безліч запитань; здійснювати пошук ресурсів, що можуть містити інформацію для генерування відповідей; використовувати засоби, що застосовуються спеціалістами у реальному світі; вміти розпізнавати перешкоди та усувати їх; об'єктивно оцінювати проєкт, результати проєкту, свою роботу.

Застосування проєктів під час навчання також розкриває перспективи на етапі пошуку місця працевлаштування. Усе більше роботодавців орієнтуються не на студентів, що навчаються за традиційними технологіями, а на молодь, що готова вирішувати проблеми у будь-якій запропонованій сфері діяльності.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИКЛАДАННІ ДИСЦИПЛІНИ «ОРГАНІЗАЦІЯ ЕКСКУРСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ»

Ю. В. Карпенко, к. е. н., доцент кафедри туристичного та готельного бізнесу;

Н. М. Карпенко, доцент кафедри туристичного та готельного бізнесу

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

До інтерактивного навчання належать такі навчальні і розвиваючі особистість методи, які побудовані на цілеспрямованій, спеціально організованій груповій діяльності, зворотному зв'язку між усіма учасниками. Інтерактивні технології стимулюють розвиток творчих здібностей у результаті активної спільної навчальної діяльності. Спільна діяльність для студентів необхідна не тільки з метою обміну інформацією, придбання досвіду. Головна мета полягає в тому, що людина «дивиться» на іншу людину як у дзеркало, таким чином, оцінюючи правильність своїх дій. Активність викладача має соціальну значущість, від нього залежить успіх спільної справи. Це школа колективних відносин, що пробуджують у студентів різноманітний спектр переживань, пов'язаних з конкуренцією й лідерством, взаєминами з людьми, рішенням професійних і особистих проблем [1, с. 141].

Серед основних завдань, які можна вирішувати завдяки використанню інтерактивних технологій, виокремлюють такі: вирішення професійних проблем, передбачення труднощів реальних обставин, набуття фахівцем додаткових знань та професійних умінь, формування професійно важливих якостей, зменшення імовірності помилок, розвиток упевненості у власних силах. Реалізація зазначених технологій дозволяє студентам зайняти активну пізнавальну позицію і у співпраці з викладачем та однокурсниками здійснювати саморозвиток. Окрім того, активізується розвиток умінь професійної взаємодії [2, с. 245].

Метою навчальної дисципліни «Організація екскурсійної діяльності» у системі підготовки фахівців сфери туризму є: набуття майбутніми фахівцями професійних та спеціальних знань та системного мислення з теорії, методики та організації екскурсії, які є складовою туристичної діяльності.

У процесі вивчення навчальної дисципліни «Організація екскурсійної діяльності» впровадження інтерактивних технологій буде доцільним під час вивчення будь-якої теми. На нашу думку, в даному курсі доцільно використовувати наступні методи інтерактивного навчання: ігрові методи навчання (рольова гра, імітація); неігрові методи навчання (аналіз практичних ситуацій, вирішення ситуаційних завдань); методи колективно-групового навчання (вирішення проблем, мозковий штурм, метод проєктів).

Наприклад, під час практичного заняття на тему: «Методичні прийоми проведення екскурсій» використовується така інтерактивна форма проведення практичного заняття як освітня експедиція – навчання через живе спостереження, проживання, занурення в професійне середовище. Освітня експедиція – це безпосередній контакт із зовнішнім освітнім середовищем, її конкретним освітнім об'єктом, в нашому випадку це може бути Музей футбольного клубу «Ворскла» чи Музей фізичної культури, спорту та олімпійського руху на Полтавщині (м. Полтава). Практичне заняття складається з двох частин: 1) оглядова екскурсія по експозиції музею з екскурсоводом; 2) моделювання виробничих процесів і ситуацій, передбачає імітацію реальних умов, конкретних специфічних операцій, моделювання відповідного робочого процесу, створення інтерактивної моделі тощо під керівництвом викладача. Наприклад, під час вивчення методичних прийомів показу в екскурсії, а саме умов ефектного показу екскурсійних об'єктів, доцільно використовувати інтерактивний метод рольова гра, що являє собою ігровий спосіб аналізу конкретних ситуацій. Методичні прийоми розповіді, яка є невід'ємним елементом екскурсії під час заняття доцільно розглядати використовуючи імітаційний тренінг, що припускає формування і відпрацювання умінь і навичок ефективної поведінки, зокрема особливих методичних прийомів під час проведення екскурсії тощо. Наприкінці, після підведення підсумків використовується метод організації зворотного зв'язку «Плюси, мінуси, запитання», коли до підготовлених викладачем трьох

конвертів з написами: «+» – позитивні моменти, «-» – негативні моменти. «?» – питання або сумніви студенти, на прохання викладача, анонімно на отриманих аркушах висловлюють свою думку з приводу проведення заняття. Наступне заняття викладач розпочинає з відповідей на питання студентів з приводу попереднього заняття.

Таким чином, інтерактивні методи навчання є важливим інструментом підвищення ефективності навчальних комунікацій між викладачем і студентом та формування комплексу необхідних знань, вмінь та навичок у процесі вивчення дисципліни «Організація експериментальної діяльності».

Список використаних джерел

1. Бойко-Бузиль Ю. Ю. Методика викладання психології у вищій школі : навч. посіб. / Бойко-Бузиль Ю. Ю., Горбенко С. Л., Кущенко І. В. та ін. – Київ : Атіка, 2012. – 272 с.
2. Кожушко С. П. Інтерактивні технології навчання у підготовці майбутніх фахівців туристичної галузі до професійної взаємодії / Кожушко С. П. // Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки. – 2017. – № 2 (14). – С. 244–248.

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У ФОРМУВАННІ СУЧАСНОГО ФАХІВЦЯ З ТУРИЗМУ

Л. В. Дробиш, к. е. н., доцент кафедри туристичного та готельного бізнесу
Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

Модернізація освітньої системи в Україні висуває нові питання про рівень знань і вмінь фахівців у галузі туристичної діяльності. Найважливіше завдання сучасної вищої школи – підготовка компетентного, гнучкого і конкурентоспроможного фахівця, який здатний досягти визначеної мети в різних життєвих ситуаціях [1]. Тому процес підготовки фахівців для галузі туризму потребує рішучих змін і перетворень. Відповідно нова парадигма вищої освіти безпосередньо пов'язана з професійною компетенцією та компетентністю.

Компетентність – це уміння здійснювати певну діяльність (знання та досвід у певному виді діяльності). Актуальність

використання компетентнісного підходу у підготовці фахівців для сфери туризму зумовлена як незадоволеністю роботодавців щодо практичної підготовки випускників закладів освіти, так і мінливістю соціально-економічних процесів, що відбуваються в Україні. При цьому компетентність не обмежується лише певними знаннями і уміннями, а має охоплювати і такі категорії, як здібності, готовність пізнання, соціальні навички тощо. Оскільки у сучасних умовах професійна компетенція є головним критерієм, за яким оцінюється персонал туристичного підприємства, то метою професійної підготовки сучасного фахівця для сфери туризму є формування їх професійної компетентності.

Професійна компетентність фахівця в галузі туризму – це інтегральна характеристика, що визначає здатність розв'язувати професійні проблеми і типові професійні завдання, які виникають у реальних ситуаціях туристичної діяльності з використанням знань, професійного і життєвого досвіду, цінностей і нахилів. Фахівець з туризму має володіти знаннями всіх видів туристичних послуг, а також знаннями правового регулювання туристської діяльності, екології, архітектури, етнографії тощо.

Проте результати дослідження даної проблеми вказують на недостатній рівень сформованості особистісних характеристик та розвитку професійно важливих якостей у працівників сфери туризму. Саме тому потрібно більш глибоко досліджувати процес формування професійної компетентності майбутніх фахівців сфери туризму.

З огляду сказаного вважаємо, що використання компетентнісного підходу перш за все має передбачати змістові зміни у навчальних програмах (поетапний розвиток компетентностей). Зокрема, бакалавр з туризму має володіти теоретико-технологічними, виробничо-технологічними та соціально-комуніативними професійними компетенціями, а магістр з туризмознавства, окрім набутих на базі професійних компетенцій бакалавра, – має володіти такими професійними компетенціями, як проектна, дослідницька, соціально-методична та педагогічна. Підготовка фахівців з туризму повинна базуватись на концепції безперервної освіти, яка передбачає формування та розвиток навичок, компетенцій упродовж усього навчально-трудового віку. Впродовж усього трудового шляху персонал повинен постійно підвищувати власну кваліфікацію [2].

На нашу думку, основними компонентами професійної компетенції фахівця туристичного профілю мають бути: спеціальна компетенція; соціальна компетенція та індивідуальна компетенція. Крім того, невід'ємними є такі якості, як дисциплінованість, ініціативність, почуття відповідальності, комунікабельність, віданість і творче ставлення до справи.

Насамкінець зазначимо, що серед шляхів удосконалення підготовки фахівців для сфери туризму в рамках компетентнісного підходу доцільно виокремити наступні: створення програм прикладного бакалаврату з туризму; залучення спеціалістів різного профілю та роботодавців до удосконалення навчальних програм; залучати роботодавців до створення освітніх стандартів та акредитації освітніх програм; створення системи національної сертифікації спеціалістів у сфері туризму тощо.

Список використаних джерел

1. Гуменюк Г. М. Компетентнісний підхід до професійної підготовки фахівців у галузі туристичної діяльності [Електронний ресурс] / Гуменюк Г. М. – Режим доступу: irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?...2... – Назва з екрана.
2. Гуменюк Г. М. Необхідність вивчення компетентного підходу при професійній підготовці фахівців з туризму [Електронний ресурс] / Гуменюк Г. М., Польова Л. В. – Режим доступу: ps.stateuniversity.ks.ua/arkhiv-vidannya?id=30. – Назва з екрана.

ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ТУРИЗМ»: СУЧАСНІ РЕАЛІЇ

М. М. Логвин, к. геогр. н., доцент кафедри туристичного та готельного бізнесу
Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

Як відомо, наш заклад освіти працює в контексті практико-орієнтованого навчання. Звичайно, це дуже своєчасний підхід. Особливо це стосується спеціальності «Туризм». Однак, варто зауважити, що це вносить істотні корективи в оцінювання знань студентів-туристів. Розглянемо це на прикладі вивчення навчальної дисципліни «Туристичне країнознавство». На наш погляд, необхідно дещо змінювати підходи до критеріїв оцінювання знань, робити їх ще більш диверсифікованими. Багато студентів, починаючи з першого курсу, працюють (навчаються

за індивідуальним графіком) або досить довгий час знаходяться на стажуванні за кордоном.

У зв'язку з цим, вони пропускають значну частку лекційних та практичних занять. Але ж на виході вони повинні мати знання з конкретної дисципліни не гірші від тих, хто відносно регулярно відвідує аудиторії. Але і тут варто наголосити на одному делікатному моменті. Чи справедливо, що студент, який не пропустив жодного заняття отримує однакову кількість балів (оцінку) як і той, хто не ходив зовсім або ходив мало на пари.

На наш погляд, це досить дискусійна етична складова навчального процесу. Скоріше всього ці пікантні питання має вирішувати викладач як своїм авторитетом, так і об'єктивним підходом до оцінювання підсумкових результатів та високим рівнем їх аргументованості. Тобто, щоб не виникало жодних запитань стосовно об'єктивності оцінки конкретного студента.

Враховуючи вищесказане, студентам з навчальної дисципліни «Туристичне країнознавство» пропонуються різноякісні варіанти виконання завдань для підсумкової оцінки. Це і дистанційний курс з лекційним матеріалом та тестами, сучасні відеоматеріали, комбінації тестів з кросвордами, окремі ситуаційні завдання, кросворди з окремих тем, різноманітні творчі завдання. Такими є есе, наприклад, «Роль глобалізації у розвитку туризму» чи «Щастя в подорожах» (на основі показників міжнародного індексу щастя). Важливою складовою є знання політичної карти світу.

Вважаємо, що все це сприятиме поглибленню знань з дисципліни та дасть можливість викладачу об'єктивно оцінити підсумковий результат конкретного студента.

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У ФОРМУВАННІ ФАХІВЦІВ З ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Г. П. Хомич, д. т. н., професор, завідувач кафедри технологій харчових виробництв і ресторанного господарства;

Л. Б. Олійник, к. т. н., доцент кафедри технологій харчових виробництв і ресторанного господарства

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

На вимогу часу європейське харчове виробництво характеризується інтенсивною модернізацією, кардинальною зміною хар-

актеру та змісту праці фахівців, впровадженням інноваційних харчових технологій, значним розширенням асортименту інноваційних продуктів для здорового харчування, істотно нових напрямів харчової індустрії та кулінарії, посиленою екологізацією виробництва, які мають відповідати сучасним вимогам до якості та безпечності харчової продукції за європейськими стандартами.

За таких умов надважливим завданням є трансформація змісту освітнього процесу фахівців усіх рівнів, який має забезпечити формування професійних знань та вмінь, особистісних рис і якостей випускників, які є показниками професійної компетентності фахівців інженерного спрямування у харчових технологіях. Основною концепцією компетентнісного підходу є зміщення акцентів із сукупності знань на здатність виконувати певні функції, використовуючи знання, що призводить до зміни кінцевої мети освіти – накопичення об'єму засвоєння знань на формування компетенцій.

Компетентність в освітньому процесі розглядається як якісна характеристика особистості, що виявляється у здатності та готовності до продуктивної діяльності, що базується на знаннях, вміннях, обізнаності та досвіді. Розвиток професійної компетентності в майбутніх фахівців харчових технологій передбачається як єдина система теоретичної, методичної та практичної підготовки студентів до професійної діяльності. Загальні вимоги до компетентностей випускників спеціальності «Харчові технології» як професійних особистостей подаються у вигляді переліків компетенцій щодо вирішення певних проблем і завдань соціальної діяльності, інструментальних, загальнонаукових і професійних компетенцій та системи умінь, що забезпечують реалізацію цих компетенцій, та викладені у освітніх програмах зі спеціальності, розроблених проектною групою кафедри технологій харчових виробництв і ресторанного господарства.

Індикатором успішного впровадження компетентнісного підходу є працевлаштування та наступна адаптація випускників вишів на виробництві та в соціумі. Але сьогодні в Україні ми спостерігаємо негативне явище: рівень безробітних випускників вищих навчальних закладів зростає із року в рік. Причиною такої ситуації, на нашу думку, є невідповідність рівня професійної підготовки спеціалістів вимогам роботодавців, основними

з яких є: глибока теоретична підготовка та адекватне застосування теоретичних знань в практичній діяльності, висока професійність, здатність самостійно приймати рішення, комунікабельність, спроможність мислити на перспективу, організованість, трудова дисципліна, вміння працювати в команді, здатність до безперервного саморозвитку, підвищення кваліфікації. Сучасні роботодавці не мають претензій до рівня теоретичних знань випускників вищих навчальних закладів, але нарікають на недостатність практичної підготовки, нерідко відзначають як ваду сучасної освіти невпевненість випускників і брак досвіду при інтеграції і застосуванні знань у процесі прийняття рішень.

Зважаючи на це, розробники стандартів вищої освіти зі спеціальності «Харчові технології» значну увагу приділяли саме практичній підготовці на всіх етапах освітнього процесу. Зокрема, при розробці навчального плану зі спеціальності 181 «Харчові технології» на рівні ступеню бакалавр враховано практико орієнтований підхід у підготовці майбутнього фахівця. З цією метою на кожному курсі передбачено практичну підготовку студентів, результатом якої має стати набуття нових компетентностей. На першому курсі метою виробничої практики є ознайомлення зі структурою підприємств харчової галузі та закладів ресторанного господарства, а результатом є отримання комунікативних навичок роботи в колективі. Метою практики на другому курсі є оволодіння навичками аналізувати організацію та технологію харчового підприємства і, як результат – набуття навичок розробки організаційно-технологічних заходів для підвищення ефективності діяльності підприємств; а на технологічній практиці третього курсу – впровадження таких заходів. Передбакалаврська практика на четвертому курсі передбачає здобуття студентами фахових навичок, отримання вміння планування діяльності підприємств харчової галузі і закладів ресторанного господарства. Таким чином, компетентнісний підхід у формуванні фахівців з харчових технологій не лише забезпечує доцільність вивчення обраних навчальних дисциплін, але й гарантії підготовки всебічно розвиненої особистості з професійно-практичними навичками, які відповідають потребам простору і часу та дозволяють продовжувати фахову самоосвіту протягом усього життя.

**УДОСКОНАЛЕННЯ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ
«ТЕХНОЛОГІЯ МУЧНИХ КОНДИТЕРСЬКИХ ВИРОБІВ»
ДЛЯ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 181 «ХАРЧОВІ
ТЕХНОЛОГІЇ» ОСВІТНЯ ПРОГРАМА «ХАРЧОВІ
ТЕХНОЛОГІЇ ТА ІНЖЕНЕРІЯ» СТУПЕНЯ БАКАЛАВРА**

*Л. М. Медведь, ст. викладач кафедри технологій харчових виробництв і ресторанного господарства
Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»*

У нинішніх економічних реаліях України успіх сучасного підприємства залежить від компетентності та професіоналізму керівників, так і виконавців. Жорстка ринкова конкуренція вимагає високого рівня кваліфікації кухарів-кондитерів для підприємств ресторанного господарства, створення нового асортименту конкурентоспроможної продукції та ресурсозберезувальних технологій. Концепція безперервної освіти, що нею послуговується світова спільнота у своєму поступі до інформаційного суспільства, набуває актуальності й у сьогоденній Україні.

Слід зазначити, що підходи в навчанні студентів вищої школи мають свої особливості. На першому етапі отримання вищої освіти, у процесі навчання в університеті до кваліфікаційного рівня бакалавра або магістра, студенти отримують глибокі теоретичні знання, але часто, з огляду на неможливість проходження виробничої практики на приватних підприємствах, не мають можливості для швидкої адаптації у виробничих умовах.

Традиційні підходи до викладання навчальної дисципліни «Мучні кондитерські вироби» мають гармонійно поєднуватися з новими тенденціями в харчовій промисловості, адже з цим тісно пов'язана актуальність отриманих знань студентом. Експериментам із сировиною та дизайном мучних кондитерських виробів має приділятися увага в рамках інноваційної діяльності й дослідницьких проєктів, тому що без базових знань, умінь і навичок, які досі актуальні, стає незрозумілим, які саме властивості кінцевого продукту були вдосконалені. Нині існує безліч хімічних компонентів, що пришвидшують приготування, продовжують зберігання, покращують органолептичні властивості виробів із тіста, але досконало не досліджено їх подальший вплив на організм людини. Проте, незважаючи на можливу шкоду, яку заподіюють хімічні домішки в їжі людини, у промисло-

вості вони широко використовуються задля здешевлення собівартості продукції та покращення її властивостей. Отже, студент, закінчивши університет і працевлаштувавшись на виробництво, має бути готовим працювати з передовими розробками кондитерської промисловості, а основне завдання університету полягає в тому, щоб навчити сучасним технологіям на основі старих і перевірених рецептур. На практиці це може бути часткова заміна сировини рослинними компонентами, що підвищить користь продукції, при цьому не погіршивши її органолептичних властивостей або експерименти з подачею традиційних страв. Складність роботи викладача полягає в пошуку нових ідей і сучасних трендів.

У ХХІ ст. інформація стає настільки доступною, що виникає її надлишок. Викладач має постійно слідкувати за новими рецептурами, цікавими відеоблогами, шоу, кулінарними передачами, майстер-класами, виставками та презентаціями нової продукції. З усієї засвоєної інформації необхідно виокремити те, що може бути цікавим для студента, особливо якщо це нетрадиційне використання звичних рецептур. Прості та зрозумілі приклади можуть заохотити студентів до творчості, експериментів або спроби досягти хоча б приблизно схожого результату роботи.

Ще одним аспектом є практика. Зазвичай, студенти здобувають її поза межами навчального закладу. Це може бути стажування, робота у вільний від навчання час, експерименти на власній кухні тощо. Робота в лабораторії навчального закладу полягає в пильному нагляді викладача за правильністю дотримання рецептури студентами, їх умінням організувати робочий процес в умовах взаємозалежності та взаємодопомоги. Спільна робота, що сприяє згуртованості та створенню сприятливого клімату в колективі, – це ще один показник якісної роботи викладача.

Важливим аспектом у роботі зі студентами є зворотний зв'язок. Необхідно зрозуміти, яка інформація була доступною, а яка лишилася складною й потребує деталізації. Щоб дізнатися, як аудиторія сприймає інформацію, викладач може провести усне або письмове опитування. Справжню педагогічну майстерність продемонструє організація квесту або гри за темою лекції, це дозволить задіяти максимальну кількість учасників, залишить

позитивне враження і ненав'язливо дозволить закріпити матеріал.

Викладання – це процес постійного навчання себе та оточення, а викладач – це людина, яка власним прикладом демонструє бездоганне володіння предметом, високу культуру та моральні якості, сталий психо-емоційний стан, витримку й бажання постійно вдосконалювати свої знання та навички. Іншими словами викладач – це людина, яка вчить вчитися і не спинятися на досягнутому.

Розробляючи сучасну навчальну дисципліну для студентів спеціальності 181 «Харчові технології» освітня програма «Харчові технології та інженерія» ступеня бакалавра денної та заочної форми навчання з дисципліни «Технологія мучних кондитерських виробів», необхідно враховувати, що він має орієнтуватися на відточування практичних вмінь і навичок. Дієвим доповненням до звичайних лекцій та лабораторних занять будуть відеозаписи майстер-класів провідних кондитерів, де вони розкривають таємниці своєї майстерності. Саме зацікавленість у корисності отриманих знань може стимулювати студентів до навчання, а простота та зрозумілість викладеного матеріалу дозволить не тільки швидко зрозуміти й засвоїти дисципліну, але і спробувати щось нове для себе.

Висновки із проведеного дослідження. З появою нових технологій навчатися стало простіше, цікавіше та зручніше. У кожного сучасного студента обов'язково завжди при собі є мобільний телефон, планшет або ноутбук, який він може використовувати в будь-який час для поглибленого вивчення необхідних йому дисциплін. Саме це має враховуватися під час удосконалення системи освіти, що існує, адже наука повинна бути на рівні із прогресом.

Список використаних джерел

1. Заблоцька О. С. Компетентнісний підхід як освітня інновація: порівняльний аналіз / О. С. Заблоцька // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2008. – С. 63–68.
2. Зимняя И. А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования / И. А. Зимняя // Высшее образование сегодня. – 2003. – № 5. – С. 34–42.

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ПРИ ВИВЧЕННІ ДИСЦИПЛІНИ «ОСНОВИ КЛАСИЧНОЇ КУЛІНАРІЇ»

Л. О. Положишникова, к. т. н., доцент кафедри технологій харчових виробництв і ресторанного господарства;

О. І. Положишникова, доцент кафедри технологій харчових виробництв і ресторанного господарства
Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

Поглиблення ділових і культурних зв'язків між нашою країною й іншими країнами, активізація ділових контактів між суб'єктами господарювання призводять до зростання кількості іноземних туристів, які прибувають в Україну, що обумовлює потребу в комфортабельних підприємствах готельного і ресторанного господарства, в сервісі відповідного рівня. Головною метою їх роботи є виробництво конкурентоспроможної продукції, що базується на інноваціях в області маркетингу, менеджменту, виробництва, реалізації тощо. Актуальною проблемою в усіх країнах світу є підвищення якості продукції закладів ресторанного господарства. Проблема якісного харчування населення багатогранна і включає соціально-економічну, медико-біологічну, науково-технічну, організаційно-виробничу та контролюючі складові і це обумовлює постійно зростаючі вимоги до створення і реалізації системи наукового забезпечення підприємств харчування висококваліфікованими фахівцями.

Перед сучасною освітою постало завдання запровадження компетентнісного підходу до змісту освітнього процесу фахівців усіх рівнів, який має забезпечити формування професійних знань, умінь, навичок, відношень, стилю діяльності людей і співтовариств, рис особистості, професійних якостей випускників, сформувати громадянина, спроможного до гнучкої зміни способів і форм життєдіяльності, що забезпечують постійне підвищення якості життя і є показниками професійної компетентності фахівців готельно-ресторанної справи. Поряд із засвоєнням базових знань постає завдання навчити навчатися, виробити потребу в навчанні впродовж життя, навчити людину використовувати отримані знання у своїй практичній діяльності – професійній, громадсько-політичній, побутовій та ін.

Актуальним завданням навчально-виховного процесу вищого навчального закладу є формування ключових компетентностей, що відповідають основним видам діяльності громадянина. Компетентність в освітньому процесі розглядається як якісна харак-

теристика особистості, що виявляється у здатності та готовності до продуктивної діяльності, і базується на знаннях, вміннях, обізнаності та досвіді.

Вивчення дисципліни «Основи класичної кулінарії» пов'язане з міждисциплінарною інтеграцією знань, що потребує подолання традиційного мислення, приведенням їх у відповідність з сучасними науковими поглядами. Саме запропонований підхід дозволить підготувати всебічно освічених та професійно підготовлених спеціалістів, які зможуть ефективно працювати в нових економічних умовах, створювати та реалізувати інноваційні проекти майбутнього. Випускники бакалаврату спеціальності «Готельно-ресторанна справа» повинні оволодіти як теоретичними знаннями з виробництва кулінарної продукції закладів ресторанного господарства, так і професійними вміннями її приготування.

Під час вивчення цієї дисципліни студенти виконують лабораторні завдання малими групами, виконують індивідуальні завдання при самостійній підготовці, беруть участь у майстер-класах за фахом, багато студентів стаціонару працюють на виробництві і навчається за індивідуальними графіками. З метою набуття професійних компетентностей майбутніх фахівців значну увагу приділяли саме практичній підготовці на всіх етапах освітнього процесу. Зокрема, при розробці навчального плану зі спеціальності 241 «Готельно-ресторанна справа» на рівні ступеню бакалавра враховано практико орієнтований підхід у підготовці майбутнього фахівця. З цією метою на кожному курсі передбачено практичну підготовку студентів.

Індикатором успішного впровадження компетентнісного підходу є працевлаштування та наступна адаптація випускників вишів на виробництві та в соціумі.

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Т. Ю. Суткович, к. т. н., доцент кафедри технологій харчових виробництв і ресторанного господарства;

І. В. Чоні, к. т. н., доцент кафедри технологій харчових виробництв і ресторанного господарства

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

Аналізуючи та порівнюючи різні системи вищої освіти, які існують нині в цивілізованому світі, можна зробити досить віро-

гідне припущення, що в педагогіці вітчизняної вищої школи найближчим часом виникне серйозна суперечність між рівнем інтелектуальних запитів студентів і спроможністю викладачів відповісти на ці запити. Об'єктивність виникнення цієї суперечності обумовлена поступовим утвердженням принципово нової парадигми освіти. Вона полягає в реальному збільшенні числа студентів, які мають на меті в результаті навчання отримання не лише формальної відзнаки про освіту – диплом, а перш за все – знань, умінь і навичок, виражених у відповідній сукупності професійних компетенцій, необхідних для власної реалізації в умовах ринкової економіки.

Викладач на сьогоднішній день повинен володіти наступними компетенціями:

- професійно-фаховими – це нові знання з відповідної галузі науки, техніки, технологій; знання про нові методи дослідження, аналізу, синтезу, вимірювань, проектування і т. ін. у відповідній галузі економічної діяльності;

- психолого-педагогічними – це знання нових педагогічних парадигм, концепцій, систем, досвіду розвитку освіти в інших країнах; нові знання та способи ефективної взаємодії в системі «викладач-студент» з урахуванням сучасних наукових поглядів на психологічні і вікові особливості молоді.

Ця група компетенцій є передумовою формування викладача, як активного діяча в галузі освіти, здатного об'єктивно порівнювати і оцінювати системи і схеми в освіті, пояснювати ті чи інші явища в освітньому середовищі, формувати власну систему відносин зі студентами на корпоративній і безконфліктній основі.

Третя група компетенцій – організаційно-методичні компетенції – це знання про нові методи і технології навчання та способи діяльності з їх реалізації; сучасні методи контролю в навчальному процесі та використання ІТ-технологій; знання нових організаційно-розпорядчих і нормативних документів в галузі освіти, роль викладача в акредитації спеціальностей і т. ін.

Ці компетенції направлені на нарощування професійно-прикладної характеристики викладача, його здатності організувати навчання на рівні сучасних вимог і на основі сучасних інноваційних технологій.

Очевидно, що такий перелік спеціальних компетенцій для нарощування педагогічної компетентності викладача може бути реалізованим у будь-якій з існуючих форм підвищення кваліфікації. Факультети підвищення кваліфікації університетів і академій можуть формувати диференційовані навчальні плани і програми в залежності від попередньої освіти та стажу роботи викладача, а також в залежності від того, який раз викладач проходить навчання на ФПК.

Завданням підвищення кваліфікації є: оновлення та розширення знань, формування нових професійних компетентностей в усіх його групах; засвоєння інноваційних технологій, форм, методів та засобів навчання, набуття умінь формувати зміст навчання з урахуванням його цільового спрямування, ознайомлення з досягненнями науки, техніки і виробництва та перспективами їх розвитку.

Розрізняють такі види підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників ЗВО:

- захист кандидатської чи докторської дисертації;
- довгострокове підвищення кваліфікації (навчання, довгострокові курси підвищення кваліфікації, стажування);
- короткострокове підвищення кваліфікації (семінари, семінари-практикуми, семінари-наради, семінари-тренінги, тренінги, вебінари, «круглі столи», короткострокові курси підвищення кваліфікації).

Всі перераховані види підвищення кваліфікації є досить актуальними. Але вимоги сьогодення спонукають викладачів різних навчальних закладів та, навіть, споріднених закладів в інших країнах співпрацювати на викладацькій ниві, ділитись своїми новаторськими напрацюваннями, запозичати і використовувати в навчальному та виховному процесі найактуальніших форми спілкування між викладачем, студентом та роботодавцем. Тому, на нашу думку, інноваційним будуть проведення всіх вище перерахованих заходів, але із залучення закордонних партнерів, які в колегіальному поведенні народжували б нові інноваційної форми підвищення компетентностей викладачів та сучасні форми співпраці всіх зацікавлених сторін.

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФОРМУВАННІ ФАХІВЦІВ З ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Ю. Г. Наконечна, к. т. н., доцент кафедри технологій харчових виробництв і ресторанного господарства;

Н. І. Ткач, к. т. н., доцент кафедри технологій харчових виробництв і ресторанного господарства;

І. С. Тюрікова, к. т. н., доцент кафедри технологій харчових виробництв і ресторанного господарства

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

Сучасний освітній простір характеризується новою парадигмою освіти. Вона заснована на індивідуалізації і диференціації освіти, варіативності та альтернативності освітніх систем, прогностичності та адаптованості до змінних умов соціально-економічного середовища, інтересах і здібностях тих, хто навчається. Відповідно до даної парадигми освіта повинна сприяти розвитку людини у процесі розвиваючого способу життя, будуватись на діагностиці розвитку особистості, перейти до виховання культури людської гідності.

Для підготовки майбутніх фахівців потрібно використовувати технології, що активізують пізнавальну діяльність, творчість. Ця вимога закономірно веде до застосування у навчальному процесі активних методів отримання студентами знань, які вони засвоюють при виконанні певних фізичних дій, розумових операцій тощо.

На допомогу класичним технологічним аспектам приходять нові, зокрема, інтерактивні технології навчання.

Слово «інтерактив» прийшло до нас з англійської від слова «inter» – взаємний і «act» – діяти. Таким чином, інтерактивний – здатний до взаємодії, діалогу. Інтерактивне навчання – це специфічна форма організації пізнавальної діяльності, яка має передбачувану мету – створити комфортні умови навчання, за яких кожен студент відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність. Суть інтерактивного навчання полягає у тому, що навчальний процес відбувається тільки шляхом постійної, активної взаємодії всіх студентів. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці) де і студент, і викладач є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання, розуміють що вони роблять, рефлексують з приводу

того, що вони знають, вміють і здійснюють. Викладач під час інтерактивного навчання виступає як організатор процесу навчання, консультант, фасілітатор, який ніколи не «замикає» навчальний процес на собі. Головними у процесі навчання є зв'язки між студентами, їхня взаємодія і співпраця. Результати навчання досягаються взаємними зусиллями учасників процесу навчання, студенти беруть на себе відповідальність за результати навчання.

Практичні заняття з предметів циклу професійної підготовки якнайкраще підходять для впровадження інтерактивних методів та прийомів. Саме на практичних заняттях вказаного циклу викладач має змогу розробити правила роботи в малій групі, ознайомити аудиторію з інтерактивними методами, обговорити прийоми, помилки, вислухати пропозиції, проаналізувати результати. А вивчення дисциплін «Проектування біотехнологічних виробництв», «Проектування закладів ресторанного господарства», «Науково-дослідна робота» бакалаврами та магістрантами з напрямку підготовки «Харчові технології» взагалі не мислиться без використання інтерактивних методик навчання. Під час практики закладаються основи досвіду професійної діяльності, формуються передумови розвитку майбутнього фахівця. Найбільшою перевагою, на нашу думку, інтерактивного навчання є те, що під час такого навчання студент перетворюється на суб'єкта навчання. Це забезпечує внутрішню мотивацію навчання, що сприяє його ефективності. За такого навчання навіть не зовсім успішні студенти мають можливість потрапити у ситуацію успіху, що сприятиме не лише кращому засвоєнню знань, умінь та навичок, а й кращому, більш позитивному ставленню до даного предмету та до навчання загалом.

З часом спільними зусиллями учасників навчального процесу досягається загальна атмосфера співпраці та взаємопідтримки, що панує під час занять та впливає не лише на рівень знань, а й на рівень стосунків в колективі. Але все це можливо лише в результаті вмілої організації та ціленаправленого керування пізнавально-пошуковою діяльністю студентів викладачем. У випадку невмілого керівництва, неякісної підготовки викладача, часткове опанування інтерактивними методиками, неготовності групи до співпраці або, навіть, недодержання умов, етапів обраної технології, переваги навчання перетворюються на недоліки, втрачений дорогоцінний час, розчарування.

Таким чином, очевидно існує потреба в розробці методики організації навчального процесу за допомогою інтерактивних технологій у вищій школі та в цілеспрямованому навчанні ефективному використанню інтерактивних технологій в навчальному процесі задля поліпшення якості навчання.

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ

Т. Г. Король, к. пед. н., доцент кафедри української, іноземних мов та перекладу

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

Стрімкі зміни в сучасному суспільстві, викликані глобальними інтеграційними процесами, позначаються на всіх сферах діяльності людини, вимагаючи від майбутніх фахівців опанування все новими й новими навичками, уміннями й здатностями, при чому не лише у процесі навчання у закладах вищої освіти (ЗВО), а й протягом усього життя. У такий спосіб зміщуються акценти в цілях та змісті професійної підготовки майбутніх випускників, у тому числі й філологів як надійних та ефективних посередників у різноплановій міжкультурній комунікації, що набирає обертів в умовах сучасного інформаційного суспільства. Саме це й спонукає методистів до пошуку шляхів вдосконалення якості професійної підготовки у ЗВО майбутніх філологів з метою підвищення їхньої конкурентоспроможності на вітчизняному й світовому ринках праці.

Аналіз потенційних труднощів, що виникають на шляху до вдосконалення методичного забезпечення навчального процесу, від якого безпосередньо залежить рівень професійної підготовки студентів-філологів, дозволяють визначити перспективні вектори для вирішення цієї проблеми, а саме: 1) створення такої моделі навчального процесу, яка є зрозумілою та зіставною на міжнародному рівні, тобто сприяє посиленню мобільності студентів в академічній сфері та фахівців у професійній; 2) узгодження моделі навчального процесу з актуальними вимогами суспільства загалом та ринку праці зокрема, які мають обов'язково знайти своє відображення в цілях та змісті навчання, а саме переліку знань, навичок, умінь, стратегій та здатностей, якими

має опанувати випускник задля ефективного функціонування на ринку перекладацьких послуг; 3) застосування новітніх педагогічних технологій для реалізації цієї моделі навчального процесу, які, з одного боку, дозволяють сформувавши необхідні компоненти професійної компетентності, а з другого – забезпечують передумови для автономного, трансдисциплінарного та неперервного самовдосконалення в динамічних умовах професійної діяльності сьогодення.

Реалізація першого з визначених векторів, з одного боку, вимагає врахування європейських та американських стандартів вищої освіти у галузі перекладу й філології, робочих програм навчальних дисциплін, як-от: *European Master's in Translation. Competence Framework (2017)*. Це дозволить представити цілі й зміст навчання майбутніх філологів у вітчизняних закладах освіти за допомогою загальноприйнятих категорій, а саме: знання, навички/вміння, здатності. Крім того, вона передбачає аналіз актуальних сертифікаційних іспитів з перекладу, розроблених на сьогодні у світі, з метою з'ясування прогнозованих/бажаних результатів навчання та засобів контролю й критеріїв оцінювання рівня їхньої сформованості.

Другий вектор пов'язаний з порівнянням стандартів та вимог до якості надання перекладацьких послуг в Україні (*CTTY АПУ 002-2000*) й інших країнах (*ILR Skill Level Descriptions for Interpretation Performance, European Quality Standard BS EN 15038:2006, 2006; Standard Guide for Language Interpretation Services – SG LIS, 2007; Translation Services – Requirements for translation Services ISO 17100:2015; National Occupational Standards in Interpreting (2006); National Occupational Standards in Translation (2006)* тощо) та відображенням їх у змісті навчання перекладу майбутніх філологів.

Зрештою, останній напрямок передбачає відбір тих теоретичних підходів та педагогічних технологій, які здатні забезпечити максимально ефективне досягнення визначених цілей навчання в умовах сучасного ЗВО. На наш погляд, найбільш перспективними у цьому напрямку є застосування компетентісного й рівневого підходів, трансдисциплінарного й особистісно-діяльнісного, рефлексивного й когнітивного. Серед педагогічних засобів найважливіше місце відводимо формам та засобам реалізації контролю в навчальному процесі, убачаючи в ньому своєрідний консолідуєчий і системотвірний компонент ефективного на-

вчального процесу. Адже саме контроль впорядковує його та оцінює проміжні результати, сигналізує про необхідність внесення коректив, прогнозує остаточний результат та всіляко сприяє його досягненню за допомогою свого неабиякого формувального й мотиваційного потенціалу.

ПЕДАГОГІЧНІ ЗДІБНОСТІ ТА ВМІННЯ ЯК КОМПОНЕНТИ МАЙСТЕРНОСТІ ВИКЛАДАЧА

В. В. Стеценко, к. е. н., доцент кафедри української, іноземних мов та перекладу
Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

Педагогічна майстерність – це синтез педагогічних знань, умінь, навичок, методичного мистецтва та особистих якостей викладача. Проблема здібностей та залежних від них умінь в структурі суб'єкта педагогічної діяльності досліджувалась багатьма науковцями, які виділили цілу групу педагогічних здібностей і умінь. Найбільш повно концепція педагогічних здібностей розкрита Н. В. Кузьміною. Вона виділяє два їх рівні – перцептивно-рефлексивний та проєктивний. Перцептивно-рефлексивні здібності звернені до об'єкта-суб'єкта педагогічного впливу, тобто студента, у зв'язку з самим собою (педагогом), вони вміщують: а) почуття об'єкта, пов'язане із емпатією; б) почуття міри чи такту; в) почуття приналежності – чутливості педагога до переваг і недоліків власної діяльності та особистості, які проявляються у взаєминах із студентами: як він сприймається студентами, який відгук він викликає в них і чому. Саме ці прояви чутливості є основою педагогічної інтуїції, яка є невід'ємною складовою педагогічної майстерності викладача у його взаємодії із студентами.

До другого рівню відносяться проєктивні педагогічні здібності, які звернені до способів впливу на об'єкт-суб'єкт студента, з метою формування у нього потреби в саморозвитку, самоствердженні, в громадянському і професійному становленні. Цей рівень включає гностичні, проєкційні, конструктивні, комунікативні та організаторські здібності. Важливим для нас є висновки Н. В. Кузьміної про те, що досвідченість та стаж педагогічної роботи самі по собі не призводять до продуктивності в діяльності, а досягненню вищих рівнів продуктивності сприяє насамперед взаємозв'язок педагогічних та інших спеціальних здібностей.

В психології загальноновизнаним є твердження, що здібності не тотожні знанням та умінням, але вони є передумовою набуття досвіду. Педагогічні здібності та уміння поступово формуються в процесі діяльності, по мірі свідомого та відповідального виконання викладачем своїх функцій. Найбільш повно, педагогічні уміння, як основа високого рівню педагогічної майстерності, розкриваються А. К. Марковою, яка виділяє дев'ять їх груп.

Перша група педагогічних умінь – здатність бачити в педагогічній ситуації проблему та оформити її у вигляді педагогічної задачі, виходити зі складних педагогічних ситуацій; передбачати близькі та віддалені результати вирішення проблеми.

Друга група педагогічних умінь поділяється на три підгрупи: а) уміння, які відповідають на питання «чому вчити»: працювати зі змістом навчального матеріалу (обізнаність у нових концепціях та технологіях навчання; виділяти ключові ідеї навчального предмету, оновлювати його; б) уміння, які відповідають на питання «кого вчити»: вивчати стан окремих психічних функцій, реальні учбові можливості студентів, розрізняти успішність та особистісні якості; передбачати та враховувати можливі складності для студентів під час опрацювання навчального матеріалу; працювати як зі слабкими, так і з обдарованими студентами, розробляючи для них індивідуальні програми; в) уміння, які відповідають на запитання «як вчити»: відбирати та застосовувати різноманітні прийоми та форми навчання та виховання.

Третю групу утворюють уміння використовувати психолого-педагогічні знання, передовий педагогічний досвід, будувати плани розвитку своєї педагогічної діяльності. Четверта група – це вміння створювати умови для реалізації внутрішніх резервів партнера по спілкуванню та забезпечення його психологічної безпеки. П'ята група – уміння зрозуміти позицію іншого, проявити інтерес до його особистості; інтерпретувати та читати його внутрішній стан за відтінками поведінки, володіти засобами невербального спілкування; прийняти точку зору учня («педагогічна децентрація»); використовувати демократичний стиль керівництва.

Шоста група – це передусім уміння тримати стійку професійну позицію педагога, який розуміє значущість своєї професії та може протидіяти труднощам задля соціальних та загальнолюдських моральних цінностей; реалізовувати та розвивати свої педагогічні здібності; керувати своїм емоційним станом. Сьома

група – уміння усвідомлювати перспективи свого професійного розвитку, визначати особливості свого індивідуального стилю.

Восьма група об'єднує уміння визначати характеристики знань студентів на початку та в кінці навчального семестру, стимулювати готовність до самонавчання та безперервної освіти. Дев'ята група умінь – за поведінкою студентів визначати рівень їх вихованості та світогляд; бачити особистість студента в цілому, створювати умови для корекції вад характеру, світогляду, розвитку особистості.

Усвідомлення викладачем власних здібностей, шляхів їх формування, вимог до педагогічних знань і умінь, до якостей особистості є запорукою його професійного цілеспрямованого становлення та підвищення педагогічної майстерності.

КОМПЕТЕНТІСНО-ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД ЯК ОСНОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ

*Н. С. Сухачова, к. філол. н., доцент кафедри української, іноземних мов та перекладу
Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»*

На сучасному етапі розвитку суспільства першочерговою умовою професійної підготовки висококваліфікованих фахівців є не лише володіння знаннями, а уміння швидко й ефективно застосовувати їх у реальному житті, здатність до постійного саморозвитку та самоосвіти. Нові вимоги до професійної підготовки конкурентоспроможних перекладачів, зумовлюють необхідність орієнтації сучасної професійної освіти на ключові компетенції, які забезпечать формування професійного універсалізму. У «Концепції розвитку професійної освіти і навчання в Україні (2010–2020 рр.)» зазначено, що сучасному суспільству потрібні освічені, моральні, заповзятливі люди, здатні самостійно приймати рішення, бути мобільними, динамічними, конструктивними фахівцями, мати розвинене почуття відповідальності за долю своєї країни [2]. Стрімкий розвиток міжнародних відносин, вихід України на Європейський ринок, глобалізація суспільно-політичних й соціально-економічних відносин, професійна мобільність населення актуалізують соціальне замовлення на підготовку фахівців, які б полегшували процеси обміну інформацією між представниками різних культур та задоволь-

няли потреби споживачів перекладацьких послуг. Зростаючий попит на послуги висококваліфікованих перекладачів зумовили пошук і розроблення якісно нових підходів до їх професійної підготовки відповідно до світових стандартів. Одним із таких підходів є компетентнісний підхід, в рамках якого результатом освіти є не лише отримані знання й навички, але й розвиток здібностей творчого мислення, здатність до саморозвитку та самовдосконалення, можливість орієнтуватися в сучасному інформаційному просторі.

Аналіз наукових розвідок свідчить про відсутність чіткої та однозначної думки щодо структурних компонентів компетентнісної моделі професійної підготовки перекладачів. Науковці пропонують різні моделі й види компетенцій кваліфікованого перекладача.

Професійна компетентність перекладача має включати такі компоненти: мовна компетенція; комунікативна компетенція; перекладацька компетенція (навички білінгвізму й перекладу); технічна компетенція (уміння кодувати й декодувати інформацію); особистісні характеристики (розвиток пам'яті). Перші три компоненти є необхідними для всіх видів перекладу, а два останні є характерними для усного послідовного перекладу [3].

Лінгвістична компетенція як основа професійної компетентності перекладача є однією з першочергових. Саме ця компетенція, яку ще називають комунікативною та культурною, має на меті забезпечити ефективну комунікацію між представниками двох культур. Тому перекладач повинен володіти високим рівнем білінгвізму, розуміти менталітет кожної окремої культури, зберігаючи при цьому свою національну ідентичність.

І. С. Алексєєва виділяє такі основні вимоги до професійного перекладача: 1) володіння професійно поставленим голосом та способами відновлення голосу; 2) наявність чистої дикції та відсутність дефектів мови; 3) володіння технічними прийомами перекладу, до яких відносяться: мнемотехніка (прийоми запам'ятовування); навик перемикання на різні типи кодування; навик мовної компресії та декомпресії; навик застосування комплексних видів трансформацій описового перекладу, генералізації, антонімічного перекладу, компенсації; 4) володіння іноземною мовою на рівні, близькому до білінгвізму, а також знаннями культури народу, мовою якого здійснюється переклад; 5) знання основних мовних жанрів та основних типів тексту

вихідної та цільової мов; 6) постійне поповнення активного словникового запасу обох мов; 7) вміння користуватися словниками та іншими інформаційними джерелами [1, с. 36–38].

Усі ці компетенції взаємопов'язані і є однаково важливими в процесі підготовки висококваліфікованого конкурентоспроможного фахівця, який володіє навичками усного, письмового перекладу, знайомий з новітніми інформаційними технологіями, з реаліями мовного, соціального й культурного просторів учасників комунікації, має високий рівень комунікативної культури, що дозволяє йому забезпечити ефективне міжкультурне спілкування іноземними мовами. Тому важливими напрямками розвитку системи професійної підготовки перекладачів в Україні має бути відповідність освітньо-професійних програм підготовки перекладачів вимогам сучасного ринку праці; вужча спеціалізація перекладацької освіти; вдосконалення методики формування перекладацької компетентності.

Список використаних джерел

1. Алексеева И. С. Введение в переводоведение : учеб. пособие / И. С. Алексеева. – Санкт-Петербург : Филологический факультет СПбГУ ; Москва : Академия, 2004. – С. 36–38.
2. Концепція розвитку професійної освіти і навчання в Україні (2010–2020 рр.) / Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/main.php?query=education/prof-tech>. – Назва з екрана.
3. Назаренко Н. Формування професійної компетентності майбутніх прикордонників-перекладачів на заняттях з перекладу [Електронний ресурс] / Н. Назаренко. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Ukralm/2012_9/nazarenko.pdf. – Назва з екрана.

ЛІДЕРСЬКІ КОМПЕТЕНЦІЇ СУЧАСНОГО ФАХІВЦЯ В КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПРОГРЕСУ

Л. В. Рудич, к. е. н., доцент кафедри управління персоналом, економіки праці та економічної теорії
Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

На сучасному етапі розвитку суспільства, в умовах соціального прогресу, компетенції фахівців потребують трансформації. Зокрема необхідність в лідерських компетенціях, як механізмі

підвищення ефективності життєдіяльності соціальних утворень, існують практично в усіх сферах життєдіяльності. Тому надзвичайно актуальними є дослідження проблем їх формування та реалізації, що передбачає необхідність змін для досягнення успіху і визначених цілей.

Проблему формування лідерських компетенцій досліджували такі вчені, як Г. І. Авцинова, В. М. Бабаєв, О. М. Бандурка, І. В. Головнюова, С. О. Заветний, О. О. Нестуля, А. Л. Пелтон, О. Г. Романовський, М. П. Чепіга та інші.

Узагальнивши наукові підходи та практичну діяльність, можна стверджувати, що сучасний процес формування лідерства передбачає розвиток ключових груп компетенцій:

- здатність генерування нових ідей та різних шляхів розв’язання проблем, формулювання стратегій діяльності; спроможність сплановано та послідовно діяти відповідно до визначених цілей з метою досягнення очікуваних результатів; здатність критично сприймати, вивчати та викладати інформацію, що передбачає її узагальнення з різних джерел, урахування деталей та тенденцій, визначення проблем, їх важливості та причинно-наслідкових зв’язків;

- здатність до ефективного обміну інформацією як по горизонталі, так і по вертикалі, з метою досягнення розуміння та підтримки на шляху до реалізації мети;

- спроможність прислухатися до інших та забезпечення постійного зворотного зв’язку [3, с. 35].

Формування лідерських компетенцій сучасного фахівця необхідно здійснювати цілеспрямовано в процесі професійної підготовки, що вимагає наявності спеціальних організаційних заходів і педагогічного впливу на процес їх становлення в контексті соціального прогресу. Саме тому перед сучасною системою освіти стоїть вкрай важливе завдання виявлення потенційних лідерів, формування і розвитку в них зазначених компетенцій. Цей напрям має включати цілеспрямовану навчально-виховну діяльність, проведення спеціальних тренінгів, а також активне залучення студентів до здійснення різних практичних заходів, де необхідні креативність і рішучість, уміння аналізувати складні ситуації та пропонувати рішення щодо її ефективного розв’язання.

Сучасні реалії освітнього процесу вимагають підготовки нового педагога, здатного створювати оптимальні умови для роз-

витку кожної особистості, максимально враховувати її індивідуальні інтереси, сприяти розвитку в майбутніх фахівців високоморальних якостей, які надають їм можливість стати активними повноправними громадянами своєї держави та самореалізовуватися як особистості. А це, у свою чергу, зумовлює необхідність у формуванні в педагога системи лідерських якостей, завдяки яким він зможе приймати своєчасні самостійні рішення, переконувати студентів у правильності своєї позиції, вести їх за собою на шляху досягнення поставлених цілей, ефективно взаємодіяти з батьками та колегами.

Список використаних джерел

1. Куценко Г. Г. Компетентності сучасного вчителя-лідера // Культура і компетентність сучасного вчителя-лідера : [матеріали обласного науково-практичного семінару, присвяченого 290-річчю з дня народження Г. С. Сковороди] ; [укладачі : Л. В. Литвинюк, Т. О. Бондар]. – Полтава : ПОІППО, 2012. – С. 45–47.
2. Кучер Е. Технологии развития лидерского потенциала [Електронний ресурс] / Е. Кучер. – Режим доступу: http://www.znanie.info/_portal/ec/5-common-tehnologii_razvitia.pdf. – Назва з екрана.
3. Стадник М. М. Формування лідерських якостей у працівників органів державної влади / Стадник М. М., Александров О. А. // Матеріали Всеукраїнського круглого столу «Викладання лідерства для посадових осіб та представників місцевого самоврядування: сутність, виклики, перспективи». – С. 34–35.

ТРЕНІНГ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

О. В. Тужилкіна, к. е. н., доцент кафедри управління персоналом, економіки праці та економічної теорії;

Л. В. Степанова, к. е. н., доцент кафедри управління персоналом, економіки праці та економічної теорії

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

Сучасні соціально-економічні умови, орієнтація країни на європейській освітній простір потребує визначення пріоритетних завдань вищої школи. З метою підвищення якості освіти молодих фахівців більш уваги слід приділяти формуванню як

професійних компетенцій, затребуваних на ринку праці, так й універсальних компетенцій, таких як уміння планувати і проектувати власне навчання, час, життя.

Метою публікації є обґрунтування необхідності використання тренінгових технологій як сучасної практикоорієнтованої форми навчання та засобу набуття майбутніми HR-менеджерами професійного досвіду ще в процесі навчання. Нами поставлено завдання довести ефективність використання тренінгових технологій в підвищенні якості практичної підготовки та формуванні професійної компетентності майбутніх фахівців.

Аналіз публікацій. Дослідженню проблем професійної підготовки майбутніх фахівців у вищій школі приділяється значна увага. Є актуальними такі аспекти: проблеми професійної підготовки фахівців у вищій школі; розробка та впровадження сучасних педагогічних технологій професійної підготовки фахівців; професійна підготовка майбутніх фахівців у контексті особистісно-орієнтовної освіти. Останнім часом у працях науковців значна увага приділяється впровадженню активних методів навчання в педагогічний процес професійної підготовки майбутніх менеджерів організацій.

Однак, поза увагою дослідників залишаються проблеми впровадження практикоорієнтованих технологій навчання, зокрема тренінгових, в професійну підготовку майбутніх HR-менеджерів.

Важливим завданням професійної спеціалізації студентів є формування і розвиток у них комплексу умінь і навичок, необхідних для конкретної практичної діяльності. Навчання у вищому навчальному закладі має великі можливості для вирішення цих завдань, особливо під час семінарських занять, виробничої практики і спеціально організованих тренінгових програм. Різноманітні тренінгові програми мають багатоаспектний зміст і призначення. Насамперед, при плануванні тренінгу слід врахувати моделювання професійних умінь майбутніх фахівців. Такі тренінги передбачають входження в практичну діяльність, вони можуть здійснюватися як в навчальному закладі, так і безпосередньо на підприємствах. За умови останнього здійснюється тристороння взаємодія викладача, працівників підприємств та студентів.

Навчальний тренінг розглядається як активна навчальна діяльність студентів, під час здійснення якої майбутні фахівці

виконують тренінгові вправи, адаптовані до майбутньої професійної діяльності, під керівництвом викладача-тренера на основі спеціально підготовлених інструктивно-методичних матеріалів відповідно з сучасними вимогами професійної діяльності [1, с. 15].

Більшість дослідників проблематики сходяться на тому, що викладач виступає в ролі організатора і консультанта, він є не тільки ретранслятором готових знань, що формують професійну компетентність майбутніх менеджерів туризму, а й спрямовує зусилля студентів на опрацювання типових ситуацій в їх майбутній професійній діяльності, виявляє потенціал і здібності студентів самостійно знаходити оптимальний вихід із складних типових і нестандартних ситуацій.

Для того, щоб тренінг досягнув своєї мети, він повинен відповідати таким вимогам: визначення основної мети; врахування базових теоретичних знань студентів; використання інноваційних технологій навчання, які сприяють активізації пізнавальної діяльності студентів, їх самостійності; високий рівень фахової і методичної компетентності викладача-тренера; забезпеченість тренінг-навчання матеріально-технічними засобами, обладнанням, офісною технікою, документацією, навчальними матеріалами; визначення критеріїв оцінювання [2, с. 134].

Зазначимо, що головною метою будь-якого тренінгу є не тільки набуття нових знань і навичок, а й формування комунікативних умінь, навичок взаємодії, спілкування, уміння розуміти і стимулювати до розуміння інших членів групи.

Висновок. Отже, ефективним засобом засвоєння професійного досвіду майбутніми HR-менеджерами ще в період навчання є сучасні практикоорієнтовані технології навчання, зокрема комплекс тренінгових технологій.

Список використаних джерел

1. Бондарєва Л. І. Навчальний тренінг як засіб професійної підготовки майбутніх менеджерів організацій в економічних університетах : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Любов Іванівна Бондарєва; Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. – Київ, 2006. – 250 с.
2. Торн К. Настольная книга тренера / К. Торн, Д. Маккей. – Санкт-Петербург : Питер, 2001. – 208 с.

3. Тренінгові технології навчання з економічних дисциплін : навч. посіб. / Г. О. Ковальчук, Н. Ю. Бутенко, М. В. Артюшина та ін., за ред. Г. О. Ковальчук. – Київ : КНЕУ, 2006. – 320 с.
4. Тренінг управлінських компетенцій : навч. посіб. / Н. Ю. Бутенко, А. Є. Черпак. – Київ : КНЕУ, 2011. – 444 с.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИВЧЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ ПОВЕДІНКИ ПЕРСОНАЛУ

О. В. Боровиков, к. е. н., доцент кафедри управління персоналом, економіки праці та економічної теорії
Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

Мінливі соціально-економічні умови економіки країни потребують постійної уваги на кризових ситуаціях організаційної поведінки колективів підприємств. З метою підвищення якості освіти фахівців більшої уваги слід приділяти постійному оновленню змісту дисциплін, актуалізації змісту дисциплін відповідно до мінливих змін чинників економіки країни.

Метою публікації є обґрунтування необхідності впровадження сучасних досягнень науки про організаційну поведінку в практику роботи українських підприємств. Завданням цієї публікації довести необхідність враховувати зміни чинників внутрішнього та зовнішнього середовища економіки країни під час викладання дисципліни «Організаційна поведінка» та підвищення якості практичної підготовки та формуванні професійної компетентності майбутніх фахівців. Дисципліна «Організаційна поведінка» бере свій початок зі звіту американських фахівців з управління Р. Гордона і Д. Хауелома, які в 1959 р. опублікували результати своїх досліджень, що включали анкетування студентів і викладачів бізнес-шкіл. У США в 1973 р. з'явилося перше видання з «Організаційна поведінка», автором якого є Фред Лютенс, яке стало основним академічним виданням з дисципліни [1]. Ф. Лютенс визначає «Організаційну поведінку» як науку про опис, пояснення, прогнозування та управління людською поведінкою в організації [1]. Новим у розвитку є напрямок по вивченню поведінки індивіда в віртуальних організаціях, відбувається об'єднання понять «поведінка» і «організація» у віртуальному просторі, що передбачає проведення подальших досліджень. В даний час дисципліна «Організаційна поведінка» реально перетворилася на конкретну галузь наукових знань,

пов'язану з практикою ефективного управління сучасними складними організаціями. В майбутньому ця тенденція повинна ще більше зміцнитися. Зміни, що відбуваються в зовнішньому і внутрішньому середовищі організації, поява нових видів організацій, нових парадигм і знань про людську поведінку обумовлює необхідність розробки і реалізації на практиці нових, що відповідають вимогам часу моделей дисципліни «Організаційна поведінка». У нових моделях отримують втілення ідеї партнерства, командної роботи, залучення, самоконтролю, орієнтації на задоволення потреб вищого порядку, самореалізації, високої якості трудового життя та ін. Організаційна поведінка як дисципліна вищого навчального закладу являє собою сукупність знань, що вивчає різноманітні явища і процеси, що зачіпають спеціальні терміни і поняття, пов'язані з багатьма громадськими і природними дисциплінами. Поведінка індивідів визначається цілями і завданнями, які ставить перед собою організація, тим обмеженням, які вона накладає на особистість.

Однак, поза увагою дослідників залишаються проблеми впровадження методик покращення якості поведінки працівників під час кризових ситуацій, техногенних та природних катастроф. Удосконаленню змісту дисципліни «Організаційна поведінка» буде доцільним додавання теми «Організаційна поведінка під час кризових ситуацій та катастроф». Під час викладання цілей теми буде доцільним використання досвіду районній адміністрації Шібуї міста Токіо (Японія) [2] та досвіду уряду держави Ізраїль під час гібридних війн [3, 4].

Отже, ефективним засобом удосконалення змісту дисципліни «Організаційна поведінка» та актуалізації проблем вивчення організаційної поведінки персоналу є постійне спостереження мінливих змін чинників економіки країни.

Список використаних джерел

1. Luthans, Fred. Organizational behavior : an evidence-based approach / Fred Luthans. – 12th ed. – N. Y. : McGraw-Hill/Irwin, 2011. – 594 p.
2. Earthquakes. In case of an earthquake. Shibuya City Disaster Prevention Map. [online]. Available: <https://www.city.shibuya.tokyo.jp/eng/living/earthquakes.html>. [Accessed 30 October 2018], (in English).

3. Stevens, Andrew. Surveillance Policies, Practices and Technologies in Israel and the Occupied Palestinian Territories: Assessing the Security State. [online]. Available: <http://www.sscqueens.org/sites/default/files/2011-11-Stevens-WPIV.pdf>. [Accessed 30 October 2018], (in English).
4. Pfeffer, Anshel. The Israel-Palestine conflict is not just about land. It's a bitter religious war. [online]. Available: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2014/nov/20/israel-palestine-conflict-religious-war>. [Accessed 30 October 2018], (in English).

СУТНІСТЬ ТА ОСНОВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ

Н. В. Михайлова, к. е. н., доцент викладач кафедри фінансів та банківської справи;

Д. Д. Бєлова, магістр спеціальності «Фінанси, банківська справа та страхування»

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

Динамічність соціально-економічних процесів, що відбуваються в сучасному суспільстві, кардинальні зміни в способах поширення та використання інформації зумовлюють еволюцію освітніх технологій, сприяють активному впровадженню дистанційної освіти як одного з напрямів реформування й стратегічного розвитку освітньої системи України.

Згідно з Концепцією розвитку дистанційної освіти в Україні, дистанційна освіта визначається як форма навчання, рівноцінна з очною, вечірньою, заочною та екстернатом, що реалізується, в основному, за технологіями дистанційного навчання [3].

П. Г. Лузан під дистанційною освітою розуміє синтетичну, інтегральну, гуманістичну форму навчання, яка ґрунтується на використанні розмаїття традиційних і нових інформаційних технологій та їхніх технічних засобів, що використовуються для доставляння навчального матеріалу, його самостійного вивчення, організації діалогового обміну між викладачем і тими, хто навчається, коли процес навчання не обмежений у просторі та часі й не передбачає постійну, обов'язкову присутність слухачів у конкретному закладі освіти [2].

Отже, дистанційна освіта – це комплекс освітніх послуг, що надаються широким верствам населення за допомогою спеціалі-

зованого інформаційно-освітнього середовища яке базується на засобах обміну учбовою інформацією на відстані, тобто з використанням супутникового телебачення, радіо, комп'ютерного зв'язку і т. д.

Для підтримки дистанційної освіти використовується три основні види технологій:

- кейс-технологія – вид дистанційної технології навчання, що базується на використанні наборів (кейсів) текстових, аудіо-візуальних та мультимедійних навчально-методичних матеріалів для самостійного вивчення студентами при організації регулярних консультацій з викладачами та контролю знань дистанційним або традиційним способами;

- мережна технологія – вид дистанційної технології навчання, що базується на використанні телекомунікаційних мереж та засобів Інтернету для забезпечення студентів навчально-методичними матеріалами, інтерактивної взаємодії з вчителями-тьюторами та організації дистанційного педагогічного контролю;

- ТВ-технологія – вид дистанційної технології навчання, що базується на використанні систем телебачення для доставки студентам навчально-методичних матеріалів та організації регулярних консультацій у вчителів та контролю знань дистанційним або традиційним способами [1].

Таким чином, дистанційна освіта є новою формою організації освітнього простору, де долаються обмеження, пов'язані з місцем і часом отримання освіти, уподобанням до єдиних національних освітніх традицій та державних освітніх стандартів, за рахунок використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій навчання. Однак, не зважаючи на те, що у світі створюються та використовуються різні системи для організації дистанційного навчання (Blackboard Learning System, WebCt, Moodle, Lotus Learning Space та ін.), які використовують переваги інформаційних технологій, актуальною залишається проблема підвищення якості та ефективності дистанційної освіти.

Список використаних джерел

1. Думанський Н. О. Класи сучасних технологій дистанційної освіти / Н. О. Думанський // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – Л., 2008. – № 610: Інформаційні системи та мережі. – С. 119–125.

2. Лузан П. Г. Методи і форми організації навчання у вищій аграрній школі : навч. посіб. / П. Г. Лузан. – Київ : Аграр. освіта, 2003. – 232 с.
3. Концепція розвитку технологій дистанційного навчання в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://pulib.if.ua/part/9961>. – Назва з екрана.

ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ ЯК ІННОВАЦІЙНА СКЛАДОВА У ФОРМУВАННІ СУЧАСНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

О. А. Горбунова, *ст. викладач кафедри фінансів та банківської справи*

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

Сучасні соціальні та економічні реалії вимагають нових підходів як до підготовки фахівців економічних спеціальностей взагалі, так до управлінської діяльності зокрема. Враховуючи сучасний підхід до навчання, де і студент, і викладач є рівноправними суб'єктами, які чітко розуміють, чим вони займаються, активно аналізують те, що знають, вміють і здійснюють, проблема використання інтерактивних методів набуває все більшої актуальності.

Інтерактивні методики у поєднанні з технічними засобами дають змогу повною мірою реалізувати принцип наочності як золоте правило дидактики, адже уможливають більше залучення аналізаторів або органів чуття, що беруть участь у процесі навчання, забезпечуючи його кращі результати [1, с. 71].

Найпоширенішими методами інтерактивного навчання, які застосовуються в світовій практиці, є наступні.

1. Метод кейсів: дає змогу засвоювати значні обсяги знань, формувати професійні якості тих, хто навчається, здійснювати ефективний контроль за ними, мобілізує й активізує діяльність як викладача, так і студента, а також створює умови для духовної і творчої свободи студента.

2. Метод «мозкового штурму» (брейнстормінг): пошук і формулювання якомога ширшого спектра ідей і рішень досліджуваної проблеми, вихід за межі уявлень, що існують у фахівців вузького профілю.

3. Метод ситуацій: передбачав залучення студентів до таких навчально-пізнавальних ситуацій, у яких вони повинні захищати свою думку, висловлювати аргументи, докази; ставити проблемні запитання; аналізувати відповіді інших студентів, вносити корективи та ін.

4. Комп'ютерна симуляція: специфічний вид моделювання, який уможливорює краще розуміння навколишнього світу та соціального середовища зокрема, прогнозування явищ у майбутньому і створення альтернатив певним людським здібностям [2, с. 2–5].

5. Метод проектів: сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти умінь використовувати різноманітні джерела інформації для розв'язання проблеми, спільно працювати в групі, представляти й аргументувати власні пропозиції щодо виконання завдань, використовувати знання з інших предметів, застосовувати теоретичні знання на практиці [3, с. 20].

6. Група методів кооперативного навчання: передбачає роботу здобувачів вищої освіти в парах під час проведення семінарських і практичних занять, виконання тестових та творчих завдань; спільне прийняття рішення щодо розв'язання.

7. Метод «Акваріум»: учасники включаються в процес навчання, вчатьс я висловлювати лаконічно свою думку, брати персональну відповідальність за свої відповіді.

8. Метод «Аукціон»: застосовуються ігрові прийоми: привітання, актуалізація основних аспектів теми, пов'язана зі специфікою предметів для продажу, «продаж» цих предметів (забезпечення ланцюга відповідей і нових запитань – дедалі складніших).

9. Метод «Зигзаг»: передбачає обговорення в малих групах питання сутності управлінських рішень, етапів та умов їх прийняття, факторів, що впливають на процес прийняття управлінських рішень, а також колективних методів прийняття рішень.

Використання інтерактивних методів у процесі підготовки майбутніх економістів до управлінської діяльності є потужним стимулом для того, щоб звернутися до теоретичних джерел, осмислити власну діяльність, виокремити найбільш важливі напрями діяльності та здобутки. Виконуючи обов'язки керівника, студент розвиває додаткову відповідальність за себе, свої вчинки, здійснює позитивний вплив на поведінку інших. Отже, перевагами використання інтерактивних методів є: уміння прий-

мати успішні рішення, адаптація до змін розвитку подій, оволодіння професійною компетенцією за короткий період часу.

Список використаних джерел

1. Лисейко Я. Б. Інтерактивні методики та технічні засоби навчання на заняттях з історії Давніх Греції та Риму для студентів спеціальності «Музеєзнавство, пам'яткознавство» / Я. Б. Лисейко // *Historical and cultural studies*. – 2016. – Vol. 3, Num. 1. – С. 69–73.
2. Gilbert N., Troitzsch K. *Simulation for the Social Scientist*. – Open University Press. – 2005. – 295 p.
3. Верескля М. Р. Інтерактивні методи викладання економічних дисциплін у вищій школі / М. Р. Верескля // *Соціально-гуманітарний вісник*. – 2018. – Вип. 22. – С. 20–21.

СПЕЦИФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Н. А. Новицька, *ст. викладач кафедри фізичного виховання
Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»*

Центральною ідеєю вдосконалення фізичної культури особистості є зміна фізичного та тілесного акценту розвитку людини на формування його культури здоров'я, виховання у нього навичок здорового способу життя, наслідком чого стане потреба людини постійно вдосконалювати свої фізичні і духовні якості, свій руховий досвід.

Основні ідеї, напрями та принципи фізкультурного виховання, які відображені в концепції фізкультурної освіти студентів, передбачають кардинальні зміни змісту фізичного виховання. Включення в навчальний план вищих навчальних закладів дисципліни «Фізична культура» обумовлено задачами підготовки кваліфікованих фахівців, що мають високий рівень як спеціальної, так і фізичної підготовленості. Основною метою фізичного виховання студентів є формування фізичної культури особистості студента. Орієнтація студентів на творче освоєння програми з фізичної культури вимагає впорядкованого впливу на їх інтелектуальне, емоційно-вольове та світоглядне середовище, так як сучасне уявлення про фізичну культуру особистості

пов'язується не тільки з розвитком рухових якостей та здоров'ям, а й з культурою, широтою і глибиною знань людини, його мотивацією і світоглядом в сфері фізкультурно-спортивної діяльності.

Аналізуючи найбільш раціональні способи формування навчальної мотивації (в тому числі і з фізичної культури), С. Л. Рубінштейн (1973) підкреслював: «Правильне вирішення питання про співвідношення розвитку і навчання має центральне значення не тільки для психології, але і для педагогіки». Наявність однієї лише потреби, яка переживається людиною у вигляді бажань і потягів, ще недостатньо, щоб діяльність здійснювалася. Домінуючим напрямком удосконалення системи фізичного виховання студентів є використання в структурі занять популярних серед молоді видів спорту. Навчальна програма занять повинна складатися з урахуванням особливостей мотиваційної сфери, фізкультурно-спортивних інтересів, рівня здоров'я і фізичної підготовленості студентів. Особливу популярність серед молоді сьогодні набувають силові види спорту (атлетична гімнастика, бодібілдинг, пауерліфтинг та ін.). Заняття ними сприяють розвитку сили, корекції фігури. З останньої причини все більшої значущості дані види спорту набувають для дівчат. На сучасному етапі успіхи вищої школи в галузі фізичної культури залежать від рівня активності і свідомості студентів, їх ставлення до фізичного виховання як до навчальної дисципліни. Але разом з тим існують певні витрати в організації навчального процесу, що роблять негативний вплив на відвідування студентами практичних занять, їх активність та ініціативність.

Перетворення в організації та змісті фізичного виховання повинні бути спрямовані на реалізацію його культуруотворюючих і гуманізуючих функцій. Необхідно розробити концепцію фізкультурного виховання, яка дозволить перетворити систему уявлень про цілі, методи і педагогічні технології фізичного вдосконалення людини, істотно розширюючи межі пізнання феномена фізичної культури і створюючи нові теоретико-методологічні та організаційні передумови для формування фізичної культури особистості. Фізкультурне виховання у вузі як радикальна педагогічна інновація повинна вводитися в вузівську практику не в протигагу фізичного виховання, а в інтересах його фундаменталізації, що забезпечує розширення і поглиб-

лення представництва в ньому загальнокультурного, філософського і психолого-педагогічного змісту. Фізкультурне виховання у вузі як педагогічна система цілеспрямованого формування фізичної культури особистості повинна забезпечуватися органічною єдністю компонентів тілесного, соціально-психологічного та інтелектуального виховання, а також впливом на мотиваційно – потрібну сферу з метою виховання стійкої потреби студента до самоорганізації здорового стилю життя.

Фізична культура представлена у вищих навчальних закладах як навчальна дисципліна і один з найважливіших компонентів цілісного розвитку особистості, вона входить обов'язковим розділом в освіту, значимість якої проявляється через формування таких загальнолюдських цінностей, як здоров'я, фізичне і психічне благополуччя, фізична досконалість.

ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ У ПРОЦЕСІ ЗАНЯТЬ СПОРТОМ

***Н. М. Ахтирська, ст. викладач кафедри фізичного виховання
Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»***

Спорт – дуже складний і деколи суперечливий вид людської діяльності. Тому вплив його на становлення особистості не однозначний. Робота над собою, великі фізичні і вольові напруження, боротьба за кращий результат, за перемогу в змаганні спортсмени сприймають і осмислюють по-різному. Абсолютно очевидно, що, займаючись спортом, людина, перш за все, удосконалює й зміцнює свій організм, своє тіло, свою можливість управляти рухами і руховими діями. Це дуже важливо.

Спорт, поза сумнівом, – один із головних засобів виховання рухів, удосконалення їхньої тонкої і точної координації, розвитку необхідних людині рухових фізичних якостей. Але не тільки в цьому його користь. У процесі занять спортом загартовується воля людини, характер, удосконалюється вміння управляти собою, швидко і правильно орієнтуватися в різноманітних складних ситуаціях, своєчасно приймати рішення, розумно ризикувати або утримуватися від ризику. Спортсмен тренується поряд із товаришами, змагається із суперниками й обов'язково збагачується досвідом людського спілкування, вчиться розуміти інших.

Як, завдяки чому приходить до людей сміливість, сила, швидкість і обачність, уміння не здаватися й радіти перемозі, – усі ці кращі вольові і фізичні якості, якими спорт вінчає пропорційно особистому внеску кожного, хто до нього долучається? І хай ми знаємо, що роль спорту у вихованні «нової людини, що гармонійно поєднує в собі духовне багатство, моральну чистоту і фізичну досконалість» велика й багатозначна, незайве навести тут вислови тих, хто цілком присвятив себе цій діяльності й досяг відомих результатів, особистих і суспільних.

Усе більше спортсмени, окрім боротьби, такої характерної для спорту, бачать у ньому щирість відносин, дружбу і доброзичливість між людьми. Це не випадково. Спортивна, особливо змагальна діяльність – вельми значуща. Вона вимагає великих фізичних сил. У гострому поєдинку, безумовно, повніше і яскравіше, ніж у повсякденності, виявляється і будь-яка людська особистість, і кожна риса вдачі. Тут яскравіше виступають відчуття, повніше виявляється воля.

Отже, процес формування особистості не припиняється, доки існує сама особистість.

«Спорт є органічною частиною фізичної культури, особливою сферою виявлення та уніфікованого порівняння досягнень людей у певних видах фізичних вправ, технічної, інтелектуальної та іншої підготовки шляхом змагальної діяльності».

Спорт має самостійне загальнокультурне, педагогічне, естетичне та інші значення. Це особливо стосується «великого спорту». Крім того, деякі види спорту взагалі не є дійовим засобом фізичного виховання, бо належать до нього лише опосередковано (наприклад, шахи). З іншого боку, фізичне виховання не може обмежуватися лише спортом, і його не можна розглядати як універсальний засіб фізичного виховання, тому що він ставить підвищенні, часто граничні вимоги до функціональних можливостей організму людей, їх віку, стану здоров'я і рівня підготовленості.

Сучасний спорт займає важливе місце як у фізичній так і у духовній культурі суспільства. Як суспільному явищу йому притаманні різноманітні соціальні функції.

Визначальною функцією спорту є *змагальна функція*. Змагальній діяльності в спорті властиве гостре (але не антагоністичне) суперництво, чітка регламентація взаємодій учасників змагань, уніфікація змагальних дій, умов їх виконання і способів оцінки досягнень. Усе це обумовлено відповідними (локальни-

ми, національними, міжнародними) спортивними класифікаціями та правилами змагань.

Безпосередня мета змагальної діяльності в спорті – досягнення найвищого результату, вираженого в умовних показниках перемоги над суперником, або в інших показниках, прийнятих умовно як критерії досягнень. Змагальна діяльність допомагає виявляти резервні можливості людини.

Виховна функція передбачає, з одного боку, підвищення ефективності змагальної діяльності, з другого – сприяє всебічному вихованню соціально активної особистості. Однак спортивна діяльність сама по собі бажаного виховного ефекту не забезпечує. Вплив спорту може мати як позитивний, так і негативний ефект.

Функція підвищення фізичної активності передбачає підготовку до різних видів суспільної діяльності й покликана сприяти всебічному розвитку людини, удосконалювати її фізичні й духовні здібності, розширювати арсенал життєво важливих рухових умінь, підвищувати їхню надійність у складних умовах.

Оздоровча й рекреаційно-культурна функції спрямовані на зміцнення здоров'я людей, забезпечення активного відпочинку, формування естетичних смаків.

Виробнича функція дозволяє сприяти підвищенню продуктивності праці через згуртування виробничих колективів, установлення сприятливого психологічного мікроклімату, впровадження норм і правил здорового способу життя.

Пізнавальна функція передбачає використання спортивної діяльності як моделі, як вивчення фізичних і психічних можливостей людського організму в екстремальних умовах.

Видовищна функція, з одного боку задовольняє прагнення великої кількості людей одержати емоційний заряд як учасників змагань у ролі вболівальників, з другого – створює чудові умови для просвітницької роботи з метою залучення широкої аудиторії глядачів до регулярних занять фізичними вправами.

Економічна функція полягає в самозабезпеченні фінансовими засобами розвитку спорту. Джерелом фінансування може бути: спортивні лотереї, виробнича і видавнича діяльність, реклама й атрибутика, комерційні спортивні заходи тощо.

Функція поліпшення взаєморозуміння між народами і державами. Тут доречно навести слова з «Оди спорту» П'єра де Кубертена: «О спорт, ти – мир! Ти встановлюєш хороші, добрі,

дружні стосунки між народами. Ти – згода, Ти зближуєш людей, які прагнуть єдності».

Престижна функція полягає в тому, що успіхи в розвитку спорту та перемоги спортсменів піднімають престиж окремих людей і колективів, регіонів і держави загалом.

Залежно від рівня розвитку спорту (масовий, великий спорт, олімпійський і професійний) певні функції можуть проявлятися більше чи менше.

У нашому житті спорт уже посів міцні позиції. Про користь спорту й здорового способу життя кожен із нас замислюється все частіше. У цей час вражає своєю розмаїтістю й неповторністю достаток пропонованих сучасних моделей спортивного устаткування, хоча зараз уже важко сказати, коли з'явилися перші види спорту й перші види спортивного устаткування. Спорт можна займатися на природі й у спортивних клубах, будинку й на роботі. Спорт не тільки приносить здоров'я, а й дає життєві сили та викликає приємність. Багато з людей, незважаючи на завантаженість кожного дня сучасного життя, все-таки знаходять час для заняття спортом.

Безцінним надбанням не тільки кожної людини, ай усього суспільства, є здоров'я.

Здоров'я – основна умова щасливого й повноцінного життя, тому при зустрічах або розлуках із близькими й дорогими людьми ми бажаємо їм міцного, доброго здоров'я. Здоров'я допомагає нам не тільки успішно вирішувати основні життєві завдання, виконувати плани й переборювати труднощі, а й, якщо доведеться, витримувати значні перевантаження. За умови дотримання людьми гігієнічних правил у них є можливість жити до 100 років і більше, про що свідчать наукові дані.

ОСНОВНІ ФУНКЦІЇ ТА РОЛЬ ВИКЛАДАЧА-ТРЕНЕРА ПІД ЧАС РОБОТИ З ЮНИМИ ВОЛЕЙБОЛІСТАМИ

***І. А. Васецький**, ст. викладач кафедри фізичного виховання
Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»*

Особистість викладача-тренера, його відповідальність, завдання та моральні принципи є важливими і вирішальними факторами в спорті. Згідно із офіційною статистикою, в національних федераціях, що входять до складу FIVB, організовано зай-

маються волейболом близько 150 млн осіб. Таким чином, можна уявити, що у світі активно працює близько 8–10 млн тренерів.

В залежності від рівня та профілю можна виділити такі категорії тренерів:

- національних збірних команд;
- клубних команд Чемпіонату України та відомчих змагань;
- команди вишів, технікумів, коледжів, виробничих колективів;
- команди дитячих спортивних шкіл, шкільних секцій.

Роль, відповідальність, завдання і рівень майстерності тренерів цих категорій відрізняється. В короткій схематичній формі можна виділити два основні напрямки, які є визначальними при вивченні ролі тренера.

1. «Що» він повинен робити.

Це означає визначення основної мети і тих завдань, які необхідно вирішувати для досягнення мети. «Що» – це аналіз всієї діяльності тренера.

2. «Як» він повинен робити «Що».

Це визначає засоби і методи, за допомогою яких вирішуються завдання підготовки гравців і команди та досягається головна мета – результат. «Як» – це характеристика індивідуальної майстерності тренера, його творчість.

Місце тренера в загальній системі управління командою.

Щоб відповісти на питання про роль і функції тренера доцільно навести схеми (рис. 1, рис. 2).

Рисунок 1 – Місце тренера в загальній системі управління командою

Рисунок 2 – Загальні функції тренера

У кожному окремому випадку вони можуть видозмінюватися. Наприклад, у дитячій команді потрібен тільки тренер і лікар, а в командах високого рівня майстерності необхідно зберегти весь штаб і внести в нього спонсорів, в клубних командах може не бути тренера з З.Ф.П., але бажано мати селекціонера.

Безумовно, всі ці основні функції взаємопов'язані між собою. Дуже часто межа між ними майже непомітна.

Тренер – це педагог-вихователі, особливо в роботі з дітьми.

Тренер – людина з великим життєвим, ігровим і спортивним досвідом, гравцям необхідні його поради і підтримка в різноманітних складних ситуаціях, тренер – старший товариш і помічник гравців.

Тренер – спортивний фахівець, який повинен сприяти розвитку і популяризації волейболу в своєму місті, клубі, університеті і т. д.

Тренер – організатор, і в його обов'язки входить взаємодія з керівництвом та всіма рівнями федерацій.

Всі ці визначення, безумовно, мають право на існування, але головною ознакою його діяльності є підготовка гравців і досягнення результатів. Тобто тренер – людина, яка відповідає за результат. Специфічною особливістю діяльності тренера є те, що в порівнянні з іншими керівниками груп до 25–30 осіб, тренер бере на себе головне, єдине рішення і одночасно втілює його на практиці.

Виховна функція тренера – виховання особистості.

Це завдання має особливе значення в роботі тренера. Питання виховання виходять за межі однієї команди. Бо тренер має справу з молодими людьми. Дуже часто – це діти, школярі, студенти. Їх співпраця інколи триває 8–10 років. Вплив тренера, його можливості виховувати – дуже великі. В багатьох випадках вплив тренера на формування особистості більший, ніж школи та сім'ї.

Головними рисами виховної роботи тренера є:

- виховання характеру (з психологічної точки зору);
- мужність, сила волі, наполегливість;
- доброта, моральні якості особистості, чесність;
- відповідальність, принциповість;
- колективізм;
- патріотизм, солідарність.

Процес виховання гравця як особистості не є чимось окремим від загального процесу роботи команди. Навпаки, процес виховання іде через спорт, засобами спортивної підготовки, через постійну практичну роботу тренера і діяльність всього колективу. Кожне слово тренера, його жести, кожне тренування, зібрання команди – це процес виховання.

З точки зору педагогіки, процес виховання в команді реалізується в системі: вихователь (тренер) – колектив (команда) – учень (гравець). Дуже важливо, щоб колектив – команда виконувала виховні функції. Безперечно необхідно, щоб тренер, як вихователь, сам був вихований. Його зовнішній вигляд, поведінка, дії та рішення повинні бути взірцевими, як говорить прислів'я: «Особистий приклад – краща проповідь».

Соціальна функція тренера.

Спорт є одним із наймогутніших суспільних явищ у світі. За кількістю людей, які ним займаються, кількістю уболівальників, йому немає рівних. Тому для підняття волейболу на найвищі щаблі серед видів спорту, кожен тренер повинен активно виконувати свої суспільні функції:

- розвиток і популяризація волейболу в своєму клубі, регіоні, країні;
- участь у роботі національної, міської федерацій;
- виступи на телебаченні;
- статті в періодичних виданнях;
- допомога іншим тренерам і командам;
- організація змагань і т. п.

Функція спортивної підготовки – досягнення результату.

Ця функція найважливіша в роботі тренера. У підсумку, діяльність тренера, його професійний рівень оцінюється за якістю гри його команди і гравців. Результати команди – дуже важливий критерій успіхів тренера, хоча бувають і винятки.

Основні напрямки в роботі тренера для досягнення результату:

1. Тренер визначає головну мету. Зазвичай – це результат, місце його команди.

Для прийняття рішень важливий аналіз існуючої ситуації, яка складається з таких моментів:

- тенденцій розвитку гри;
- часу, який є у тренера, на вирішення головної мети;
- визначення проміжного результату для перевірки вибраного шляху.

2. Тренер повинен бути активним і мати право вирішального голосу при визначенні помічників і відборі гравців.

Для нього важливо зробити гравців своїми однодумцями, які творчо беруть участь при прийнятті важливих рішень.

3. Питання планування тренувань і змагальної діяльності повинні постійно аналізуватись (статистика, відео зйомка) і корегуватись.

ДОСТУПНІСТЬ ТА БЕЗПЕРЕРВНІСТЬ САМОСТІЙНИХ ЗАНЯТЬ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ВПРОДОВЖ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

В. А. Крафт, *ст. викладач кафедри фізичного виховання
Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський універ-
ситет економіки і торгівлі»*

Самостійні заняття фізичними вправами, спортом, туризмом, повинні бути обов'язковою складовою частиною здорового способу життя студентів і співробітників вищих навчальних закладів. Самостійні заняття заповнюють дефіцит рухової активності, сприяють більш ефективному відновленню організму після стомлення, підвищенню розумової й фізичної працездатності, поліпшують здоров'я людини. Здорова людина – звичайно людина життєрадісна, оптимістично настроєна, інтереси її широкі й різноманітні, їй легше обходити життєві перешкоди, переборювати труднощі на шляху до мети. Таким чином, здоров'я необхідно для життя і є вірний спосіб бути в ній здоровим – уміти здоров'я зберігати й створювати. Один із шляхів до цього – систематичні, самостійні заняття фізкультурою й спортом. Приступаючи до регулярних самостійних занять, необхідно

засвоїти основні правила тренування, навчатися оцінювати різні сторони своєї рухової підготовленості й особисті досягнення.

Метою самостійних занять фізкультурою є збереження і зміцнення здоров'я, корисне проведення часу, виховання особистісних якостей, освоєння фізкультурних навичок і умінь. Самостійні заняття фізичною культурою також покликані для вирішення конкретних проблем конкретної людини і розробляються в цьому випадку строго з урахуванням індивідуальних особливостей особистості і причин, що породжують проблему. Заняття фізкультурою дуже важливі для людини.

При цьому необхідно дотримуватися основних принципів самостійних занять фізичною культурою.

1. Принцип систематичності.
2. Принцип індивідуальності.
3. Принцип раціональності фізичних навантажень.
4. Принцип всебічного фізичного розвитку.
5. Принцип впевненості в необхідності занять.
6. Принцип лікарського контролю і самоконтролю.

Організація самостійних занять студентів передбачає: підвищення рівня теоретичних знань щодо фізичної культури і спорту; підготовку до виконання нормативів з програм фізичного виховання, професійну підготовленість, удосконалення рухових умінь та навичок, що були засвоєні на обов'язкових заняттях. Під час проведення самостійних підвищується не тільки рівень фізичної підготовленості студентів, але й розвиваються такі моральні якості, як працьовитість та самодисциплінованість тощо.

Фізичні навантаження розрізняються кількісним і якісним впливом на організм. Вони інтенсифікують обмін речовин, витрат енергетичних ресурсів. Від ступеня їх витрачання залежить стомлення, суб'єктивно виражається почуттям втоми. Без втоми функціональні можливості організму не підвищують. Після виконання фізичного навантаження працездатність зазвичай знижується і для її відновлення потрібен відпочинок. При м'язовому стомленні в організмі зменшуються запаси глікогену, що знаходиться в печінці і м'язах, а в крові збільшується вміст недоокислених продуктів обміну речовин, тому при активних заняттях фізкультурою слід в раціон харчування включити більше овочів та фруктів, які допомагають підтримувати кислотно-лужну рівновагу в організмі.

Виконання оптимальних фізичних навантажень є найважливішим моментом при самостійному занятті фізкультурою. Відповідно до принципу Арндта – Шульца малі навантаження не надають помітного впливу на організм, середні найбільш сприятливі, а сильні можуть принести шкоду. Для орієнтування можна використовувати класифікацію Г. С. Туманяна, засновану на реакції серцево-судинної системи на навантаження. Якщо відразу після виконання фізичних вправ частота пульсу не більше 120 ударів в хвилину, то навантаження вважається малою, 120–160 – середньої, понад 160 – великий. Максимальної є фізичне навантаження, після якої частота пульсу дорівнює числу, що визначається вирахуванням з числа 220 свій вік в роках.

Отже, залучення студентської молоді до фізичної культури – важливий додаток у формуванні здорового способу життя. Поряд з широким розвитком і подальшим вдосконаленням організованих форм занять фізичною культурою, вирішальне значення мають самостійні заняття фізичними вправами.

Сучасні складні умови життя диктують більш високі вимоги до біологічних і соціальних можливостей людини. Всебічно розвиток фізичних здібностей людей за допомогою організованої рухової активності допомагає зосередити всі внутрішні ресурси організму на досягненні поставленої мети, підвищує працездатність, зміцнює здоров'я, дозволяє в рамках короткого робочого дня виконати всі намічені справи.

СТИМУЛЮВАННЯ ФІЗИЧНОЇ АКТИВНОСТІ ТА ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВЛЕНOSTІ СТУДЕНТІВ – МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

***І. Є. Кожуріна**, ст. викладач кафедри фізичного виховання
Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»*

Підготовка освічених і фізично здорових фахівців, здатних плідно працювати у нових соціально-економічних умовах, неможлива без широкого залучення студентської молоді до фізичної культури і спорту, до здорового способу життя.

Однією з вирішальних умов високої продуктивності праці був і залишається високий рівень загальної працездатності, що базується на міцному здоров'ї і нормальному (відповідному природним закономірностям) фізичному розвитку людини.

Стратегічна важливість сфери фізичного виховання студентської молоді зумовлена її тісним зв'язком з розвитком та зміцнення стану здоров'я і фізичного стану майбутніх фахівців.

Низький рівень фізичного здоров'я більшості населення у тому числі й студентів дає підстави вважати, що наявна система фізичного виховання не спроможна повною мірою вирішити питання культури здоров'я особистості, поліпшення її фізичних якостей.

Під індивідуальною спрямованістю освітньої діяльності тих, кого навчають, розуміємо організацію різних видів роботи з орієнтацією на усталені індивідуально-психологічні характеристики тих, хто навчається, рівень їхнього розумового, фізичного, морального розвитку, особливості емоційних станів, мотиваційно-потребнісної сфери, самоставлення до довкілля та різних видів діяльності, комунікабельність у взаємодії з іншими, інші соціально-значимі відмінності, що дозволяють домогтися позитивних результатів однієї і тієї самої діяльності різними способами, що компенсували б при цьому ті індивідуальні особливості, які могли зашкодити успіху.

При конкретизації даної кардинальної мети враховуються як індивідуальні інтереси вільного, необмеженого розвитку особи, так і практичні потреби суспільства. При цьому практична орієнтація мети виходить в першу чергу з об'єктивних вимог, що пред'являються до фізичного розвитку і фізичної підготовленості людини в основній сфері її життєдіяльності – у сфері праці.

Низьку ефективність реалізації програми фізичного виховання у вищих навчальних закладах спричиняє недолік часу, відведеного на обов'язкове заняття. У зв'язку з переходом на нові стандарти освіти та скорочення кредитів система значно актуалізується індивідуальна форма організації фізичного виховання.

Викладач фізичної культури при проведенні навчальних занять повинен зробити рухову діяльність студентів більш осмисленою, цілеспрямованою, з адекватним навантаженням, яка б найбільшою мірою відповідала індивідуальним особливостям студента. Необхідно акцентувати увагу на елементах, які покликані сприяти ефективному формуванню у студентів грамотного відношення до себе, необхідністю зміцнення здоров'я, ведення здорового способу життя, удосконалення фізичних якостей.

Викладачу необхідно формувати ціннісне ставлення студентів до фізичної культури, мотивацію до індивідуальних занять фізичними вправами.

Кафедра фізичного виховання повинна формувати у студентів зацікавленість до фізкультурно-спортивної діяльності, тоді студенти зможуть реалізувати свої знання і вміння в різних формах навчання. Тому головною метою є створення організаційних і матеріально-технічних умов, що дозволяло б студентам підвищити свій рівень фізичної і спортивної підготовленості на додаткових заняттях у позаурочний час. Індивідуальна форма заняття дозволяє студентам за особистим вибором займатися різними видами спорту 2–3 рази на тиждень 1–1,5 годин в одній із секцій, або професійно-практичною фізичною підготовкою. Заняття в секціях дозволяють покращити здоров'я, підвищити рівень фізичної підготовленості, підвищувати свою спортивну кваліфікацію.

Індивідуальна форма навчання позитивно впливає на рівень фізичної підготовленості і фізичного здоров'я студентів – майбутніх фахівців та формує позитивне ставлення до спортивно-оздоровчих занять.

ВПРОВАДЖЕННЯ САМОСТІЙНОЇ ОЗДОРОВЧОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ З ПОСЛАБЛЕНИМ ЗДОРОВ'ЯМ

Н. О. Симоненко, ст. викладач кафедри фізичного виховання Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

Проблеми виживання людини у сучасних умовах негативно-го впливу навколишнього середовища, поява великої кількості захворювань і низької продуктивності життя вкрай актуальне. Порушений життєвий баланс організму людини породжує все нові недуги, що обмежують його життєдіяльність. Порушення функцій організму при обмеженні рухової активності, зменшення скорочувальної сили м'язів внаслідок рухової активності, зниження скорочувальної сили м'язів внаслідок порушення обмінних процесів у скелетній мускулатурі м'язів, зниження збуджувального тону в нервових центрах, що негативно впливає на всі фізіологічні системи організму.

Не секрет, що абітурієнти, які поступають до вищих навчальних закладів мають багато різноманітних захворювань, а в процесі навчання рівень здоров'я студентів знижується.

Величезну роль відіграє фізична культура, спорт і фізичне виховання у людському житті, житті суспільства в цілому.

Фізичні вправи, якщо їх виконувати систематично та правильно, відчутно впливають на весь організм людини. в їхньому виконанні беруть участь серцево-судинна система й дихальна системи. Внаслідок систематичних тренувань поступово збільшується об'єм серцевого м'яза, збільшується мережа судин, що живлять його, відбуваються помітні зміни і в складі крові, збільшується окружність грудної клітини, життєва ємність легенів, поліпшується діяльність нервової системи, працездатність кори головного мозку.

Виконуючи державну програму, кафедра фізичного виховання ПУЕТ озброює студентів теоретичними знаннями, навчає засвоювати свої фізичні навички, готує та вдосконалює майстерність студентів-спортсменів та виконання контрольних-тестових нормативів.

Програма фізичного виховання в нашому навчальному закладі передбачає форми організації занять, які можуть певною мірою компенсувати дефіцит рухової активності студентів, що виникає в умовах насиченого загальноосвітнього процесу. Поліпшення фізичного стану студентів, а отже і їхнього здоров'я, можливе лише при систематичних цілеспрямованих заняттях фізичними вправами, які мають тренувальний режим і носить розвивальний характер. Такими формами у навчальному закладі є заняття з фізичного виховання, заняття у спортивному клубі і самостійні домашні завдання.

Кафедра фізичного виховання впроваджує у навчальний процес методи учбового процесу. Студенти спеціальної медичної групи займаються окремо від студентів основної медичної групи, згідно робочої навчальної програми ВНЗ.

У методиці проведення занять у цих групах дуже важливий облік принципу поступовості в підвищенні вимог до оволодіння руховими навичками і вміннями, розвитку фізичних якостей і дозування фізичних навантажень. Зміст практичних занять у цьому відділенні складається з програмного матеріалу, обов'язкового для всіх навчальних відділень фізичної підготовки, а також з різних засобів, спрямованих на оволодіння спортивними

навичками та прищеплення студентам інтересу до занять спортом.

Студентам спеціальної медичної групи були представлені різноманітні види навчального процесу, такі як, декілька видів фітнесу: пілатес, фітбол аеробіка, корегуючі гімнастика, тренажерна зала, класична аеробіка, калланетика, стретчинг, профілактор Євмінова та різноманітні бесіди спрямовані на придбання студентами знань з основ теорії, методики і організації фізичного виховання, на формування у студентів свідомості і переконаності в необхідності регулярно займатися фізичною культурою і спортом.

Досягнення мети фізичного виховання залежить від ефективності проведення кожного заняття в системі фізичного виховання у ВНЗ. Для забезпечення цілеспрямованої діяльності викладачів та студентів, сприятливої робочої обстановки і дисципліни занятті викладачеві необхідна ретельна підготовка, яка повинна починатися до початку навчального року і ґрунтуватися на вивченні вимог навчальної програми.

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Ю. А. Верига, к. е. н., професор, професор кафедри обліку і аудиту

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка;

А. І. Мілька, к. е. н., доцент кафедри бухгалтерського обліку і аудиту

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

Однією із потреб сьогодення є забезпечення рівного доступу до якісної освіти усіх без винятку людей, незважаючи на національні, соціальні, чи психофізичні відмінності. Важливість розв'язання даного питання зумовлене визначенням головної цінності сучасної освітньої моделі – розвитку кожної особистості суспільства. Для осіб з функціональними обмеженнями здоров'я отримання вищої освіти, престижної спеціальності, гідно оплачуваної праці – це чи не єдина можливість подолати стан відчуження, в якому вони опинилися за об'єктивних умов, пов'язаних зі станом здоров'я.

Різні аспекти супроводу навчання осіб з особливими освітніми потребами у закладах освіти досліджувались такими науковцями: Г. Бойко, А. Кісляк, К. Кольченко, С. Місяк, П. Таланчук, М. Чайковський, В. Шиян тощо.

Інклюзивне освітнє середовище – сукупність умов, способів і засобів їх реалізації для спільного навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти з урахуванням їхніх потреб та можливостей [1]. Об'єднана форма навчання у закладах освіти передбачає спільне навчання осіб з особливими освітніми потребами з іншими студентами, та визнає за ними рівні права на отримання ними освіти і потребує здійснення політики рівних можливостей навчання.

Загальновідомо, що супровід навчання має здійснюватись за певними напрямками: педагогічний, технічний, соціальний, культурно-територіальний, психологічний, медикореабілітаційний, спортивний, професійно-адаптаційний – і має розпочинатись з моменту вступу осіб з особливими потребами у вищі заклади освіти.

Перед закладами освіти ставляться певні завдання, щодо надання освіти особам з особливими освітніми потребами:

- забезпечення достатнього методичного рівня навчального процесу;
- забезпечення доступності освітнього середовища;
- специфічний супровід навчання;
- необхідні умови для побуту студентів з особливими потребами.

Однак у вищих закладах освіти ще не створено достатніх умов для такої категорії людей. Вважаємо, що основними труднощами для їх надання є:

- не в повній мірі достатнє матеріальне й технічне забезпечення вищих закладів освіти;
- обмежена кількість (а загалом і відсутність) фахівців у вищому закладі освіти з досвідом роботи із особами з особливими освітніми потребами;
- психологічна невідповідність викладацького складу;
- відсутність проведення для професорського-викладацького персоналу курсів підвищення кваліфікації, семінарів з тематики інклюзивного навчання, міждисциплінарних тренінгів, відкритих занять, які демонструють професійне зростання і на-

дають можливість визначити подальші завдання власної і командної діяльності та багато інших.

Отже, професорського-викладацькому персоналу вищих закладів освіти необхідно запроваджувати послідовну і цілеспрямовану роботу з формування технології інклюзивної освіти осіб з особливими освітніми потребами.

Список використаних джерел

1. Про освіту [Електронний ресурс] : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII / Україна. Верховна Рада. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>. – Назва з екрана.

ЕЛЕКТРОННИЙ ДЕКАНАТ ЯК СКЛАДОВА ІНФОРМАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

К. Ю. Вергал, к. е. н., доцент, директор інституту економіки, управління та інформаційних технологій;

О. В. Гасій, к. е. н., доцент кафедри фінансів та банківської справи

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

Ефективність освітнього процесу у закладах вищої освіти (ЗВО) залежить від налагодженої взаємодії між різними структурними підрозділами та ефективної організації процесів обміну інформації. Насамперед це стосується роботи в деканатах, де зосереджена вся база даних про студентів, здійснюється організація навчального процесу та відбувається взаємодія з усіма структурними підрозділами, у тому числі з кафедрами. В наш час, не зважаючи на інтенсивну автоматизацію процесів документообігу, велика частка процесів в деканатах або пов'язана з ручною обробкою або ж потребує представлення даних в різних форматах, відповідно до потреб інших підрозділів ЗВО. Це в свою чергу призводить до зростання ймовірності допущення помилок, до зменшення продуктивності в роботі деканату, зниження ефективності та оперативності інформаційного обміну.

А тому в умовах розвитку інформаційних технологій впровадження електронного деканату на базі електронної платформи ЗВО є актуальним завданням.

Електронний деканат – це окремий сервіс освітнього порталу ЗВО, який здійснює автоматизовану організацію та підтримку освітнього процесу [1, с. 29]. Основними видами інформації, що

узагальнюється у такому освітньому порталі є база про: співробітників та студентів факультету, а також їх фінансово-договірні відносини із ЗВО; планування робочих навчальних планів у розрізі спеціальностей; результати поточних (атестація) та підсумкових (ПМК, екзамен) контролів; розпорядження та накази тощо.

На підставі вивчення вітчизняного досвіду використання автоматизованих процесів роботи на рівні факультету [2], на рис. 1 наведено узагальнену схему електронного деканату як складову інтегрованої інформаційної системи ЗВО.

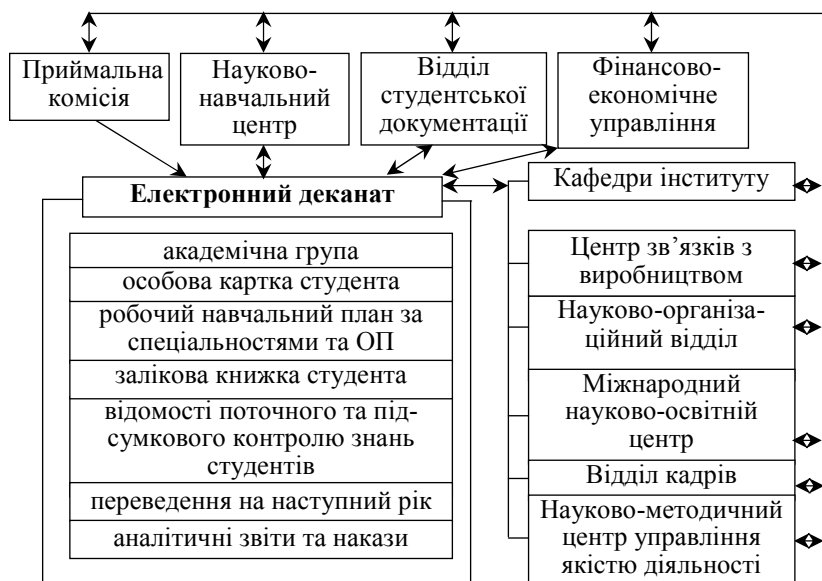

Рисунок 1 – Складові електронного деканату

Перевагами електронного деканату є:

- 1) імпорт узагальненої інформації про студентів із приймальної комісії для автоматичного формування електронних особових карток студентів, академічних груп за спеціальностями;
- 2) створення індивідуальних навчальних планів студентів у розрізі спеціальностей, що синхронізується із науково-навчальним центром;

- 3) формування залікових книжок студентів;
  - 4) створення відомостей поточного та підсумкового контролю знань студентів з їх фіксацією у реєстраційному журналі;
  - 5) автоматизований доступ кафедр до інформації деканату;
  - 6) створення особистих кабінетів студентів з можливістю переглянути поточний прогрес у навчанні, академічну та фінансову заборгованість, розклад;
  - 7) особистий кабінет викладачів з доступом до актуальних курсів, академічних груп студентів, з можливістю проставляти оцінок в електронному журналі тощо.
  - 5) рейтингова оцінка студентів за результатами міжсесійного контролю;
  - 6) створення статистичних й аналітичних даних по контингенту студентів, а також їх успішності та річних перевірних наказів на наступний навчальний рік;
  - 7) експорт даних про студентів з електронного деканату до відділу студентської документації для подальшого формування документів про вищу освіту.
- Отже, впровадження електронного деканату у складі корпоративної інформаційної системи дозволить ЗВО підвищити ефективність організації освітнього процесу та якість ведення електронного документообігу.

Список використаних джерел

1. Мазур М. П. Програмне забезпечення електронного деканату системи дистанційного навчання / М. П. Мазур, І. В. Форкун, Ю. В. Форкун // Вісник ДУІКТ. – 2012. – Т. 10, № 2. – С. 28–35.
2. IT-забезпечення діяльності інноваційного університету: досвід українського вишу: монографія / А. В. Васильєв, В. О. Любчак, Ю. О. Зубань та ін.; за заг. ред. проф. А. В. Васильєва. – Суми: Сумський державний університет, 2016. – 173 с.

ОСОБЛИВОСТІ ПОВЕДІНКИ СПОЖИВАЧІВ У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ ТА МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Т. Є. Іщейкін, к. е. н., доцент кафедри комерційної діяльності та підприємництва
 Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

Зростання присутності компаній з усього світу в Інтернеті, і зокрема в різноманітних соціальних мережах, створює нові канали спілкування бізнесу із потенційними споживачами. Со-

ціальна мережа – це сукупність безоплатних засобів поширення інформації, яка будується в мережі Інтернет зусиллями індивідуальних користувачів та компаній, це нові стратегічні інструменти, які відкривають великі можливості для формування суспільної думки, рекламування товару та стимулювання збуту.

Провідна американська аналітична компанія ComScore, що спеціалізується на дослідженнях, пов'язаних з мережею Інтернет, оприлюднила дані щодо популярності соціальних мереж станом на травень 2014 року. Дослідження охопило понад 100 соціальних ресурсів. Так згідно даних цього дослідження перше місце посіла соціальна мережа Facebook, яку у травні 2014 р. відвідало 834,8 млн осіб, що становить 53 % світової аудиторії. У розвинутих країнах 57 % людей не хочуть контактувати з брендами через соціальні медіа. У США це 60 %, у Великобританії – 61 %. Суттєвим є бар'єр просування брендів через соцмережі і в Україні – 49 % користувачів не бажають, щоб компанії та бренди контактували з ними за допомогою соціальних мереж [1].

Важливим для формування впливу на поведінку споживачів у соціальних мережах є процес побудови взаємовідносин з інтернет-споживачами. Така концепція передбачає нові сучасні підходи спілкування зі споживачами. Сутність даної концепції передбачає ментальний підхід для підприємства до залучення споживачів через соціальну мережу, в основі якого лежить задоволення основних потреб споживачів у соціальних мережах, а також поєднання технологій, соціальної платформи та медіа-каналів.

Такий підхід дає можливість використовувати нові технології просування товару в онлайн спільнотах, орієнтуючись на основні потреби сучасного споживача, який став з однієї сторони більш доступним, а з іншої – досить вибагливим.

Сьогодні багато підприємств створюють свої профілі в соціальних мережах з метою налагодження взаємовідносин з інтернет-споживачами. Розуміння поняття «поведінка споживачів у соціальних мережах» як активності інтернет-користувачів в онлайн спільнотах та розуміння процесу прийняття ними рішень щодо купівлі товару під впливом маркетингових інструментів його просування в соціальних мережах з метою задоволення власних потреб, здійснення повторної покупки та забезпечення лояльності до торгової марки, сприяє формуванню теоре-

тичного підґрунтя для вирішення проблем в галузі дослідження поведінки інтернет-споживачів.

Список використаних джерел

1. Bush M. Linking Web Buzz to Mini Sales / M. Bush // Advertising Age. – 2008. – May 19. – P. 4
2. Вебер Ларри. Эффективный маркетинг в Интернете. Социальные сети, блоги, Twitter и другие инструменты продвижения в сети / Ларри Вебер ; пер. с англ. Елены Лалаян. – Москва : Манн, Иванов и Фербер, 2010. – 320 с.

ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ НЕГАТИВНОГО ДОСВІДУ СТУДЕНТІВ З ПИТАНЬ БЕЗПЕКИ ТА ОХОРОНИ ПРАЦІ НА ВИРОБНИЦТВІ

В. Г. Смирнова, к. геогр. н., доцент кафедри інженерії, обладнання та математики
Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

Відомо, що практичний досвід студентів значно допомагає їм закріпити теоретичні знання, встановити логічні взаємозв'язки між отриманою на заняттях інформацією, ознайомитись з реальними потребами у професійному досвіді. Проте це відбувається тільки у випадку позитивного практичного досвіду. Негативний практичний досвід частіше всього робить безуспішним процес навчання, дає студенту підстави сумніватися в достовірності отриманих теоретичних знань. Вивчення навчальної дисципліни «Основи охорони праці», «Охорона праці в галузі» ґрунтується переважно на розумінні, засвоєнні законів, нормативів, правил, які забезпечують безпечну працю, гарантують збереження здоров'я працівників. Проте теоретичні знання студентів часто не знаходять підтвердження в реальному житті, що дає для них переважно негативний досвід. Проведене вибіркове опитування студентів 4–5 курсів денної та заочної форми навчання різних спеціальностей, які побували під час практики на підприємствах, організаціях нашої країни, або й нині працюють, показало велику кількість проблем щодо охорони праці. Основні з них такі:

1. Основна турбота багатьох роботодавців – отримання прибутку, а не піклування про безпеку праці робітників. Трудові відносини з працівником часто не оформлені, що позбавляє їх права на охорону праці, захисту зі сторони держави.

2. Порушення трудового законодавства, нормативів з охорони праці спостерігаються на підприємствах на різних ділянках: від ігнорування встановленого режиму роботи (перепрацювання складає іноді 20 год на тиждень) до недотримання санітарно-гігієнічних умов праці, незабезпечення безкоштовним спеодягом.

3. Технічні пристрої (відеокамери) і системи контролю стану безпеки часто не працюють, або використовуються роботодавцем виключно для перевірки тривалості та якості роботи працівників (щоб не пили каву, не розмовляли по телефону тощо).

4. Якщо трапляється нещасний випадок на виробництві, ніхто не захищає інтереси потерпілого, оскільки профспілкові організації часто відсутні, а інші робітники не хочуть йти на конфлікт з роботодавцем, ризикувати своїм робочим місцем.

Для подолання такого негативного досвіду і зневіри студентів у можливість реального захисту життя і здоров'я на робочому місці, у можливість створення роботодавцем для них безпечних і комфортних умов праці, на заняттях викладачі використовують наступні прийоми і методи.

Переконують студентів у незворотності Європейського вибору шляху розвитку України, а, значить, переході на міжнародні стандарти життя, у тому числі стандарти з безпеки праці. Наприклад, міжнародний стандарт ISO 26000 «Соціальна відповідальність» передбачає безумовне дотримання роботодавцем вимог щодо забезпечення нормативів безпеки на робочому місці, толерантного ставлення до кожного працівника. Наводять приклади позитивного досвіду щодо організації охорони праці на вітчизняних, закордонних підприємствах, отриманих з інтернет-публікацій та зі слів студентів, що побували на закордонних стажуваннях. Наприклад, щодо безумовного дотримання усіма працівниками правил техніки безпеки, санітарно-гігієнічних вимог при роботі на круїзних кораблях, в готельно-ресторанних комплексах Польщі, Туреччини.

Розглядають на практичних заняттях конкретні аварійні ситуації, що сталися на підприємствах через призму запобігання втратам, шляхом пошуку правильних дій по організації безпечної діяльності, навчанню з охорони праці тощо. Студенти розраховують можливі збитки і оцінюють ефективність проведення превентивних робіт з охорони праці, переконуються, що забезпечення безпеки на роботі з економічної точки зору є вигідним для роботодавця.

Аналізують разом зі студентами причини конкретних нещасних випадків на виробництві, пов'язаних з недбальством, значним психофізіологічним напруженням, впливом живих організмів (комах), дією інших людей (злочинні дії) тощо. Це дозволяє студентам усвідомити ступінь складності проблем охорони праці та готовність боротися за справедливе їх вирішення, виявити позитивні сторони і недоліки їх професійної підготовки.

Отже, для подолання негативного досвіду студентів з питань безпеки праці, важливо при виборі місця проходження практики враховувати стан охорони праці на підприємстві. Необхідно також надавати студентам можливість переконуватись у перевагах європейського підходу до питань безпеки праці, є важливості створення ергономічних робочих місць та необхідності їх професійної та правової підготовки.

ПОВЕДІНКА СПОЖИВАЧА НА РИНКУ ТОВАРІВ ТА ПОСЛУГ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Т. Є. Іщейкін, к. е. н., доцент кафедри комерційної діяльності та підприємництва;

В. І. Місюкевич, к. е. н., доцент кафедри комерційної діяльності та підприємництва

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

Для кращого розуміння поведінки споживачів на ринку товарів та послуг слід охарактеризувати їхні основні типи. Поведінка споживачів залежить не лише від зовнішніх чинників, але й від їхнього світогляду, виховання, звичок, вроджених особливостей. У працях зарубіжних дослідників подаються типи особистостей учасників ринку [1], проте, на нашу думку, ця класифікація більше стосується психологічних особливостей людини, а не її ставлення до споживання. На нашу думку, споживачів умовно (тому що покупець може демонструвати різні типи поведінки залежно від обставин і життєвого етапу) можна поділити на такі групи: гедоністи – особи, для яких споживання матеріальних і нематеріальних благ є джерелом радості, натхнення, щастя. Вони зазвичай мало переймаються наслідками процесу споживання, виявляють витонченість смаків, інколи схильні до статусного споживання, слідуєть модним тенденціям. Такий тип споживачів – знахідка для виробників. Зрозуміло, що така

поведінка на ринку вимагає фінансового забезпечення. Як правило, це люди з високим рівнем добробуту. Раціоналісти – покупці, які споживають виважено та обмірковано. Це особи, які через фінансові обмеження або через особливості кругозору демонструють економність, порівнюють ціни на товари та послуги, критично ставляться до реклами та маркетингових маніпуляцій. Аскети – особи, які свідомо обмежують своє споживання через низький рівень добробуту або через світоглядні принципи. Такими споживачами часто керують релігійні, ідеологічні, етичні принципи.

Існує ряд чинників, які впливають на поведінку споживача на ринку товарів та послуг. Як правило, їх поділяють на зовнішні (релігійні, культурні, економічні, тощо) та внутрішні (песимістичні та оптимістичні очікування споживача, його світогляд, виховання, стереотипи тощо). Релігійні чинники в секулярній цивілізації, на жаль, відіграють малопомітну роль у споживчій поведінці. В Україні деякі виробники орієнтуються на православних християн, виготовляючи продукти з рослинної сировини та пропонуючи їх у періоди постів. Споживачі, для яких релігійні норми є домінантною цінністю, підпорядковують їм свою поведінку. Вони меншою мірою залежать від маркетингових маніпуляцій, моди, реклами тощо. Культурні чинники. Культура, яку часто визначають як матеріальні та нематеріальні цінності суспільства також істотно впливає на споживачів. До культурних чинників можна віднести суспільні цінності, моду, традиції, звичаї тощо. Вплив цінностей суспільства на поведінку споживачів є досить помітним. Прагнення не відставати від інших, демонструвати свої успіхи сприяє збуту сучасних дорогих гаджетів серед українців [2]. Економічні чинники. Основним економічним фактором впливу на поведінку споживачів є рівень їхніх доходів. Умовно споживачів можна поділити на осіб з низьким, середнім і високим рівнями доходів. Поведінка таких покупців відрізнятиметься не лише обсягами придбаної продукції. Рівень доходів часто впливає на психологічний стан людини та визначає її діяльність на ринку. Споживачі з середнім рівнем доходів звертають більше уваги на якість продукції, торговельну марку, дизайн товарів.

На поведінку споживача впливає дуже багато факторів. Перераховані вище є екзогенними (зовнішніми) чинниками, проте багато що залежить від внутрішніх мотивів людини. Виховання,

світогляд, характер, уявлення споживача також відіграють істотну роль у процесі споживання. Саме тому для ефективного ведення господарської діяльності підприємство повинно враховувати головні чинники, що впливають на зміну поведінки споживача та мінімізувати їх негативний вплив.

Список використаних джерел

1. Коваль Л. А. Основні аспекти поведінки споживачів і чинників, що зумовлюють вибір певного типу споживацької поведінки / Л. А. Коваль, С. А. Романчук // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. – № 18. – Київ. – 2010. – С. 117–122.
2. Марушевська О. Г. Основні елементи статусної моделі індивідуального споживання / О. Г. Марушевська // Мультиверсум. Філософський альманах. – № 69. – Київ. – 2010. – С. 232–238.

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ВИПУСКНИКІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 051 ЕКОНОМІКА

О. К. Кузьменко, к. е. н., доцент кафедри економіки підприємства та економічної кібернетики

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»;

Ю. О. Іваненко, керівник рекламного відділу телеканалу «ІРТ-ПОЛТАВА»;

М. А. Грущенко, магістр

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

Потужним фактором розвитку людського потенціалу є освіта. Освіта є творцем та розповсюджувачем знань. Тому, сьогодні необхідним є не стільки високий рівень доступу населення до освіти, скільки якість освіти, яка вимірюється в обсязі здобутих когнітивних навичок.

Досягнення якісно нового стану сучасного суспільства неможливе без кардинального покращення рівня підготовки фахівців. Отже, підвищення ефективності при підготовці фахівців з економіки закладами освіти магістрів можливе лише за умов узгодження отриманих теоретичних знань з практичними навичками роботи на робочих місцях, які відповідають професійно-

кваліфікаційним характеристикам робочої сили, вимогам роботодавців та рівню розвитку сучасних технологій.

Серед основних причин ускладнення працевлаштування випускників закладів освіти є:

- існуючі диспропорції структури попиту на ринку праці, що збільшуються внаслідок слабких координаційних зв'язків між ринком праці та ринком освітніх послуг; невідповідності отриманої спеціальності потребам ринку праці;

- відсутності довгострокових економічних прогнозів змін професійнокваліфікаційної структури робочої сили;

- посилення конкуренції на ринку праці спеціальностей, по яких ведеться підготовка в навчальних закладах;

- неусвідомлений підхід вступників до вибору майбутньої професії як результат недосконалості існуючої системи профорієнтації молоді, спрямованості на отримання престижної (на даний момент) професії, яка може бути незатребувана на ринку праці у майбутньому;

- недостатність практичного досвіду чи стажу роботи за спеціальністю;

- розрив між змістом освіти та вимогами з боку роботодавців;

- психологічна неготовність молоді до прийняття самостійних рішень.

Тому, для підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх фахівців економічного профілю необхідним є:

- застосування інтеграційного підходу до вивчення економічних дисциплін;

- використання інноваційних підходів щодо вивчення навчальних дисциплін;

- вільне володіння комп'ютерною технікою;

- забезпечення взаємозв'язку навчального матеріалу фундаментальних економічних дисциплін зі змістом господарської діяльності підприємств при набутті студентами знань, умінь та навичок вирішення організаційно-управлінських та фінансово-господарських завдань;

- спрямованість фундаментальної економічної освіти на формування в студентів мотивів до оволодіння професійно значущими знаннями та вміннями;

- наближення процесу підготовки студентів до практичної діяльності економіста сучасного підприємства.

Таким чином, поєднання теоретичної і практичної підготовки, інтеграція навчання з науково-дослідною та експериментальною роботою сприятимуть практичній спрямованості навчання, активному пошуку та впровадженню нетрадиційних форм і методів навчання студентів, формуванню цілісної особистості майбутніх фахівців. Такі фахівці, з дипломами про вищу освіту і набутими та сформованими здібностями до безперервного самонавчання впродовж усього життя, потрібні не тільки в малому і середньому бізнесі, але й в інших установах та організаціях.

INTERACTIVE METHODS IN THE PROCESS OF DEVELOPING LANGUAGE COMPETENCE

**Л. Б. Сліпченко, к. п. н., доцент, доцент кафедри іноземних мов з латинською мовою та медичною термінологією
Українська медична стоматологічна академія**

English for Specific Purposes (ESP) is one of the major subjects in the Economic University curriculum for training future specialists in different fields of study. Developing communicative competence requires teaching students specific vocabulary so that they can acquire new words and learn how to apply lexical units in speaking. Higher education institutions in Ukraine are increasingly required to compete with each other on several levels and often adjust their recruitment, curricula, and missions in accordance to the market needs. Some economists dispute that higher education has the potential to stimulate economic growth. Educational competition is often viewed as a conducive way to improve the quality of a nation's higher education system, to offer students numerous personal and academic benefits.

With the competitive exit of Ukraine into the international educational level, it is becoming increasingly difficult to ensure students of higher education institutions, using only traditional methods of study for this purpose. The attraction of several innovative educational settings, new effective methods of teaching/facilitating ESP and learning has become not only desirable, but also necessary.

It has been substantiated in this research that interactive forms of class work, such as *discussions in small groups, elaborating and presenting projects, role plays and simulations* in different situations which are close to real life of economists, are the best means for teaching vocabulary. Participating in different kinds of *interactive work*, students enrich their vocabulary, acquire practical skills and

also broaden their professional competence as they read authentic texts, listen to recordings and get to know how to solve economic and business problems while participating in role plays, simulations, and writing business reports.

Among the advanced methods in the modern educational process of teaching English, a great deal of attention is paid to interactive methods based on a person centered teaching/learning approach to the student, aimed at developing not only the creative potential of the learner, but also the ability to think critically and react quickly, improving communication skills. This approach can unfold itself best in a climate that is characterized by three conditions:

1. Congruence, also called realness, genuineness, transparency, authenticity, openness.

2. Acceptance, also called respect, unconditional positive regard.

3. Empathic understanding, a deep understanding for the feelings and meanings of the other.

The most workable interactive activities are *presentations, pair work and group work, discussions and debates*. All these activities need to be task-oriented so that they can help support students' problem-solving and creative abilities, and can give them experience in realistic discourse functioning. Well-organized interactions will make students rack their brain, speak their mind, share their views with others naturally.

The fear of public speaking before group mates remains a problem to most Ukrainian students. Evidence shows that learners' presentations are welcome and often successful. Each time one or two students can get practical assignments. They have to spend time in the local or University library or on the Internet looking for information relating to cultural differences and cultural awareness, which is crucial in business environment. Students usually prepare very well in order to impress their audience. When they present in class, they exhibit their pride and confidence. Their group mates are often attentive and carried away at such times. Feedback can be given afterwards. This encourages students to take an active role in the learning process, both in terms of their English language work and the subject itself.

Thus, developing language competence for further business communication is such a coincidence of conditions and circumstances when there is a need to choose an appropriate teaching/learning method.

КРУГЛИЙ СТИЛ 2. ЯКІСТЬ, ЩО ЗАДОВОЛЬНЯЄ ПОТРЕБИ СУЧАСНОГО СПОЖИВАЧА

ОСОБЕННОСТИ ПОТРЕБИТЕЛЬСКОГО ПОВЕДЕНИЯ ИНТЕРНЕТ-ПОЛЬЗОВАТЕЛЕЙ В БЕЛАРУСИ

*С. П. Гурская, к. э. н., доцент кафедры коммерции и логистики
Учреждение образования «Белорусский торгово-экономический
университет потребительской кооперации»*

Урбанизация и ускорение жизни приводят к тому, что скорость и удобство при осуществлении покупок решают все. Чем проще покупателю будет найти то, что ему необходимо, тем быстрее он отреагирует на предложение ритейлера. Поэтому современный потребитель все чаще делает покупки в интернет-магазинах.

Для оценки рынка электронной коммерции Беларуси был проведен онлайн-опрос респондентов в возрасте от 18 до 55 лет, проживающих во всех областях Беларуси. Выборка составила 1 000 респондентов, имеющих опыт покупок в интернете. Исследование проводилось в рамках проекта e-data.by (февраль-март 2018г.) [2].

Справочно:

e-data.by – исследовательский проект, который собирает аналитические данные о белорусском рынке электронной коммерции из разных источников. Проект реализует маркетплейс Deal.by при поддержке крупнейших игроков рынка, среди которых Onliner.by и KUPITUT.BY.

Deal.by – белорусский маркетплейс, где представлены товары и услуги от продавцов из разных городов Беларуси. Проект украинской ИТ-компании EVO.

За 2017 г. в Беларуси число интернет-покупок увеличилось в 1,8 раза. По прогнозам, в 2018 году белорусский рынок вырастет на 20 % и достигнет \$ 6 81 млн. Способствовать этому будет интерес к онлайн-шоппингу среди потребителей, стимулирующий появление новых и развитие существующих интернет-магазинов и маркетплейсов [2].

Портрет интернет-покупателя в Беларуси. За 2017 год 45 % или 4,3 млн белорусов купили что-то в интернете. Общее количество интернет-пользователей, которые посещают интернет-магазины, составляет 1 445 709 человек, или 28,44 % всех интернет-пользователей Беларуси. Из них на долю мужчин при-

ходится 57,03 %, а на женщин – 42,97 %. Самыми активными интернет-покупателями в Беларуси традиционно являются молодые люди в возрасте от 25 до 34 лет [1].

39 % потребителей делают покупки как онлайн, так и оффлайн, и только 16 % стараются большинство товаров покупать в интернете. При этом самые активные онлайн-покупатели – женщины в возрасте 25–30 лет [2].

География покупок. Более 40 % белорусских интернет-пользователей посещают основные е-commerce-сервисы – интернет-магазины, маркетплейсы, прайс-агрегаторы и каталоги товаров (услуг), сайты частных объявлений, аукционы, сайты купонных скидок. При этом 21 % покупателей заказывают товары из Китая, 11 % – из России. Остальная часть покупателей пользуются белорусскими онлайн-площадками и ресурсами остальных стран. 83 % потребителей выбирают иностранные интернет-магазины, потому что там товары дешевле; 39 % – потому что там есть товары, которых нет в Беларуси; 17 % – потому что доверяют иностранным магазинам больше, чем белорусским [2].

Покупки. На непродовольственные товары приходится 80,8 % всех интернет-покупок, на продовольственные товары, соответственно, 19,2 %. Самыми популярными категориями у интернет-покупателей являются: одежда, обувь, аксессуары, техника и электроника; продукты питания для дома, косметика и парфюмерия, товары для детей, билеты на мероприятия [2].

На одну покупку женщины в среднем тратят 50 рублей, а мужчины – 70 рублей. Это связано с тем, что мужчины чаще покупают более дорогие товары, например, технику, электронику и товары для дома, а женщины – более дешевые, к примеру, одежду, косметику или игрушки. Так, средний чек на одну покупку техники и электроники равен 102,5 белорусских руб., в то время как косметики и парфюмерии – 40 руб.

В 2017 г. один пользователь из Беларуси тратил на покупки в интернет-магазинах в среднем 167,4 белорусского рубля. Это почти на 40 % больше, чем годом ранее.

В интернете белорусы привлекают более низкие цены, чем в обычных магазинах, удобство и большой ассортимент. При этом для каждой категории товаров значение этих причин отличается: так, при покупке одежды в интернете люди больше ценят низкие цены, а продуктов питания – то, что не нужно никуда идти.

Самые распространенные опасения белорусов связаны с тем, что онлайн нельзя увидеть товар и сложно уточнить его важные характеристики. Также некоторые категории товаров, например, товары повседневного пользования и товары для животных, белорусам удобнее покупать в обычных магазинах.

Развитие по регионам. В Беларуси наблюдается дисбаланс в развитии рынка электронной торговли по регионам. В наибольшей степени интересуются онлайн-покупками жители столицы – г. Минска. Больше половины интернет-покупателей в стране живут в Минске (52 %), тогда как на каждый из остальных городов республики приходится от 3 до 6 %. В то же время только 28 % покупателей в интернете – это сельское население и население малых городов, на долю которых приходится более 50 % населения страны [1].

Оформление заказа. 52 % белорусских потребителей оформляют заказы в интернет-магазинах через корзину, без уточнений по телефону или чату. 26 % – после заказа на сайте уточняют детали по телефону. 14 % перед тем, как заказать что-то онлайн, чатятся с продавцом, 8 % сами звонят в интернет-магазин. Чаще всего чатятся с продавцами молодые люди в возрасте 18–24 лет, звонят в интернет-магазин – люди более старшего поколения в возрасте 36–40.

Оплата. 53 % белорусов платят за онлайн-покупки после получения товара. Однако 27 % готовы платить вперед, но с помощью так называемой безопасной сделки. Самые популярные способы оплаты заказа: оплата по факту получения (53 %); безопасная сделка (27 %); полная предоплата (16 %); частичная предоплата в момент оформления заказа и постоплата (4 %).

Доставка. Чаще всего белорусы получают заказы из интернет-магазинов бесплатно: их доставляют в почтовое отделение или привозит курьер. Платить за доставку готовы только 13 % покупателей: при этом, чаще всего это касается крупногабаритных товаров, таких как мебель и товары для дома. Самые популярные способы доставки заказа: бесплатная доставка на почту (41 % – одежда, обувь и аксессуары; косметика и парфюмерия); бесплатная доставка курьером (23 %); платная доставка курьером (13 % – мебель и товары для дома); платная доставка на почту (13 %); самовывоз (11 %).

При выборе интернет-магазина белорусы обращают внимание на следующие факторы: выгодная цена и ее актуальность,

подходящие условия оплаты, доставки и гарантии; удобство сайта, актуальность описания и отзывы о товаре; предыдущий опыт покупок, репутация сайта, рекомендации.

Список использованных источников

1. Лупина А. Ю. Электронная коммерция в Республике Беларусь: основные тенденции и проблемы развития [Электронный ресурс] : <https://www.ictsd.org/bridges-news>. – Дата доступа 30.10. 2018 г.
2. Кто, где, сколько и как покупают белорусы в интернете. Исследование e-data.by [Электронный ресурс]: <https://belretail.by/article/gde-skolko-i-kak-pokupayut-belarusyi-v-internete-issledovaniye-e-data-by>. – Дата доступа 30.10.2018 г.

ПОВЫШЕНИЕ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ТОВАРОВ – ВАЖНЕЙШАЯ ЗАДАЧА СОВРЕМЕННОГО РЫНКА ТРИКОТАЖНЫХ ИЗДЕЛИЙ

О. В. Тихоненко, магистрант;

К. И. Локтева, к. т. н., доцент, доцент кафедры товаро-ведения

Белорусский торгово-экономический университет потребительской кооперации, г. Гомель, Республика Беларусь

В настоящее время рынок трикотажных изделий Республики Беларусь очень динамичен. В значительной мере он изменяется под влиянием экономических условий.

Установлено, что по группе трикотажных товаров в натуральном выражении за 2013–2015 гг. наблюдалась тенденция снижения объемов производства. Лишь в 2016 и 2017 гг. по сравнению с 2015 г. отмечается некоторый рост объемов их производства. По-видимому, так сказывается значительная конкуренция в этом сегменте рынка. При этом по чулочно-носочным изделиям отмечается существенное увеличение объемов производства [1, с. 98, 99].

Выявлено, что экспорт трикотажных товаров в 2013–2017 гг. увеличился в 1,4 раза, а по чулочно-носочным изделиям – в 10,5 раз, что является положительным моментом в деятельности этой подотрасли. При этом основное направление экспортных поставок не изменилось – это Российская Федерация [2, с. 40, 41].

Импорт трикотажных товаров возрос за этот период в 2,2 раза, по чулочно-носочным изделиям – в 66,9 раза. При этом основными импортерами являются страны вне СНГ [2, с. 40, 41].

Экспорт чулочно-носочных изделий в Украину в натуральном выражении изменился незначительно, однако в структуре их экспорта удельный вес его уменьшился более чем в 10 раз. При росте объемов импорта чулочно-носочных изделий с Украины с 1 359 тыс. пар в 2013 г. до 1 674 тыс. пар в 2017 г., удельный вес его в общем объеме импорта чулочно-носочных изделий в Республику Беларусь сократился с 20 % до 0,2 %.

В последнее время в Беларуси растет доля непродовольственных товаров, реализуемых через организованную торговлю [3].

Рынок трикотажных товаров можно считать насыщенным. Вместе с тем, внутригрупповая структура ассортимента далеко не в полной мере удовлетворяет запросы покупателей.

Отмечается уменьшение удельного веса в общем товарообороте государственной и кооперативной торговли Республики Беларусь непродовольственных товаров. Среди причин сложившейся ситуации наряду с невысоким платежеспособным спросом населения, можно назвать производство изделий, не соответствующих спросу покупателей, выпуск изделий достаточно большими партиями, невысокую конкурентоспособность и т. п.

Для нашего рынка дорогие товары известных зарубежных фирм не являются конкурентами. Они предназначены для наиболее обеспеченных граждан, и на эту нишу, в большинстве случаев, отечественные предприятия не претендуют.

Розничные цены на товары анализируемых групп имеют тенденцию к росту, в последние годы темпы их роста замедлились.

В последние годы в розничном товарообороте Республики Беларусь растет доля импортных товаров. По системе Белкоопсоюза порядка 90 % составляют непродовольственные товары отечественного производства.

В числе магазинов республики увеличилась доля магазинов фирменной торговли. Это можно отметить как положительный момент, так как в них представлен достаточно широкий ассортимент выпускаемой предприятием продукции, в том числе товары-новинки. Предприятия-изготовители, как правило, уделяют серьезное внимание обучению продавцов-консультантов таких магазинов, впоследствии они акцентируют внимание

покупателей на новшества, люксовый состав, современность моделей и т. п.

Развивается интернет-торговля: количество интернет-магазинов в республике постоянно растет. Достаточно большое количество их предлагают ассортимент трикотажных товаров и чулочно-носочных изделий.

Таким образом, количественно рынок трикотажных товаров и чулочно-носочных изделий Республики Беларусь насыщен. Основной проблемой современного рынка этих товаров является проблема качества и конкурентоспособности.

Список использованных источников

1. Промышленность Республики Беларусь : стат. сборник. – Минск, Нац. стат. комитет, 2018. – 196 с.
2. Балансы товарных ресурсов Республики Беларусь : стат. сборник. – Минск : Нац. стат. комитет, 2018. – 60 с.
3. Розничная и оптовая торговля, общественное питание в Республике Беларусь : стат. сборник. – Минск : Нац. стат. комитет, 2017. – 224 с.

КАЧЕСТВО И КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬ ТРИКОТАЖНЫХ ТОВАРОВ

В. Е. Сыцко, д. т. н., профессор

Белорусского торгово-экономического университета потребительской кооперации;

Н. П. Раецкая, начальник торгового отдела Гомельского райпо;

В. А. Бондаренко, студент

Белорусского торгово-экономического университета потребительской кооперации

Важнейшая задача трикотажной промышленности – полное удовлетворение потребностей людей в высококачественных товарах. Особое место в решении этой задачи отведено увеличению выпуска и расширению ассортимента чулочно-носочных изделий.

Рынок чулочно-носочных изделий принято считать одним из наиболее перспективных и динамичных рынках товаров народного потребления. Данная особенность вытекает из специфики самого товара, а именно постоянного спроса на него. Из всех

предметов одежды чаще всего приходится приобретать именно чулочно-носочные изделия – чулки, носки, колготки и др. Все они по праву считаются предметами первой необходимости. Динамичность рынка проявляется в частом обновлении ассортимента и постоянной работе над созданием новых видов.

Современный этап развития производства чулочно-носочных изделий характеризуется использованием высокопроизводительных процессов вязания изделий на автоматах. В нашей стране, на предприятиях Брестский чулочный комбинат ОАО «КИМ», ОАО «8 Марта», СООО СП «Conte» и др. С каждым годом увеличивается производство, расширяется ассортимент и улучшаются качество чулочно-носочных изделий за счёт использования новых видов сырья, ускорения научно-технического прогресса и создания полностью автоматизированных производств.

Выпуск чулочно-носочных изделий в Республике Беларусь в 2017 году составил 171,4 млн пар. В работе изучено состояние рынка чулочно-носочных изделий Республики Беларусь и перспективы его развития. Представлен анализ структуры торгового ассортимента чулочно-носочных изделий реализуемых Жлобинский райпо. Проведён социологический опрос оценки покупательских предпочтений на чулочно-носочные изделия [1].

90 % потребителей считают, что основными потребительскими свойствами при выборе чулочно-носочных изделий является: формоустойчивость, гигроскопичность, колористическое оформление, устойчивость к истиранию, оригинальность, электризуемость.

Оценка уровня конкурентоспособности (К) чулочно-носочных изделий отечественных производителей, России «Е-тех» и Украины «Varce» показала, что конкурентоспособность импортных ($K = 0,72$) значительно ниже отечественных ($K = 1-0,92$), что позволяет сделать вывод о сокращении импорта.

Разработан алгоритм проведения экспертизы качества, что представляется очень важным, так как на современном этапе развития экономических отношений углубляются процессы активной интеграции Республики Беларусь в мировой рынок. Новые условия требуют более глубоких знаний вопросов ассортимента, качества, экспертизы и определения конкурентоспособности товаров, для формирования оптимальной структуры ассортимента, с учётом импортозамещения [2].

Обстоятельно изучен ассортимент, качество и конкурентоспособность чулочно-носочных изделий и разработаны рекомендации по формированию оптимальной структуры конкурентоспособного ассортимента для Жлобинского Райпо.

Список использованных источников

1. Управление качеством : учеб.-метод. пособие / В. Е. Сычко [и др.] ; под общ. ред. В. Е. Сычко. – Минск : Высш.шк. 2008. – 192 с.
2. Методология товароведных экспертиз непродовольственных товаров : монография / В. Е. Сычко [и др.]; под общ. ред. д-ра технических наук, профессора В. Е. Сычко. – Гомель : УО «БТЭУ ПК», 2017. – 228 с.

ІНСТИТУЦІЙНИЙ ПІДХІД ДОСЛІДЖЕННЯ ПОВЕДІНКИ СПОЖИВАЧА

***В. О. Шаповалов, к. е. н., доцент кафедри управління персоналом, економіки праці та економічної теорії
Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»***

Теорія поведінки споживача або споживчого вибору – це один з класичних розділів економічної теорії. Як об'єкт дослідження поведінка споживача – це складна економічна категорія, яка, по суті, відображає сукупність економічних відносин, процесів і явищ на різних рівнях вивчення. Чим же визначається специфіка предмета економічної науки у сфері людської поведінки взагалі і поведінки споживачів – зокрема?

Досить плідною для розуміння суті економічної поведінки є концепція, згідно з якою економічна теорія як наукова дисципліна понад усе відрізняється від інших галузей суспільствознавства не предметом, а своїм підходом. Цей підхід не зводиться лише до того, що окремі індивіди мотивовані виключно власними корисливими інтересами і міркуваннями матеріальної вигоди. Економічна поведінка людей визначається набагато більшим набором цінностей і переваг. Окремі особи максимізують свій добробут, яким вони його собі уявляють, незалежно від того, чи є вони егоїстами або альтруїстами, лояльними людьми, недоброчливцями або мазохістами. Відзначимо, що в зв'язку з цим важко переоцінити роль інститутів як особливого чинника у формуванні у людей уявлень про критерії їхнього добробуту.

Рационально діючий суб'єкт максимізує корисність в умовах певних ресурсних (бюджетних) обмежень. Наявна система інститутів є зовнішнім чинником, що відхиляє поведінку споживача від традиційної моделі «людини економічної». Інститути видозмінюють цю модель і на рівні цільової функції, і на рівні обмежень. Так, вони корегують цільову функцію, збагачуючи її новими установками, які диктуються традицією, культурою тощо. Під впливом інститутів відбувається і трансформація обмежень (це відбувається, скажімо, коли людина враховує правила і норми при прийнятті того чи іншого рішення). У будь-якому випадку вплив інститутів не скасовує принцип максимізації добробуту, просто критерії цього добробуту розширюються, в їх склад входять нові елементи, які під впливом «зовнішніх» по відношенню до людини сил перетворюються на «внутрішні».

В системі чинників економічної поведінки споживача особливе місце займають інституційні, які можуть бути розмежовані на групи різного рівня. На макрорівні, це перш за все інститут держави і права та генеровані цими інститутами нормативно-законодавчі акти; крім того, це національні норми, правила, установки, традиції споживчої поведінки, «культивовані» суспільством в цілому в особі держави і різних інститутів громадянського суспільства, зокрема, за допомогою ЗМІ. На мікрорівні це перш за все інститут сім'ї, яка формує певні правила і норми споживчої поведінки домогосподарства. На нанорівні в значній мірі домінують неформальні правила економічної поведінки – споживчі установки і стереотипи, обумовлені не в останню чергу історичними та культурними факторами.

Необхідно відзначити, що поведінка споживача не лише визначається системою різнорівневих чинників, але і на кожному з рівнів воно отримує специфічні, адекватні даному рівню форми реалізації. На макро- і мезорівні основною формою реалізації споживчої поведінки виступає сукупний споживчий попит; на мікрорівні – попит домогосподарства, його споживчі витрати; на нанорівні – це індивідуальні споживчі рішення з приводу покупок, пов'язані з певними настроями, оцінками, психологічними реакціями тощо.

Відзначимо на закінчення, що економічна поведінка споживача має специфіку не тільки за формами реалізації і факторинговим компаніям формування, що належать різним рівням, а

й за своїм характером і закономірностям, що виявляється в умовах різних економічних систем.

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ СИРНОЇ ПРОДУКЦІЇ ЗА ДОПОМОГОЮ ФЕРМЕНТІВ МІКРОБНОГО ПОХОДЖЕННЯ

Н. О. Офіленко, к. с.-г. н., доцент кафедри товарознавства, біотехнології, експертизи та митної справи;

О. О. Горячова, к. т. н., доцент кафедри товарознавства, біотехнології, експертизи та митної справи;

В. О. Назаренко, к. т. н., доцент кафедри товарознавства, біотехнології, експертизи та митної справи

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

Підвищення технічного рівня та якості продукції визначає темпи науково-технічного прогресу та ріст ефективності виробництва в цілому, суттєво впливає на інтенсифікацію економіки, конкурентоспроможність вітчизняних товарів та життєвий рівень населення країни.

Молочні продукти є найважливішим джерелом усіх необхідних для людини харчових нутрієнтів, особливо білків. Білки ферментованих молочних продуктів перебувають у денатурованому стані, що істотно покращує їх якість і полегшує засвоєння їх організмом людини.

Сири є традиційними і найуживанішими продуктами харчування, які користуються високим попитом населення багатьох країн світу. Серед усіх ферментованих молочних продуктів вони відрізняються найбільшим різноманіттям: формою і розміром головки, текстурою, складом мікробіоти, смако-ароматичною гамою, особливостями технології виготовлення тощо.

На відміну від традиційних, ферментовані сири є результатом досліджень ферментації молока, біологічних та технологічних властивостей мікробіоти, яка виступає основним чинником у формуванні якості сирів.

Основною стадією виробництва сирів є ферментативне згортання молока з утворенням згустку. Традиційно для згортання молока в сироварінні використовують протеолітичний фермент зі шлунка телят – хімозин або ренін за допомогою, якого розщеплення білків триває 1–2 тижні. Після цього діють протеази молочнокислої мікробіоти бактеріальних заквасок.

При дозріванні сирів протікає гідроліз α - і β -казеїнів молокозгортальними ферментами. Винятком є сири з високими температурами нагрівання і з плавленням сирної маси. Гідроліз α - і β -казеїнів відбувається з меншою швидкістю, ніж казеїну, але завдяки тривалості дозрівання та участі протеолітичних ферментів закваски до кінця дозрівання казеїн і частина β -казеїну розщеплюється.

У зв'язку з дефіцитом сичужних ферментів широкого застосування набули препарати рекомбінантного хімозину, отримані шляхом перенесення генів телят, які контролюють синтез хімозину, в геном мікроорганізмів – бактерії *Escherichia coli*, пліснявих грибів *Aspergillus niger*, дріжджів *Kluyveromyces lactis*. Хімічний склад та органолептичні показники сирів, отриманих з використанням таких сичужних ферментів, ідентичні.

Крім хімозину, для згортання молока використовують також пепсин, мікробні та протеолітичні ферменти: *Rhizomucor miehei*, *Mucor pusillus*, *Endothia parasitica*, *Micorococcus* тощо. Ці протеази утворюються в активній формі, на відміну від ферментів тваринного походження.

Протеази мікробного походження за своїми хімічними і технологічними властивостями схожі з протеазами тваринного походження.

Крім молокозгортальних ферментів, випускають широкий спектр ферментних препаратів для прискорення дозрівання сирів. У такі препарати можуть бути включені ферментовмісні екстракти, нативні та капсульовані ферменти: *Pulactine* (містить протеїназу з *Micrococcus sp.*), препарат *Accelase*, який є екстрактом з молочнокислих стрептококів, що містить ендопептидази, амінопептидази, естерази.

При додаванні препарату *Accelase* до сиру Чеддер, його термін дозрівання знижується з 9 до 4 місяців. З цією ж метою при виготовленні сиру Чеддер використовують екстракти з бактерій роду *Lactobacillus*, що містять протеази, пептидази і лактази.

Застосування ферментного препарату, що містить нейтральну протеазу (продуцент *Aspergillus oryzae*), дає змогу скоротити тривалість дозрівання сирів до двох місяців.

Лізоцим мікробного походження застосовують у сироварінні для запобігання виникненню вади пізнього спучування, яка спричиняється розвитком у сирі маслянокислих бактерій *Clostridium tyrobutyricum*, що зброджують лактати з утворенням масляної та оцтової кислот, великої кількості вуглекислого газу, водню та інших речовин.

Очевидним є те, що використання ферментних препаратів мікробного походження у сироварінні скорочує технологічний процес виготовлення, покращує якість сирної продукції і запобігає вадам і дефектам сиру.

ПОЛІМЕРНА ТАРА-ЗАПОРУКА ТРИВАЛОГО ЗБЕРІГАННЯ КОРЕНЕПЛОДІВ

Є. В. Хмельницька, к. т. н., доцент кафедри товарознавства, біотехнології, експертизи та митної справи;

З. Я. Котова, ст. викладач кафедри товарознавства, біотехнології, експертизи та митної справи

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

в процесі зберігання у коренеплодах змінюється склад газів у тканинах. На початку зберігання у них збільшується загальний об'єм газів, але при перезріванні і старінні кількість газів у тканинах поступово зменшується. Одночасно в тканинах накопичується CO_2 і зменшується вміст O_2 , при цьому поступово знижується інтенсивність дихання і тому зменшується потреба тканин у притоці великих кількостей кисню. Все це призводить до зниження у тканинах загального об'єму вуглекислого газу і підвищенню об'єму кисню.

Основними регуляторами збереженості нативної якості плодоовочевої продукції є температура і газова атмосфера з підвищеним вмістом CO_2 і пониженим вмістом O_2 .

Сховища з РГС дороговартісні і їх в Україні обмаль, тим більше безпосередньо при супермаркетах та інших торговельних підприємствах. Для них більш доступно зберігати плодоовочеву продукцію у МГС, яку можна створити за допомогою поліетиленових упаковок, а зберігання в них плодоовочевої продукції, слід розглядати як особливий вид зберігання у газовому середовищі. У поліетиленових упаковках, також, в результаті життєдіяльності продукції створюється газове середовище з підвищеним вмістом CO_2 і пониженим – O_2 .

Поліетиленові плівки найбільш придатні для зберігання коренеплодів, так як вони мають вибіркову проникливість до CO_2 і O_2 і незначну парово- та водо- проникливість, але різні за товщиною поліетиленові плівки мають різні вищевказані властивості.

Використання плівки товщиною 60 мкм і вище викликає ураження фізіологічними розладами.

Згідно багаточисленних досліджень для зберігання в плівках придатні види і сорти коренеплодів, які спроможні переносити підвищену концентрацію CO_2 і понижену – O_2 . Концентрації CO_2 і O_2 у кожному конкретному випадку повинні відповідати окремим видам і сортам і не перевищувати меж, при яких настає глибоке анаеробне дихання.

Внутрішня концентрація газів залежить в числі інших факторів (структури і хімічного складу шкірки тощо) також і від температури та інтенсивності дихання об'єкту зберігання.

В процесі дихання навколо коренеплодів у поліетиленовому мішку наповнюється вуглекислий газ. Наповнення вуглекислого газу навколо об'єктів зберігання дещо менше ніж поглинання ним кисню. Ця невідповідність за поясненням відбувається через те, що проникливість поліетилену по відношенню до вуглекислого газу більше, ніж до кисню, а також тим, що величина коефіцієнта дихання недостатньо велика. Через поглинання кисню, який знаходиться у поліетиленовому мішку, останній скорочується, якщо мішок запаяний або міцно зав'язаний, парціальний тиск азоту підвищується. Поліетилен проникливий для азоту, тому він поступово виходить із поліетиленового мішка, а плівка все більше притискається до продукції. В ізольованій від зовнішнього середовища поліетиленовій ємності утворюється газова суміш з концентрацією азоту вище, ніж у повітрі внаслідок чого азот виходить з поліетиленового мішка або пакета, загальна кількість газової суміші в ньому поступово зменшується і створюється вакуум.

Багато синтетичних плівок селективно-проникливі, тому газообмін між продукцією і зовнішнім середовищем постійно відбувається, але коефіцієнт проникливості для кисню і вуглекислого газу у різних плівок різний. Треба підбирати такі плівки, щоб створювати в середовищі мішка потрібну конденсацію вуглекислого газу і кисню, таким чином в середині поліетиленового мішка створюється модифіковане газове середовище, яке потрібне для збереження продукції.

Таким чином, полімерна тара сприяє створенню модифікованого газового середовища з підвищеним вмістом вуглекислого газу і зменшеним вміст кисню. Така тара володіє порівняно високою газопроникністю, причому до вуглекислого газу в

кілька разів більше, ніж до кисню, низькою водо- і паро проникливістю, високою еластичністю і може використовуватися для тривалого зберігання свіжих коренеплодів.

ПРОБЛЕМИ ЯКОСТІ НЕСТЕРИЛЬНИХ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ

Т. В. Сахно, д. х. н., професор кафедри товарознавства, біотехнології, експертизи та митної справи;

Г. М. Кожушко, д. т. н., професор кафедри товарознавства, біотехнології, експертизи та митної справи;

А. О. Семенов, к. ф.-м. н., доцент кафедри товарознавства, біотехнології, експертизи та митної справи
Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

Присутність деяких мікроорганізмів в нестерильних лікарських засобах, в тому числі і в активованому вугіллі, може знижувати терапевтичну дію, або навіть інактувати її, крім того існує можливість негативної дії цих мікроорганізмів на пацієнта.

Критерії прийнятності мікробіологічної чистоти нестерильних лікарських засобів встановлені в [1]. Загальна кількість аеробів, КУО/г, має не перевищувати 10^3 , а загальна кількість грибів, КУО/г не перевищувати 10^2 .

В Україні для виробництва вугілля активованого медичного призначення використовується сировина торгівельної марки «Сілкарбон», окремі партії якої за даними результатів дослідження в державній науково-дослідній лабораторії з контролю якості лікарських засобів інституту гігієни та медичної екології імені О.М. Марзєєва не відповідають вимогам [1] за загальним вмістом дріжджових та плісневих грибів. Загальне число дріжджових та плісневих грибів (ТУМС) – 2 575 КУО/г, що не відповідає вимогам не більше 10^2 . Тому актуальною проблемою є проведення досліджень та розроблення технології зниження вмісту вказаних грибів в активованому вугіллі.

Відомі методи зниження мікробіологічного забруднення в тому числі дріжджових та плісневих грибів, які базуються на застосуванні хімічних дезінфікуючих реагентів, радіаційних методів.

Метою даної роботи є дослідження можливості мікробіологічного очищення порошку активованого вугілля від плісневих та дріжджових грибів шляхом УФ-опромінення.

Відомі методи зниження мікробіологічного забруднення сипучих матеріалів УФ-С опроміненням [2, 3], але інформація про використання цих методів для мікробіологічного очищення порошку вугілля в літературі відсутня.

Для оцінки можливості очищення вугілля активованого торгівельної марки «Сілкарбон» нами проведені наступні дослідження.

Тонкий шар порошку вугілля забрудненого дріжджовими грибами ($\text{КУО/г} = 7,0 \cdot 10^3$) і плісневими грибами ($\text{КУО/г} = 1,0 \cdot 10^3$) опромінювали дозами УФ-С 300 Дж/м^2 та $1\,000 \text{ Дж/м}^2$. В якості джерела УФ-випромінювання використовували ртутну кварцеву лампу низького тиску потужністю 80 Вт (тип ZW80D19W(Y)) з густиною променевого потоку УФ-С – 240 Вт/см^2 .

Результати аналізу після опромінення порошку дозою 300 Дж/м^2 для дріжджових грибів $\text{КУО/г} = 2,6 \cdot 10^3$, для плісневих $\text{КУО/г} = 8 \cdot 10^2$. При опроміненні дозою 1000 Дж/м^2 для дріжджових, відповідно $\text{КУО/г} = 2,2 \cdot 10^3$, і для плісневих $\text{КУО/г} = 7,2 \cdot 10^2$. Сумарна кількість грибів при дозі 300 Дж/м^2 складає $34 \cdot 10^2 \text{ КУО/г}$, а при дозі $1\,000 \text{ Дж/м}^2$ – $29,2 \cdot 10^2$, тобто в першому випадку перевищуються в 34 рази, а в другому – в 29 разів.

Нами були проведені подальші дослідження з опроміненням тонкого шару вугілля забрудненого дріжджовими грибами ($\text{КУО/г} = 9,5 \cdot 10^3$) і плісневими грибами ($\text{КУО/г} = 1,0 \cdot 10^3$) в камері з використанням озонних ртутних кварцевих ламп низького тиску потужністю 20 Вт (тип ZW20D15Y). Результати аналізу після опромінення порошку дозою 1200 Дж/м^2 для дріжджових грибів $\text{КУО/г} = 0,45 \cdot 10^2$, для плісневих $\text{КУО/г} = 0,3 \cdot 10^2$. Сумарна кількість грибів при дозі $1\,200 \text{ Дж/м}^2$ складає $0,75 \cdot 10^2 \text{ КУО/г}$, що задовольняє вимогам нормативної документації [1].

Список використаних джерел

1. Державна фармакопея України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://laco.eryb.floweracademy.ru/engine/b.php?> (дата звернення: 16.01.2018). – Назва з екрана.
2. Stephen B. Germicidal ultraviolet irradiation. Modern and effective methods to combat pathogenic microorganisms / B. Stephen, Jr. Martin, D. Chuck, James D. Freihaut, William P. Bahnfleth, Josephine Lau, Ana Nedeljkovic-Davidovic // ASHRAE JOURNAL. – 2008 – Vol. 50 (8). – P. 18–20.
3. Семенов А. А. Ультрафиолетовое излучение для обеззараживания сыпучих пищевых продуктов / А. А. Семенов // Вісник національного технічного університету «ХПІ»: зб. наук. пр. Серія: Нові

рішення в сучасних технологіях. – Х. : НТУ «ХП». – 2014. – № 17 (1060) – С. 25–30.

4. Семенов А. О. Безозонні бактерицидні лампи для установок фотохімічної і фотобіологічної дії / А. О. Семенов, Г. М. Кожушко, Л. В. Баля // Технологический аудит и резервы производства. – 2015. – № 4/1 (24). – С. 4–7.

ДОСЛІДЖЕННЯ ЯКОСТІ БЕЗАЛКОГОЛЬНИХ ГАЗОВАНИХ НАПОЇВ

Д. А. Миронов, к. т. н., доцент кафедри інженерії, обладнання та математики

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

Популярність концепції здорового харчування обумовлює появу категорії продуктів, збагачених біологічно-активними речовинами (БАР) до рівня, що відповідає фізіологічним потребам організму людини.

Серед продукції, яка забезпечує організм людини БАР значне місце належить напоям.

Виробництво напоїв на підприємствах ресторанного господарства та промислових підприємствах відрізняється технологіями підготовки води та основи (наповнювача).

Промислові підприємства виготовляють в основному широкий асортимент газованих напоїв із залученням різних хімічних процесів. До їх складу входить рафінований цукор, ароматизатори, штучні барвники, які можуть складати 90...95 % вмісту наповнювача, а також карамель, кофеїн, добавки та консерванти. Перелічені складові можуть вражати шлунок та печінку, призводять до проблем у функціонуванні і хвороб органів травлення. Велика кількість цукру, що нейтралізується завдяки вмісту кислот призводить до того, що людина постійно відчуває спрагу і намагається втамувати її вживаючи все більше і більше напоїв. Неконтрольоване споживання призводить до змін у нервовій системі, гормонального дисбалансу, виводить з організму необхідні мінеральні речовини, сприяє збільшенню ваги людини, знижує імунний захист, призводить до проявів алергії та розладів у роботі шлункового-кишкового тракту. Єдина складова газованих напоїв, що немає негативного впливу на організм людини це вуглекислий газ. Його використовують як консервант для кращого зберігання напоїв. Звичайно, що він може

викликати неприємні відчуття у кишківнику і призвести до метеоризму, але це не найбільша шкода, якщо порівнювати з іншими складовими.

Підприємства ресторанного господарства також пропонують споживачам достатньо широкий асортимент безалкогольних напоїв. Вони характеризуються мінімальною концентрацією або повною відсутністю спирту та використовуються для втамування спраги і оздоровлення організму. Більшість таких напоїв мають тонізуючі властивості, приємний аромат і смак завдяки спеціально підготовленій воді, вмісту цукрів та інших екстрактивних речовин, які потрапляють в них при настоюванні або з концентратами, соками, морсами тощо. Основними технологічними операціями при виготовленні напоїв на підприємствах ресторанного господарства є: підготовка води, плодів та ягід або сировини, подрібнення, віджимання соку або варіння, додавання цукру або інших інгредієнтів згідно рецептури, настоювання, проціджування, охолодження готових напоїв. Такі напої можуть бути штучно насичені вуглекислим газом, або подаватись із газованою мінеральною водою для надання продукту пінної структури. Основним способом отримання основи, при виготовленні напоїв на підприємствах ресторанного господарства є настоювання рослинної сировини протягом $\tau = 3 \dots 24$ год, при початковій температурі $t^0 = 96 \dots 100$ °С. Хоча такий спосіб і має ряд недоліків: термічна обробка, що призводить до деструкції БАР; значне підвищенні енергозатрат; складне апаратурне забезпечення; при його застосуванні отримують напої, хімічний склад яких, багатий на вітамін С (4...5 %), органічні кислоти (5 %), таніни (5 %), поліфенольні речовини (1 %). До того ж, такі напої реалізують протягом 24 годин, що дає можливість не додавати консерванти.

Підсумовуючи вищесказане можна зазначити, що споживання напоїв виготовлених на промислових підприємствах часто та у великих кількостях є небажаним. Споживання напоїв ресторанного господарства є більш дорогим, але кориснішим, хоча до їх складу також входять рафіновані цукри, органічні кислоти, вітаміни, які у великих кількостях можуть призводити до небажаних наслідків, таких як: алергічні реакції, розлади у роботі шлунково-кишкового тракту. До того ж, треба враховувати, що деякі вітаміни, особливо жиророзчинні необхідно споживати у

поєднанні з іншими продуктами, які допоможуть їх засвоєнню організмом людини.

МОДЕЛЬ ПОВЕДІНКИ СПОЖИВАЧА НА РИНКУ

А. О. Брацун, асистент кафедри комерційної діяльності та підприємництва

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

Головними суб'єктами на ринку товарів та послуг є продавець і покупець. Років 15–20 тому, конкурентна боротьба на ринку відбувалася між виробниками. Такий елемент бізнесу, як покупець, не вивчався в зв'язку з тим, що виробників не цікавила думка покупця про той чи інший товар, вони діяли у відповідності з розробленою стратегією, переслідуючи власні цілі.

Розвиток ринкових відносин, розширення товарної пропозиції, збільшення кількості підприємств малого та середнього бізнесу, призвели до посилення конкуренції між виробниками.

Насичення ринку, зростання кількості продавців, що пропонують практично аналогічні товари, виникнення специфічних потреб, сприяли необхідності вивчення особливостей поведінки споживача на ринку та споживацьких уподобань сучасного покупця. Можна зробити висновок про те, що сьогодні, поняття «споживацькі уподобання (переваги)» набуло нового змісту та значення. Крім того, розвиток нових форм та методів продажу, надання додаткових послуг, кредитування, продаж через Інтернет тощо, є вагомими чинниками у формуванні сучасного покупця. Як результат, виникла необхідність моделювання поведінки покупця.

Модель поведінки покупця – це модель реакції покупців на дію спонукальних стимулів ринку. Спонукальними стимулами є: товар, ціна, методи поширення і стимулювання збуту. Тому головним питанням у моделюванні поведінки покупця є дослідження того, як саме реагують покупці на різні маркетингові стимули, що може використовувати фірма для привернення їхньої уваги? Метою моделювання поведінки споживача є розуміння і передбачення поведінки споживача та виявлення причинно-наслідкових зв'язків, які керують переконаннями споживачів.

Вивчення споживачів – один з найбільш затребуваних видів досліджень, тому що саме споживачі, купуючи товари компанії, приносять їй прибуток. Вивчення процесу та мотивів прийняття рішення про покупку, виявлення факторів, що впливають на споживача при виборі товарів, набір стимулів, під впливом яких приймається рішення про покупку, дає можливість дослідити та проаналізувати моделі споживацької поведінки.

Модель поведінки споживача на ринку обумовлена рядом факторів, які діляться на дві групи: внутрішні і зовнішні. До зовнішніх факторів належать демографічні, географічні, економічні, культурні, соціальні. Зовнішні чинники впливають на поведінку покупця як члена соціальної групи і відповідно на соціальні аспекти поведінки покупця. Внутрішні фактори впливають на поведінку покупця як індивідуума і відносяться до психологічних аспектів. В залежності від того, які фактори домінують, розрізняють наступні види моделей споживацької поведінки: економічна, соціологічна, психологічна.

Економічна модель поведінки споживача припускає, що в основі людської поведінки закладена раціональність. Всі рішення стосовно майбутньої покупки приймаються на основі критерію «витрати-вигоди» та максимальної корисності. Найбільш суттєвими факторами економічної моделі є рівень доходів покупця, ціна товару, експлуатаційні витрати, обслуговування тощо.

Соціологічна модель базується на припущенні, що основну роль в поведінці споживача відіграє суспільне середовище яке його оточує або до якого він хотів би належати. До факторів даної моделі відносяться споживчі звички та переваги, що формуються на основі культурних та духовних цінностей, системі соціальних норм, сукупності відносин людей до природи, між собою і до самих себе.

До основних факторів психологічного порядку відносяться: мотивація, сприйняття, засвоєння, переконання і ставлення. Дані фактори впливають на вибір споживача, і також можуть впливати на всі етапи прийняття рішення про покупку, починаючи з усвідомлення потреби і закінчуючи реакцією на покупку.

При моделюванні споживацької поведінки необхідно враховувати певні фактори, що впливають на поведінку покупця та етапи прийняття рішення про покупку товару. Моделювання споживацької поведінки дозволить підприємству, розібратися в

тому, як споживачі реагують на спонукальні фактори маркетингу.

Таким чином, фірма яка володіє інформацією про модель поведінки споживача на ринку і яка розуміє, яким чином споживачі будуть реагувати на спонукальні чинники маркетингу (товари, ціни, рекламу тощо), буде мати значні переваги перед своїми конкурентами.

ЗМІСТ

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

<i>Нестуля О. О.</i> Лідерство в освітній діяльності сучасного викладача університету.....	5
<i>Шавга Л. А.</i> Качество высшего образования: проблемы и улучшения.....	14
<i>Панкова Т. В.</i> Роль компетентного подхода в повышении качества педагогического образования	18
<i>Котвіцька А. А., Лебединець В. О.</i> Досвід підтримки функціонування системи управління якістю в національному фармацевтичному університеті	21
<i>Мороз С. А., Бука С. А.</i> Вплив окремих характеристик якості вищої освіти на її загальний рівень через призму поглядів європейських студентів.....	23

КРУГЛИЙ СТІЛ 1. ЯКІСТЬ У ВИЩІЙ ОСВІТІ: ДОСВІД, ПРОБЛЕМИ, ПРОПОЗИЦІЇ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ

<i>Кабаков Ю. Б.</i> Проблемы у підготовці фахівців з менеджменту та можливі шляхи їх вирішення.....	26
<i>Семенюта А. Н.</i> Использование элементов дистанционного обучения для улучшения качества подготовки экономистов-программистов	28
<i>Злотникова Л. М.</i> Профессионализм в условиях инновационного развития	29
<i>Мороз В. М., Бука И. С.</i> Значущість окремих детермінант якості вищої освіти в контексті експертних оцінок європейських студентів.....	33
<i>Кэпэцынэ С. В.</i> Качество в образовательном процессе.....	35

Зайцева О. В., Книжавко В. Г., Бондаренко М. А., Батюк Л. В., Пономаренко Н. С., Рукін О. С. Досвід компетентнісного підходу при викладанні дисципліни «Медична інформатика» в підготовці сучасних лікарів	38
Волошинов С. А. Досвід впровадження комп'ютерного оцінювання у підготовці морських фахівців.....	40
Попова Г. В. Використання інструментів LMS Moodle для формування цифрової компетентності викладачів.....	42
Кораблінова І. А. Контекстно-дефінітний аналіз понять «компетенція» та «компетентність»	44
Соколова Е. Т. Навчально-методичне забезпечення інтегрованої біогеоценотичної екскурсії у системі підготовки майбутніх учителів природничих дисциплін	46
Клунко Р. Ю. Основні поняття проблеми підготовки майбутніх вчителів до формування правової культури учнів крізь призму компетентнісного підходу	48
Майковська В. І. Проектування змісту професійної підготовки в руслі формування підприємницької компетентності майбутніх фахівців.....	50
Бурлетова І. І. Психолого-педагогічні аспекти професійної підготовки майбутніх педагогів на компетентнісній основі	52
Скібіна О. В. Використання технології проектного навчання в підготовці майбутніх інженерів-педагогів	54
Козяр М. М., Парфенюк О. В. Формування графічної компетентності майбутніх фахівців технічної галузі у закладах вищої освіти засобами чотиривимірної графіки.....	56
Похильчук І. О., Сасюк З. К. Дослідження програмних засобів вивчення дисципліни «Теорія механізмів і машин»	58
Кривцов В. В., Козяр М. М., Кривцов В. В. Удосконалення тестових завдань закритого типу	60

Іванова А. М., Гринішина А. В. Роль викладача-лідера у сучасному університеті.....	62
Огуй Н. І. Чинники результативності системи управління якістю діяльності університету	64
Лебединець В. О., Зборовська Т. В. Досвід застосування дистанційних технологій на кафедрі управління якістю в національному фармацевтичному університеті	66
Ткаченко О. В., Губарь С. М., Лебединець В. О. Впровадження ризик-орієнтованого підходу в систему управління якістю державної науково-дослідної лабораторії з контролю якості лікарських засобів НФаУ	69
Перебийніс Ю. В. Трансформація компетенцій працівника в умовах суспільства знань	71
Гриліцька А. В. Роль викладача-лідера у сучасному університеті	73
Морозова О. М., Морозов О. В. Концепція компетентнісної підготовки студентів вищих медичних навчальних закладів	76
Поліщук Г. В. Особливості педагогічних конфліктів.....	78
Соколенко В. М., Весніна Л. Е. Рейтингова оцінка як елемент оптимізації освітнього процесу студентів-медиків	80
Нестуля С. І. Тренінги та ділові ігри як ефективні форми формування лідерської компетентності майбутніх бакалаврів з менеджменту.....	82
Пахомова І. В., Іваннікова М. М., Перегуда Ю. В. Створення, впровадження та розвиток інституту омбудсмена в закладах вищої освіти країн східного партнерства	84
Нестуля О. О., Карманенко В. В. Права свободи та законні інтереси студентів: реалізація освітньої світової практики в ПУЕТ	86

Назаренко В. О., Офіленко Н. О., Горячова О. О. Проектне навчання в підготовці фахівців за освітньою програмою «Товарознавство і комерційна діяльність»	88
Лисенко Ю. Г. Інформаційно-аналітична система управління якістю Вищого навчального закладу	90
Кулик В. А. Соціальні мережі: використання у освітньому процесі	93
Соболь Г. О. Оцінювання результативності освітньої діяльності закладів вищої освіти	95
Карпенко Є. А. Вимоги працедавців до сучасного фахівця з обліку і оподаткування	97
Прохар Н. В. Тестування як форма поточного та підсумкового контролю знань студентів	100
Карпенко О. В., Карпенко В. Д. Драйвери змін в організації навчального процесу	102
Капліна Т. В., Капліна А. С., Дудник С. О. Світовий досвід компетентнісного підходу до освіти	104
Столярчук В. М. Проблеми формування професійної компетентності фахівців зі спеціальності «Готельно-ресторанна справа»	107
Володько О. В., Куц Л. І. Досвід упровадження інформаційно-комунікаційних технологій при викладанні навчальних дисциплін з елементами проектної графіки	109
Рогова Н. В., Рibaкова С. С. Оптимізація теоретичної і практичної підготовки студентів	111
Кононець Н. В. Ресурсно-орієнтоване навчання студентів у вищій школі як дієвий механізм неперервної освіти	114
Кирніс Н. І. Стажування, як форма підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників	116
Онiпко Т. В., Онiпко Т. А. Значення освіти і науки для ефективного функціонування інноваційних кластерів	119

Дзекун Ю. О. Формування творчої компетентності студентів в процесі вивчення іноземної мови	121
Воскобойник В. І., Іщенко В. Л. Формування іншомовної компетенції при використанні інтерактивних технологій.....	123
Руденко Н. С. Інтерактивні технології у формуванні іншомовної компетенції.....	126
Кришталь А. М. Удосконалення системи оцінювання результатів навчання з іноземної мови.....	128
Кононенко О. А. Дистанційні технології у вивченні іноземних мов	129
Кобзар О. І. Використання сучасних інтернет-ресурсів у викладанні іноземних мов	131
Рогоза М. Є. Досвід антикризового управління кафедрою в умовах ризиків	134
Перебийніс В. І. Навчальна дисципліна «Економіка територій і територіальних громад» в системі підготовки економістів.....	136
Вергал К. Ю. Європейський досвід організації дистанційного навчання	138
Кузьменко О. К. Використання технологій проектного навчання у ЗВО.....	140
Карнаухова Г. В. Використання сучасного економетричного інструментарію для оптимізації практичної підготовки фахівців-кібернетиків.....	142
Гайворонська З. Н., Володько О. В. Формування енерго- та ресурсозаощаджуючого світогляду як складова підготовки висококваліфікованого фахівця.....	144
Фомкіна О. Г., Шурдук А. І., Кошова О. П. Роль інноваційних освітніх технологій навчання математики у підвищенні рівня професійної підготовки студентів	146

Бичков Я. М. Розвиток дистанційних технологій вивчення навчальних дисциплін технічного спрямування	148
Герман Н. В., Молчанова Н. Ю. Дуальна форма навчання в університеті як вирішення проблеми поєднання теоретичних знань та практичних навичок при підготовці висококваліфікованих фахівців.....	150
Скрипник В. О., Карпенко В. Д., Миронов Д. А. Визначення, оцінка та аналіз ризиків діяльності деканату як структурного підрозділу університету	152
Страшко Л. М., Гриценко Л. О. Інноваційні технології при підготовці фахівців без відриву від виробництва	156
Балабан П. Ю., Балабан М. П., Іванов Ю. В. Компетентнісний підхід як основа конкурентоспроможності випускників закладів вищої освіти	158
Михайленко О. М., Лісіца В. В. Потреба в оптимізації теоретичної та практичної підготовки студентів за сучасних умов.....	160
Юрко І. В. Використання інтерактивних методів для розвитку підприємницьких компетентностей.....	162
Карпенко Н. В. Сучасні компетентності майбутніх маркетологів за вимогами роботодавців	165
Яловега Н. І. Процес удосконалення сучасних програм навчальних дисциплін закладів вищої освіти	167
Трайно В. М. Маркетингові аспекти оцінки якості освітніх послуг.....	169
Шкурупій О. В., Дейнека Т. А., Туль С. І. Формування ключових компетенцій і навичок у підготовці фахівців покоління Z	171
Базавлук Н. Г., Клименко В. І., Яківець В. А., Галатов П. Г. Сучасні особливості функціонування підприємницьких університетів в європейському освітньому просторі.....	173

Артеменко І. А., Артеменко А. В. Англomовна культура – складова професійної підготовки економіста-міжнародника.....	175
Пінчук І. О. Вплив впровадження інформаційно-комунікаційних технологій на якість підготовки студентів.....	177
Пожар А. А. Використання соціальних мереж в дистанційному навчанні.....	179
Флегантова А. Л. Роль комп'ютерного програмного забезпечення у викладанні економічних дисциплін	181
Власенко В. А. Особливості впровадження ефективної системи оцінювання результатів навчання в умовах реалізації компетентнісного підходу	182
Козюра І. В. Підготовка управлінських кадрів у євроінтеграційному контексті	185
Шимановська-Діанич Л. М. Компетентнісний підхід до підготовки сучасного менеджера	187
Бондар-Підгурська О. В. Змістова суть та особливості реалізації компетентнісного підходу в період опанування інноваційної моделі сталого розвитку України та євроінтеграції.....	189
Олексійчук Ю. Ф. Використання безкоштовного програмного забезпечення в навчанні студентів-програмістів.....	191
Гладкий С. О. Саморефлексія як метод підвищення якості вивчення приватноправових дисциплін.....	193
Горбань О. В. Критичне мислення як складова якості вищої юридичної освіти	195
Кузнецова Л. В. Генеза екологічного законодавства.....	197
Філіна І. О. Потенціал філософії та сучасні освітні компетенції	199

Boberska K. H. Academic integrity and its role in quality assurance of higher education	201
Сало В. А. Використання юридичної аргументації при викладанні навчальної дисципліни «Історія держави і права зарубіжних країн».....	202
Стрілець Б. В. Надання освітніх послуг університетами ЄС для громадян третіх країн	204
Петренко І. М. Формування професійних компетентностей у студентів при вивченні гуманітарних дисциплін у вищій школі	206
Тодорова І. С. Розвиток компетентності студентів у сфері психологічного благополуччя особистості.....	209
Мовчан М. М. Страх і якість у навчанні: проблеми і перспективи	211
Усанов І. В. Викладання філософії в контексті трансформації освіти.....	213
Верезомська С. Ж. Використання тренінгових технологій у вивченні соціології.....	216
Нічуговська Л. І., Галайко Ю. А. Інноваційні практики для впровадження компетентнісного підходу в освітній процес студентів магістратури	218
Шара С. О. Підвищення кваліфікації викладачів як невід’ємна складова забезпечення якості освіти.....	220
Лебедик Л. В. Компетентнісний підхід у підготовці майбутнього викладача вищої школи до проектування дидактичних систем.....	222
Карманенко В. В. Особливості формування лідерських якостей у студентів економічних університетів.....	224
Бірта Г. О., Бургу Ю. Г., Флока Л. В. Інноваційні методи у навчанні студентів.....	226

Гнітій Н. В., Кобищан Г. Д., Басова Ю. О. Компетентнісний підхід у формуванні сучасного фахівця-експерта	228
Гнітій Н. В., Губа Л. М., Шурдук І. В. Проблеми забезпечення якості освітніх послуг	230
Кириченко О. В., Рачинська З. П. Основні елементи реалізації проектного навчання	232
Карпенко Ю. В., Карпенко Н. М. Особливості застосування інтерактивних технологій при викладанні дисципліни «Організація екскурсійної діяльності»	234
Дробиш Л. В. Компетентнісний підхід у формуванні сучасного фахівця з туризму	236
Логвин М. М. Оцінювання результатів навчання студентів спеціальності «Туризм»: сучасні реалії	238
Хомич Г. П., Олійник Л. Б. Компетентнісний підхід у формуванні фахівців з харчових технологій	239
Медведь Л. М. Удосконалення викладання дисципліни «технологія мучних кондитерських виробів» для студентів спеціальності 181 «Харчові технології» освітня програма «Харчові технології та інженерія» ступеня бакалавра	242
Положишнікова Л. О., Положишнікова О. І. Компетентнісний підхід при вивченні дисципліни «Основи класичної кулінарії»	245
Суткович Т. Ю., Чоні І. В. Інноваційні підходи до підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників	246
Наконечна Ю. Г., Ткач Н. І., Тюрікова І. С. Використання інтерактивних технологій у формуванні фахівців з харчових технологій	249
Король Т. Г. Шляхи підвищення якості професійної підготовки майбутніх філологів	251

Стеценко В. В. Педагогічні здібності та вміння як компоненти майстерності викладача.....	253
Сухачова Н. С. Компетентнісно-орієнтований підхід як основа професійної підготовки майбутніх перекладачів.....	255
Рудич Л. В. Лідерські компетенції сучасного фахівця в контексті соціального прогресу.....	257
Тужилкіна О. В., Степанова Л. В. Тренінг як засіб формування професійних компетенцій майбутніх фахівців з управління персоналом.....	259
Боровиков О. В. Актуальні проблеми вивчення організаційної поведінки персоналу.....	262
Михайлова Н. В., Бєлова Д. Д. Сутність та основні технології дистанційної освіти.....	264
Горбунова О. А. Інтерактивні методи навчання як інноваційна складова у формуванні сучасних компетенцій фахівців економічних спеціальностей	266
Новицька Н. А. Специфічні особливості процесу формування фізичної культури студентів вищих навчальних закладів	268
Ахтирська Н. М. Формування особистості у процесі занять спортом	270
Васецький І. А. Основні функції та роль викладача-тренера під час роботи з юними волейболістами.....	273
Крафт В. А. Доступність та безперервність самостійних занять з фізичного виховання впродовж життєдіяльності студентської молоді	277
Кожуріна І. Є. Стимулювання фізичної активності та підвищення рівня фізичної підготовленості студентів – майбутніх фахівців	279
Симоненко Н. О. Впровадження самостійної оздоровчої роботи студентів з послабленим здоров'ям	281

<i>Верига Ю. А., Мілька А. І.</i> Особливості впровадження інклюзивного навчання у закладах освіти	283
<i>Вергал К. Ю., Гасій О. В.</i> Електронний деканат як складова інформаційної системи закладів вищої освіти.....	285
<i>Ищейкін Т. Є.</i> Особливості поведінки споживачів у соціальних мережах та мережі Інтернет.....	287
<i>Смирнова В. Г.</i> Шляхи подолання негативного досвіду студентів з питань безпеки та охорони праці на виробництві.....	289
<i>Ищейкін Т. Є., Місюкевич В. І.</i> Поведінка споживача на ринку товарів та послуг та її вплив на ефективність діяльності підприємства	291
<i>Кузьменко О. К., Іваненко Ю. О., Грущенко М. А.</i> Сучасні підходи до забезпечення якості практичної підготовки випускників спеціальності 051 Економіка	293
<i>Сліпченко Л. Б.</i> Interactive methods in the process of developing language competence.....	295

КРУГЛИЙ СТІЛ 2. ЯКІСТЬ, ЩО ЗАДОВОЛЬНЯЄ ПОТРЕБИ СУЧАСНОГО СПОЖИВАЧА

<i>Гурская С. П.</i> Особенности потребительского поведения интернет-пользователей в Беларуси	297
<i>Тихоненко О. В., Локтева К. И.</i> Повышение конкурентоспособности товаров – важнейшая задача современного рынка трикотажных изделий	300
<i>Сыцко В. Е., Раецкая Н. П., Бондаренко В. А.</i> Качество и конкурентоспособность трикотажных товаров	302
<i>Шаповалов В. О.</i> Інституційний підхід дослідження поведінки споживача	304
<i>Офіленко Н. О., Горячова О. О., Назаренко В. О.</i> Шляхи підвищення якості сирної продукції за допомогою ферментів мікробного походження.....	306

Хмельницька Є. В., Котова З. Я. Полімерна тара-запорука тривалого зберігання коренеплодів	308
Сахно Т. В., Кожушко Г. М., Семенов А. О. Проблеми якості нестерильних лікарських засобів.....	310
Миронов Д. А. Дослідження якості безалкогольних газованих напоїв	312
Брацун А. О. Модель поведінки споживача на ринку	314

Наукове видання

**ЯКІСТЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ:
КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД
У ПІДГОТОВЦІ СУЧАСНОГО
ФАХІВЦЯ**

МАТЕРІАЛИ

XLIII Міжнародної науково-методичної конференції

(м. Полтава, 14–15 листопада 2018 року)

Головний редактор **М. П. Гречук**
Комп'ютерне верстання **О. С. Корніліч**

Формат 60×84/16. Ум. друк. арк. 20,5.
Тираж 45 пр. Зам. № 019/1524.

Видавець і виготовлювач
Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»,
к. 115, вул. Коваля, 3, м. Полтава, 36014; ☎ (0532) 50-24-81

Свідцтво про внесення до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 3827 від 08.07.2010 р.